

Institut pro kriminologii
a sociální prevenci

Miroslav Scheinost a kol.

Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020

Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020

Miroslav Scheinost a kol.

Autorský kolektiv:

PhDr. Miroslav Scheinost, IKSP (vedoucí autorského kolektivu, úvod, kapitoly VII., X., XI., závěr)

JUDr. Simona Diblíková, IKSP (kapitola II.)

brig. gen. Mgr. Jakub Frydrych, Národní protidrogová centrála, Policie ČR (kapitola XI.5.)

Mgr. Lucie Háková, IKSP (kapitola IV.)

Mgr. Jakub Holas, IKSP (kapitola IX.)

JUDr. Jana Hulmáková, Ph.D., IKSP (kapitola III., kapitola V.2.)

JUDr. Zdeněk Kasal, Nejvyšší státní zastupitelství (kapitola VI.1.)

Mgr. Kateřina Kudrlová, Ph.D., IKSP (kapitola VIII.)

Mgr. Lukáš Kutil, IKSP (kapitola VIII.)

Mgr. Petr Šereda, Vrchní státní zastupitelství Olomouc (kapitola VI.2.)

Mgr. Zdeněk Štěpánek, Vrchní státní zastupitelství Praha (kapitola VI.3.)

PhDr. Kazimír Večerka, CSc., IKSP (kapitola V.1.)

Mgr. Jiří Vlach, IKSP (kapitola VIII.)

Recenzenti:

PhDr. Alena Marešová, Ph.D. (Policejní akademie ČR)

PhDr. Martin Cejp, CSc. (Česká kriminologická společnost)

Technická spolupráce:

Lucie Černá

Autoři děkují externím spolupracovníkům za jejich příspěvky a podíl na textu, konkrétně JUDr. Zdeňkovi Kasalovi, Mgr. Petru Šeredovi, Mgr. Zdeňku Štěpánkovi, brig. gen. Mgr. Jakubu Frydrychovi a také pracovníkům Policie ČR, Generálního ředitelství cel a všem dalším pracovníkům z institucí a organizací, kteří se podíleli na expertních šetřeních. Děkují rovněž pracovníkům Policejního prezidia ČR, odboru věcných gescí a statistik a Lucii Mäsiarové z Generálního ředitelství Vězeňské služby ČR za zpracování nestandardních statistických sestav.

ISBN 978-80-7338-196-7

© Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2021

www.kriminologie.cz

Obsah

I. Úvod	9
II. Trendy kriminality v České republice v roce 2020	13
II.1. Statistické údaje ke kriminalitě	13
II.2. Sebevraždy	27
II.3. Shrnutí	29
III. Trestní a sankční politika v České republice v letech 2010 až 2020	33
III.1. Trestní politika, ukládání a struktura sankcí	33
III.2. Výkon trestu odnětí svobody	43
III.3. Právnícké osoby	47
III.4. Shrnutí	49
IV. Prezentace kriminality a trestních sankcí v médiích	51
IV.1. Zaměření výzkumu	51
IV.2. Charakter a struktura zpráv o trestné činnosti	52
IV.3. Tresty v kriminálních zprávách	57
IV.4. Shrnutí	59
V. Kriminalita mládeže a trestní a sankční politika uplatňovaná vůči mladistvým	61
V.1. Kriminalita mládeže z pohledu statistik Policie ČR	61
V.2. Trestní a sankční politika uplatňovaná vůči mládeži	68
V.3. Shrnutí	72
VI. Hospodářská trestná činnost	75
VI.1. Vývoj v oblasti trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie a majetkového postihu pachatelů hospodářské a finanční kriminality v období let 2016 až 2020 z pohledu odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Nejvyššího státního zastupitelství	77
VI.1.1. Ochrana finančních zájmů EU	77
VI.1.2. Majetkový postih pachatelů	85
VI.2. Analýza vývoje hospodářské kriminality	91
VI.2.1. Úvodem	91
VI.2.2. Vývoj věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení	91
VI.2.3. Vývoj nápadu trestních věcí u Vrchního státního zastupitelství v Olomouci	94
VI.2.4. Stručně k vývoji v jednotlivých hlavních oblastech působnosti vrchních státních zastupitelství	98
VI.2.4.1. Oblast bankovníctví a finančního sektoru – finanční kriminalita	98
VI.2.4.2. Daňová trestná činnost	99
VI.2.4.3. Oblast korupce, veřejných zakázek a dotací	101
VI.2.4.4. Oblast tzv. licenčních podvodů – fotovoltaické elektrárny	102

VI.2.5.	Hlavní procesní a organizační změny v oblasti boje proti hospodářské kriminalitě	103
VI.2.5.1.	Kyberprostor a hospodářská kriminalita	103
VI.2.5.2.	Využívání operativně pátracích prostředků	105
VI.2.5.3.	Využívání dosud nevyužívaných či nových institutů trestního zákoníku a trestního řádu	106
VI.2.5.4.	Zajišťování majetku a konfiskace a výnosů z trestné činnosti	106
VI.2.5.5.	Další významné změny v boji proti hospodářské kriminalitě	107
VI.2.6.	Shrnutí části VI.2.	108
VI.3.	Vývoj a procesní předpoklady úspěšného odhalování, vyšetřování a dokazování závažné hospodářské a finanční kriminality v posledních letech z pohledu státního zástupce odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Praze	109
VI.3.1.	Úvod	109
VI.3.2.	Daňová trestná činnost	110
VI.3.3.	Trestná činnost spojená s veřejnými zakázkami a dotacemi	112
VI.3.4.	Korupční trestná činnost	114
VI.3.5.	Další hospodářská a majetková trestná činnost	117
VI.3.6.	Procesní předpoklady úspěšného odhalování a vyšetřování závažné hospodářské trestné činnosti	118
VI.3.7.	Shrnutí části VI.3.	123
VII.	Dopad pandemie covid-19 na vývoj kriminality a trestní politiky	125
VII.1.	Úvod	125
VII.2.	Statistické údaje a informace z pramenů	125
VII.3.	Poznatky ze šetření IKSP	132
VII.4.	Shrnutí	143
VIII.	Kyberkriminalita v České republice	145
VIII.1.	Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací v letech 2015–2020	145
VIII.2.	Latence kyberkriminality	151
VIII.3.	Ransomware, phishing aj.	155
VIII.4.	Shrnutí	157
IX.	Extremismus a předsudečná trestná činnost	161
IX.1.	Extremismus – stručný úvod	161
IX.2.	Vývoj právní úpravy v ČR k problematice extremistických/nenávistných trestných činů	162
IX.3.	Hate crime aneb předsudečná nenávist (kolektivní předsudečná motivace)	164
IX.4.	Roční zprávy Ministerstva vnitra ČR, Nejvyššího státního zastupitelství a statistické údaje	165
IX.5.	DEREX	171

IX.6.	Shrnutí	174
X.	Trestná činnost cizích státních příslušníků na území České republiky	177
X.1.	Počty cizinců žijících v ČR	177
X.2.	Kriminalita cizinců	181
X.3.	Cizinci ve výkonu trestu odnětí svobody	189
X.4.	Shrnutí	196
XI.	Výsledky expertizy k trendům vývoje organizovaného zločinu v ČR	199
XI.1.	Expertní šetření k trendům organizovaného zločinu v ČR	199
XI.2.	Metodologie šetření	199
XI.3.	Výsledky šetření	200
XI.4.	Statistické údaje	210
XI.5.	Aktuální trendy v oblasti drogové trestné činnosti	211
XI.6.	Shrnutí	213
XII.	Závěr	217
	Resumé	221
	Summary	229
	Použitá literatura a zdroje	237
	Přílohy	241

I.

Úvod

Institut pro kriminologii a sociální prevenci každoročně již po řadu let zpracovává a publikuje analýzu trendů kriminality v České republice. Tuto analýzu považujeme za jeden ze základních dokumentů ke stavu a vývoji kriminality u nás. Je to zejména z toho důvodu, že analýza přináší v soustředěné podobě nejen soubor dat k vývoji kriminality z dostupných statistických databází v ČR, ale zahrnuje i komentáře k těmto datům, doplněné pohledem na delší vývojové řady. Zahrnuty jsou též vybrané oblasti kriminality, které se v analýze objevují buď pravidelně, nebo v určitých časových odstupech.

Analýza je proto stabilně zařazována do plánů výzkumné činnosti a také byla opět zařazena do Střednědobého plánu na období let 2020–2023. Publikace se nadále opírá především o existující a dostupné statistické údaje z databází resortů spravedlnosti, vnitra a vězeňství, včetně tzv. nestandardních, zpracovávaných na žádost IKSP. Využívá také výroční dokumenty Nejvyššího státního zastupitelství a vlády ČR a rovněž údaje publikované Českým statistickým úřadem.

Kromě soustředění a výběrového zpracování dostupných údajů ke stavu a vývoji kriminality a trestní politiky přináší analýza pohled na vývojové trendy s pokusem o charakteristiku možných faktorů, které tyto vývojové trendy ovlivňují. Taková analýza má význam nejen jako vyhodnocení procesů probíhajících v kriminalitě a trestní politice, ale i z hlediska určité predikce dalšího vývinu. U vývojových řad je ovšem nutné upozornit na změnu metodiky vykazování ve statistikách Policie ČR, ke které došlo v roce 2016 (stíhaným osobám je od té doby započítávána veškerá trestná činnost, nikoli jen nejzávažnější trestný čin, byl upraven výpočet věku stíhané osoby, úpravy se dotkly i způsobu vykazování obětí trestné činnosti, resp. tzv. objektů napadení; k tomu jsou bližší informace uvedeny v příslušných textech).

Co bylo ovšem z hlediska dopadů na kriminalitu i na trestní politiku a související oblasti velmi významné, byla pandemie nemoci covid-19. Je zřejmé, že tyto dopady neskončily rokem 2020, ale budou se projevovat i v dalších letech. Nicméně analýza vývoje za rok 2020 se pokusila zachytit vliv pandemie, a to jak řečí statistik, tak vlastním šetřením a také využitím analytických a výzkumných materiálů dalších institucí a organizací.

Východiskem k analýze proto jsou kromě statistických dat rovněž poznatky z vlastních výzkumů a studií IKSP a z odborné literatury, která zejména v případě vlivu pandemie a také při posouzení stavu a vývoje kyberkriminality zahrnuje studie a prameny evropské. Při zpracování vybraných kapitol, konkrétně právě k dopadům pandemie a k vývoji organizovaného zločinu, byla provedena expertní šetření, kdy byli, pokud jde o organizovaný zločin, osloveni odborníci z řad Policie ČR a Generálního ředitelství cel. V případě kapitoly k dopadům pandemie byli osloveni také pracovníci justice, vězeňství a dalších institucí a organizací včetně nevládních. Tato spolupráce umožňuje více zahrnout do analýzy pohled praxe.

Faktografická část výzkumu zahrnuje vybrané údaje ze statistik justičních (soudy, státní zastupitelství), policejních a vězeňských, dále data ze statistik Probační a mediační služby, data ČSÚ, údaje k trestné činnosti cizinců a migraci (zdroj Policie ČR) a údaje, zjišťované ve výzkumech Centra pro výzkum veřejného mínění.

První část publikace tradičně vychází především ze statistik Policie ČR, doplněných o komentáře. Následuje pohled na vývoj trestní politiky v ČR. Nově byla zařazena kapitola, týkající se prezentace kriminality a trestních sankcí v médiích, která navazuje na dokončený výzkum IKSP a umožňuje lépe vyhodnotit mediální vliv na utváření veřejného mínění o kriminalitě a trestní politice. Jako vždy je zařazena kapitola o kriminalitě mládeže a trestní politice vůči mládeži.

S cílem prohloubit analytický pohled na vývoj kriminality a trestní politiky byli o spolupráci požádáni také externí spolupracovníci. Díky nim je v analýze zařazena po delší době část, zabývající se stavem a vývojem hospodářské kriminality. Kapitola k hospodářské kriminalitě byla zpracována vedoucími pracovníky specializovaných útvarů Nejvyššího a vrchních státních zastupitelství. Svým rozsahem odpovídá významu a členitosti problematiky i tomu, že se v analýzách po nějakou dobu neobjevovala. Díky externí spolupráci bylo možné do kapitoly k organizovanému zločinu zahrnout také pohled na aktuální trendy v oblasti drogové trestné činnosti.

Nově jsou zařazeny kapitoly vycházející z výzkumů IKSP a mapující oblasti, které rovněž nejsou stálými součástmi analýz, tj. kapitola ke stavu a vývoji kyberkriminality a k předsudečné trestné činnosti. Analýzu uzavírají tradiční kapitoly k trestné činnosti cizinců a k vývoji organizovaného zločinu.

Přílohy ve formě tabulek a grafů doplňují faktografickou složku publikace.

II.

Trendy kriminality v České republice v roce 2020

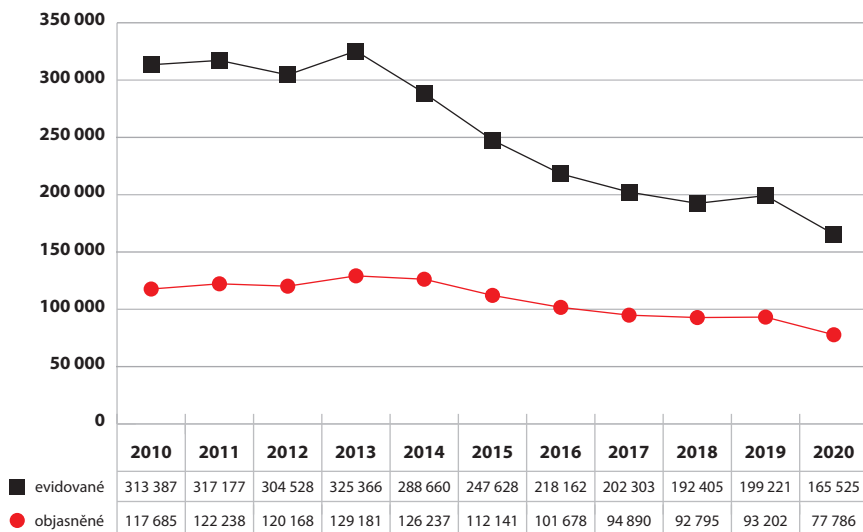
II.1. Statistické údaje ke kriminalitě

Tato úvodní kapitola čerpá data především z policejních statistik¹ a monitoruje registrovanou kriminalitu v průměrném roce, změny oproti roku předchozímu a za zhruba posledních deset let. Neklade si vzhledem k rozsahu za cíl hlubší analýzu prezentovaných údajů, ale snaží se podat komplexní náhled na stav a základní trendy trestné činnosti v České republice. Tradiční náplní je mapování struktury a intenzity trestné činnosti a geografických ukazatelů včetně indexu kriminality. Interpretuje též informace o skladbě známých pachatelů, jejich členění podle pohlaví a věku, a sleduje podíl opakovaně trestaných osob.

Celkově se trend kriminality v ČR oproti nárůstovému roku 2019 navrátil k poklesu, dokonce výraznému, nicméně rok 2020 je specifický zejména ze dvou důvodů. Jedním z nich je vliv epidemie covidu-19 (blíže viz kapitola VII.) a s ní související opatření, jako bylo např. omezení pohybu obyvatel ČR v rámci lockdownu nebo značná regulace turismu. Je rovněž třeba kalkulovat i s povědomím pachatelů o zprůsňení postihu za trestnou činnost v době vyhlášeného nouzového stavu.

Druhým faktorem je zvýšení hranice škody a následků v trestněprávních kauzách na dvojnásobek, kterou provedla s účinností od 1. 10. 2020 novela trestního zákoníku č. 333/2020 Sb. Je tedy třeba přistupovat k prezentovaným datům s uvědoměním si těchto markantů.

Graf 1: Trestné činy evidované Policií ČR v letech 2010–2020

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR².

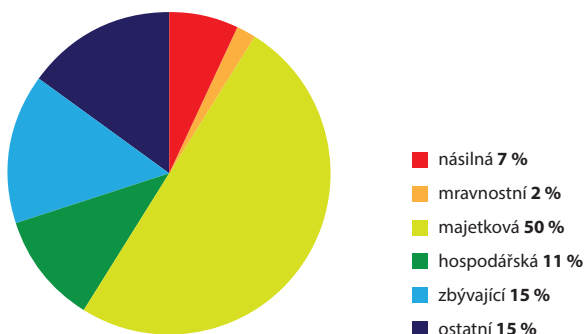
1 Terminologie kriminálních statistik Policie ČR (takticko-statistická klasifikace – TSK) má specifickou strukturu a ne vždy se přesně shoduje s terminologií trestního zákoníku.

2 <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>.

Meziroční pokles činil téměř 17 %, počet registrovaných skutků Policií ČR (PČR) se snížil o 33 696. Pokles se týkal všech druhů kriminality. Objasněnost trestné činnosti činila 47 %, kdy šlo o nepatrný procentní nárůst (o 0,2 %), v absolutních číslech šlo o pokles o zhruba 15,5 tis. skutků³.

Ve schématu rozložení kriminality stále dominuje kriminalita majetková, skutky proti majetku tvoří polovinu (49,6 %) všech registrovaných trestných činů. Zaznamenán byl její úbytek o jeden procentní bod. Jako v předchozích letech následují tzv. ostatní a zbývající kriminalita, shodně s 15 %. Tato trestná jednání navýšila svůj podíl o jedno procento. V roce 2020 tvořila 30 % registrované kriminality a stále vykazují vysokou míru objasněnosti – ostatní 74 %, zbývající 76 %. Pro ilustraci – dle členění PČR jsou do ostatní kriminality řazeny především trestné činy maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní, drogové trestné činy, výtržnictví nebo podílnictví. Zbývající kriminalita zahrnuje např. zanedbání povinné výživy, ohrožování pod vlivem návykové látky, poškozování cizích práv a dopravní nehody silniční.

Graf 2: Struktura kriminality⁴ v roce 2020

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

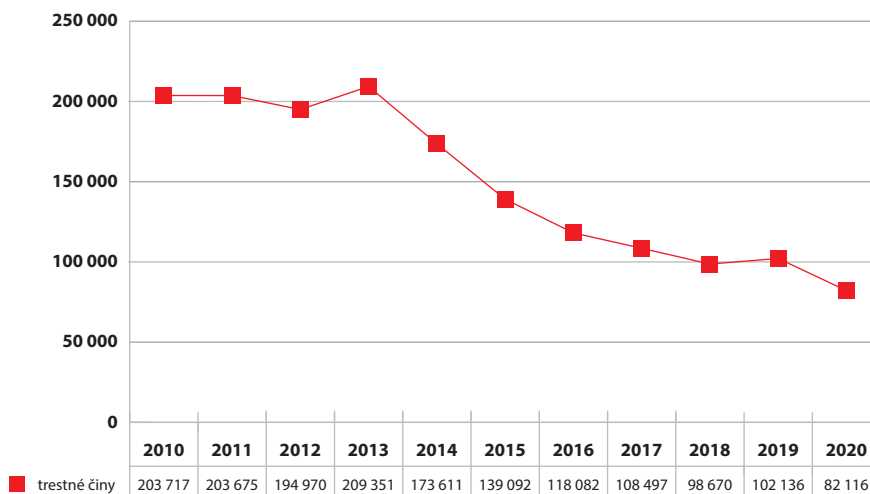
Majetková kriminalita meziročně poklesla o 20 020 skutků, což je téměř o pětinu. Nutno brát ale v úvahu zmíněnou změnu v kvalifikaci trestných činů vzhledem ke zdvojnásobení jednotlivých hranic škod od října 2020, což je relevantní zejména u škody nikoli nepatrné, kdy řada dosud trestných jednání spadla do kategorie přestupků.

Objasněnost činila 27,5 %, což je nárůst o jedno procento.

3 Meziroční bilanci objasněnosti ovlivňuje celkový nárůst (anebo pokles) počtu evidovaných činů, ze kterých je míra objasněnosti vypočítávána.

4 Graf 2 ukazuje rozložení typů kriminality podle policejního členění, jež však není totožné s dělením podle jednotlivých hlav zvláštní části trestního zákoníku.

Graf 3: Majetková trestná činnost v letech 2010–2020 (dle dělení Policie ČR)

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Krádeže prosté tvoří obvykle více než polovinu skutků majetkové trestné činnosti (rok 2020 cca 56 %) a v této kategorii byl zaznamenán výrazný, takřka čtvrtinový pokles (o 23,7 %). Nejvýraznější propad se ukázal u kapesních krádeží, a to více než 50%. U krádeží vloupáním, které se na celkovém nápadu majetkové kriminality podílejí čtvrtinou, se snížil počet registrovaných skutků o přibližně 8 %. A konkrétně u vloupání do rodinných domů dokonce o pětinu. Zde jsou nadále předmětem zájmu šperky a finanční hotovost a pachatelé bývají často osoby cizí státní příslušnosti, které přijedou do ČR přímo se záměrem páchat tuto trestnou činnost.

Klesající trend pokračoval i u krádeží aut (ve srovnání s rokem 2010 je nápad pětinnový), věci z vozidel, mírně narostly počty krádeží jízdních kol.

Pozornost PČR je zaměřována na potírání přetrvávající majetkové kriminality páchané na seniorech, kdy je při jejich okrádání využíváno tzv. legend, např. Vnuk (viz MV 2021)⁵.

Na celkových škodách způsobených trestnou činností v roce 2020 se majetková kriminalita podílela lehce nad 19 %. Průměrná způsobená škoda na trestný čin proti majetku činila zhruba 53 tis. Kč.

I u **hospodářské kriminality** byl vykázán značný pokles počtu trestných činů, též čtvrtinový, a i tohoto druhu kriminality se významně dotýkají změny v klasifikaci výše škod, byť jsou účinné až od října sledovaného roku.

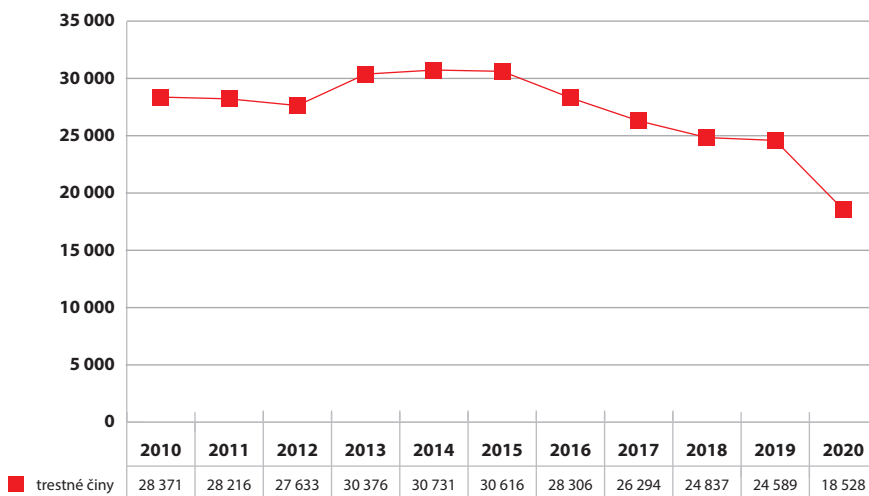
5 Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020 (ve srovnání s rokem 2019), MVČR 2021, www.mvcr.cz.

Kvantitativně dominoval s takřka 31 % trestný čin neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku, jehož podíl se oproti předchozímu roku ještě navýšil (rok 2019 cca 25 %), přestože meziročně počty evidovaných skutků klesly skoro o čtvrtinu. V četnosti pak následují podvody (zejména úvěrové a na právnických osobách) a poškození a zneužití záznamu na nosiči informací.

Ačkoli registrovaná hospodářská kriminalita tvoří zhruba 11 % veškeré trestné činnosti, na způsobení škodě se v roce 2020 podílela více než 70 % (15,8 mld. Kč) a na jeden skutek připadla průměrná výše škody téměř 855,5 tis. Kč. Největší díl škod způsobily trestné činy zkrácení daně, podvodu a zpronevěry.

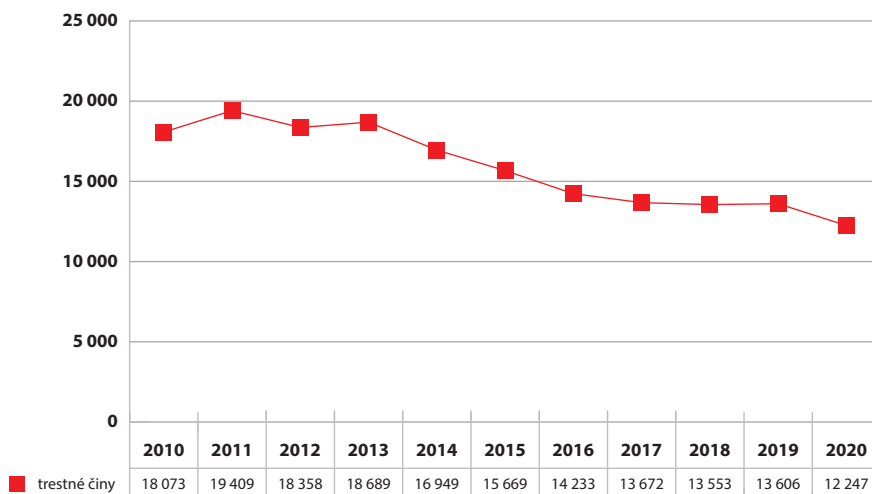
Graf 4: Hospodářská trestná činnost v letech 2010–2020 (dle dělení Policie ČR)

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Křivka **násilné trestné činnosti** po několika letech určité stagnace rovněž poklesla, počty registrovaných skutků se snížily o 10 %. Nejčastějším násilným činem obecně zůstává úmyslné ublížení na zdraví (rok 2020 – 3 892 skutků, což je ale ještě o cca 800 více než v roce 2019). Spáchaných loupeží ubylo o 13 % na 1 240 registrovaných skutků, počet loupeží na finančních institucích se snížil o další třetinu (ty vykazaly již v roce 2019 výrazný procentní pokles o 60 %). Nicméně v absolutních číslech se jedná pouze o 8 zaznamenaných případů.

Graf 5: Násilná trestná činnost v letech 2010–2020 (dle dělení Policie ČR)

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Vražd bylo v roce 2020 spácháno 130, je to o 13 méně než v roce předchozím, do statistik je rovněž zahrnován i pokus a příprava. Objasněnost přesáhla 92 %.

Osobní vztahy jsou příčinou spáchání tohoto trestného činu v 58 % případů, nejčastější vražednou zbraní bývá kuchyňský nůž, poměrně častá bývá vyšší brutalita provedení činu.

Výrazně, a to čtyřnásobně poklesly počty vražd loupežných (rok 2020 – 3 skutky) oproti roku 2019, kdy jich bylo zaznamenáno 12.

Nečastějším místem činu vraždy byl Středočeský kraj a poté Praha, následoval kraj Jihomoravský.

Podíl opakovaně trestaných osob⁶ mezi pachateli se pohybuje nad 30 %. Tato skupina je tradičně statisticky sledována, například ještě v roce 2014 tvořili recidivisté (tehdejší terminologie) více než polovinu všech pachatelů vražd.

6 Recidivistou ve smyslu policejní statistiky je pachatel úmyslného trestného činu, který byl již za jiný úmyslný trestný čin dříve odsouzen = **opakovaně trestaná osoba**.

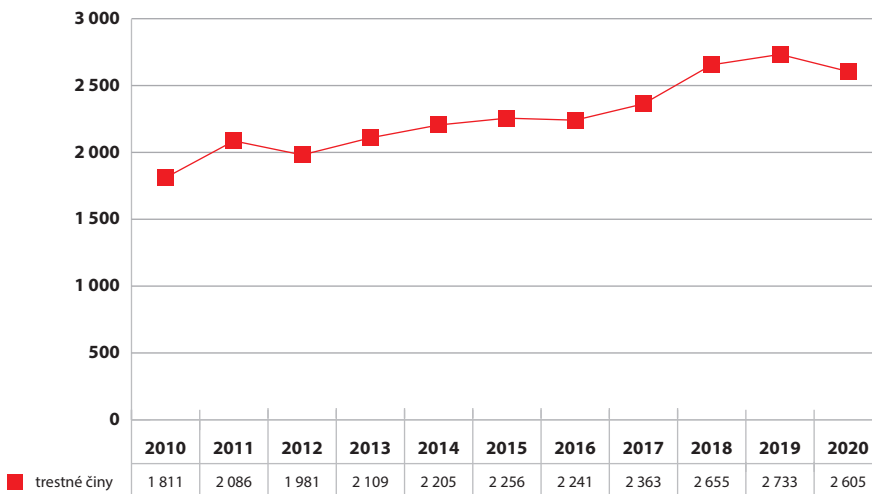
Tabulka 1: Vraždy 2020 – trestné činy, objasněnost, stíhané osoby

Druh vraždy	Loupežné	Sexuální	Motivované osobními vztahy	Na objednávku	Novorozence	Ostatní	Celkem
Zjištěno celkem TČ	3	0	76	1	0	50	130
Objasněno	2	0	73	1	0	44	120
Stíháno osob	2	0	73	1	0	51	127
Z toho: Opakovaně trestané osoby	1	0	21	0	0	17	39
Ženy	1	0	16	1	0	3	21
Muži	1	0	57	0	0	48	106
Mladiství	0	0	1	0	0	2	3

Pramen: Statistický výkaz Policejního prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Pokles registrované kriminality se týkal v roce 2020 i kriminality **mravnostní**, která jako jediná doposud v podstatě stoupala, za poslední víc jak desetiletí o téměř 60 %. Teď se jedná o úbytek o necelých 5 %, počty skutků se řadí mezi roky 2017 a 2018. Meziročně se však snížila objasněnost, a to o zhruba 10 %.

Graf 6: Mravnostní trestná činnost v letech 2010–2020 (dle dělení Policie ČR)

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Nejčtetnější byly v roce 2020 opět tzv. ostatní mravnostní trestné činy (647 skutků), kam spadá podle policejní TSK prostituce ohrožující mravní vývoj dětí, výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií, zneužití dítěte k výrobě pornografie a další kriminální jednání spojená s dětskou pornografií. Řazena je sem i bigamie. Druhým nejpočetnějším trestným činem bylo znásilnění (639 skutků), které se s poklesem o 44 případů dostalo pod

hodnoty roku 2018. Následuje se 624 skutky pohlavní zneužívání ostatní. U všech těchto trestných jednání šlo o pokles, konkrétně o 11 %, 6 %, resp. 7 %. Ve srovnání s rokem 2019 naopak navýšilo (o cca 14 %) číslo zaznamenaných ostatních pohlavních úchylek, tyto skutky jsou ale řazeny dle TrZ pod výtržnictví (§ 358).

Nadále je aktuální páčání tohoto typu trestné činnosti za využívání moderních informačních technologií, zejména prostřednictvím sociálních sítí. (viz MV 2021)

I kybernetická kriminalita v České republice (blíže viz kap. VIII.) zapsala v roce 2020 celkově pokles, byť malý. Jedná se o 4 %, resp. o 344 skutků méně. Zde je ale nutno dodat, že až do září měly počty skutků stoupající tendenci, v posledním čtvrtletí čísla ovlivnilo pravděpodobně zvýšení hranice škod, zejména nikoli nepatrné, jež je podstatná pro dělení mezi přestupkem a trestným činem.

V **geografickém rozložení kriminality** nedochází k žádným změnám, nejvyšší podíl na celorepublikovém nápadu má hlavní město Praha⁷, a to 23 %, byl však zaznamenán pokles o dva procentní body. Následuje v podstatě tradičně Moravskoslezský kraj s 12 % a kraj Středočeský s cca 11 %. Významná část nápadu je registrována také v kraji Jihomoravském (více než 10 %) a v Ústeckém (9 %). Nad 5 % se pohybuje ještě kraj Plzeňský a Olomoucký.

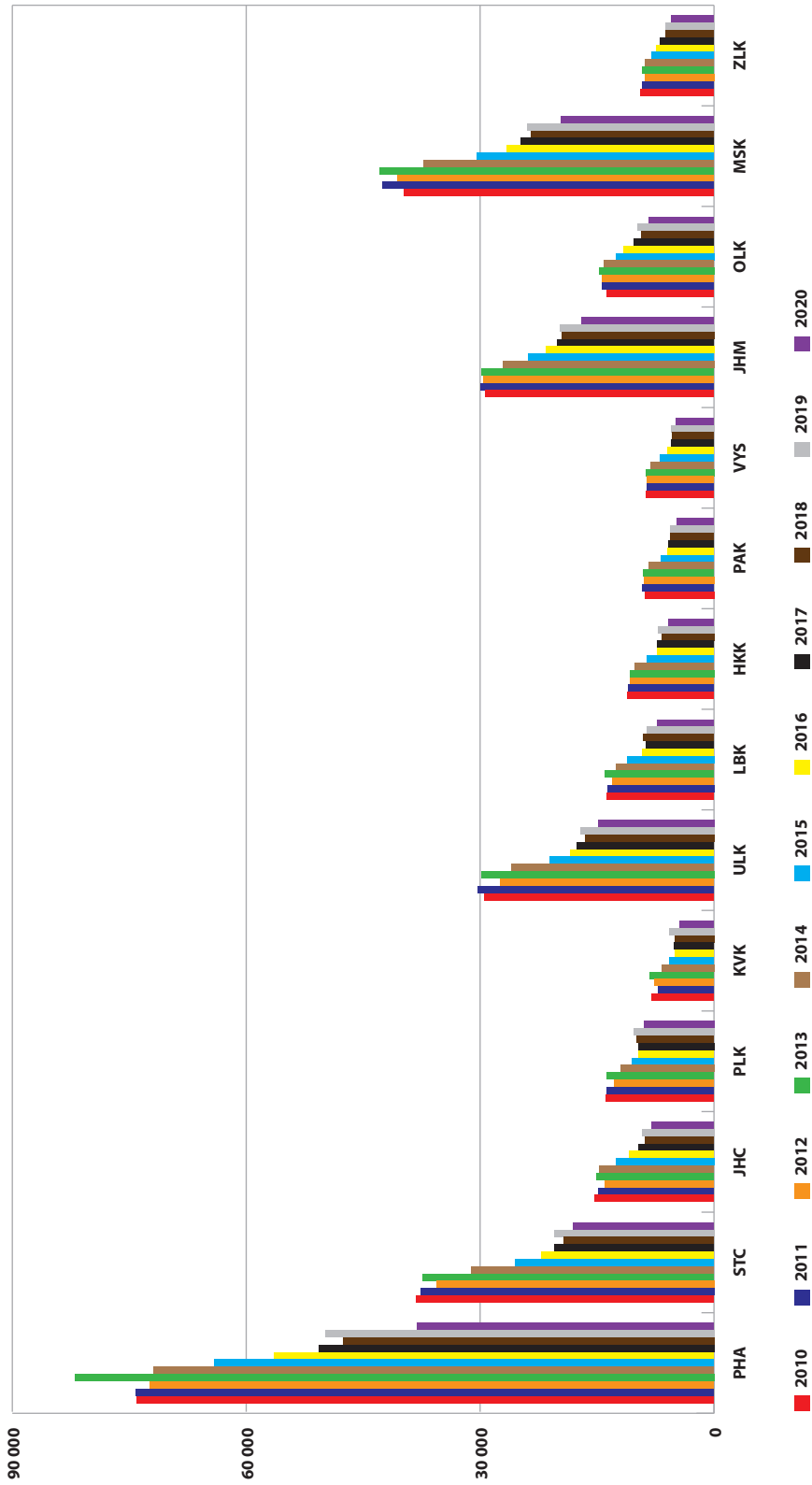
Nejnižší podíl na celkové kriminalitě měl v roce 2020 Karlovarský kraj s 2,7 %, který se tak vrátil na post kraje, který byl v minulých obdobích zatížen nápadem nejméně. V předešlé roce byly premianty shodně kraj Vysočina a Pardubický kraj.

Pokles kriminality se v roce 2020 týkal všech krajů, nejvýraznější, až o čtvrtinu, byl zaznamenán v Praze. Téměř o 18 % se snížil nápad v kraji Moravskoslezském a o 14 % v Jihomoravském. Nejmenší úbytek, ale přesto okolo 13 %, resp. 12 % zapsal kraj Vysočina a Zlínský kraj.

Co se týče objasnenosti trestné činnosti v jednotlivých krajích, nejvyšší dosáhl opět kraj Zlínský – přes 67 %, a nejnižší, zhruba 23 %, byla jako obvykle vykázána v Praze.

7 Zde je však nutno brát v úvahu specifika metropole s mnoha charakteristickými kriminogenními faktory, jako jsou vysoká hustota obyvatelstva, anonymita pachatelů trestné činnosti, koncentrace problematických osob, cizinecký ruch, příležitosti, které nabízí rozsáhlá obchodní síť apod.

Graf 7: Trestná činnost v jednotlivých územních celcích v letech 2010 až 2020

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR, podklady Policejního Prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Tabulka 2: Trestná činnost v ČR v roce 2020 na 1 000 obyvatel podle územního členění

	Trestné činy evidované policií	Počet obyvatel k 1. 1. 2021	Trestné činy na 1000 obyvatel	Pořadí podle zamořenosti území kriminalitou
Česká republika	165 525	10 701 777	15,47	–
Praha	38 059	1 335 084	28,51	1
Ústecký kraj	14 872	817 004	18,20	2
Liberecký kraj	7 290	442 476	16,48	3
Moravskoslezský kraj	19 635	1 192 834	16,46	4
Plzeňský kraj	8 996	591 041	15,22	5
Karlovarský kraj	4 422	293 311	15,08	6
Jihomoravský kraj	16 985	1 195 327	14,21	7
Olomoucký kraj	8 369	630 522	13,27	8
Středočeský kraj	18 091	1 397 997	12,94	9
Jihočeský kraj	7 947	643 551	12,35	10
Královéhradecký kraj	5 794	550 803	10,52	11
Vysočina	4 835	508 852	9,50	12
Zlínský kraj	5 452	580 119	9,40	13
Pardubický kraj	4 778	522 856	9,14	14

Zdroj: Ročenka ČSÚ <https://www.czso.cz/csu/czso/pocet-obyvatel-v-obcich-k-112021>, podklady Policejního Prezidia ČR, odbor věcných gesčí a statistik.

Kriminalitou je tradičně nejvíce zatíženo hlavní město Praha. Tzv. index kriminality, který je poměrem počtu trestných činů k počtu obyvatel (zde na 1 000 obyvatel – viz Tabulka 2), dosahuje hodnoty 28,5. Následuje Ústecký kraj a na třetím místě kraj Liberecký, který tentokrát těsně předstihl Moravskoslezský kraj. Hranice patnácti trestných činů na 1 000 obyvatel dosáhly kraje Plzeňský a Karlovarský. Nejnižší hodnoty mají opět Pardubický a Zlínský kraj a Vysočina, což se s lety nemění, jen si zmiňované kraje občas prohodí pořadí.

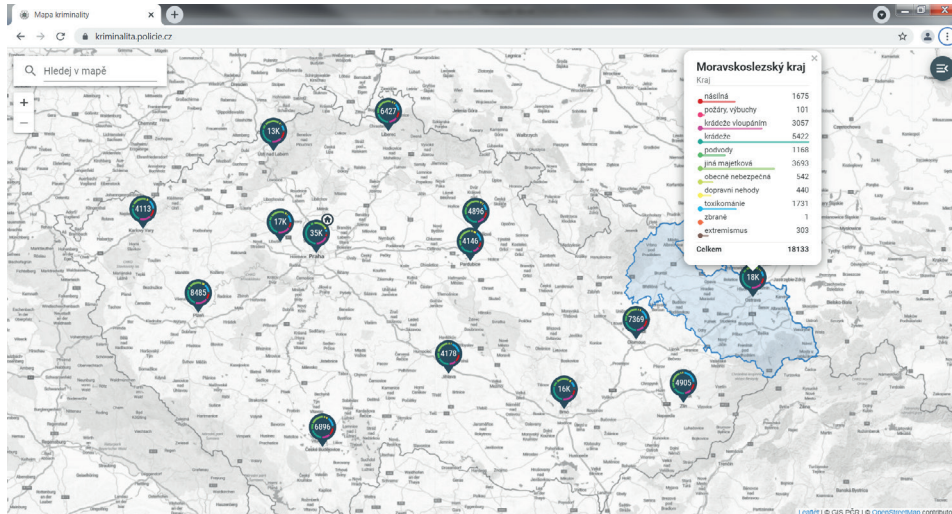
Nejnižší počet trestných činů v republice vůbec zaznamenává Karlovarský kraj, který je dle indexu kriminality na místě šestém. Středočeský kraj počtem trestných činů drží třetí místo, ale je v promořenosti kriminalitou až devátý.

Data z oficiální policejní statistiky o trestné činnosti mapující mj. index kriminality (na 10 tis. obyvatel) zpracovávala do grafické podoby Otevřená společnost, o. p. s. na webu *mapakriminality.cz*. V aplikaci jsou volitelná různá nastavení, např. časové období, typ trestné činnosti, regionální členění atp. (viz předchozí Analýzy trendů kriminality v ČR). Za rok 2020 bohužel v aplikaci chybějí data za prosinec 2020, tudíž nemůžeme prezentovat tradiční meziroční srovnání nápadu dle územních odborů PČR.

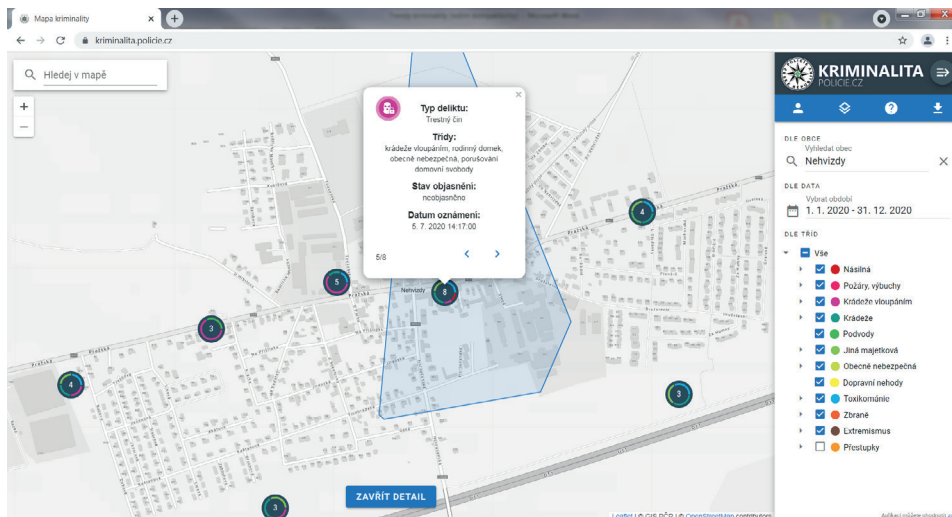
Alternativou se jeví projekt *Mapy budoucnosti II – využití prostorových dat pro vytvoření a pilotní ověření nástrojů a postupů pro analýzu a predikci kriminality za účelem jejího*

*předcházení a potírání*⁸ a z něj vzešlá aplikace map kriminality. Aplikace obsahuje data o přestupcích a vybraných druzích trestných činů, které byly ve zvoleném období registrovány Policií České republiky. Zároveň musí tyto údaje obsahovat informaci o poloze. Například na úrovni obcí (zkresleno na oblasti⁹, nikoli přesná poloha v mapě) lze dohledat ve stanoveném časovém úseku počty, typ deliktu (zde vybrány pouze trestné činy), jeho kategorii, stav objasnění a datum oznámení.

Obr. 1: Nápad trestné činnosti dle krajů v roce 2020

Obr. 2: Příklad: Náhled do nápadu trestné činnosti za rok 2020 v obci Nehvizdy

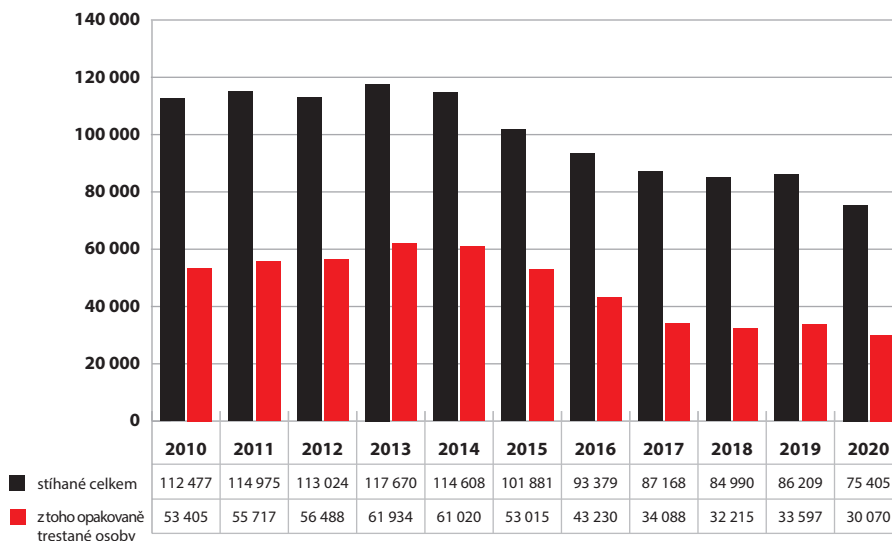

8 Blíže viz <https://kriminalita.policie.cz/napoveda/#/>, viz též Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2019, kap. IX, str. 128–129.

9 Viz ochrana osobních údajů a polohové zkreslení in <https://kriminalita.policie.cz/napoveda/#/>.

Data o tzv. známých pachatelích trestné činnosti vycházejí, resp. mohou vycházet pouze z údajů o objasněné kriminalitě. Od roku 2016, kdy byla zakotvena změna v zaznamenávání trestné činnosti stíhaným osobám¹⁰, je třeba přistupovat k porovnávání v rámci časových řad s vědomím těchto změn. V roce 2020 bylo pro trestnou činnost v České republice **stíháno a vyšetřováno 75 405 osob**. Jedná se o pokles o 12,5 %, konkrétně o 10 804 osob.

Graf 8: Osoby stíhané a vyšetřované Policií ČR v letech 2010–2020

*včetně právnických osob.

Pramen: Podklady Policejního prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Opakovaně trestané osoby¹¹ tvořily téměř 40 % pachatelů (jejich podíl se zvýšil o cca 1 %) a spáchaly zhruba 48 % objasněných trestných činů (+ 1,8 %). Ještě v roce 2015 se recidivisté podíleli na spáchaných trestných činech nadpoloviční většinou (52 %), pak ale byl až do roku 2019 zaznamenáván pokles jejich podílu (až na 38 %).

Cizinci se na celkovém počtu pachatelů trestné činnosti v ČR podíleli v roce 2020 necelými 8,5 %, po letech stagnace či minimálního vzrůstu jde o pokles o téměř jedno procento. Opět je však nutno připomenout zavedená protiepidemická opatření ke snížení či zabránění (přeshraniční) migraci. Celkem se jednalo se o 6 367 osob, které spáchaly 6 350 objasněných trestných činů. Nejčastěji šlo o občany Slovenska, Ukrajiny a Polska (blíže viz kapitola X.).

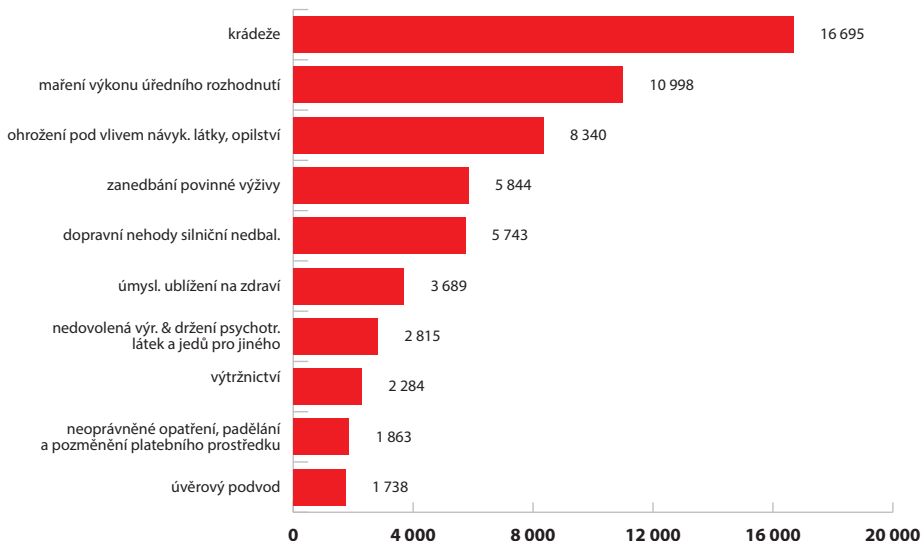
10 Od roku 2016 provozovatel evidenčně statistického systému kriminality přistoupil k poměrně rozsáhlé rekonstrukci statistiky PČR. Tato rekonstrukce se týká především počtů stíhaných osob. Před rokem 2016 byla stíhaným osobám započítávána pouze nejzávažnější trestná činnost. Tzn., spáchala-li osoba v rámci jednoho čísla trestního spisu např. tr. čin vraždy a zároveň krádeže, byla započítávána pouze do vražd, krádež byla ignorována. Od roku 2016 je započítávána veškerá trestná činnost.

11 Viz pozn. pod čarou č. 6.

Graf 9 nabízí pořadí **deseti nejčastěji páchaných trestných činů dle počtu pachatelů** za rok 2020 (tj. v poměru k celkovému počtu cca 75,5 tis. známých pachatelů). Nejčastěji páchané trestné činy se oproti předchozímu roku nezměnily, ani jejich pořadí; nejčetnější zůstávají krádeže (tento čin má na svědomí 22 % pachatelů).

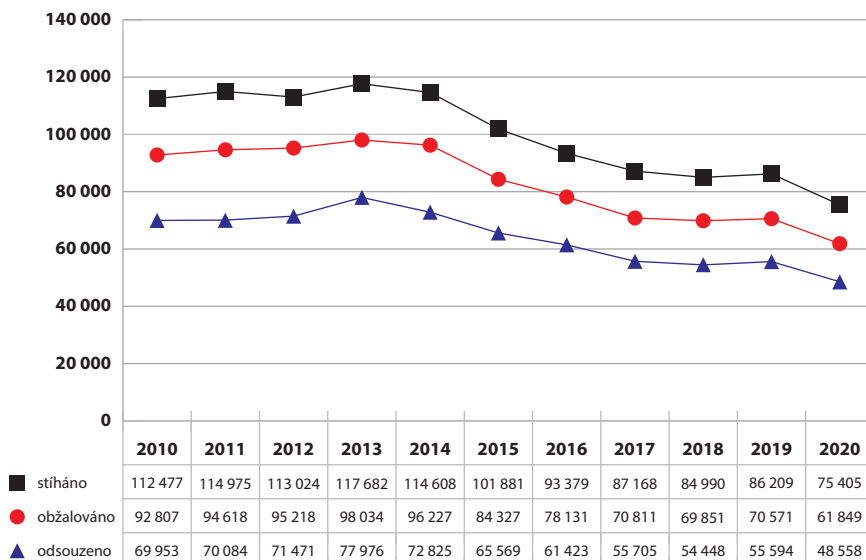
Graf 9: Deset nejčastěji se vyskytujících trestných činů za rok 2020 dle počtu pachatelů stíhaných Policí ČR

Pramen: Podklady Policejního Prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Graf 10 prezentuje vývojové trendy počtů osob **stíhaných a vyšetřovaných** policií a osob **obžalovaných a odsouzených** (viz též graf 14 v přepočtu na 100 tis. obyvatel v kapitole III. Trestní politika).

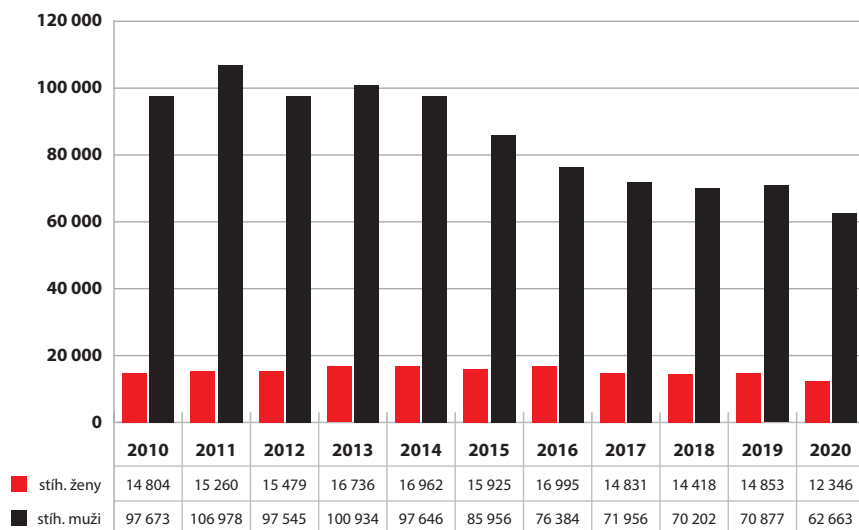
Graf 10: Počty stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob v ČR v posledních deseti letech

* Pramen: stíháno – dle statistik Policie ČR a podkladů Policejního Prezidia ČR, odboru věcných gescí a statistik; obžalováno (od r. 2002 včetně návrhu na potrestání) – dle statistických sestav státních zastupitelství a Statistické ročenky kriminality MSp; odsouzeno – dle Statistické ročenky kriminality Msp. Rok 2015 obžalováno – Databáze CSLAV „Přehled o vyřízených (stíhaných a podezřelých) fyzických osobách podle státních zastupitelství“ (zvláštní sestavy). Ministerstvo spravedlnosti ČR, odsouzeno – Databáze CSLAV „Přehled o pravomocně odsouzených osobách podle soudů“ (zvláštní sestavy). Ministerstvo spravedlnosti ČR
rok 2016, 2017, 2018, 2019, 2020 obžalováno, odsouzeno – data poskytnutá oddělením justičních analýz a statistik Ministerstva spravedlnosti ČR.

Podíl **mužů** z celkového počtu stíhaných nebo vyšetřovaných osob v roce 2020 činil 83,1 % a **žen** 16,4 %. **Právnícké osoby** jsou Policií ČR stíhány od roku 2012, v roce 2020 bylo dle policejních statistik vyšetřováno a trestně stíháno 396 právníckých osob (viz grafy a komentář v kapitole III.), přes devadesát procent kauz se týkalo hospodářské kriminality.

Graf 11: Počty stíhaných mužů a žen v letech 2010–2020

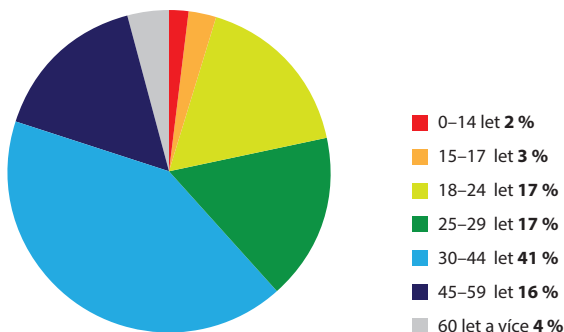

Pramen: Podklady Policejního prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Téměř čtvrtinu (24 %) trestné činnosti žen tvoří kriminalita majetková, jednoznačně **převládají krádeže, tzv. prosté**, kde ženy tvoří přes 16 % všech známých pachatelů. Podle pořadí skutků v rámci policejní TSK v roce 2020 (dle nejvyššího počtu známých pachatelek) se ženy dále nejčastěji dopouštějí trestného činu zanedbaní povinné výživy, nedbalostních silničních dopravních nehod a trestných činů ohrožení pod vlivem návykové látky a opilství. Následuje maření výkonu úředního rozhodnutí a úvěrový podvod. Podíl žen na násilné kriminalitě mírně narostl na cca 10 %.

Věková struktura stíhaných a vyšetřovaných pachatelů se s lety příliš nemění, při porovnávání záležitostí rovněž, jak je ve statistikách nastaveno dělení pro věkové kohorty nad 18 let. Dospělí pachatelé do šedesáti let věku naprosto dominují (91 %), senioři nad 60 let se podílejí na počtu pachatelů čtyřmi procenty.

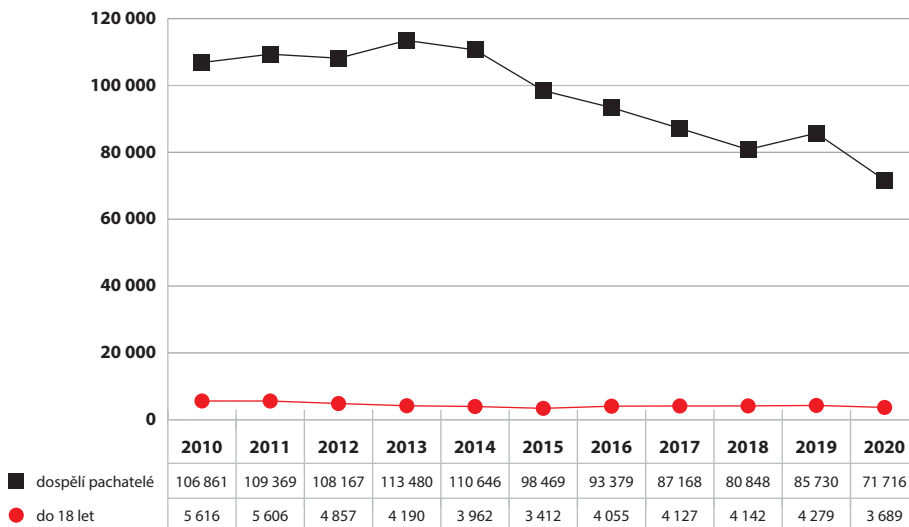
Graf 12: Věková struktura známých pachatelů v roce 2020 v %

Pramen: Podklady Policejního prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

Podíl osob do 18 let na počtu pachatelů se pohybuje celkem stabilně na úrovni cca 5 %. V roce 2020 došlo k výraznému poklesu počtu známých pachatelů provinění i činů jinak trestných – u mladistvých o 14,5 %, u osob mladších 15 let o 13 %. V posledních několika letech počet pachatelů ve věku do 15 let narůstal, počty mladistvých zhruba stagnovaly. Nejnižší číslo bylo zaznamenáno v roce 2015, kdy byl završen více než šedesátiprocentní pokles (od roku 2005) u kategorie pachatelů do 18 let, údaj z roku 2020 je druhý nejnižší (blíže viz kapitola V.).

Graf 13: Vývoj počtu známých pachatelů dospělých a nedospělých (do 18 let) v letech 2010–2020

Pramen: Podklady Policejního prezidia ČR, odbor věcných gesčí a statistik.

II.2. Sebevraždy

Tradiční součástí tohoto úvodního přehledu jsou informace o **sebevraždách**, přestože nejsou jevem kriminálním, ale spadají do problematiky sociálně patologických jevů. Prezentujeme vybrané poznatky z dat Policie¹² ČR, která shromažďuje k této problematice dlouhá léta velmi podrobná data. Je nutno podotknout, že tři čtvrtiny až cca 80 % sebevrahů tvoří muži, proto jsou celkové výstupy ovlivněny charakteristikami této kategorie.

Rok 2020 vykázal oproti velmi pozitivnímu roku 2019 (ve kterém bylo zaznamenáno nejméně sebevražd nejen za sledovanou dekádu, ale i od počátku milénia) mírný nárůst, ale stále je to v rámci decennia druhý nejnižší údaj. Navíc, počet žen, které spáchaly sebevraždu, je nejen nejmenší za posledních deset let, ale řadí se mezi čtyři nejpříznivější čísla od počátku sledování zahájeného v roce 1966.

12 Jde o případy, které šetřila a ukončila Policie ČR, tj. provedla ohledání místa činu, šetření n. prověřování podle § 158 odst. 1,3 tr. ř., údaje se mohou lišit od dat ČSÚ nebo Ministerstva zdravotnictví.

Tabulka 3: Sebevraždy v České republice v letech 2010–2020

Roky	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Muži	1 501	1 548	1 467	1 408	1 318	1 265	1 158	1 194	1 233	1 097	1 146
Ženy	329	344	319	332	366	313	311	334	295	289	254
Celkem	1 830	1 892	1 785	1 740	1 684	1 578	1 469	1 528	1 528	1 386	1 404*

*u 4 případů nejištěno pohlaví.

Pramen: Podklady Policejního prezidia ČR, odbor věcných gescí a statistik.

V roce 2020 připadalo nejvíce dokonaných sebevražd na červen, březen a říjen, což je shoda s rokem předchozím, jen říjen se stal preferovanějším měsícem k tomuto činu než květen v roce 2019. Ženy volily ponejvíce září, červenec a červen. Celkově byl nejméně frekventovaný tentokrát listopad (v předchozích letech to byl i přes tradované představy o období depresí prosinec) a jarní měsíce duben a květen.

Významně se meziročně změnila preference dní v týdnu ke spáchání sebevraždy, zatímco v roce 2019 šlo o úterý, středu a pátek, nyní se jednalo o pondělí, úterý a čtvrtek/neděli. Středa se stala celkově nejméně zatíženou, méně sebevražd připadlo také na pátek a sobotu.

Způsoby páčání sebevražd se naopak s lety příliš nemění, nejčastějším způsobem sebevraždy je u nás stále oběšení/udušení/uškracení, a to ve více než polovině případů. Druhou nejčastější metodou je skok nebo lehnutí si před pohybující se objekt (především vlak), často je též volen skok, ať již obecně z výšky, nebo konkrétně z okna, mostu či přírodního útvaru. Následuje zastřelení se (takřka výhradně muži), zejména legálně drženou zbraní. Ženy volí též užití drog nebo léků.

Mezi sebevrahy byla v roce 2020 již jako obvykle nejčetnější kategorie nepracující/dítě (42 %). Přesnější specifikace je dána u cca poloviny případů, nejvíce jsou zde zastoupeni starobní důchodci, dále pak osoby bez pracovního poměru a invalidní důchodci. Předěšlý rok 2019 byl krizový pro vedoucí a řídicí pracovníky, kdy se osoby z této kategorie dopouštěly sebevraždy nejčastěji, a to v 37 %. V roce 2020 se tato kategorie se 17% podílem vrátila v pořadí na druhé místo za nepracující.

Informace o vzdělání sebevrahů byla dostupná pouze u 30 % z nich, mezi nimi převažuje střední odborné vzdělání.

Věkové rozpětí pachatelů sebevražd se pohybovalo dle údajů PČR od 13 let až do 99 let, kdy obě krajní hodnoty zastupovaly ženy. Nejčetnější kohorty celkem byly 48, 38, 41–43 a 47 let. Počty se pohybovaly vždy okolo 30 osob, v nejexponovanějším věku (48 let) bylo osob 37. U žen byly zastoupeny více i starší ročníky, četný byl věk nad 50 a 60 let.

Z hlediska rodinného stavu byli mezi sebevrahy zastoupení nejvíce svobodní (více než třetina), poté to byla kategorie pachatelů žijících v manželství (30 %). Rozvedení zaujímali cca 14 %.

Co se týče regionů, v roce 2020 byly sebevraždy nejčastěji páčány shodně ve Středočeském kraji a Praze, následuje Moravskoslezský kraj. Celkově nejméně bylo sebevražď na Vysočině (třetinový nápad).

Dle státní příslušnosti byly zjištěny sebevraždy osob z dalších celkem 19 zemí, nejčastěji šlo o Slováky (20), Ukrajince (13) a Poláky (6). Zajímavostí je, že ze sebevražď tří občanů Vietnamu (pátá nejčastější jiná státní příslušnost) byly všechno ženy.

Důvodem sebevražď v roce 2020 byly stejně jako v roce předchozím zejména psychické problémy (kde u žen tvoří víc než třetinu ze shledaných motivů), následovalo fyzické onemocnění a konflikty a problémy v rodině. Ženy ještě na druhém místě páčají sebevražď pro duševní onemocnění. U čtvrtiny sebevražď nebyla pohnutka zjištěna.

II.3. Shrnutí

Česká republika se v roce 2020 navrátila ke klesajícímu trendu registrované trestné činnosti, jež byl zaznamenáván od roku 2013. Výjimkou byl rok 2019, kdy došlo k mírnému nárůstu, a to o 3,5 % oproti roku předchozímu. V roce 2020 byla zaznamenána nejnižší úroveň evidované kriminality v historii samostatného státu¹³ – bylo zjištěno 165 525 trestných činů, což je meziroční pokles o 33 696 činů, tj. o 16,9 %. Ačkoli na počátku roku 2020 bylo možno registrovat ještě mírný nárůst, od března šlo již o poměrně výrazný pokles. (MV 2021) Příčinou je především jedno ze specifík tohoto roku, a to opatření zavedená v rámci boje proti pandemii covid-19. Zejména šlo o vládní restrikce omezující pohyb osob jak v rámci ČR, tak přeshraniční, a zavedení nouzového stavu, za kterého mohla být aplikována vyšší trestní sazba u kvalifikovaných skutkových podstat trestných činů.

Druhým důvodem určitého „umělého“ snížení kriminality je od října 2020 platná novela trestního zákoníku, která zdvojnásobila výši hranice jednotlivých škod. To se promítlo zejména u škody minimální (nikoli nepatrné) a majetkové kriminality, kde je určující pro právní kvalifikaci.

Pokles se projevil v celém spektru kriminality, složení se nijak nemění, maximálně jde o přesuny jednoho procentního bodu; trestné činy proti majetku nadále tvoří polovinu.

Ve spojitosti s pandemií bylo možno zaznamenat nové jevy v trestné činnosti, např. vydírání s výhrůžkou šíření koronaviru, nárůst přečinu šíření nakažlivé lidské nemoci (i z nedbalosti)¹⁴, šíření poplašných zpráv a významný přesun aktivit do kyberprostoru.¹⁵

Míra objasněnosti se dostala na 47 % (mírný vzrůst o 0,2 %), nadále platí velké rozdíly u jednotlivých typů trestné činnosti, kdy u majetkové kriminality se úspěšnost pohybuje

13 Viz Příloha č. 1.

14 Nařízením vlády č. 75/2020 Sb. byl s účinností od 13. března 2020 doplněn výčet nakažlivých nemocí pro trestněprávní účely právě o onemocnění covid-19.

15 Viz též Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020 <https://verejnazaloba.cz/nsz/cinnost-nejvyšsiho-statniho-zastupitelstvi/zpravy-o-cinnosti/zprava-o-cinnosti-za-rok-2020/>.

nad čtvrtinou (2020 – 27,5 %), na rozdíl od např. násilné trestné činnosti, kde dosahuje zhruba 67 %. Vysokou míru objasněnosti, v průměru 75 %, mají i skutky řazené dle TSK do kriminality zbývající a ostatní.

Dle objasněnosti, a tudíž počtu známých pachatelů jsou stále nejčastěji páchanými trestnými činy krádeže, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání a ohrožení pod vlivem návykové látky.

Zjištěnou trestnou činností byly v roce 2020 způsobeny škody ve výši 22,5 mld. Kč, což je o jednu a tři čtvrtě miliardy korun méně než v roce předchozím. V rámci Policie ČR byl zajištěn majetek z trestné činnosti ve výši cca 6,3 mld. Kč.

Regionální pokles kriminality byl rovněž plošný, nejvíce k nárůstu trestné činnosti přispívá tradičně Praha (23 %), nejméně Karlovarský kraj s 2,7 %.

Úbytek se celkem logicky ukázal i v počtu stíhaných a vyšetřovaných osob – meziročně šlo o 12,5 %; podíl opakovaně trestaných osob mezi tzv. známými pachateli mírně narostl o jedno procento na 40 %, recidivisté spáchali 48 % trestných činů. Podíl pachatelek trestné činnosti v ČR po období určité stagnace okolo 17 % poklesl na 16,4 %. Osoby do 18 let věku tvoří stabilně 5 % ze všech stíhaných a vyšetřovaných osob, ale počty známých pachatelů v této kategorii výrazně poklesly.

Ačkoli je pokles kriminality v roce 2020 značný, je nutno při porovnání s předchozími roky brát do úvahy výše zmíněné specifické faktory, které se uplatnily v tomto roce a znamenají čísla ovlivnily/mohly ovlivnit. Zda půjde o jednorázový pokles nebo o trend ovšem prokážou nebo vyvrátí data v následujících letech.

III.

Trestní a sankční politika v České republice v letech 2010 až 2020

III.1. Trestní politika, ukládání a struktura sankcí

Trestní a sankční politiku ovlivňuje řada faktorů, které je nutné zohlednit při interpretaci příslušných statistických údajů. V úvahu je třeba brát především změny právní úpravy. Z hlediska sledovaného období přinesla nejvýznamnější změnu účinnost trestního zákoníku (TrZ) od 1. 1. 2010. Významným přelomem bylo také přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob s účinností od 1. 1. 2012 a jeho následné novelizace¹⁶ a také novelizace trestního řádu.¹⁷ V oblasti sankční politiky se pak jednalo také o některé novelizace trestních kodexů či např. zákon o použití peněžitých prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení.¹⁸ Podstatně se zde též projevila amnestie prezidenta republiky v roce 2013. V roce 2020 je na místě uvést především zákon č. 333/2020 Sb., kterým došlo k novelizaci TrZ i TrŘ i dalších trestněprávních předpisů s účinností od 1. 10. 2020. Je s ním spojena především dekriminalizace a depenalizace v důsledku zvýšení hranic škod, které jsou znakem skutkových podstat. Dopad měl však i v dalších oblastech, např. v souvislosti se zjednodušením podmínek pro realizaci dohod o vině a trestu či přeměn alternativních trestů. Dále je třeba počítat i s demografickými faktory, které ovlivňují počty osob v systému trestní justice. Zde je pak třeba zároveň poukázat i na vliv vývoje registrované kriminality. Právě rok 2020 je spojen s jejím výrazným poklesem (blíže graf 1 v kapitole II.), na němž se zřejmě zásadním způsobem, resp. zejména pokud jde o obecné formy kriminality, projevila pandemie covid-19, spojená obecně se sníženou mobilitou obyvatelstva. V oblasti sankční politiky je pak třeba zmínit i určitá omezení v souvislosti s opatřeními přijatými v rámci této epidemie, která se mohla projevit např. v délce projednávaných řízení, a především pak v oblasti vězeňství (blíže kapitola VII.).

Nelze opomenout i podíl recidivistů v systému trestní justice, který se odráží v sankční politice, neboť zvýšení tohoto podílu se může projevit na nižším využívání odklonů, alternativ k potrestání, ale i alternativních trestů. V rámci sankční politiky má pak velký význam struktura pachatelů např. z hlediska recidivy. Podíl dosud netrestaných fyzických osob je od roku 2015 poměrně stabilní, v roce 2020 byl 36 %, což je nepatrný pokles vzhledem k minulému roku (blíže Příloha 8). Nejnižší byl zřejmě zejména v důsledku amnestie v roce 2013. Od roku 2019 běží též plný provoz elektronického monitorovacího systému.

S ohledem na výše uvedené faktory, zejména pak na pokles registrované kriminality v roce 2020, není příliš překvapením, že po dlouhodobém poklesu, ukončeném mírným

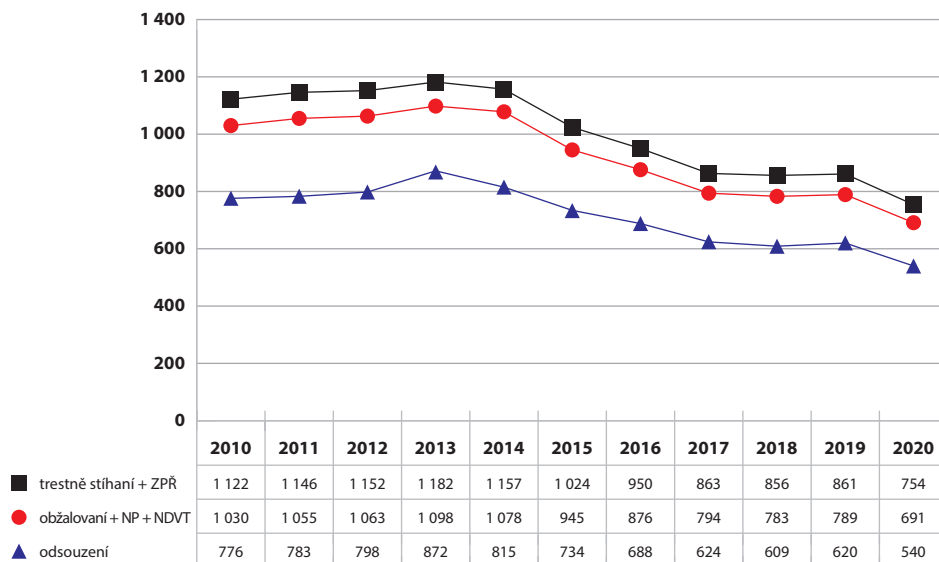
16 Zejména zákon č. 183/2016 Sb. s účinností od 1. 12. 2016.

17 Např. zákon č. 193/2012 Sb., kterým byl zakotven nový odklon – dohoda o vině a trestu s účinností od 1. 9. 2012, zákon č. 86/2015 Sb., zákon č. 150/2016 Sb., zákon č. 55/2017 Sb., zákon č. 58/2017 Sb.

18 Zákon č. 59/2017 Sb., účinný od 1. 1. 2018.

nárůstem v roce 2019, je v roce 2020 patrný výrazný pokles v počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených fyzických osob. Projevuje se to jak v absolutních číslech (blíže viz Graf 10 v kap. II.),¹⁹ tak v přepočtu na 100 000 obyvatel ve věku 15 let a více (blíže Graf 14).²⁰

Graf 14: Vývoj trestní politiky v ČR v přepočtu na 100 000 obyvatel 15letých a starších

Pozn.: ZPŘ – zkrácené přípravné řízení; NP – návrh na potrestání; NDVT – návrh na schválení dohody o vině a trestu.

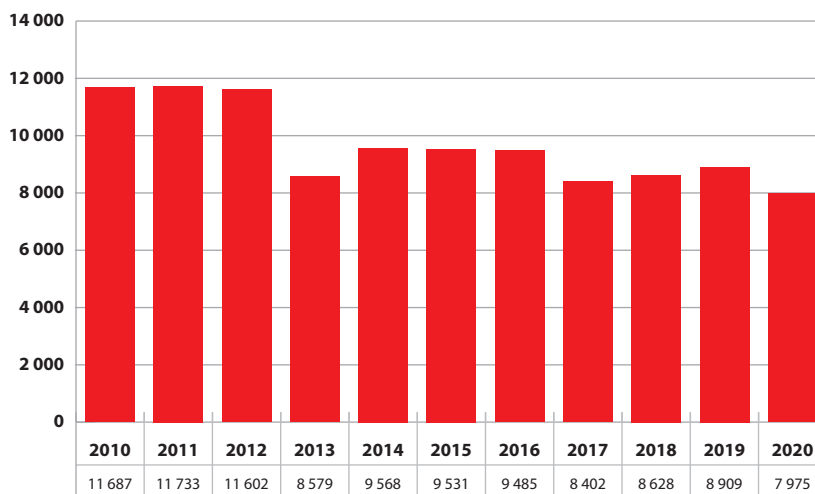
Pramen: statistiky: Přehledy č. 6 – O vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství; Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV; Statistické údaje o věkovém složení obyvatelstva dle jednotek věku k 1. 7. příslušného roku, Český statistický úřad, Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>.

Patrně ze stejných důvodů lze v roce 2020 zaznamenat i pokles počtů uložených ne-
podmíněných trestů v roce 2020 (blíže Graf 15).

19 Údaje v grafu 10 v kap. II vycházejí v případech stíhaných osob z policejních statistik, v případech obžalovaných osob, nejsou do této kategorie zahrnuti návrhy na schválení dohody o vině a trestu.

20 Pokud není níže uvedeno jinak, rozumí se v této kapitole pod pojmem stíhané osoby i osoby projednávané ve zkráceném přípravném řízení a pod pojmem obžalované osoby též osoby, u kterých byl podán návrh na potrestání nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu. Zároveň jsou zde uváděny, údaje o fyzických osobách. Informace o právnických osobách jsou uvedeny odděleně v závěru této kapitoly.

Graf 15: Odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody v abs. číslech

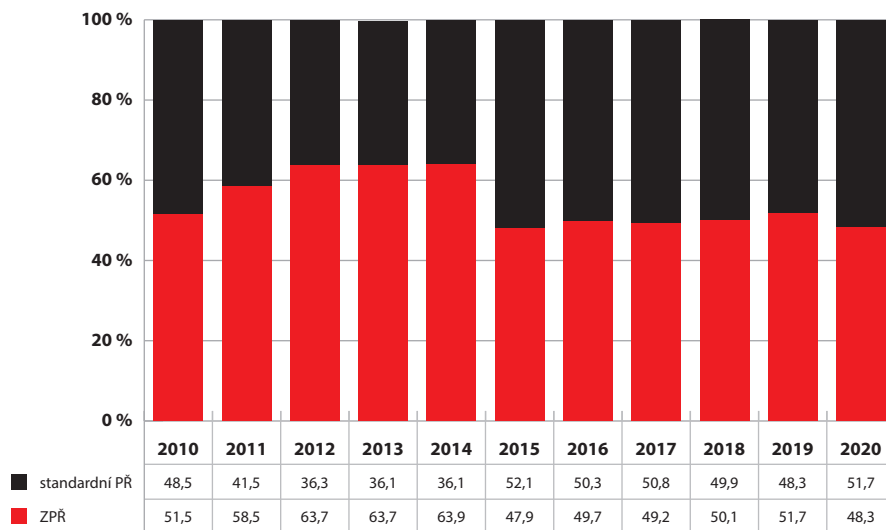

Pramen: Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Významným ukazatelem v oblasti ukládání sankcí, s ohledem na užší prostor pro dokazování v tomto směru, je podíl případů vyřízených ve zkráceném přípravném řízení. Právě rozšíření možností jeho aplikace v roce 2009 (Hulmáková & Rozum, 2012) vedlo k nárůstu podílu osob ve zkráceném přípravném řízení a s tím spojenému poklesu odklonů s restorativními prvky či problémy s dokazováním v řízení před soudem, a také k prodloužení délky řízení od zahájení úkonů trestního řízení (Zeman, Diblíková, Slavětínský, & Štefunková, 2013). V roce 2015 je však patrný pokles využívání zkráceného přípravného řízení,²¹ přičemž od roku 2015 je podíl zkráceného přípravného řízení celkem stabilně mezi 48–52 % (blíže Graf 16). Na nižším podílu zkráceného přípravného řízení v roce 2020 vzhledem k roku 2019 se mohla částečně projevit i omezení spojená s opatřeními přijatými v důsledku pandemie covid a nouzovým stavem, a s nimi související komplikovanější realizace úkonů trestního řízení (blíže viz kapitola VII.).

21 K čemuž přispělo i stanovisko Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 9. 2014, sp. zn. Tpjn 303/2014.

Graf 16: Vývoj aplikace zkráceného přípravného řízení v %

Pramen: Přehledy č. 6–o vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství; Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Pozn.: Standardním přípravným řízením je zde myšleno i přípravné řízení dle § 168 a násl. TrŘ.

Zajímavým ukazatelem trestní politiky je také, do jaké míry státní zástupci využívají možnost meritorně ukončit věc již v přípravném řízení bez odsouzení pachatele tam, kde s ohledem na nižší závažnost činu a nižší riziko ze strany pachatele chybí veřejný zájem na dalším projednávání věci a odsouzení pachatele. Jedná se především o aplikaci odklonů s restorativními prvky,²² které zároveň lépe, než projednání v rámci standardního průběhu trestního řízení naplňují zájmy poškozených a kde jsou zároveň pachatelé povinni splnit určité podmínky a podrobit se určitým omezením. Patří sem i odklony bez další intervence, jako je zejména zastavení trestního stíhání či odložení věci z důvodů, že trest, který může být uložen, je zcela bez významu vedle trestu, který může být nebo již byl uložen za jiný čin, či případy, kdy, již bylo rozhodnuto jiným orgánem²³ či možnosti zastavení trestního stíhání či odložení věci pro neúčelnost.²⁴ Obecně lze říci, že po celé sledované období státní zástupci ve výrazné většině případů řeší věc podáním obžaloby, návrhu na potrestání či návrhu na schválení dohody o vině a trestu. Ve sledovaném období jsou odklony bez intervence využívány jen ve velmi omezeném počtu případů.²⁵ Rok 2020 se v tomto směru nijak nevymyká, jejich podíl byl pouze necelé 3 % z celkového počtu vyřízených stíhaných a podezřelých osob.

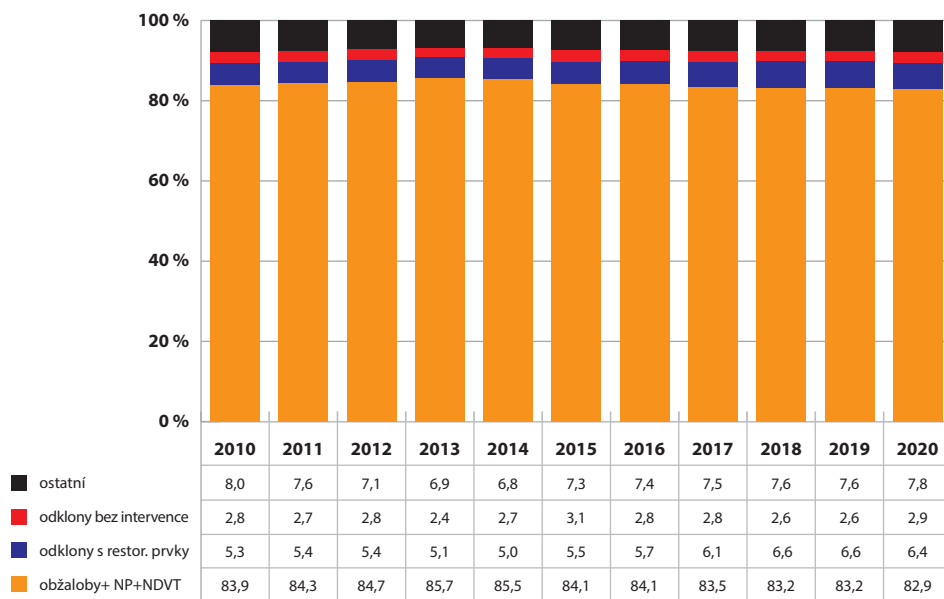
22 Viz níže.

23 Zde jsou zařazena rozhodnutí dle - § 179c odst. 2 písm. i) TrŘ, § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ, § 159a odst. 4 TrŘ, § 172 odst. 2 písm. a) TrŘ, § 172 odst. 2 písm. b) TrŘ, 159a odst. 3 TrŘ, § 179c odst. 2 písm. i) TrŘ (dříve písm. h)).

24 Konkrétně rozhodnutí dle § 159a odst. 4 TrŘ, § 179c odst. 2 písm. i) TrŘ a § 172 odst. 2 písm. c) TrŘ.

25 Vliv zde patrně má i oprávnění nejvyššího státního zástupce tato rozhodnutí rušit dle § 174a TrŘ.

Graf 17: Druhy rozhodnutí v přípravném řízení včetně ZPR z celkového počtu vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osob v %

Pramen: Přehledy ze statistických listů SZ o fyzických osobách – č. 1 – Přehledy o počtu rozhodnutí, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Pozn.: ZPR – zkrácené přípravné řízení; NP – návrh na potrestání; NDVT – návrh na schválení dohody o vině a trestu.

Po dlouhodobém trendu převažujícího poklesu počtů odklonů s restorativními prvky,²⁶ který bylo možné zaznamenat zejména na počátku sledovaného období, jejich podíl od roku 2015 mírně narostl a je poměrně stabilizovaný (blíže Graf 17), i když jejich absolutní počty převážně klesaly.²⁷ To v zásadě odpovídá vývoji počtů stíhaných osob a osob ve zkráceném přípravném řízení a platí to i pro situaci v roce 2020 (blíže Graf 18).

Podíl těchto odklonů na počtu stíhaných osob a osob ve zkráceném přípravném řízení je od roku 2010 relativně stabilní. Ve sledovaném období se pohybuje mezi 6 až 7 %, přičemž od roku 2015 mírně narůstá. V roce 2020 poklesl vzhledem k předchozímu roku pouze nepatrně na 7,1 % (blíže viz Příloha 6). V případě nižší aplikace těchto odklonů se mohla projevit nižší možnost kooperace orgánů činných v trestním řízení s Probační a mediální službou v důsledku protiepidemiologických opatření (Nejvyšší státní zastupitelství, 2021). Právě „včasné zapojení Probační a mediální služby a náležitá úroveň komunikace státního zástupce a policejního orgánu.“ (Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019, 2020)²⁸ jsou zmiňovány jako „klíčové pro jejich širší aplikaci v praxi“. Jejich širšímu využití zároveň konkuruje využívání jiných zrychlených forem projednání věci, zejména

26 Konkrétně podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, odstoupení od trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci pro schválení narovnání.

27 Vyjma let 2018 a 2019.

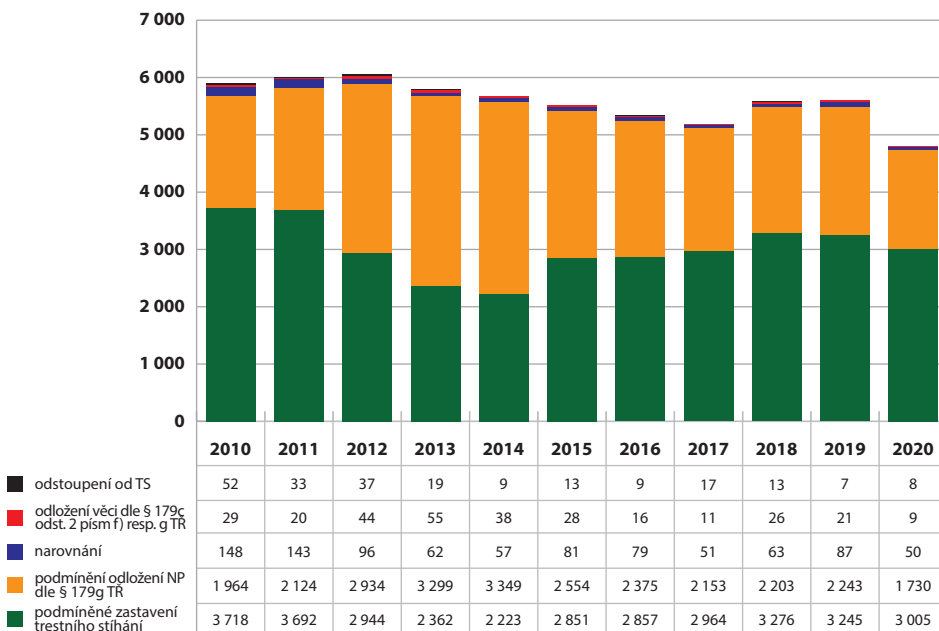
28 Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019, 2020, 2021; Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019, 2020, 2021.

rozhodování trestním příkazem. Přitom od 1. 10. 2020²⁹ je možné formou trestního příkazu rozhodovat i o některých formách upuštění od potrestání a do budoucna zde může hrát roli i očekávané zvýšení využívání dohod o vině a trestu (blíže viz níže).

Počty odklonů mohou ovlivňovat i počty opakovaně trestaných osob (blíže Graf 8, kap. I.). Jejich podíl se však vzhledem k předchozímu roku výrazně nezměnil.

Z hlediska jednotlivých druhů odklonů s restorativními prvky jsou nejvíce využívána podmíněné zastavení trestního stíhání a na druhém místě podmíněné odložení podání návrhu na potrestání. Využití dalších druhů odklonů s restorativními prvky je celé sledované období spíše zanedbatelné (blíže Graf 18).

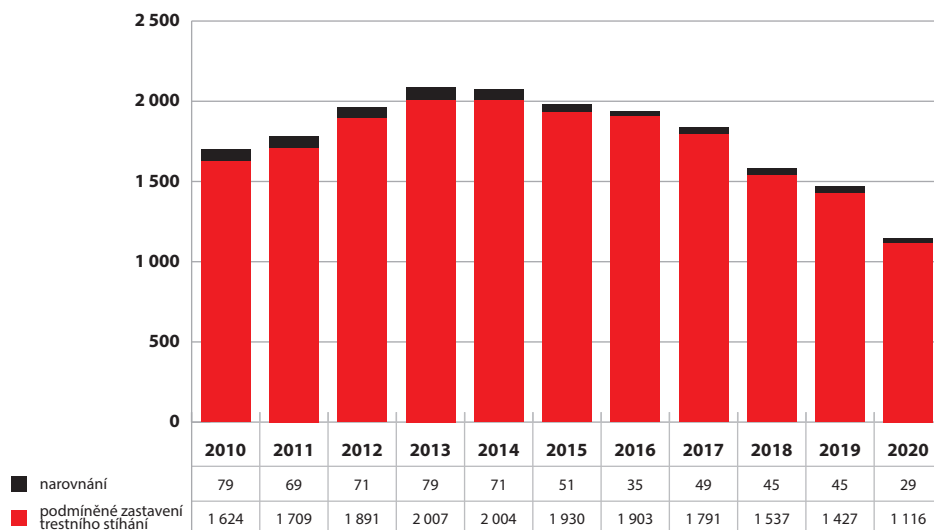
Graf 18: Odklony s restorativními prvky v přípravném řízení v abs. číslech

Pramen: Přehledy ze statistických listů SZ o fyzických osobách – č. 1 – Přehledy o počtu rozhodnutí, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

29 Zákonník č. 333/2020 Sb.

Graf 19: Odklony s restorativními prvky před okresními soudy v abs. číslech*

* včetně obvodních soudů v Praze a Městského soudu v Brně.

Pramen: Přehledy soudních agend – S AS 12 – trestní příkazy podmíněné zastavení, narovnání, dohody o vině a trestu u OS, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Také v případech využívání těchto odklonů soudy je možné sledovat v roce 2020 pokles jejich počtů, který lze opět dát do souvislosti celkovými počty osob, které se dostávají před soud. Otázkou je, do jaké míry se na jejich případné aplikaci, zejména do budoucna, mohou projevit změny právní úpravy týkající se dohod o vině a trestu, ale též možnosti zmírnění trestu v souvislosti s prohlášením viny ve smyslu § 206a TrŘ.

V důsledku výše zmíněného zjednodušení podmínek a rozšíření případů (Kučera, 2021) kdy je možné realizovat dohody o vině a trestu,³⁰ je patrné, že v roce 2020, došlo k výraznému nárůstu jejich počtu vzhledem k předchozímu roku (blíže viz Tabulka 4). Nutno dodat, že většina těchto dohod byla uzavřena právě v posledním čtvrtletí daného roku, (Nejvyšší státní zastupitelství, 2021), tedy od účinnosti této novelizace TrŘ. Nicméně zatím stále platí, že po celé sledované období, mají zatím zanedbatelný podíl na celkovém počtu osob, které se dostávají do soudního stadia řízení.³¹ V roce 2020 to bylo 0,4 %.

Tabulka 4: Počty návrhů na schválení dohod o vině a trestu

Rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Počet	118	86	113	95	116	139	160	269

Pramen: Přehledy č. 6 – O vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství; Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

30 Odklon zavedený s účinností od 1. 9. 2012.

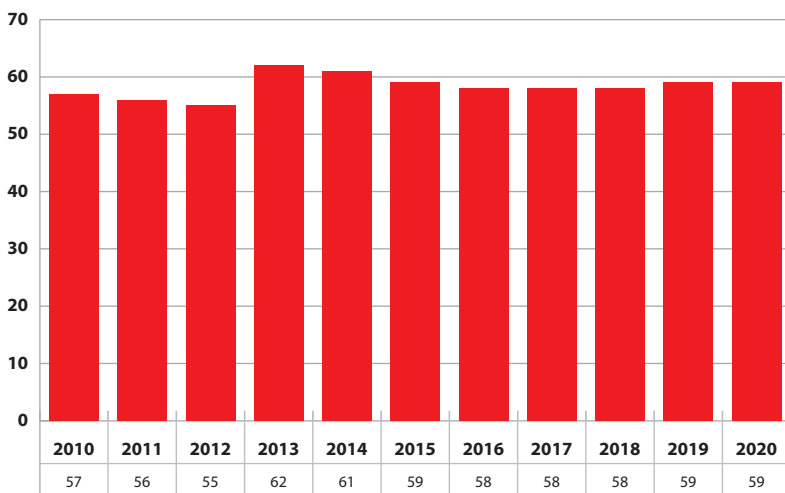
31 Tj. z počtu osob obžalovaných, osob, u kterých byl podán návrh na potrestání, a osob, kde byl podán návrh na schválení dohody o vině a trestu.

Pokud jde o aplikaci dalšího odklonu – trestního příkazu, je třeba říct, že v roce 2020 nelze zaznamenat vzhledem k předchozímu roku žádnou změnu. Jeho podíl se nezměnil a stále platí, jako po celé sledované období, že soudy rozhodují formou trestního příkazu častěji než rozsudkem. Zvýšení podílu rozhodování trestním příkazem v letech 2013 a 2014 lze přičíst amnestii, spojené s vyšší zátěží soudů vzhledem k počtům odsouzených osob (blíže viz Graf 20).

To, nakolik soudy využívají tento odklon, se projevuje i na struktuře ukládaných sankcí, s ohledem na to, že v případech tohoto druhu rozhodnutí je vyšší podíl podmíněných odsouzení, včetně podmíněných odsouzených s dohledem, než je tomu obecně. (Hulmáková, 2015). Nicméně i zde je patrná výrazná změna v trestní politice, která se projevuje v širším využívání peněžitého trestu. V roce 2015 byl trestním příkazem ukládán jako hlavní sankce v necelých 5 % a v roce 2020 již 23 %, naopak podíl podmíněných odsouzení, včetně podmíněných odsouzení s dohledem, byl v roce 2015 v případech trestních příkazů 83 % a v roce 2020 pouze 62 %.

Graf 20: Podíl odsouzených trestním příkazem na celkovém počtu odsouzených v %

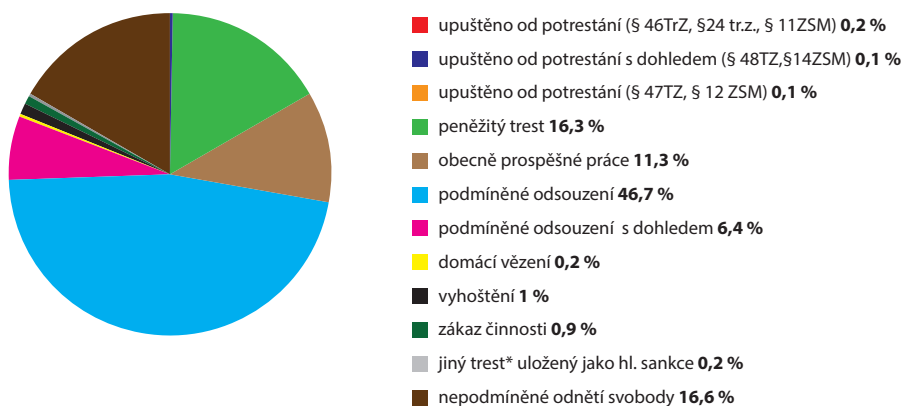

Pramen: Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV – nestandardní sestavy.

Struktura sankcí ukládaných jako hlavní se v roce 2020 vzhledem k předchozímu roku změnila především v dalším nárůstu podílu peněžitého trestu a poklesu podílu „prostého“ podmíněného odsouzení. Podíl ostatních sankcí se výrazněji nezměnil, a to ani v případech nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ten dokonce, přes pokles v absolutních počtech, zcela nepatrně vzrostl. Vedle již zmíněných novelizací trestněprávních předpisů, vlivu osvětové a metodické činnosti NSZ, zde může mít vliv i Pokyn obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 9/2019 ze dne 3. 9. 2019, o postupu státních zástupců v trestním řízení, účinný od 1. 1. 2020, který stanovil státním zástupcům povinnost již v rámci žalobního návrhu uvádět návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry nebo návrh na upuštění od potrestání mezi obecné náležitosti obžaloby. Od 1. 10. 2020 se tato povinnost

odráží přímo v právní úpravě § 177 TrŘ, resp. v § 179d TrŘ. To klade vyšší nároky na státní zástupce v souvislosti se zjišťování poměrů pachatele, včetně majetkových. Peněžitý trest je již od roku 2018 druhým nejčastěji užívaným alternativním trestem. Zde došlo k výrazné změně v sankční politice, kdy ani před rokem 2010 se příliš neaplikoval a po rekodifikaci se jeho aplikace snížila a tento pokles trval až do roku 2015. Podíl nejčastější alternativní sankce, „prostého“ podmíněného odsouzení, naopak od roku 2014 stále klesá. Obecně je třeba konstatovat, že trend nárůstu podílu peněžitého trestu se neprojevil v poklesu podílu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Ten je od roku 2015 poměrně stabilní a pohybuje se kolem 15 až 16 %. V roce 2020 je dokonce mírně zvýšil na 16,6 % (blíže viz Příloha 7). Širší využití peněžitého trestu se tedy odráží především ve vztahu k nižšímu využití podmíněného odsouzení. Podíl obecně prospěšných prací, v současné době třetího nejčastěji užívaného alternativní sankce, je od roku 2014 také poměrně stabilní, nejčastěji se pohybuje kolem 11 %. V případě podmíněného odsouzení s dohledem lze konstatovat, že v průběhu sledovaného období jeho podíl pozvolna narůstal až do roku 2018, pak dochází k určité stabilizaci. Pohybuje se mezi 6 až 7 %. Z ostatních trestů, uložených jako hlavní sankce, je v roce 2020 nad hranici jednoho 1 % již pouze vyhoštění. Podíl alternativ k potrestání – upuštění od potrestání,³² upuštění od potrestání s dohledem³³ a upuštění od potrestání za současného uložení ochranného opatření v roce 2020 je spíše zanedbatelný (blíže Graf 21).³⁴

Graf 21: Struktura sankcí ukládaných jako hlavní v roce 2020 v %

*Jiný trest zahrnuje tresty propadnutí věci, zákaz pobytu, propadnutí majetku, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce a trestní opatření propadnutí věci a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce.

Pramen: Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

To platí i v případě trestu domácího vězení. Ani v roce 2020 nedošlo k širší aplikaci trestu domácího vězení. Absolutní počty vzhledem k předchozímu roku klesly, byl uložen pouze v 95 případech. Podíl na struktuře sankcí zůstává již od roku 2013 stále stejný, tj. 0,2 %. Vedle obecných omezení, jako jsou např. absence stálého bydliště, stabilní pra-

32 Jedná se od upuštění od potrestání dle § 24 zákona č. 140/1961 Sb., § 46 tr. zák. a § 11 ZSM.

33 Dle § 48 tr. zák., § 14 ZSM a § 26 zákona č. 140/1961 Sb.

34 Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

covní doby či nedostatek času na zjištění podmínek pro jeho uložení v rámci trestního řízení (Scheinost, Háková, Rozum, Tomášek, & Vlach, 2014), to lze dát do souvislosti, jak s poklesem počtu odsouzených osob, tak s přetrvávajícími problémy s dostupností dostatečného počtu náramků (Štefan, 2020). Tomu odpovídá i využití elektronického kontrolního systému, kde dle údajů Ministerstva spravedlnosti³⁵. Bylo na počátku roku 2020 monitorováno 166 osob a na začátku roku 2021 již jen 121 osob. Nejčastěji byla tato forma kontroly v roce 2020 využívána v případech uloženého trestu domácího vězení – jednalo se o 212 osob, dále v případě náhrady vazby u 104 osob a v případě podmíněného propuštění u 4 osob.

Z hlediska celého sledovaného období je třeba říct, že velmi významnými mezníky, se kterými byly spojeny změny v ukládání sankcí, byla účinnost TrZ v roce 2010, která se projevila v poklesu užívání obecně prospěšných prací a peněžitého trestu, a naopak nárůstu podílu nepodmíněného trestu a podmíněného odsouzení,³⁶ a pak amnestie v roce 2013, spojená obecně s nárůstem využití podmíněného odsouzení.³⁷ Změna v trendu ukládání peněžitého trestu již byla popsána výše (blíže Příloha 7). Zmínit lze též pozvolný nárůst využívání podmíněného odsouzení s dohledem a podmíněného propuštění s dohledem.³⁸ S tím se pojí také zvýšená zátěž probačních úředníků při výkonu dohledu. Zároveň se ukazuje, že dohled je využíván u problémovějších pachatelů (Tomášek, Diblíková, & Scheinost, 2016).

Mezi výrazné problémy sankční politiky ve sledovaném období jsou pak uváděny např. nedostatečná individualizace trestů prostřednictvím možnosti ukládat přiměřené povinnosti a omezení (Šámal, 2014). Tento stav může být ovlivněn jak nedostatkem vhodných programů, tak i tím, že k jejich uložení by měl mít soud dostatek informací, které se týkají poměrů pachatele a jeho rizikových faktorů. To může být někdy v kolizi s úsilím o rychlé vyřízení věci. S tím souvisí i problém častého i opakovaného využívání podmíněného odsouzení a kumulace alternativních trestů, a v případech selhání pachatele při jejich výkonu a jejich přeměna na nepodmíněný trest. Pachatelé trestných činů menší závažnosti pak skončí na poměrně dlouhou dobu ve výkonu trestu odnětí svobody. Tento problém je uváděn např. v nálezu Ústavního soudu II ÚS 4022/18 či analýze Nejvyššího státního zastupitelství, která poukazuje na dva hlavní provázané faktory – dlouhé nepodmíněné tresty odnětí svobody, počty přeměněných alternativních trestů a výkon kumulovaných trestů, jako jeden z důvodů vysokého počtu uvězněných osob.³⁹ Dle statistických údajů okresních soudů⁴⁰ došlo po roce 2010 k výraznému poklesu přeměn podmíněných odsouzení, a to až do roku 2013, kde na nízký počet přeměn měla nepochybně vliv i amnestie. Pak zase

35 Náramky – souhrnný přehled. Justice.cz, Dostupné na: <https://naramky.justice.cz/souhrnny-prehled/>

36 Detailněji k jednotlivým změnám např. (Scheinost a kol., 2015).

37 K podrobnějšímu pohledu na vývoj ukládání jednotlivých sankcí v první polovině sledovaného období viz (Scheinost, a další, 2015).

38 V letech 2008–2012 byl podíl podmíněně propuštěných s dohledem mezi 23–29 %, pak tento podíl narůstá a v roce 2020 byl již téměř 65 %. Pramen: Statistické přehledy soudních agend, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

39 *Zvláštní zpráva „Věznice“*. Nejvyšší státní zastupitelství, (21. 9.2019) Dostupné z: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf.

40 Statistické přehledy soudních agend, Ministerstvo spravedlnosti CSLAV.

narůstají. Pokles přeměn podmíněných odsouzení od roku 2019, výraznější v roce 2020, může souviset nejen s poklesem odsouzených osob, ale též v trendu širšího využívání peněžitého trestu, a naopak poklesu podílu podmíněných odsouzení. Pravomocné přeměny podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody u krajských soudů jsou spíše výjimkou. V roce 2020 jich bylo 9.⁴¹ Do jaké míry se projeví na rozhodování soudů o přeměnách podmíněných odsouzení v roce 2020 opatření, resp. i neformální snaha zabránit šíření covidu ve věznicí v důsledku nástupu osob do výkonu trestu, je těžké odhadovat.

Tabulka 5: Přeměny podmíněně odložených trestů odnětí svobody na nepodmíněné tresty a jejich ponechání v platnosti v letech 2010–2020 u okresních soudů

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
přeměna PO v NEPO	3 860	1 560	721	47	211	879	1 739	1 580	1 522	1 430	1 148
ponechání PO v platnosti	1 121	736	822	6	67	416	2 306	2 377	2 174	2 154	1 888

Pramen: Přehledy o výkonech soudních rozhodnutí ve věcech trestních u okresních soudů v ČR, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Poměrně významným ukazatelem, který může ovlivňovat počty vězňů, je též délka ukládaných nepodmíněných trestů odnětí svobody. Zde bylo možné v prvních několika letech po rekonstrukci sledovat nárůst podílu osob, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody ve výměře od 1 roku do 5 let, a následně jejich pokles, zejména v období amnestie. Od roku 2015 byl podíl odsouzených k nepodmíněnému trestu ve výměře od 1 roku do 5 let stabilní kolem 5 %, v roce 2020 se nepatrně zvýšil na 6 %. K ověření toho, do jaké míry se na tomto zvýšení, a tedy i zpřísnění sankční politiky, mohlo projevit to, že v souvislosti s vyhlášením nouzového stavu došlo ke zpřísnění postihu především v případech, někdy i bagatelních krádeží, kde byl shledán znak jiné vážné události ohrožující život nebo zdraví lidí (je uvedeno blíže v kapitole VII.) by bylo ovšem třeba provést detailnější analýzu. Podíl trestů odnětí svobody do jednoho roku se také od 2015 příliš nemění a kolísá kolem 9 % (blíže viz Příloha 9).

V případě mladistvých pachatelů je v trestní a sankční politice patrný výrazně odlišný přístup (blíže viz kapitola V.).

III.2. Výkon trestu odnětí svobody

V době před epidemií covid byl jako jeden ze zásadních problémů české sankční politiky zmiňován vysoký počet uvězněných osob, s čímž souvisí i problém s přeplněností věznic.⁴² To je patrné i v případě přepočtu na 100 000 obyvatel a tento stav trvá po celé sledované období, vyjma období kolem roku 2013, kdy počty výrazněji poklesly v důsledku amnestie. Poté ovšem tento ukazatel opět výrazně narůstá. Od roku 2018 lze zaznamenat

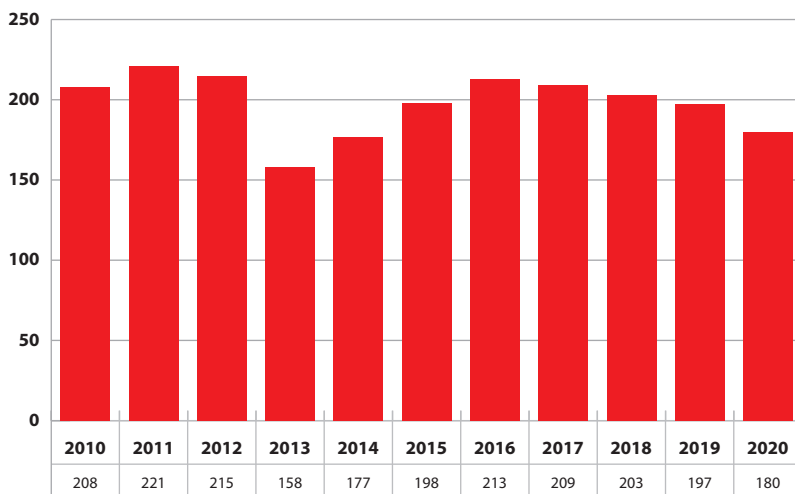
41 Přehled o výkonech soudních rozhodnutí ve věcech trestních u KS v ČR za rok 2020, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

42 Průměrná obsazenost věznic v roce 2019 byla 103,4 %. Blíže: Statistická ročenka vězeňské služby ČR za rok 2019, Vězeňská služba ČR, s. 71, Dostupné na: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statisticka-rocenka-2019.pdf>

mírný pokles. Výraznější pokles je pak možné sledovat právě v roce 2020 (blíže Graf 22). Nicméně při srovnání v rámci Evropy v roce 2020 byla Česká republika na osmém místě v počtu vězňených osob na 100 000 obyvatel. Aktuálně (tj. podzim 2021) se situace trochu zlepšila a je na 12 místě, nicméně ve srovnání např. s Německem a Rakouskem, ale i řadou dalších evropských států jde stále o velmi vysoký index.⁴³

Přítom problémem jsou zejména vysoké počty osob ve výkonu trestu odnětí svobody, nikoli osoby ve vazbě (blíže viz Graf 23). Podíl osob v zabezpečovací detenci je sice dlouhodobě stále nepatrný, ale je třeba zmínit postupný nárůst jejich počtů. Přítom v roce 2020 byla již překročena kapacita detenčních zařízení – průměrná obsazenost v Brně byla 103 % a v Opavě 104.⁴⁴ Tento stav souvisí i tím, jakým způsobem docházelo k postupnému rozšiřování okruhu osob, které mohou být umístěny do zabezpečovací detence, což v některých případech, především v souvislosti s přeměnami ochranného léčení na zabezpečovací detenci, kdy je to možné dokonce i u přečinů, koliduje s původními cíli při jejím zavedení (Blatníková & Zeman, 2019) – tj. že má jednat skutečně o ultima ratio u pachatelů té nejzávažnější trestné činnosti, resp. činů jinak trestných. Vysoké počty vězeňské populace pak omezují individuální přístup k odsouzeným a jejich přípravu na propouštění a řádný život po propuštění na svobodu.

Graf 22: Vězňené osoby v ČR přepočtu na 100 000 obyvatel

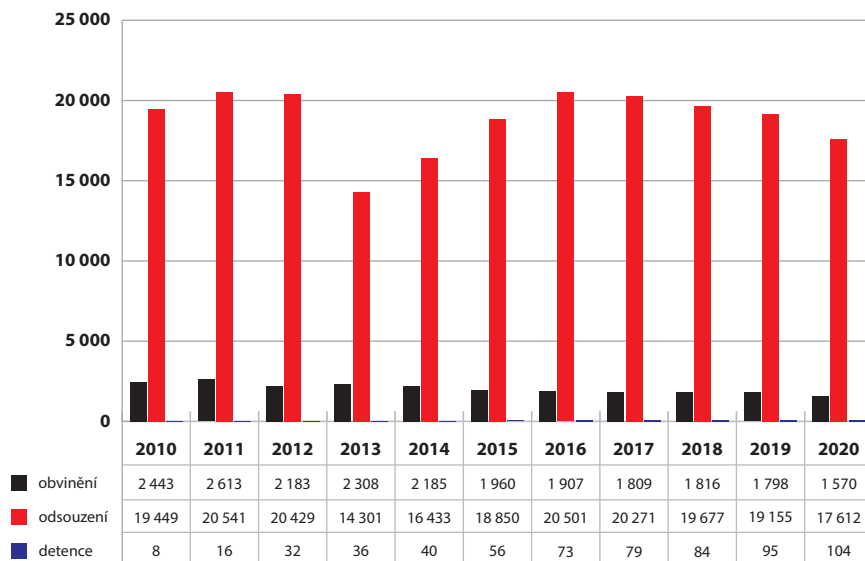

Pramen: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR 2007–2017, Vězeňská služba ČR, Dostupné na: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>; Statistické údaje o věkovém složení obyvatelstva dle jednotek věku k 31. 12. příslušného roku, Český statistický úřad, dostupné na: https://www.czso.cz/csu/czso/domov?p_p_id=3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&_3_struts_action=%2Fsearch%2Fsearch&_3_redirect=%2Fweb%2Fczso%2Fcatalog-produktu-vydavame&_3_keywords=obyvatelstvo+2017&_3_groupId=0

43 *Highest to Lowest – Prison Population Rate.* World Prison Brief, (5. 4. 2020, 30. 9. 2021), Dostupné z: https://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14;

44 Statistická ročenka vězeňské služby ČR za rok 2020, Vězeňská služba ČR, s. 71, Dostupné na: <https://www.vscr.cz/media/organizacni-jednotky/generalni-reditelstvi/odbor-spravni/statistiky/rocenky/statistica-rocenka-2020.pdf>

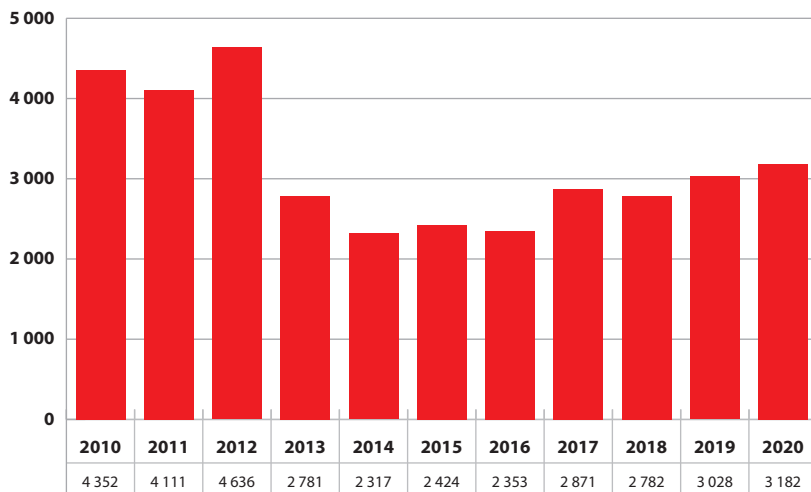
Graf 23: Vývoj počtů vězňených osob v ČR k 31. 12. příslušného roku v abs. číslech

Pramen: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR 2007–2017, Vězeňská služba ČR, Dostupné na: <https://www.vscr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.

Daný pokles v roce 2020 patrně může souviset s poklesem absolutních počtů osob, kterým byl uložen nepodmíněný trest odnětí svobody. Nicméně, jak již bylo uvedeno výše, jeho podíl na struktuře sankcí se příliš nemění. Určitý vliv zde může mít též trend širšího využívání peněžitého trestu, a naopak menší využívání podmíněného odsouzení, se kterým souvisejí i výše zmíněné problémy přeměn a kumulace trestů. Riziko přeměn peněžitého trestu je zřejmě, s ohledem na to, že soudy patrně volí tento druh trestu, pokud mají dostatečně zjištěné majetkové poměry, či dokonce zajištěn potřebný majetek, nižší než v případech podmíněného odsouzení. Dochází proto snížení počtu přeměn alternativních trestů. Na poklesu vězňených osob může mít vliv i nárůst využívání podmíněného propuštění od roku 2019 (blíže Graf 24).

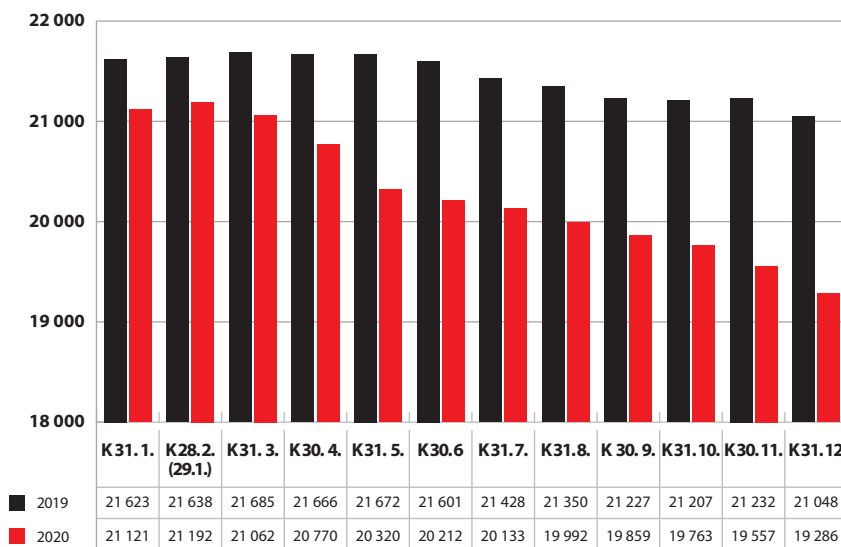
Graf 24: Počty podmíněně propuštěných osob z vyřízených žádostí o podmíněné propuštění v abs. číslech

Pramen: Žádosti, resp. návrhy na podmíněné propuštění – Počet osob – okresní soudy, Ministerstvo spravedlnosti CSLAV.

Zároveň je třeba uvést, že dalším faktorem poklesu vězňených osob v roce 2020 mohla být též určitá reakce systému trestní justice na pandemii covid. Pokles vězňených osob v průběhu roku 2020 započal právě od března roku 2020, tj. v souvislosti s první vlnou pandemie. Počty vězňených osob pak byly výrazně nižší než ve stejných měsících roku 2019, kde bylo sice také možné sledovat pokles, ale ne tak výrazný.

Graf 25: Srovnání počtů uvězněných osob dle jednotlivých měsíců v letech 2019 a 2020 (abs. počty)

Pramen: Měsíční statistická hlášení pro roky 2019 a 2020, Vězeňská služba ČR, Dostupné na: Měsíční statistická hlášení – Generální ředitelství (vs-cr.cz).

Tento pokles byl patrný jak u osob ve vazbě, tak ve výkonu trestu odnětí svobody (blíže Příloha 10).

Soudy zde totiž v souvislosti s potřebou alespoň částečně zmírnit rizika rozšíření viru v již i tak přeplněných věznicích, a možná též částečně i v důsledku omezení činnosti zejména v počátku v souvislosti s lockdownem, méně nařizovaly výkon nepodmíněných trestů, což se projevilo v poklesu nástupů do věznic. Z údajů Vězeňské služby⁴⁵ vyplývá, že došlo zejména k poklesu nástupů do věznic tzv. z občanského života, např. v dubnu 2020 (1. vlna) došlo celkem k nástupu 592 osob, z toho v případech 136 z občanského života a v 454 případech šlo o dodání policií, v dubnu 2019 to bylo celkem 919 osob, z toho 309 z občanského života a 602 dodáno policií. Obdobně též při vrcholící 2. vlně pandemie v ČR v listopadu 2020 nastoupilo do věznic celkem 694, z toho 173 z občanského života a 516 bylo dodáno policií, v listopadu 2019 to bylo celkem 959 osob, z toho 240 z občanského života a 713 dodáno policií.

Obdobně byl též, a to právě v obdobích, kdy docházelo k výrazným nárůstům počtu nakažených, ve zvýšené míře ve srovnání s rokem 2019 využíván institut podmíněného propuštění (blíže viz Tabulka 6).

Tabulka 6: Srovnání podmíněných propuštění v jednotlivých čtvrtletích let 2019 a 2020

Rok 2019				
	I. čtvrtletí	II. čtvrtletí	III. čtvrtletí	IV. čtvrtletí
Počet podmíněně propuštěných abs. č.	707	752	784	774
Podíl z celkového počtu vyřízených žádostí v %	32,1	30,8	30,4	31,9
Rok 2020				
Počet podmíněně propuštěných abs. č.	666	893	726	893
Podíl z celkového počtu vyřízených žádostí v %	31,2	32,6	30,9	36

Pramen: Žádosti, resp. návrhy na podmíněné propuštění – Počet osob – okresní soudy – sestavy za příslušná čtvrtletí, Ministerstvo spravedlnosti CSLAV.

III.3. Právnícké osoby

Po trendu nárůstu v počtech stíhaných, obžalovaných⁴⁶ a odsouzených právníckých osob, se počty stíhaných a obžalovaných právníckých osob v roce 2020 snížily. Naopak počty odsouzených právníckých osob opět stouply (blíže Graf 26). Na dřívějším nárůstu se zřejmě projevily změny v zákoně č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právníckých osob a řízení proti nim, provedené zákonem č. 183/2016 Sb. s účinností od 1. 12. 2016, kde byl výrazně rozšířen okruh trestných činů, kterých se může dopustit právnícká osoba.

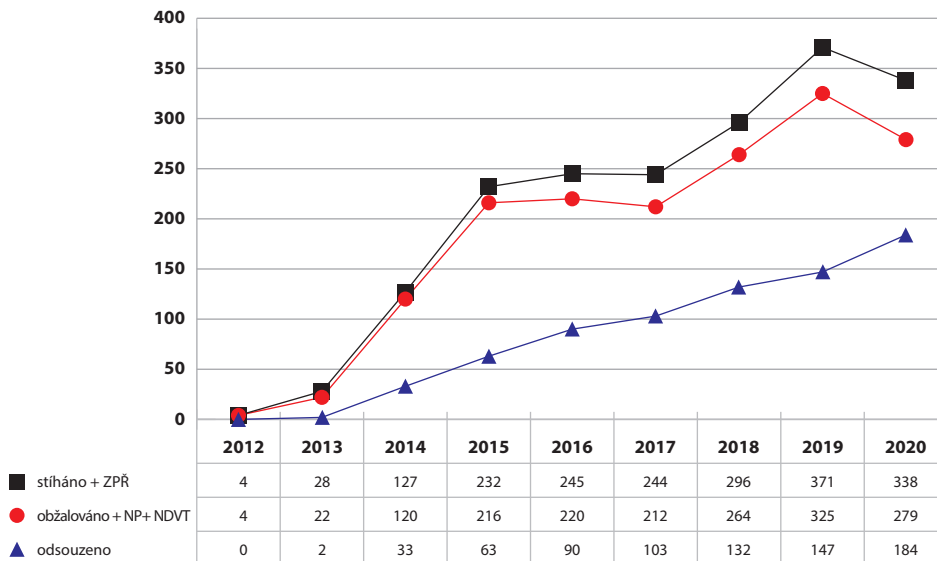
⁴⁵ Konkrétně z měsíčních statistických hlášení za příslušné měsíce, Dostupné na: Měsíční statistická hlášení – Generální ředitelství (vs.cr.cz).

⁴⁶ Pod pojmem stíhané osoby i osoby projednávané ve zkráceném přípravném řízení a pod pojmem obžalované osoby též osoby, u kterých byl podán návrh na potrestání nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu.

Z poznatků z praxe je pak poukazováno na problém právnických osob – tzv. prázdných schránek,⁴⁷ kde je navrhováno posílení principu oportunitity v těchto případech,⁴⁸ kdy mimo trestní právo existují efektivnější a rychlejší postupy zrušení těchto právnických osob než cestou trestního řízení.

Graf 26: Trestní politika uplatňovaná vůči právnickým osobám (abs. počty)

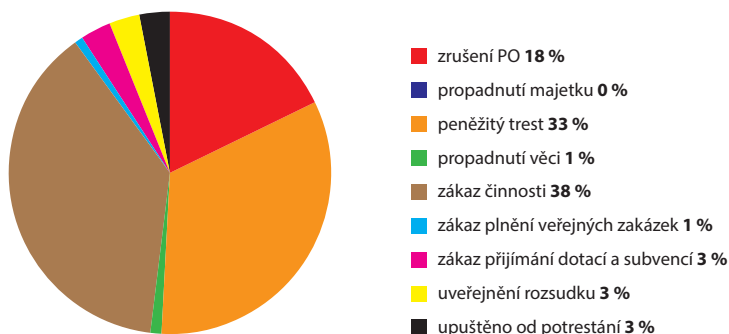
Pramen: Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých právnických osobách podle státních zastupitelství; Přehledy o pravomocně vyřízených právnických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Ani v roce 2020 nevykazuje struktura sankcí ukládaných jako hlavní právnickým osobám výraznější změny vzhledem k předchozímu období. Nejvyšší podíl měl trest zákaz činnosti, následovaný peněžitým trestem. Poměrně často je též využíváno zrušení právnické osoby, tedy nejpřísnější trest, který lze právnické osobě uložit, což zřejmě souvisí s již výše zmíněným postihem tzv. „prázdných schránek“ (blíže Graf 27).

47 Zpravidla jen formálně existující právnické osoby bez reálného sídla, bez fakticky vyvíjené činnosti, bez majetku, přičemž jejich statutárním orgánem zpravidla bývá osoba, na kterou byla právnická osoba převedena a která nemá žádnou spojitost s probíhajícím trestním řízením.

48 Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb. – k 7. 5. 2019. Nejvyšší státní zastupitelství, 2019, Dostupné z: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/Zvl%C3%A1%C5%A1tn%C3%AD-zpr%C3%A1va-o-poznatc%C3%ADch-z-aplikace-%C2%A7-8-odst.-5-a-dal%C5%A1%C3%ADch-ustanoven%C3%AD-z%C3%A1kona-o-trestn%C3%AD-odpov%C4%9Bdnosti-pr%C3%A1vnick%C3%BDch-osob-a-%C5%99%C3%A>

Graf 27: Struktura sankcí ukládaných jako hlavní právníkům osobám v roce 2020 v %

Pramen: Přehledy o pravomocně vyřízených právníkům osobám podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

III.4. Shrnutí

Rok 2020 se určitým způsobem vymyká trestní a sankční politice v rámci posledních let sledovaného období. K tomu přispěly jak některé výrazné novelizace trestněprávních předpisů, tak i trendy v kriminalitě spojené zřejmě výrazně s pandemií covid. Zmínit je třeba i přímý a nepřímý vliv opatření uplatňovaných v souvislosti s pandemií covid, na které reagovaly i jednotlivé složky trestní justice. V roce 2020 dochází k výraznému poklesu v počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených fyzických osob a k určitému poklesu u stíhaných a obžalovaných právníkům osob. Pokud jde o strukturu ukládaných sankcí, stále pokračuje trend nárůstu využívání peněžitého trestu jako hlavní sankce, a naopak poklesu podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. Ani v roce 2020 nedošlo k širší aplikaci domácího vězení. Pozitivně lze hodnotit poměrně výrazný pokles v počtech vězněných osob. Nicméně v evropském srovnání patříme stále mezi země s velmi vysokým počtem vězněných osob na 100 000 obyvatel. Dále lze shrnout, že tomuto poklesu přispěly primárně pokles registrované kriminality a s tím související pokles počtu odsouzených osob. V úvahu je třeba vzít i další faktory, spojené s tím, jakým způsobem se v rámci trestní justice řešila aktuální, velmi riziková, situace, – tj. jak zamezit šíření covidu ve věznicích prostřednictvím odložení nástupů do výkonu trestu či využití podmíněného propuštění. Nelze tedy příliš předpokládat, že by se jednalo o nějakou výraznou změnu v sankční politice, která by měla vést k zásadnímu snížení počtů vězněných osob i v budoucnu. Jistý vliv, výraznější než v roce 2020, by naopak do budoucna měla mít i již výše zmíněná dekriminalizace, se kterou se pojí i depenalizace v případech závažných forem majetkové a hospodářské kriminality, tam, kde se sankce odvíjejí od výše způsobené škody, což by se mělo promítnout i do délky ukládaných trestů odnětí svobody.

IV.

Prezentace kriminality a trestních sankcí v médiích

IV.1. Zaměření výzkumu

Publikace *Analýza trendů kriminality* každoročně standardně představuje nejnovější data týkající se spáchaných kriminálních skutků, stíhaných osob, obětí trestné činnosti i trestní a sankční politiky. Na rozdíl od odborníků ovšem pro laickou veřejnost nejsou zdrojem informací o kriminalitě a jejím trestání ani oficiální data ani odborné statistiky, nýbrž především média (Zeman, 2010; Zeman, 2011; Háková, 2021). Při interpretaci výzkumů veřejného mínění týkajících se témat z oblasti kriminality a bezpečnosti tak musíme vzít v úvahu, jaký obraz kriminality média lidem předkládají, a můžeme se ptát, nakolik se tento mediální obraz liší od policejních dat či soudních statistik. Analýza způsobu, jakým je o kriminalitě a její kontrole v médiích informováno, nám může pomoci interpretovat dynamiku a příčiny obav z kriminality, postoje veřejnosti k trestní politice i míru důvěry v systém trestní justice. V Institutu pro kriminologii a sociální prevenci byl realizován rozsáhlý výzkum zaměřený právě na mediální reprezentaci kriminality a trestních sankcí (Háková, 2021), z něhož v následující kapitole vybíráme některé z výstupů.

Kvantitativní obsahová analýza televizního kriminálního zpravodajství se zaměřila na způsob, jakým je v médiích prezentována kriminalita a její trestání, jak se od sebe odlišují kriminální zpravodajství jednotlivých televizních stanic, jak se případně kriminální zpravodajství proměnilo v čase i jak se mediální reprezentace liší od oficiálních statistických údajů. Výzkumný soubor televizních zpráv o kriminalitě byl sestaven pomocí několikastupňového náhodného výběru ve dvou časových obdobích let 2000, 2001, 2015 a 2016. Konkrétní dny byly vybrány pomocí metody konstruovaného týdne, čímž jsme se vyvarovali případným vychýlením mediálně exponovanými kauzami a obsáhli jsme delší časový úsek (podrobněji o užitém výběrovém postupu a metodologii viz Háková, 2021). Do výběru byla zařazena veřejnoprávní Česká televize a soukromé televize TV Nova a televize Prima. Z důvodu opakování jednotlivých zpráv v průběhu celého dne byl výběr omezen na hlavní zpravodajskou relaci, v náhodně zvolených dnech byly do výběru zařazeny všechny zprávy věnující se tematice kriminality a bezpečnosti. Celkem jsme analyzovali 1 886 kriminálních zpráv. Každá ze zpráv byla zpracována pomocí záznamového listu a údaje pak byly pomocí programu SPSS dále analyzovány. Pokud není uvedeno jinak, v následujícím textu jsou v médiích i v policejních datech vyhodnocována sloučená data za sledované roky.

Kriminalita je sociální jev, který přitahuje pozornost široké veřejnosti i médií. Jak potvrdila naše předchozí analýza (Háková, 2015), příspěvky týkající se kriminality, trestné činnosti nebo obecně bezpečnosti tvoří více než pětinu televizního zpravodajství. Náš aktuální výzkum (Háková, 2021) pak potvrzuje trend popisovaný v odborné literatuře (např. Reiner 2007), a sice zvyšování mediálního zájmu o téma kriminality a bezpečnosti v čase a postupné zvyšování podílu kriminálních zpráv v rámci hlavního televizního zpravodajství. Tři čtvrtiny příspěvků byly z aktuálnějšího časového období let 2015 a 2016 (Tabulka 7). Nejvyšší podíl na počtu kriminálních zpráv v našem výběru měla televize Prima, což bylo způsobené především zvláštní součástí hlavní zpravodajské relace nazvané *Krimi zprávy*, která se přímo zaměřuje právě na kriminální zpravodajství.

Tabulka 7: Počty a podíly zpráv za jednotlivé televizní stanice v jednotlivých letech

		Rok				
		2000	2001	2015	2016	Celkem
Česká televize	Abs.	52	77	147	144	420
	%	24,8	31,0	20,0	20,7	22,2
Nova	Abs.	100	75	242	216	633
	%	47,6	30,2	32,9	31,2	33,6
Prima	Abs.	58	96	346	333	833
	%	27,6	38,8	47,1	48,1	44,2
Celkem	Abs.	210	248	735	693	1886
	%	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pozn.: Cramerovo V = 0,109, p < 0,001.

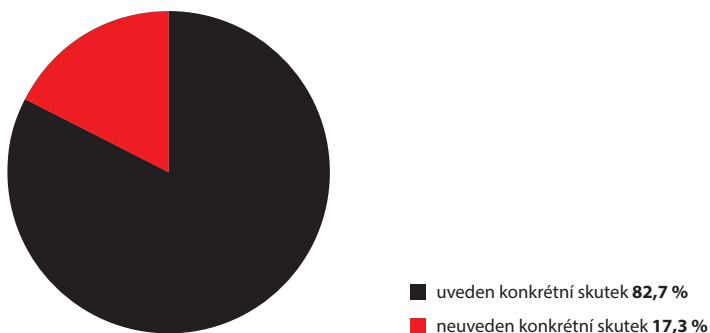
Pramen: Výzkum IKSP.

IV.2. Charakter a struktura zpráv o trestné činnosti

Konkrétní skutky v kriminálních zprávách

Základní charakteristikou kriminálních zpráv je zaměření na konkrétní skutky. Většina kriminálních zpráv zmiňuje nějaký konkrétní trestný čin nebo skutek, který by za trestný čin mohl být považován (Graf 28). V našem výběru tuto charakteristiku splňují více než čtyři pětiny (83 %) příspěvků zabývajících se tematikou kriminality nebo bezpečnosti. Vidíme tedy, že kriminalita je v médiích tematizována přednostně na úrovni konkrétních kauz, a pouze necelá pětina příspěvků se tématem zabývá v obecné rovině.

Graf 28: Přítomnost konkrétního kriminálního skutku v kriminální zprávě

N=1 560.

Pramen: Výzkum IKSP.

Právě v této charakteristice se od sebe významně odlišují kriminální zpravodajství jednotlivých televizních stanic a výrazně se v tomto ohledu diferencují kriminální zprávy České televize a soukromých televizních stanic Nova a Prima (Tabulka 8). Zatímco

ve veřejnoprávní České televizi je podíl kriminálních zpráv s konkrétním kriminálním skutkem 68 %, komerční televize Nova a Prima mají tento podíl výrazně vyšší, a to Nova 80 %, Prima dokonce 92 %. Česká televize má ze sledovaných stanic nejvýraznější tendenci sledovat kriminální a bezpečnostní problematiku také v obecné rovině bez uvedení konkrétní kazuistiky. Takových zpráv je v kriminálním zpravodajství České televize téměř třetina, zatímco v televizi Nova pětina a v televizi Prima pouze 8 %.

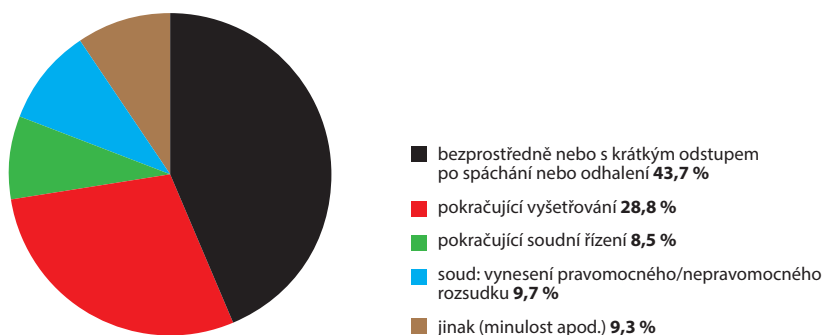
Tabulka 8: Přítomnost konkrétního kriminálního skutku podle televizi

		Konkrétní skutek v kriminální zprávě		
		ano	ne	celkem
Česká televize	Abs.	287	133	420
	%	68,3	31,7	100,0
Nova	Abs.	509	124	633
	%	80,4	19,6	100,0
Prima	Abs.	764	69	833
	%	91,7	8,3	100,0
Celkem	Abs.	1 560	326	1 886
	%	82,7	17,3	100,0

Pozn.: Cramerovo V = 0,242, p < 0,001.
Pramen: Výzkum IKSP.

Protože je jednou ze základních zpravodajských hodnot aktuálnost informací, kriminální zprávy informují nejčastěji o konkrétní kazuistice bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení skutku (Graf 29). V celém souboru je takových zpráv téměř polovina (44 %). 29 % kriminálních zpráv se zabývá pokračujícím vyšetřováním a o pokračujícím soudním řízení informuje 9 %. Desetina zpráv se pak týká vynesení pravomocného nebo nepravomocného rozsudku, tedy vyvrcholení celé kriminální kauzy. Je zřejmé, že zpravodajská hodnota kriminálního skutku s postupujícím časem výrazně klesá.

Graf 29: Fáze zmíněného skutku (počítáno pro kriminální zprávy, kde byl skutek zmíněn)

N=1 560.
Pramen: Výzkum IKSP.

Při diferenciaci podle jednotlivých sledovaných televizních stanic můžeme identifikovat specifickou profilaci jejich kriminálních zpravodajství (Tabulka 9). Prima je výrazně orientovaná na kriminální skutky bezprostředně po spáchání nebo odhalení, kterých je zde 65 %. To je ovlivněné především speciálním formátem části hlavní zpravodajské relace zaměřené přímo na kriminální zpravodajství. Méně se pak už Prima věnuje pokračujícímu vyšetřování skutku i soudnímu řízení. Druhá ze soukromých televizních stanic, televize Nova, má těžiště svého zájmu v pokračujícím vyšetřování jednotlivých kriminálních kauz (54 %), které postupně sleduje do nejmenších podrobností, aktivně vyhledává a kontaktuje svědky a příbuzné zúčastněných aktérů a často také zveřejňuje další podrobnosti. Pro Českou televizi je oproti ostatním televizním stanicím typická zvýšená pozornost na obecnější souvislosti, kauzy v minulosti a odhlédnutí od konkrétních aktuálních kauz.

Tabulka 9: Fáze zmíněného skutku podle jednotlivých televizí (počítáno pro kriminální zprávy, kde byl skutek zmíněn, N = 1 560)

		Fáze skutku v kriminální zprávě					
		Bezprostředně po spáchání nebo odhalení	Pokračující vyšetřování	Pokračující soudní řízení	Soud	Jinak	Celkem
Česká televize	Abs.	103	46	31	46	61	287
	%	35,9	16,0	10,8	16,0	21,3	100,0
Nova	Abs.	84	272	57	52	44	509
	%	16,7	53,3	11,2	10,2	8,6	100,0
Prima	Abs.	493	132	45	54	40	764
	%	64,5	17,3	5,9	7,1	5,2	100,0
Celkem	Abs.	680	450	133	152	145	1 560
	%	43,7	28,8	8,5	9,7	9,3	100,0

Pozn.: Cramerovo $V = 0,363$, $p < 0,001$.
Pramen: Výzkum IKSP.

Druhy kriminality a nejčtenější trestné činy v kriminálních zprávách

Pokud pomineme nejčtenější oblast kriminality označené jako ostatní, pak se největší podíl kriminálních zpráv, kde určení druhu kriminality připadalo v úvahu, zabýval kriminalitou násilnou (Tabulka 10, Graf 30). Násilné kriminalitě se v televizním zpravodajství věnovala více než čtvrtina všech kriminálních zpráv. S podobnými podíly na celkovém počtu následují kriminalita majetková a hospodářská (13 %, 12 %). Také z hlediska reprezentovaných druhů kriminality se kriminální zpravodajství jednotlivých televizních stanic významně odlišují (Tabulka 4). Největší podíl, téměř třetina kriminálních zpráv na Nově (31 %) a Primě (29 %), se věnuje násilné kriminalitě. V kriminálním zpravodajství České televize se násilnou kriminalitou zabývá necelá pětina (18 %) zpráv, zatímco o hospodářské kriminalitě informuje čtvrtina všech kriminálních zpráv. U kriminálního zpravodajství TV Nova po násilné kriminalitě následují s velmi podobným podílem kriminalita hospodářská a majetková (obě 11 %). Televize Prima po násilné kriminalitě věnuje významnější pozornost také kriminalitě majetkové (16 %), kdy jde často o bagatelní případy s nádechem kuriózní černé kroniky (např. ukradený bagr apod.). Kriminalita hospodářská je zde až na

třetím místě (7 %). Z pohledu reprezentované kriminality se tak opět odlišuje kriminální zpravodajství veřejnoprávní České televize od kriminálních zpráv soukromých televizních stanic Nova a Prima. Zatímco v případě kriminálního zpravodajství České televize je nejčastěji informováno o hospodářské kriminalitě a o kauzách, u nichž lze předpokládat širší společenský dosah, soukromé televizní stanice se sklonem k bulvarizaci zpravodajství preferují ve svém obsahu násilnou kriminalitu.

V nediferencovaném souboru patřily mezi nejčteněji zobrazované trestné činy ublížení na zdraví a vraždy. Častou součástí kriminálního zpravodajství byly také skutky spojené s dopravou, kde přichází v úvahu trestní odpovědnost, a podvody. Dalším atraktivním tématem bývají také požáry a další nehody (výbuch plynu apod.), kde bývá diskutováno úmyslné zavinění, a tím pádem trestní rozměr skutku. U krádeží platí, že musí mít pro zařazení do kriminálních zpráv nějakou přidanou informační hodnotu, například se stanou známé osobnosti nebo proběhnou za kuriózních podmínek. Mezi čteně zobrazované skutky patřily také loupeže, obecné ohrožení a drogová kriminalita. Nutno dodat, že pochopitelně ne všechny skutky, o nichž je informováno jako o potenciálních trestných činech, projdou systémem trestní justice a jsou takto skutečně kvalifikovány a odsouzeny. Jak již bylo zmíněno, média nejčastěji informují o aktuálních kauzách, bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení. Naše data tak vypovídají pouze a právě o tom, o jaké kriminalitě a jakých trestných činech média informují, nikoli jak tyto kauzy byly ve výsledku kvalifikovány.

Pokud seřadíme u každé z televizí šest nejčteněji zastoupených trestných činů, získáme další informace o charakteristické profilaci kriminálního zpravodajství specifické pro každou z nich (viz Tabulka 11). Násilná kriminalita, typicky vraždy a ublížení na zdraví, je neměnnou charakteristikou krimi zpráv. Podobně podvod a skutky spojené s dopravou (autonehody apod.) upoutají pozornost zpravodajství soukromé i veřejnoprávní televize. Veřejnoprávní televize ovšem preferuje informace o korupci a daňových deliktech, kdy lze předpokládat potenciální širší společenský dopad, zatímco u soukromých televizí se v nejčteněji zobrazovaných deliktech objevují spíše skutky marginálnějšího dosahu, ovšem s kuriózními a mediálně atraktivními souvislostmi (požár, výbuch, další typy nehod, krádeže).

Tabulka 10: Druhy kriminality v kriminálních zprávách podle jednotlivých televizí (počítáno pro kriminální zprávy, kde určení přicházelo v úvahu, N = 1552, pořadí podle celkové četnosti)

Druh kriminality v kriminální zprávě							
		Násilná	Majetková	Hospodářská	Mravnostní	Ostatní	Celkem
Česká televize	Abs.	53	23	76	7	141	300
	%	17,7	7,7	25,3	2,3	47,0	100,0
Nova	Abs.	162	57	59	16	237	531
	%	30,5	10,7	11,1	3,0	44,7	100,0
Prima	Abs.	206	116	52	23	324	721
	%	28,6	16,1	7,2	3,2	44,9	100,0
Celkem	Abs.	421	196	187	46	702	1552
	%	27,1	12,6	12,0	3,0	45,3	100,0

Pozn.: Cramerovo V = 0,166, p < 0,001.
Pramen: Výzkum IKSP.

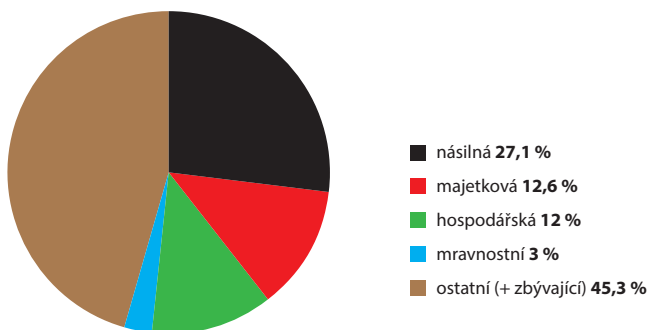
Tabulka 11: Nejčtenější trestné činy a jejich podíly na kriminálních zprávách v jednotlivých televizích (podíly v % v rámci jednotlivých televizí)

	ČT (N = 420)		Nova (N = 633)		Prima (N = 833)	
1.	podvod	10,7	vražda	14,2	ublížení na zdraví	19,4
2.	skutek spojený s dopravou	5,0	skutek spojený s dopravou	11,8	vražda	13,0
3.	vražda	4,8	ublížení na zdraví	8,2	skutek spojený s dopravou	12,0
4.	korupce	4,0	podvod	6,3	podvod	8,4
5.	ublížení na zdraví	3,8	požár, výbuch, jiná nehoda	4,9	požár, výbuch, jiná nehoda	7,4
6.	daňový delikt	3,6	krádež	4,4	krádež	7,1

Pramen: Výzkum IKSP.

Grafy 30 a 31 názorně ukazují, jak se liší struktura trestné činnosti v její mediální reprezentaci a z pohledu policejních statistik. Nejvýraznější charakteristikou kriminálního zpravodajství je naddimenzování násilné kriminality, která se v kriminálních zprávách oproti policií evidované kriminalitě objevuje více než 4× častěji. Při diferenciaci podle jednotlivých televizních stanic (Tabulka 10) můžeme konstatovat ještě zřetelnější nadhodnocení násilné kriminality u kriminálních zpráv soukromých televizí – 5×, zatímco u České televize 3krát. Hlavně díky kriminálnímu zpravodajství TV Prima se v celkovém skóre majetková kriminalita umístila na druhé příčce před kriminalitou hospodářskou. Podoba četného kriminálního zpravodajství na Primě přejí reprezentaci i triviálních trestných činů.

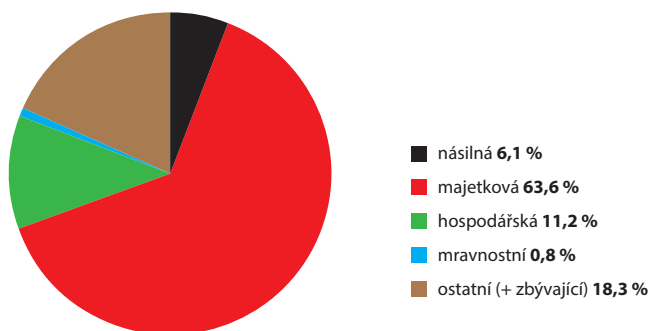
Graf 30: Druhy kriminality v kriminálních zprávách

N = 1 552.

Pramen: Výzkum IKSP.

Graf 31: Druhy kriminality v policejních statistikách (počítáno za roky 2000, 2001, 2015, 2016)

N = 1 215 836.

Zdroj: policejní statistiky evidované kriminality za dané roky přístupné na internetové adrese: <https://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>; vlastní výpočty.

Pramen: Výzkum IKSP.

IV.3. Tresty v kriminálních zprávách

Od podoby mediálně reprezentované kriminality se odvíjí i mediální reprezentace trestů. Při analýze reprezentace trestů je třeba vzít v úvahu, že informace o trestech v kriminálních zprávách jsou pouze hypotetické, protože pouze desetina kriminálních zpráv informuje o trestném činu ve fázi vynesení pravomocného nebo nepravomocného rozsudku. Někjaký druh trestu je zmíněn přibližně ve třetině (33 %) všech zpráv tykajících se kriminality. V naprosté většině jde o nepodmíněný trest odnětí svobody. Vezmeme-li v úvahu pouze kriminální zprávy, které konkrétně nějaký trest uvádějí, je nepodmíněný trest zmíněn ve více než 90 % případů (Tabulka 12). Nepodmíněný trest odnětí svobody je tedy jednoznačně dominantně reprezentovaným druhem trestu. Již v závěrech předcházející mediální analýzy jsme konstatovali, že „v mediálním prostoru trest rovná se vězení“ (Háková, 2015: 47) a nyní se tento závěr opět potvrdil. Výjimečně bývá zmíněn podmíněný trest odnětí svobody, ve čtyřech případech pak byl konkrétně specifikován uloženým dohledem probačního úředníka. Alternativní tresty byly v našem náhodném výběru reprezentovány spíše ojediněle. Tato skutečnost zcela jistě souvisí se zaměřením médií na závažnou trestnou činnost, s níž jsou pochopitelně svázány přísnější tresty. Z alternativních trestů se v našem výběru v jednotkách případů objevil peněžitý trest, trest domácího vězení a trest obecně prospěšných prací. Vedle trestních sankcí dalších necelých 5 % zpráv tematizovalo vyčíslení vzniklé škody a povinnost ji nahradit, případně byl zmíněn přímo trest propadnutí majetku.

Jak vidíme, trest v mediálním prostoru má takřka výhradně podobu nepodmíněného trestu odnětí svobody. Srovnáme-li podobně jako u druhů kriminality strukturu mediálně reprezentovaných trestů s tresty reálně uloženými, podíl nepodmíněného trestu odnětí svobody je oproti reálně uloženým trestům pětinasobný (Tabulka 12). Jak již bylo řečeno, reprezentace trestání se odvíjí od reprezentovaných mediálně atraktivních kriminálních skutků, což jsou v rámci žánru kriminálních zpráv zpravidla závažné trestné činy, které s sebou nesou přísnější tresty. To vyplývá také z Tabulky 13, která srovnává délku nepodmíněného trestu reprezentovanou v kriminálních zprávách s reálně uloženými tresty ve

sledovaných letech. Zatímco mezi uloženými tresty převažují krátkodobé tresty odnětí svobody do jednoho roku, v médiích dominují dlouhodobé tresty. Podíl kategorie od 5 do 15 let je v médiích téměř desetinásobný, podíl kategorie přes 15 let je vyšší 64× a doživotí je v mediálním prostoru oproti skutečnosti nadhodnoceno dokonce 230krát. Znovu tedy lze konstatovat, že obraz trestání v mediálním prostoru téměř výlučně splývá s dlouhodobým trestem odnětí svobody. Tato skutečnost souvisí nepochybně s tím, že média informují většinou o závažných deliktech, ale také s tím, že média nejčastěji informují o aktuálních případech, bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení. U trestu je tak často zmiňována nejpřísnější varianta, která pachateli hrozí: „pachateli hrozí trest až...“, což nemusí souhlasit s tím, jaký trest mu bude či byl reálně uložen.

Tabulka 12: Druhy trestů podle kriminálního zpravodajství a struktura uložených trestů (v %, sloučená data za roky 2000, 2001, 2015 a 2016; podíly trestů reprezentovaných kriminálním zpravodajstvím počítány ze zpráv, které uvádějí konkrétní trest, N = 431; celkový počet uložených trestů N = 250385; dopočet do 100 % u uložených trestů přestavují další tresty v kriminálních zprávách nereprezentované)

	Uložené tresty	Kriminální zprávy
Nepodmíněný trest odnětí svobody	18,2	91,4
Podmíněný trest	60,5	6,0
Peněžitý trest	5,0	1,9
Trest domácího vězení	0,1	0,5
Trest obecně prospěšných prací	12,3	0,2

Pramen: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>, vlastní výpočty.

Tabulka 13: Délka nepodmíněného trestu podle trestů uložených ve sledovaných letech a v kriminálních zprávách (sloučená data za roky 2000, 2001, 2015, 2016)

		Uložené tresty	Kriminální zprávy
Do 1 roku včetně	Abs.	29 029	16
	%	63,6	4,0
Přes 1 do 5 let včetně	Abs.	14 356	132
	%	31,4	33,8
Přes 5 do 15 let včetně	Abs.	2 164	175
	%	4,8	44,8
Přes 15 let	Abs.	111	50
	%	0,2	12,8
Doživotí	Abs.	7	18
	%	0,02	4,6
Celkem	Abs.	45 667	391
	%	100,0	100,0

Pramen: <http://cslav.justice.cz/InfoData/statisticke-rocenky.html>, vlastní výpočty.

IV.4. Shrnutí

Tato kapitola představila část hlavních výstupů původního mediálního výzkumu Institutu pro kriminologii a sociální prevenci (Háková, 2021). Poukázali jsme na základní charakteristiky informování o kriminalitě v médiích, které musíme vždy brát v úvahu při interpretaci výzkumů veřejného mínění týkajících se kriminality. Právě média jsou totiž základním zdrojem informací o těchto tématech pro širokou laickou veřejnost a mediální obsahy bývají lidmi používány jako argumenty při diskuzích o bezpečnosti, kriminalitě i jejím trestání. Pro podrobnější výsledky ohledně dalších sledovaných charakteristik kriminálního zpravodajství, charakteristiky mediálně reprezentovaných obětí a pachatelů u vybraných trestných činů a jejich porovnání s policejními statistikami i změny podoby kriminálního zpravodajství v čase pak můžeme odkázat na plné znění závěrečné zprávy z výzkumu (http://www.ok.cz/iksp/p_stud.html),⁴⁹ která obsahuje také teoretické ukotvení problematiky a analýzu divácké percepce mediální reprezentace kriminality a jejího trestání.

49 Háková, L. (2021). Zločin a trest v kriminálním zpravodajství. Praha: IKSP, <http://www.ok.cz/iksp/docs/465.pdf>.

v.

Kriminalita mládeže a trestní a sankční politika uplatňovaná vůči mladistvým

V.1. Kriminalita mládeže z pohledu statistik Policie ČR

Statistika PČR o stíhaných osobách za rok 2020 ukazuje, že podíl mladých lidí do 18 let je na úrovni 4,4 % všech stíhaných pachatelů, což je oproti předchozímu roku 2019 o 0,7 % méně. V absolutních četnostech to znamená, že bylo v roce 2020 celkově stíháno 3 781 osob (oproti předchozímu roku 2019 o 592 osob méně). Z tohoto počtu bylo 2 130 mladistvých, 1 280 dětí ve věkovém rozmezí 12–14 let a zbytek (371 osob) připadá na ještě mladší děti. Oproti předchozímu roku 2019 tak výrazněji klesl počet stíhaných mladistvých (o 453 osob) a o 206 osob pak počet stíhaných dětí mladších 15 let.

Dynamiku stíhaných osob mladších 18 let za delší časové období pak ukazuje následující tabulka. Z ní vyplývá, že absolutní počty stíhaných mladých lidí v ČR jsou jednak v roce 2020 pod pětiletým průměrem a že zároveň počty stíhaných mladých lidí se v zásadě rok od roku snižují nebo zůstávají na srovnatelné úrovni.

Tabulka 14: Počty stíhaných osob ve věku do 18 let

Věk	2016	2017	2018	2019	2020	Průměr za roky 2016–2020
0–11	460	525	468	404	371	445,6
12–14	1 151	1 224	1 269	1 486	1 280	1 282,0
15–17	2 533	2 490	2 505	2 483	2 130	2 428,2
Celkem	4 144	4 239	4 242	4 373	3 781	4 155,8

Pramen: Statistika Policie ČR.

Za povšimnutí stojí, že poměr výskytu žen a mužů mezi stíhanými zůstává v zásadě v letech 2016–2020 přibližně na stejné úrovni – zastoupení žen na všech stíhaných osobách do 18 let se pohybuje v rozmezí mezi 15–17 %.

Zůstává také v platnosti fakt, že s přibývajícím věkem mladých lidí se zvyšuje incidence stíhaných osob. V tomto ohledu toto konstatování dokumentuje následující tabulka.

Tabulka 15: Stíhané osoby v roce 2020 podle věkových kategorií

Věk	Muži		Ženy		Celkem	
	a.č.	%	a.č.	%	a.č.	%
do 7 let včetně	14	0,4	3	0,5	17	0,4
8 let	25	0,8	5	0,8	30	0,8
9 let	51	1,6	9	1,4	60	1,6
10 let	80	2,6	19	2,9	99	2,6
11 let	135	4,3	30	4,6	165	4,4
12 let	181	5,8	69	10,7	250	6,6
13 let	361	11,5	92	14,2	453	12,0
14 let	473	15,1	104	16,1	577	15,3
15 let	552	17,6	95	14,7	647	17,1
16 let	584	18,6	109	16,9	693	18,3
17 let	679	21,7	111	17,2	790	20,9
celkem	3135	100,0	646	100,0	3781	100,0

Pramen: Statistika Policie ČR.

Pro zajímavost lze ještě uvést, že tři následující ročníky, tedy osoby ve věku osmnácti až dvaceti let, vykazují oproti mladistvým v roce 2020 sice skokový nárůst (v roce 2020 bylo stíháno 4 157 těchto mužů a 771 žen, tedy celkem 4 928 mladých dospělých), nicméně oproti roku 2019 došlo k snížení absolutního počtu mladých dospělých o více jak čtvrtinu (v roce 2019 bylo stíháno 5 757 těchto osob, z toho 4 758 mužů a 979 žen).

Na počty stíhaných mladých lidí se lze podívat i z topografického hlediska. V roce 2020 bylo nejvíce stíháno osob mladších 18 let v územním odboru MŘP Ostrava (245 osob), dále pak v rámci územních odborů MŘ Brno (157 osob), ÚO Karviná (151 osob), ÚO Most (131 osob), ÚO Chomutov (113 osob), ÚO Děčín a nad 100 jedinců ještě v ÚO Nový Jičín (103 osob). Naopak pod 20 případů bylo zaznamenáno v OÚ Praha venkov – západ (pouze 7 případů), dále pak ve vzestupném pořadí v Kutné Hoře, Prachaticích, Rakovníku, Semilech, Rychnově nad Kněžnou, Praze venkov – východ, Chebu, Vyškově, Břeclavi, Rokycanech, Nymburce, Benešově, Tachově a Chrudimi.

Přesnější obraz o situaci v jednotlivých ÚO lze však získat z porovnání stíhaných osob mladších 18 let s celkovým nápadem stíhaných v roce 2020. Tímto způsobem zjišťujeme, že téměř desetinu stíhaných tvoří pachatelé v ÚO Trutnov (9,9 % celku), dále pak v ÚO Tábor (9,4 %), ÚO Jihlava (9,3 %) a ÚO Most (9,1 %) a ÚO Jeseník (9,0 %), blízko 9 procentům se pak pohybuje v ÚO Nový Jičín (8,9 %) a ÚO Kroměříž (8,8 %). Naopak zastoupení mladých lidí do 18 let v celkovém počtu stíhaných je 3 a méně procent v ÚO Zlín (2,6 %), dále pak vzestupně v OÚ Olomouc a Mladé Boleslavi, dále v rámci působnosti OŘP Praha IV. a OÚ Břeclav, Sokolov, Vsetín, Příbram a Nymburk, a také v rámci OŘP Praha III.

Zajímavé informace poskytuje i následující tabulka 16, která vypovídá o množství stíhaných mladých lidí do 18 let za delší časové období (konkrétně za tři po sobě následující roky), tedy odhlíží od případných náhodných navýšení počtu stíhaných v posledním roce. Tabulka dokládá, že z hlediska absolutní četnosti nápadu kriminality mladých lidí

je jednoznačně na prvním místě oblast v působnosti MŘP Ostrava. Zde bylo za tři roky stíháno 853 mladých lidí (tedy ročně průměrně cca 284 osob), z toho 729 mužů a 124 žen (ženy se tedy na celkovém množství stíhaných podílejí necelými 15 %). V rámci MŘP Ostrava bylo také zaznamenán největší počet stíhaných mladých pachatelů za kalendářní rok (rok 2019). Na druhém místě v počtu zaznamenaných stíhaných osob mladších 18 let se „umístilo“ MŘ Brno (celkově bylo zde stíháno 545 osob, z toho 444 mužů a 101 žen – 19,5 %), třetí místo pak připadá dlouhodobější situaci v rámci územního obvodu Karviná (celkem stíháno 467 osob, 401 mužů a 66 žen – 14 %).

Následující tabulka ukazuje, že více jak 200 osob ve věku do 18 let bylo v průběhu tří let stíháno v rámci působnosti 18 ÚO či OŘP, přičemž nad 300 osob bylo stíháno v 6 územních obvodech (viz tabulka).

Tabulka 16: Počty stíhaných osob ve věku do 18 let podle územních obvodů Policie ČR

Osoby 0–17 v letech 2018–2020 (pořadí za tři roky podle četnosti stíhaných)											
	2018			2019			2020			Suma 2018–2020	Pořadí
	muži	ženy	suma	muži	ženy	suma	muži	ženy	suma		
MŘP OSTRAVA	222	42	264	301	43	344	206	39	245	853	1.
MŘ BRNO	142	46	188	171	29	200	131	26	157	545	2.
ÚO KARVINÁ	140	19	159	126	31	157	135	16	151	467	3.
ÚO MOST	113	13	126	129	17	146	100	31	131	403	4.
ÚO LIBEREC	84	16	100	99	16	115	90	7	97	312	5.
ÚO CHOMUTOV	74	21	95	91	13	104	86	27	113	312	6.
ÚO ÚSTÍ NAD LABEM	96	14	110	90	14	104	61	15	76	290	7.
ÚO DĚČÍN	87	9	96	74	11	85	83	22	105	286	8.
ÚO BRUNTÁL	106	16	122	82	12	94	49	9	58	274	9.
ÚO NOVÝ JIČÍN	77	5	82	68	11	79	91	12	103	264	10.–11.
OŘP PRAHA IV.	76	16	92	69	27	96	52	24	76	264	10.–11.
ÚO KLADNO	71	20	91	70	32	102	47	15	62	255	12.
OŘP PRAHA III.	70	15	85	63	25	88	54	19	73	246	13.
ÚO PŘEROV	78	8	86	76	11	87	59	9	68	241	14.
ÚO OPAVA	52	20	72	82	9	91	62	12	74	237	15.
ÚO ČESKÉ BUDĚJOVICE	64	9	73	72	16	88	49	5	54	215	16.
ÚO TRUTNOV	51	23	74	47	7	54	70	7	77	205	17.
OŘP PRAHA II.	62	9	71	39	17	56	58	19	77	204	18.

Pramen: Statistika Policie ČR.

Naopak dlouhodoběji je výskytem kriminality mladých lidí do 18 let poměrně málo zatíženo následujících 17 ÚO (viz tab.). Nejlepší situace je v ÚO Praha venkov – západ, kde bylo stíháno za tři roky pouze 30 osob do 18 let (20 mužů a 10 žen) a tím se toto ÚO zařadilo až na poslední místo mezi 80 ÚO.

Tabulka 17: Osoby 0–17 v letech 2018–2020 (pořadí za tři roky podle četnosti stíhaných)

	2018			2019			2020			Suma 2018–2020	Poř.
	muži	ženy	suma	muži	ženy	suma	muži	ženy	suma		
ÚO MĚLNÍK	14	2	16	19	4	23	29	7	36	75	64.–65.
ÚO CHEB	29	4	33	20	5	25	16	1	17	75	64.–65.
ÚO PRACHATICE	11	1	22	33	4	37	14	0	14	73	66.
ÚO BENEŠOV	23	3	26	24	2	26	18	2	20	72	67.
ÚO PELHŘIMOV	17	6	23	18	5	23	18	5	23	69	68.
ÚO ČESKÝ KRUMLOV	17	3	20	23	4	27	16	5	21	68	69.
ÚO SEMILY	21	6	27	22	3	25	10	4	14	66	70.–71.
ÚO PRAHA VENKOV-JIH	16	1	17	22	2	24	20	5	25	66	70.–71.
ÚO CHRUDIM	21	9	30	12	2	14	17	3	20	64	72.–73.
ÚO BLANSKO	9	2	11	19	3	22	24	7	31	64	72.–73.
ÚO RYCHNOV NAD KNĚŽNOU	22	1	23	22	0	22	13	1	14	59	74.
ÚO TACHOV	14	0	14	19	2	21	16	4	20	55	75.
ÚO PRAHA VENKOV-VÝCHOD	15	4	19	17	2	19	12	3	15	53	76.
ÚO ROKYCANY	18	0	18	12	0	12	18	1	19	49	77.
ÚO RAKOVNÍK	11	6	17	16	1	17	11	3	14	48	78.
ÚO KUTNÁ HORA	14	4	18	14	2	16	7	1	8	42	79.
ÚO PRAHA VENKOV-ZÁPAD	12	7	19	3	1	4	5	2	7	30	80.

Pramen: Statistika Policie ČR.

V roce 2020 byli mladí lidé do 18 let stíháni PČR pro 3 696 skutků (což je výrazně méně než v předchozích letech – viz tab.). Z tohoto počtu spáchali mladiství muži 1 750 skutků, mladistvé ženy 310 skutků (mladiství tedy byli vyšetřováni celkem pro 2 060 skutků), chlapci do 15 let pro 1 308 skutků a dívky téže věkové kategorie pro 328 skutků (celkem tedy bylo vyšetřováno 1 636 skutků, které byly spáchány osobami mladšími 15 let).

Tabulka 18: Počty stíhaných skutků, které spáchaly osoby mladší 18 let v letech 2018–2020

	Rok 2018			Rok 2019			Rok 2020		
	0–14	15–17	suma	0–14	15–17	suma	0–14	15–17	suma
celková kriminalita	1 727	2 423	4 150	1 879	2 408	4 287	1 636	2 060	3 696
z toho									
majetková kriminalita	621	865	1 486	660	881	1 541	585	735	1 320
mravnostní kriminalita	189	277	466	231	296	527	231	250	481
násilná kriminalita	387	613	1 000	422	577	999	352	465	817

Pramen: Statistika Policie ČR.

Tabulka 18 ukazuje, že se počty stíhaných skutků meziročně – ve srovnání s rokem 2019 – podstatně snížily, a to celkově o 13,8 % (u mladistvých osob o 14,5 %, u osob mladších o 12,9 %). Hlavní pokles zaznamenáváme u skutků násilné povahy – zde došlo k poklesu o 18,2 %. Pokles však nastal i u skutků majetkové povahy (o 14,3 %) a skutků mravnostní povahy (o 8,7 %). Největší pokles incidence zaznamenáváme u mladistvých osob v kategorii skutků násilné povahy, kde došlo meziročně téměř o pětinový pokles (19,4 %). U těchto údajů je ovšem třeba upozornit na to, že počty skutků v roce 2020 jsou pravděpodobně výrazně ovlivněny pandemickou situací, tedy opatřeními, která byla přijata v souvislosti s covidem-19 a která výrazně zasáhla do života mladé generace.

Tabulka 19: Počty stíhaných skutků členěné podle pohlaví jejich pachatelů v letech 2018–2020

	Rok 2018			Rok 2019			Rok 2020		
	muži	ženy	% žen	muži	ženy	% žen	muži	ženy	% žen
	3 459	691	16,7	3 583	704	16,4	3 058	638	20,9
z toho									
majetková kriminalita	1 253	233	15,7	1 296	245	15,9	1 107	213	19,2
násilná kriminalita	870	130	13,0	901	98	9,8	716	101	14,1
mravnostní kriminalita	397	69	14,8	440	87	16,5	394	87	22,1

Pramen: Statistika Policie ČR.

Tabulky ukazují, že situace v rozsahu celkově stíhaných skutků pachatelů do 18 let je v roce 2020 do značné míry odlišná od situace v předchozích letech, kde se vykazované úhrny stíhaných skutků trvale pohybovaly, s určitými malými výkyvy, na vyšší numerické úrovni než v současnosti. Znatelný pokles se zejména týká skutků, které spáchali muži, což se následně projevuje v relativně větším procentuálním zastoupení žen na těchto činech.

Majetková kriminalita

Podobně jako u dospělých pachatelů se i u pachatelů do 18 let centrum delikvence pravidelně soustřeďuje na majetkovou trestnou činnost. Statistika policie dokládá, že tomu tak bylo i v roce 2020, kdy PČR stíhala 1320 skutků majetkové kriminality osob do 18 let (619 skutků mladistvých mužů a 488 mužů do 15 let, 116 skutků mladistvých žen a 97 skutků dívek do 15 let). Při porovnání stavu spáchaných majetkových skutků v roce 2020 s předchozím rokem 2019 (kdy statistika vykazovala 1541 skutků majetkové povahy u osob mladších 18 let), konstatujeme, že v souboru těchto skutků došlo k snížení jejich počtu, a to o 221 skutků (tj. o 14,3 %). Hojněji zastoupené formy majetkové kriminality (a jejich porovnání s rokem 2019) ukazuje následující tabulka.

Tabulka 20: Vybrané čtenější formy majetkové kriminality stíhané v roce 2020 podle pohlaví pachatelů mladších 18 let a nápad majetkové kriminality v roce 2019

	muži		ženy		Celkem 0–17 v roce 2020	Celkem 0–17 v roce 2019
	do 15	do 18	do 15	do 18		
krádeže motorových vozidel dvoustopých.	28	108	0	7	143	157
krádeže kapesní	33	43	16	17	109	83
krádeže v bytech	17	41	8	13	79	76
krádeže vloupáním do rodinných domků	29	31	4	4	68	56
krádeže věcí z aut	18	28	1	2	49	49
krádeže vloupáním do bytů	8	23	9	3	43	50
krádeže vloupáním do obchodů	7	31	0	3	41	45
krádeže jízdních kol	18	21	0	0	39	31
krádeže vloupáním do restaurací a hostinců.	16	20	0	0	36	34
krádeže vloupání do víkendových chat	14	15	2	2	33	33
krádeže vloupáním do kiosků	7	18	0	0	25	51
krádeže motorových vozidel jednostopých	6	13	0	0	19	15
krádeže vloupáním do škol	11	3	0	0	14	11
krádeže vloupáním do ubytovacích objektů	1	3	0	0	4	15

Pramen: Statistika Policie ČR.

Tabulka ukazuje, že největší snížení trestných skutků bylo oproti loňskému roku znamenáno u krádeží vloupáním do kiosků – zde asi významnou roli sehrála pandemická situace, kdy tato zařízení byla mimo provoz, a tedy nedoplňována zbožím. Naopak oproti minulému roku výrazněji narostly počty kapesních krádeží, do kterých se více zapojovaly dívky (v roce 2019 se na těchto skutcích podílely 18 %, v roce 2020 již více jak 30 %).

V rámci pojednání o majetkové kriminalitě je vhodné vzpomenout též i na hojněji zastoupený skutek „neoprávněného opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku“, kterého se dopouštějí v relativně hojnější míře zejména muži (ml. muži 66 skutků, muži do 15 let 36 skutků), ale i ženy (ml. ženy 23 skutků a ženy do 15 let 21 skutků). V roce 2020 bylo stíháno 146 těchto skutků (v roce 2019 165 skutků). Tyto skutky jsou častěji iniciovány situací, kdy se mladí pachatelé při krádeži či loupeži zmocní (často náhodně) též platební karty své oběti a snaží se ji následně využít k výběru hotovosti či nákupu v obchodech.

Poměrně více se mladí lidé do 18 let dopouštějí skutků, které nějakým způsobem poškozují kvalitu veřejného prostoru. Stíhání pro tyto skutky se také výrazně častěji vztahuje k mužům než k ženám. Výtržnictví se stalo vyšetřovaným skutkem v roce 2020 v 285 případech (147 skutků ml. mužů a 83 mužů do 15 let oproti 22 skutkům ml. žen a 33 skutků dívek do 15 let) a sprejství v 291 případě (88 mladistvých mužů bylo vyšetřováno pro 88 těchto skutků, muži do 15 let pro 161 skutků, ml. ženy byly stíhány pro 22 skutků a ženy do 15 let pro 20 těchto skutků). Ukazuje se tedy, že stíhání skutků spojených se sprejstvím zůstalo překvapivě na stejné úrovni jako vloni (byly totiž obavy, že povinné zakrývání tváří z důvodu pandemie a tím větší anonymita pachatelů podnítl sprejery k větší aktivitě), výtržnictví se meziročně snížilo o 23 skutků (tj. pouze o 9 %). Za pozornost stojí

též incidence skutků „poškození cizí věci“, které byly řešeny v 219 případech (ml. muži 79 skutků, muži do 15 let 116 skutků, ml. ženy 7 skutků a ženy do 15 let 17 skutků). Zajímavostí je, že skutek výtržnosti na sportovních a veřejných akcích byl stíhán – podobně jako v předchozím roce pouze v počtu 3 případů, a to u mladistvých mužů.

Násilná kriminalita osob do 18 let byla v roce 2020 zastoupena 817 stíhanými skutky, z nichž 716 bylo spácháno muži (426 mladistvými a 290 chlapci do 15 let) a 101 skutek pak spáchaly ženy (mladistvé dívky 39 skutků a 62 skutků dívky do 15 let). Vražda (pachatel byl mladistvý muž) byla spáchána pouze jedna, což je ve srovnání s předchozím rokem pozitivní zjištění. V roce 2019 bylo totiž v kategorii „vražda“ vykázáno 8 skutků, které spáchali v 7 případech mladiství a v jednom případě osoba do 15 let.

Policie ČR stíhala 343 loupeží (v roce 2019 jich bylo 371) na nichž se v převážné většině podíleli muži (mladiství muži 164 skutků, muži do 15 let 154 skutků, mladistvé ženy pak 9 skutky a ženy do 15 let 16 skutky). Mezi více frekventované skutky patřilo úmyslné ublížení na zdraví, které bylo řešeno v celkovém množství 302 skutků (185 skutků ml. mužů a 80 mužů do 15 let, 11 skutků ml. žen a 26 skutků žen do 15 let). U tohoto skutku je možno hovořit o značném meziročním snížení, neboť v roce 2019 bylo pro úmyslné ublížení na zdraví stíháno 376 skutků, došlo tedy ke snížení o 74 skutků (tj. o pětinu skutků). I zde, dle našeho názoru, sehrála roli menší mobilita lidí v období ohrožení covidovou pandemií, která se projevovala menším množstvím kontaktů mezi lidmi a snížením možnosti se setkávat např. v restauracích či v klubech.

Skutky mravnostní povahy byly řešeny u osob do 18 let v 481 případě (v roce 2019 bylo statistikou zaznamenáno 527 skutků, tedy došlo i zde k určitému snížení), a to 394 skutků spáchanými mladistvými a 87 osobami mladšími 15 let. Na skutcích této kategorie se podílely mladistvé dívky 17 skutky, dívky do 15 let 70 skutky, podstatnou část však spáchali mladiství muži (233 skutků) a muži do 15 let (161 skutek). Převážující část mravnostní kriminality tvoří znásilnění (§ 185) – 40 skutků mladistvých mužů a 43 skutků mužů ve věku do 15 let (vyšetřován byl 1 skutek mladistvé dívky a 1 skutek dívky do 15 let), více čtené je pak pohlavní zneužívání, které bylo registrováno v rozsahu 281 skutků (ml. muži 147 skutků, muži do 15 let 78 skutků, mladistvé ženy 11 skutků a ženy do 15 let 45 skutků).

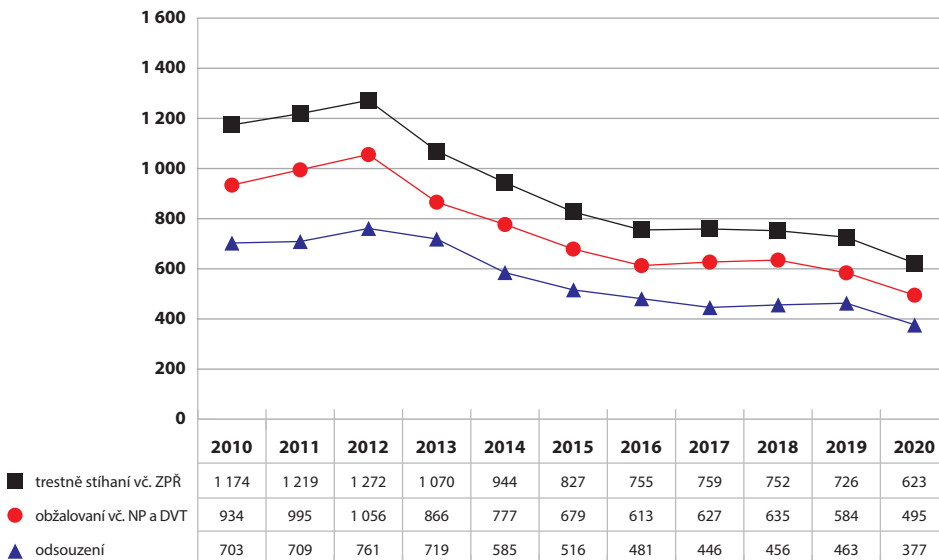
Zvláštní kapitolou stíhaných skutků jsou nedovolené činnosti spojené s drogovou problematikou. Statistika v této skupině skutků ukazuje, že byla častěji stíhána nedovolená výroba a držení psychotropních látek, přičemž za tento skutek bylo stíháno celkově 206 mladých lidí do 18 let (což je podstatně menší počet než v roce 2019, kde bylo pro tento skutek stíháno 274 mladých lidí do 18 let). Nejčastěji byli v roce 2020 stíháni mladiství muži (125 skutků) a muži do 15 let (46 skutků), mladistvé ženy byly stíhány pro 22 těchto skutků a dívky do 15 let pak pro 13 skutků).

Lze tedy celkově uzavřít, že kriminalita mladých lidí do 18 let se – dle statistických údajů – meziročně snižuje. Lze pouze spekulovat o tom, zda v době pandemického ohrožení nejsou pozitivní výsledky souhrou obav populace z nákazy a zároveň menší akceschopností orgánů činných v trestním řízení – vždyť i ony byly pandemickou situací výrazně zasaženy. Příští leta ukáží, zda snížení kriminality mladých lidí má hlubší příčiny.

V.2. Trestní a sankční politika uplatňovaná vůči mládeži

Shodně jako v případě celkové trestní politiky bylo možné zaznamenat⁵⁰ i v případě mladistvých pachatelů v roce 2020 pokles počtů stíhaných⁵¹ (1 833), obžalovaných (1 457) a odsouzených (1 110) osob. Stejně tomu bylo i v přepočtu na 100 000 obyvatel ve věku mladistvých. V rámci sledovaného období byl tedy patrný dlouhodobý trend poklesu mladistvých v systému trestní justice a poté určité stabilizace (bližší Graf 32). Lze předpokládat, že na poklesu počtů mladistvých v roce 2020 se projeví stejné vlivy, jako u celé populace, tj. především pokles registrované kriminality, který právě u této věkové kategorie mohl být úzce spojen s velmi nízkou mobilitou v důsledku uzavření škol a dalších opatření v souvislosti s pandemií. Vliv zde mohla mít též dekriminalizace, spojená se zvýšením škod, které souvisejí s majetkovou trestnou činností (bližší kapitola III.).

Graf 32: Vývoj trestní politiky uplatňované vůči mladistvým v přepočtu na 100 000 obyvatel příslušné věkové kategorie (15–17 let)

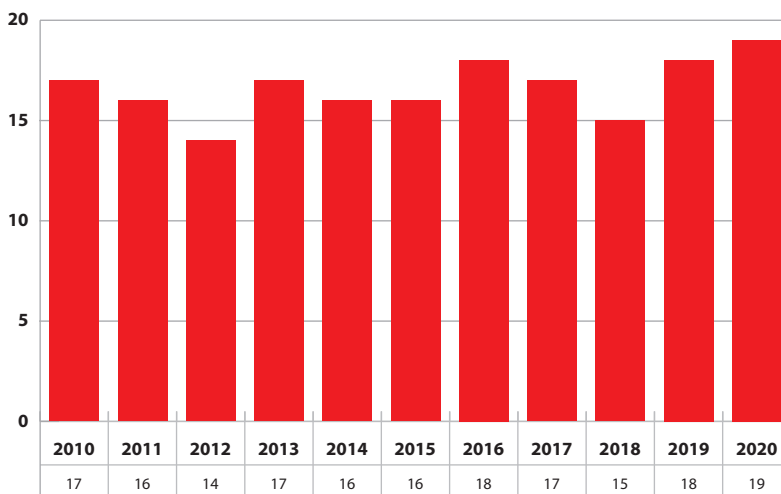
Pozn: ZPŘ – zkrácené přípravné řízení, NP – návrhy na potrestání, NDVT – návrhy na dohodu o vině a trestu Pramen: Přehledy o vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství – mladiství – nestandardní sestavy; Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV; Statistické údaje o věkovém složení obyvatelstva dle jednotek věku k 1. 7. příslušného roku, Český statistický úřad, Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/domov>.

50 Přehledy o vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství – mladiství – nestandardní sestavy; Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

51 Pokud není níže uvedeno jinak, jsou do počtu stíhaných mladistvých započítáváni i mladiství ve zkráceném přípravném řízení a u obžalovaných i mladiství, u kterých byl podán návrh na potrestání, či návrh na schválení dohody o vině a trestu, který lze podat, pokud mladistvý dovršil 18 let.

Trestání mladistvých vykazuje s ohledem na principy, na nichž je založen zákon o soudnictví nad mládeží (ZSM) výrazné odchylky. Častěji se u nich využívají odklony s restorativními prvky.⁵² Přestože v absolutních číslech jejich počty dlouhodobě spíše klesají, určitá stabilizace je patrná od roku 2014. V roce 2020 vzhledem k předchozímu roku opět klesly, což lze opět vysvětlit poklesem počtů stíhaných osob (blíže viz Příloha 11). Naopak jejich podíl na celkovém počtu stíhaných mladistvých v roce 2020 mírně vzrostl, blíže k vývoji podílu těchto odklonů u mladistvých (Graf 33). Jedním z faktorů, který by zde mohl mít poměrně velký význam, jako ostatně na celou sankční politiku, je vývoj podílu dosud netrestaných mladistvých. Zároveň je třeba i zde počítat s dalšími vlivy, které dopadají na aplikaci odklonů s restorativními prvky obecně (blíže viz kap. III). V roce 2020 se podíl dosud netrestaných mladistvých – necelých 80 % – výrazněji neodlišoval od předchozích let. Naopak ve srovnání s první polovinou sledovaného období, kde se pohyboval mezi 74–76 %, je nyní výrazně vyšší, nutno dodat, že zejména po roce 2013 k tomu mohla přispět i amnestie a případné zahlazení předchozích odsouzení.⁵³

Graf 33: Podíl odklonů v přípravném řízení a ZPR z celkového počtu stíhaných mladistvých a mladistvých ve ZPR v %

Pramen: Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Také u mladistvých je dlouhodobě nejčastějším odklonem s restorativními prvky podmíněné zastavení trestního stíhání. V roce 2020 to bylo 298 případů. Na druhém místě, nicméně mnohem méně často než obecně (blíže viz kapitola III.), je to podmíněné odložení podání návrhu na potrestání v 38 případech. To lze vysvětlit s menším využíváním zkráceného přípravného řízení u mladistvých pachatelů. Jen výjimečně je využíváno

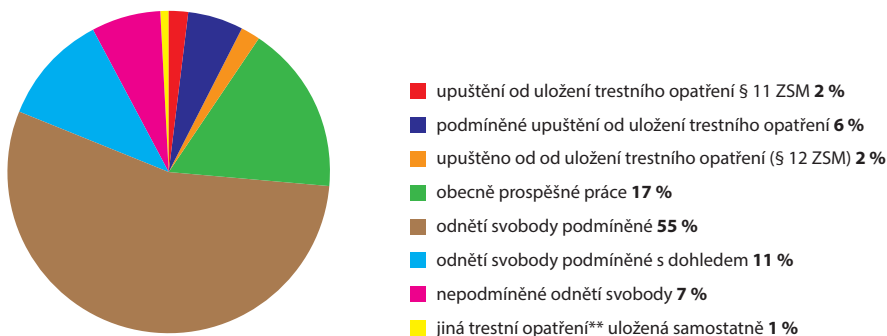
52 Konkrétně podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání, odstoupení od trestního stíhání, podmíněného odložení podání návrhu na potrestání a odložení věci pro schválení narovnání.

53 Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

odstoupení od trestního stíhání. V roce 2020 se jednalo o 9 případů. Narovnání⁵⁴ nebylo u mladistvých po celé sledované období aplikováno v přípravném řízení ani jednou (blíže viz Příloha 11).

Výrazně odlišný přístup u této věkové kategorie pachatelů je patrný též v případě struktury sankcí ukládaných soudy mladistvým jako hlavní. I u mladistvých se nejčastěji ukládá „prosté“ podmíněné odsouzení. U mladistvých se také více využívají obecně prospěšné práce a podmíněné odsouzení s dohledem a alternativy k potrestání (blíže Příloha 12). Zároveň se zde neprojevil trend širšího využívání peněžitých opatření, jako je tomu u peněžitého trestu v případě celkové sankční politiky. V roce 2020 bylo peněžitě opatření uloženo, včetně podmíněně odloženého peněžitě opatření, pouze ve 4 případech. To bude patně souviset s výrazně odlišnými majetkovými poměry většiny mladistvých a zároveň snahou působit spíše výchovnými formami intervence, jako je např. dohled probačního úředníka. Také domácí vězení se u mladistvých užívá jen výjimečně. V roce 2020 nebylo uloženo ani jednou.⁵⁵ Struktura sankcí v roce 2020 se nijak výrazně neodlišuje od minulého roku (blíže Graf 34). Zajímavé je, že nepatrně narostl podíl nepodmíněného trestního opatření odnětí svobody.

Graf 34: Struktura sankcí ukládaných mladistvým jako hlavní v roce 2020 v %

**Jiná trestní opatření zahrnují trestní opatření zákazu činnosti, propadnutí věci, vyhoštění, domácího vězení, zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společné akce, peněžitě opatření a peněžitě opatření s podmíněným odkladem výkonu.

Za sankce ukládané jako hlavní se zde považují nejen jednotlivé druhy trestních opatření uložených jako hlavní sankce, ale též alternativy k potrestání – tj. jednotlivé druhy upuštění uložení trestního opatření. Naopak nejsou zde zařazeny případy upuštění od uložení souhrnného trestního opatření a případy, kdy byla vyslovena vina, ale nedošlo k uložení trestního opatření.

Pramen: Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Nicméně právě v případě nepodmíněného opatření odnětí svobody je patrný základní rozdíl ve vztahu k obecné sankční politice. Podíl tohoto opatření kolísal od roku 2014

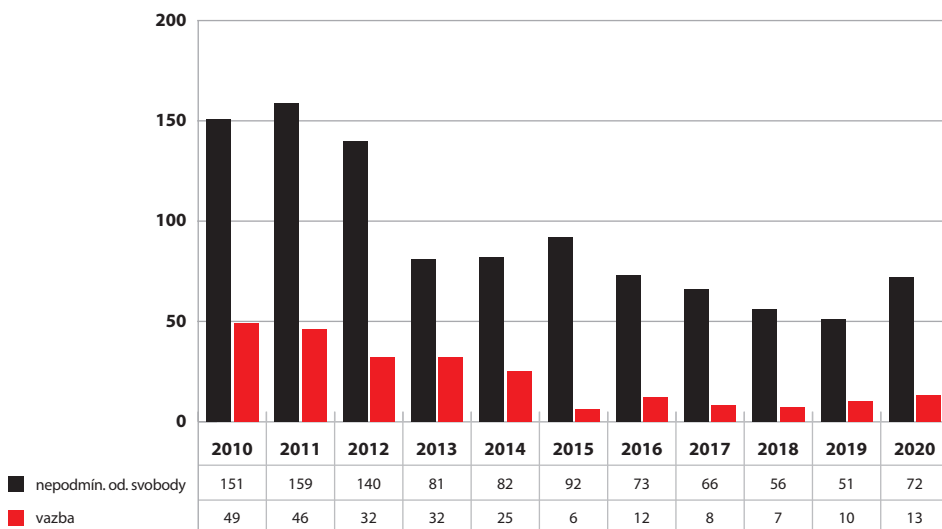
54 Včetně odložení věci pro schválení narovnání dle § 179c TrŘ.

55 Přehled o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

mezi 5 až 6 %. V roce 2020 se zvýšil na téměř 7 % (blíže Příloha 12). V roce 2020 bylo mladistvým nepodmíněné odnětí svobody uloženo v 74 případech, což je více, než tomu bylo předchozí rok.

Poměrně striktně omezené aplikaci této sankce pak odpovídají i počty vězňených mladistvých osob. Jak je patrné z grafu 35, jsou počty vězňených osob ve vazbě i ve výkonu trestního opatření odnětí svobody poměrně velmi nízké, a to i ve srovnání s počátkem sledovaného období, což souvisí jak s poklesem odsouzených mladistvých, tak i s převládajícím trendem poklesu ukládaných nepodmíněných trestních patření. V roce 2020 jejich nárůst odpovídá mírnému nárůstu ukládání nepodmíněnému trestnímu opatření odnětí svobody. Počty mladistvých ve vazbě jsou dlouhodobě velmi nízké.

Graf 35: Počty vězňených mladistvých v absolutních číslech

Pramen: Statistické ročenky Vězeňské služby ČR za příslušné roky, Vězeňská služba ČR, Dostupné na: <http://vsucr.cz/informacni-servis/statistiky/statisticke-rocenky-vezenske-sluzby/>.

U mladistvých se lze setkat ještě s další kategorií sankcí – výchovnými opatřeními. Jejich specifíkem je, že je mohou se souhlasem mladistvých ukládat i státní zástupci již v průběhu přípravného řízení. Ti však této možnosti příliš nevyužívají (Večerka, Hulmáková, Štěchová, 2019). To platí i v roce 2020, kdy státní zástupci uložili probační dohled 27 mladistvým, 8 mladistvým probační program, 78 mladistvým výchovné povinnosti, 13 mladistvým výchovná omezení, napomenutí s výstrahou neuložili žádné.⁵⁶

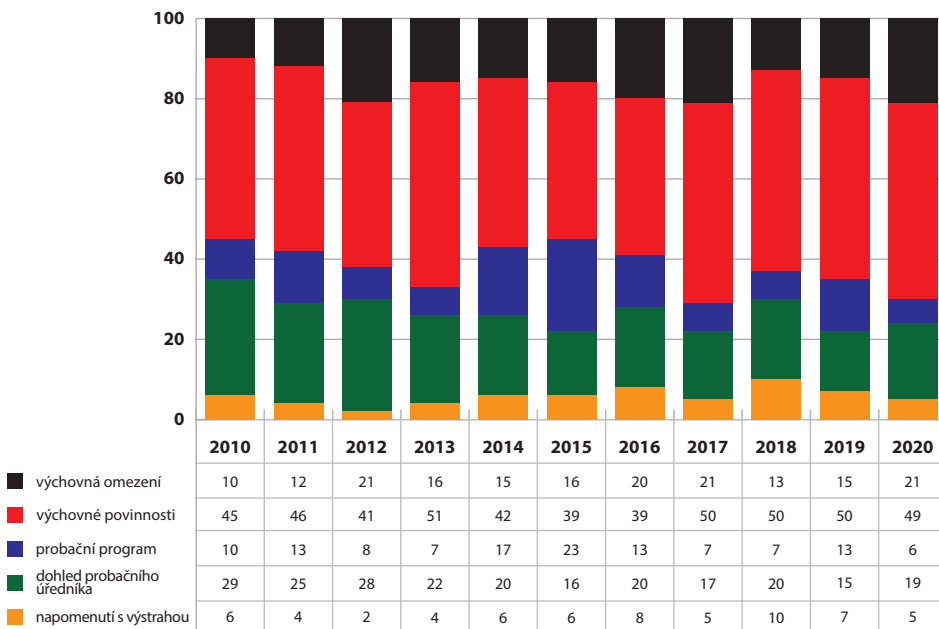
Ani soudy výchovná opatření příliš často nevyužívají, i když je aplikují více než státní zástupci. V roce 2020 byl soudy uložen dohled 34 mladistvým, výchovné povinnosti 87 mladistvým, probační program 11 mladistvým, výchovná omezení 38 mladistvým

⁵⁶ Přehled o vyřízených stíhaných a podezřelých osobách podle státních zastupitelství – nestandardní sestavy – mladiství – dle druhu výchovných opatření. Ministerstvo spravedlnosti, CSLAV.

a napomenutí s výstrahou 8 mladistvým. Obecně lze říct, že v rámci celého sledovaného období jsou nejčastěji aplikovány výchovné povinnosti. Poměrně často se ukládá také dohled probačního úředníka, nicméně méně než na počátku sledovaného období. V případě poklesu tohoto výchovného opatření je ale zároveň třeba poukázat na to, že dohled je poměrně často, častěji než u dospělých, využíván u mladistvých v souvislosti s podmíněným odsouzením. V případě probačních programů jejich využití kolísá. Jejich širší využití bylo možné zaznamenat v letech 2014–2016. Poté se aplikují výrazně méně, což patrně souvisí s jejich omezenou dostupností a dalšími problémy spojenými s jejich realizací (Večerka, Hulmáková, & Štěchová, 2019). V roce 2020 se jejich podíl vzhledem k předchozímu roku opět snížil, což může být ovlivněno i specifickou situací v souvislosti s pandemií covid, kde realizace, zejména skupinových programů, mohla být výrazně komplikována. Dlouhodobě nejméně využívaným výchovným opatřením je napomenutí s výstrahou (blíže viz Graf 36).

Graf 36: Výchovná opatření uložená soudy v %

Pramen: Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

V.3. Shrnutí

V případě mladistvých byl rok 2020 také výrazně ovlivněn jak poklesem registrované kriminality u této věkové kategorie osob, tak omezeními v souvislosti s pandemií covid-19, což se projevilo v poklesu jak stíhaných, obžalovaných tak i odsouzených osob. Podíl odklonů s restorativními prvky se příliš nezměnil. V případě sankcí, ukládaných soudy jako hlavní, nedošlo vzhledem k předchozímu roku k žádným výrazným změnám. Trend

zvýšeného užívání peněžitého opatření se u mladistvých neprojevuje. Zmínit lze určitý, byť ne příliš výrazný nárůst nepodmíněných opatření odnětí svobody a také nárůst počtu vězněných mladistvých.

Pokud jde o výchovná opatření, ani zde se situace příliš nemění, pokles absolutních počtů lze dát do souvislosti obecně s poklesem mladistvých v systému trestní justice. Nižší podíl některých výchovných opatření v roce 2020 lze, vedle obecných problémů s jejich aplikací, dát do souvislosti i vlivem pandemie, resp. ztíženými podmínkami pro jejich realizaci v důsledku protiepidemiologických opatření.

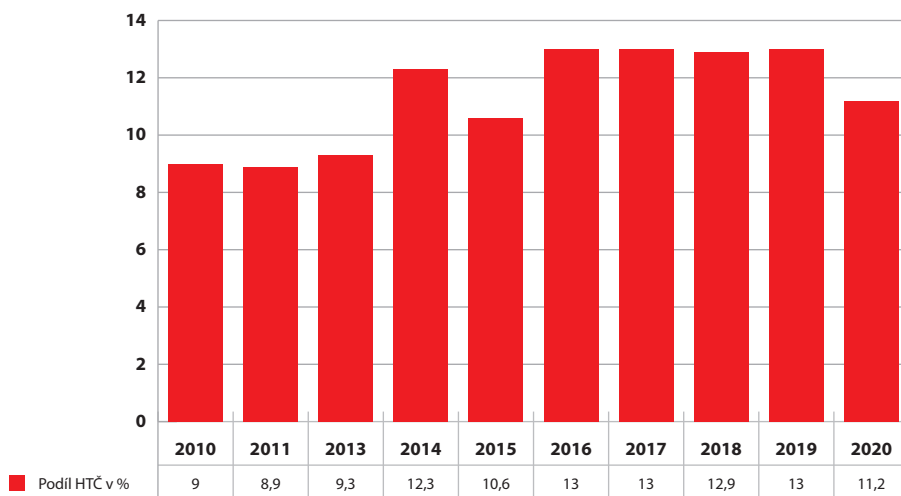
VI.

Hospodářská trestná činnost

Problematika hospodářské trestné činnosti je tématem, kterému se každoroční analýzy vývoje kriminality publikované Institutem pro kriminologii a sociální prevenci již po několik let nevěnovaly.⁵⁷ Samostatný výzkumný projekt k problematice hospodářské kriminality uskutečnil IKSP již před delší dobou v letech 2000–2003.⁵⁸

Tato určitá proluka v pozornosti, věnované hospodářské kriminalitě, nebyla způsobena podceněním jejího významu, ale především nedostatkem výzkumné kapacity, která byla vyplněna jinými výzkumnými úkoly. Je zřejmé, že hospodářská kriminalita je závažným a vysoce nebezpečným kriminálním fenoménem, nejen pokud jde o výši působených škod, ale i rozsahem subjektů, poškozených touto kriminalitou a jejím negativním dopadem na společenské vědomí. Podíl trestných činů z oblasti hospodářské kriminality na celkovém počtu zjištěných trestných činů se po roce 1990 zvýšil – do roku 1994 nepřesáhl 5 %, v roce 1997 činil 7,5 % a v roce 2002 již 11 %. Od té doby je podíl hospodářské kriminality na celku zjištěných trestných činů relativně setrvalý; v roce 2020 činil 11,2 %.

Graf 37: Podíl hospodářské trestné činnosti na celkovém počtu zjištěných trestných činů (%)

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

K vývoji hospodářské kriminality uvádí další údaje kapitola II. této publikace (Trendy kriminality v České republice v roce 2020), kde lze upozornit zejména na graf 4, který ukazuje vývoj počtu trestných činů hospodářské kriminality v letech 2010 až 2020 z pohledu statistik Policie ČR. Výše způsobených škod dokládá závažný negativní dopad hospodářské kriminality. Ačkoli registrovaná hospodářská kriminalita tvořila v roce 2020 zhruba 11 % veškeré trestné činnosti, na způsobené škodě se v tomto roce podílela více než 70 %

57 Do roku 2006 byly statě k vývoji hospodářské kriminality pravidelnou součástí každoročních analýz; jejich autory byli D. Kadeřábková a poté V. Baloun (viz www.ok.cz/iksp/docs.260 a dále). Naposledy byla taková samostatná stať publikována v analýze za rok 2010 (Scheinost, M., Hospodářská kriminalita. In: Marešová a kol. (2011). Analýza trendů kriminality v roce 2010. Praha: IKSP, www.ok.cz/iksp/docs/392.pdf).

58 Scheinost, M.A. kol. (2004). Výzkum ekonomické kriminality. Praha: IKSP, 04, www.ok.cz/iksp/docs/308.pdf.

(15,8 mld. Kč) a na jeden skutek připadla průměrná výše škody téměř 855,5 tis. Kč. Pro ilustraci, v roce 2010 činil podíl hospodářské trestné činnosti na celkové výši způsobených škod 59 % (14,1 mld. Kč) a na jeden skutek připadla průměrná výše škody 763,9 tis. Kč (se zřetelem k vývoji inflace nelze tato absolutní čísla mezi léty 2010 a 2020 bez dalšího porovnávat, nicméně rozsah způsobených škod dokumentují).

Vzhledem k závažnosti hospodářské kriminality bylo rozhodnuto se k této problematice v pravidelné analýze trendů kriminality v ČR opět vrátit. Ale s ohledem na to, že v IKSP jsme se této problematice již delší dobu výzkumně nevěnovali, požádali jsme o autorskou spolupráci povolane odborníky z příslušných útvarů Nejvyššího a obou vrchních státních zastupitelství se žádostí o nastínění hlavních směrů vývoje hospodářské kriminality z pohledu posledních let. Společně jsme se pokusili o částečnou koordinaci těchto pohledů, aby se příspěvky pokud možno obsahově nepřekrývaly. Vodítkem k tomu byla určitá dělba činnosti uvedených tří vrcholných orgánů státního zastupitelství, pokud jde o závažnou hospodářskou a finanční kriminalitu. Všem třem autorům jsme za zpracování jejich příspěvků velmi vděční a vysoce si této spolupráce vážíme. Je samozřejmé, že texty příspěvků vyjadřují osobní odborná stanoviska jejich autorů a nebyly nijak upravovány.

Příspěvek JUDr. Zdeňka Kasala, ředitele odboru závažné hospodářské a finanční kriminality NSZ v Praze se primárně zaměřuje na vývoj v oblasti trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie a majetkového postihu pachatelů hospodářské a finanční kriminality. Příspěvek Mgr. Petra Šeredy, ředitele odboru závažné hospodářské a finanční kriminality VSZ v Olomouci se zaměřuje na vývoj hospodářské kriminality v delším časovém horizontu, vývojem věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství, vývojem nápadu trestních věcí u VSZ v Olomouci a rovněž vývojem v jednotlivých hlavních oblastech působnosti vrchních státních zastupitelství (bankovníctví, daňová trestná činnost, korupce atd.) a také relevantními procesními instituty. A příspěvek Mgr. Zdeňka Štěpánka, ředitele odboru závažné hospodářské a finanční kriminality VSZ v Praze se zabývá především vývojem procesních předpokladů odhalování, vyšetřování a dokazování závažné hospodářské a finanční kriminality s pohledem na specifické oblasti této trestné činnosti (daňová, trestná činnost, veřejné zakázky a dotace, korupce atd.), kde přináší také pohled na některé konkrétní případy.

Všechny příspěvky společně podávají velmi plastický obraz jak vývoje závažné hospodářské a finanční kriminality v posledním období, tak také vývoje trestní politiky a příslušných právních nástrojů, které byly proti hospodářské a finanční kriminalitě přijímány a jsou uplatňovány. Po delší době je tedy nabízena možnost se s oblastí hospodářské kriminality opět poměrně podrobně seznámit prostřednictvím následujících přehledů a analýz.

VI.1. Vývoj v oblasti trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie a majetkového postihu pachatelů hospodářské a finanční kriminality v období let 2016 až 2020 z pohledu odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Nejvyššího státního zastupitelství

VI.1.1. Ochrana finančních zájmů EU

Počátek trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie v podmínkách České republiky, stejně jako aktivit soustavy státního zastupitelství v této oblasti, byl spojen s tzv. předstupními fondy Evropské unie. Od roku 2004 tyto aktivity navázaly na vznik plného členství České republiky v Evropské unii a státní zastupitelství začalo plnit úlohu kontaktního bodu tzv. sítě AFCOS, sloužící k výměně informací členského státu s Evropským úřadem pro boj proti podvodům (OLAF). Členy této sítě jsou jednotlivé řídicí orgány vystupující v postavení poskytovatelů dotací a další veřejnoprávní instituce podílející se na výkonné a kontrolní činnosti v oblasti hospodaření s veřejnými prostředky (vedle ministerstev rovněž Generální finanční ředitelství, Nejvyšší kontrolní úřad, Celní správa, Policie ČR a další). V letech 2016–2020 (stejně jako v předchozím období) Nejvyšší státní zastupitelství zajišťovalo výměnu informací v trestněprávní oblasti s úřadem OLAF a působilo jako koordinační bod mezi evropskými orgány a českými orgány činnými v trestním řízení. Tato aktivita bude do budoucna výrazně modifikována po faktickém zahájení činnosti nově zřízeného Úřadu evropského veřejného žalobce (European Public Prosecutor's Office – EPPO), k čemuž došlo dne 1. 6. 2021.

Nastavení vzájemné součinnosti orgánů veřejné správy, jejich úkoly a stanovené cíle nachází odraz v Národní strategii ČR na ochranu finančních zájmů Evropské unie, jako institucionálním dokumentu projednávaným a schvalovaným vládou České republiky. Z tohoto dokumentu, v průběhu času modifikovaného dle aktuálního vývoje aktivit orgánů veřejné správy v dané oblasti, vycházel i nastavený model spolupráce soustavy státního zastupitelství s dalšími veřejnoprávními institucemi České republiky a s úřadem OLAF. Centrální bod trestněprávní ochrany finančních zájmů EU představovalo Nejvyšší státní zastupitelství, které zajišťovalo jak výměnu informací s úřadem OLAF, tak komunikaci vůči dalším vnitrostátním orgánům veřejné správy. Organizačně tuto úlohu v rámci Nejvyššího státního zastupitelství (NSZ) zajišťuje odbor závažné hospodářské a finanční kriminality (OZHFK). Součástí této agendy je vedle poskytování informací úřadu OLAF o probíhajících trestních řízeních za účelem koordinace vlastních vyšetřovacích aktivit úřadu OLAF a jeho spolupráce s českými policejními orgány a orgány státního zastupitelství, rovněž přijímání tzv. závěrečných justičních doporučení, která představují závěry vlastní vyšetřovací aktivity tohoto evropského úřadu jako podkladu pro navazující zahájení trestního řízení v členském státu Evropské unie.

Ze strany úřadu OLAF byla České republice (v předmětném období let 2016–2020) prostřednictvím NSZ každoročně doručena oznámení v počtech jednotek případů. V posledních letech se jednalo především o výsledky vyšetřovací činnosti úřadu OLAF v oblastech dotačního financování podpory zemědělských produktů, nákupů prostředků městské a příměstské hromadné dopravy, vývoje IT technologií, daňové trestné činnosti spojené s krácením DPH, či problematikou možného střetu zájmů úředních osob vystupujících na straně příjemců evropských dotačních prostředků. OZHFK NSZ v dané oblasti vedle

přijímání těchto doporučení (která mají fakticky povahu obdobnou trestnímu oznámení orgánu veřejné moci) zajišťovalo předání těchto podkladů příslušným orgánům činným v trestním řízení, spolu s informováním úřadu OLAF o přijatých opatřeních, případně o průběhu navazujícího trestního řízení a způsobu meritorního skončení věci.

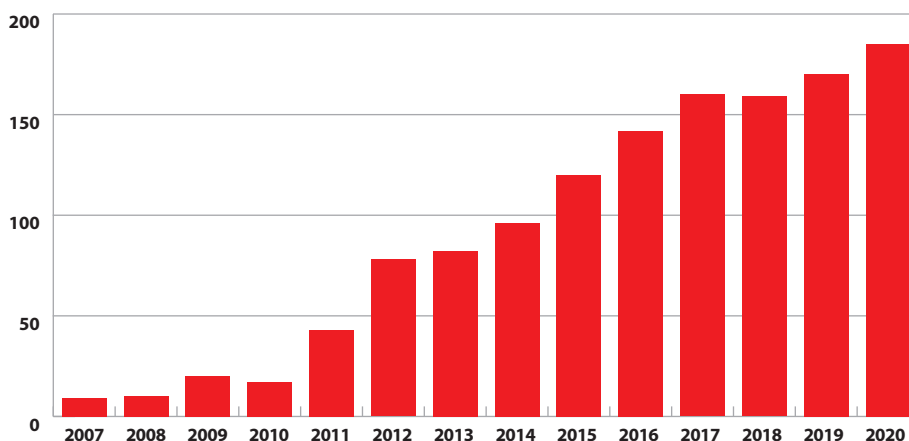
V oblasti institucionální spolupráce je třeba zmínit rovněž výměnu informací s Ministerstvem financí ČR, které vystupuje v postavení centrálního kontaktního bodu sítě AFCOS a je základním garantem ochrany finančních zájmů Evropské unie v České republice, mimo oblast trestněprávní, která je samostatně a nezávisle vykonávána orgány činnými v trestním řízení. Tato výměna trestněprávních informací probíhá ze strany OZHFK NSZ s úřadem OLAF přímo, bez vlivu a zprostředkovací úlohy Ministerstva financí ČR.

Z důvodu omezení možných negativních dopadů na potencionálně vedená trestní řízení v České republice byl v rámci sítě AFCOS nastaven nový mechanismus spolupráce a výměny informací s úřadem OLAF pro případy, kdy tento úřad v rámci jeho vlastní vyšetřovací činnosti zamýšlí provedení vyšetřovacích úkonů na území České republiky. Záměr úřadu OLAF provést na území České republiky úkony, při kterých kontaktuje příjemce dotačních prostředků a zajišťuje důkazní materiál, případně vysvětlení od zástupců příjemce dotací, je předem avizován českým orgánům. Cílem navazujícího mechanismu součinnosti NSZ, Policie ČR, Ministerstva financí a úřadu OLAF je zabránění vzniku nežádoucí situace, kdy by plánovaná aktivita úřadu OLAF mohla negativně zasáhnout do úkonů trestního řízení vedeného v České republice českými orgány. Byly tak vytvořeny mechanismy pro možnost včasného přijetí opatření k tomu, aby plánované úkony úřadu OLAF na území České republiky neohrozily účel případně souběžně vedeného trestního řízení.

Za účelem plnění povinností kontaktního bodu sítě AFCOS pro trestněprávní oblast, výměnu informací mezi úřadem OLAF a orgány Policie ČR, metodickou činnost v rámci soustavy státního zastupitelství i pro účely zpracování pravidelných čtvrtletních přehledů (zpráv) pro úřad OLAF o počtu a charakteru probíhajících trestních řízeních, OZHFK NSZ disponuje podrobným přehledem o všech trestních řízeních dotýkajících se finančních zájmů EU, která jsou v České republice vedena. Potřebné informace získává v rámci závazného pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce prostřednictvím institutu informační povinnosti všech nižších stupňů soustavy státního zastupitelství vůči OZHFK NSZ. Jednotliví dozoroví státní zástupci tak OZHFK NSZ informují o zahájení a dalším průběhu všech trestních řízeních, která se mohou dotýkat ohrožení či poškození finančních zájmů Evropské unie. Tyto informace jsou poskytovány jak v podobě záznamů o zahájení úkonů trestního řízení, tak navazujících zásadních procesních a meritorních rozhodnutí v probíhajícím trestním řízení event. na základě zpráv o aktuálním stavu trestního řízení vyžadovaných ze strany OZHFK NSZ.

V rámci České republiky ke konci roku 2020 průměrně probíhalo téměř dvě stě neskončených trestních řízení spojených s evropským financováním dotačních projektů, a to ve všech fázích trestního řízení. Počet neskončených trestních věcí i nápad nových trestních věcí se mírně zvyšoval ke konci sledovaného období let 2016–2020. Roční nápad pak ročně představoval cca šedesát až sedmdesát nových trestních věcí, v nichž došlo k zahájení úkonů trestního řízení podle § 158 odst. 3 trestního řádu.

Graf 38: Počty celkově probíhajících trestních řízení v letech 2007–2020

Pramen: Statistiky Státního zastupitelství.

Z výše uvedeného grafického vyjádření je patrné, že především po personální obměně vedení soustavy státního zastupitelství od počátku roku 2011 došlo k výraznému zaměření aktivit orgánů činných v trestním řízení na oblast trestné činnosti spojené s oblastí veřejného financování, resp. i evropského spolufinancování dotačních projektů. Zatímco v letech 2007–2010 bylo v podmínkách České republiky průběžně vedeno do dvou desítek trestních řízení, v období po roce 2011 došlo k postupnému a soustavnému nárůstu počtu těchto probíhajících řízení. V období let 2016–2020 byla patrná stabilizace jak celkového počtu probíhajících řízení, tak počtu každoročně nově zahájených trestních řízení. Počty těchto probíhajících trestních řízení se za poslední dekádu téměř zdesetinásobily.

Shora zmíněný fakt je zapříčiněn nejen postupným získáváním poznatků o této trestné činnosti, rozšiřováním schopností jejího odhalování a zintenzivněním kontrolní činnosti veřejnoprávních orgánů, ale objektivně i tím, že ochrana finančních zájmů Evropské unie, resp. obecně ochrana veřejnoprávních prostředků směřujících k financování dotačních projektů, se v období po roce 2011 stala jednou z priorit trestněprávní politiky státu a předmětem prioritního zájmu soustavy státního zastupitelství a Policie ČR. Tyto skutečnosti, týkající se výrazného nárůstu aktivit orgánů činných v trestním řízení v uvedené oblasti, jsou z vývoje těchto statistických veličin zcela zjevné. V rámci soustavy státního zastupitelství byla na tuto problematiku zaměřena i metodická činnost OZHFK NSZ nejen vůči nižším stupňům soustavy státního zastupitelství, ale prostřednictvím aktivit OZHFK NSZ i vůči dalším veřejnoprávním orgánům působícím v oblasti poskytování a kontroly veřejných prostředků České republiky a Evropské unie (aktivní účast a přednášková činnost na pravidelných seminářích orgánů působících jako kontaktní body sítě AFCOS, na společných seminářích s Nejvyšším kontrolním úřadem, Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže, dále zapojení OZHFK NSZ do výukových aktivit Justiční akademie a Policejní akademie České republiky, rovněž přednášková činnost státních zástupců OZHFK NSZ na instrukčně-metodických seminářích Policie České republiky apod.).

Pokud se týká samotné skladby a charakteru trestné činnosti spojené s evropským spolufinancováním projektů v České republice, je možné zmínit na několik základních oblastí.

Standardním předmětem podvodných jednání byla v letech 2016–2020 především snaha pachatelů využívat dotační prostředky k financování větší než jimi deklarované části projektu, případně celý dotační projekt s fiktivním vykazováním vlastní finanční spoluúčasti na jeho realizaci. Těchto cílů bývá pachateli dosahováno např. nadhodnocováním dotovaných položek, event. předkládáním nepravdivých účetních dokladů o provedení fiktivních služeb či dodávek zboží. Opakovaně rovněž dochází k tomu, že původně poskytnuté dílčí platby dotace jsou příjemcem dotace po zastření jejich skutečného původu formou fiktivních bankovních a dalších transakcí převáděny zpět do vlastní dispozice příjemce dotace a vůči poskytovateli dotace jsou tyto prostředky podvodně vykazovány jako vlastní finanční zdroje sloužící k pokrytí nezbytného podílu vlastního spolufinancování projektu.

Rozšířenou oblastí trestné činnosti páchané v rozporu s podmínkami dotačních projektů zůstávají rovněž nákupy použitých výrobních technologických celků, případně stavebních či zemědělských strojů, které jsou vůči poskytovateli dotace vydávány za nové, a to s cílem dosáhnout formou dotace proplacení výrazně nadhodnocených nákupních cen, než za jaké byly tyto položky žadatelem o dotaci reálně nakoupeny.

Kontinuálně je v období posledních let patrný nárůst počtu prověřovaných věcí v oblasti dotační podpory vzdělávání, rekvalifikačních kurzů a zřizování i provozu zařízení péče o předškolní děti. V souvislosti s veřejnou podporou ekologických aktivit jsou zaznamenávány snahy pachatelů směřující k protiprávnímu vylákávání dotací na podporu ekologických forem vytápění, nakládání s odpady, jejich recyklaci, stejně jako dotací na ekologickou obnovu vozových parků společností zajišťujících veřejné služby v oblasti dopravy. Trestná činnost byla zaznamenána rovněž v případech realizace výstavby a provozu výzkumných technologických center. Relativně novou oblastí je pak snaha nadnárodních skupin pachatelů získat podvodným jednáním v jednotlivých členských státech Evropské unie dotace formou zapojení zahraničních obchodních subjektů do generování fiktivních nákladových položek, které tvoří podklady pro následné dotační žádosti k financování nákladů projektů. Lze předpokládat, že tyto aktivity nadnárodně působících skupin pachatelů, objevující se dosud v podmínkách České republiky například v některých projektech na podporu produkce a prodeje zemědělských výrobků, mohou v některých oblastech do budoucna představovat výraznou hrozbu pro systém přerozdělování veřejných zdrojů z evropských fondů.

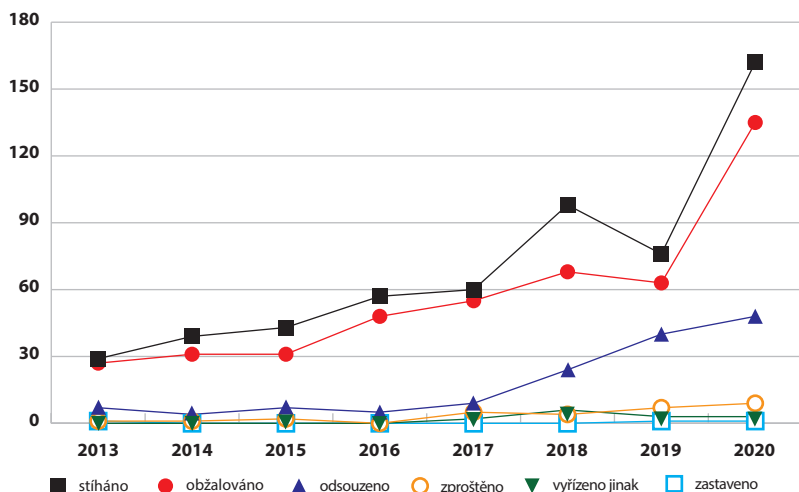
V souvislosti s trestnou činností úředních osob působících ve sféře veřejnoprávních subjektů podílejících se na distribuci dotačních prostředků, reagovala aktivita orgánů činných v trestním řízení v období let 2016–2020 především na rozsáhlou systémovou trestnou činnost v některých oblastech tzv. Regionálních operačních programů, či ústředních orgánů státní správy podílejících se na implementaci jednotlivých dotačních programů (např. dotační záruční programy pro podnikající subjekty). V současné době jsou tyto trestní věci, charakterizované organizovaností a skupinovou trestnou součinností, předmětem soudního projednávání před příslušnými soudy.

Aktivita orgánů činných v trestním řízení v závěru období let 2016–2020 reagovala rovněž na auditní činnost Evropské komise, směřující k prověřování mechanismu dotační podpory celé skupiny obchodních společností, u nichž je dáno podezření z protiprávního čerpání evropských dotací v souvislosti s existencí možného střetu zájmů osob ovládajících tyto společnosti a působících v oblasti výkonu veřejných funkcí.

Samostatnou oblastí trestné činnosti, úzce spjaté s přerozdělováním prostředků z evropských fondů, je pak zadávání a realizace veřejných zakázek. Zejména v určitých oblastech společenských aktivit představují zdroje Evropské unie zásadní podíl na spolufinancování veřejných potřeb (dopravní stavby, nákupy zdravotnických přístrojů a modernizace zdravotnických zařízení, rekonstrukce historických budov a další). V těchto oblastech se přitom jedná o spolufinancování rozsáhlých projektů, jejichž náklady dosahují stovek milionů Kč. Snahou pachatelů v této oblasti je především cílené ovlivňování zadávacích řízení veřejných zakázek ve snaze dosáhnout jejich přidělení předem určenému obchodnímu subjektu, stejně jako snaha účastníků veřejných zakázek prostřednictvím zakázaných a utajených dohod soutěžitelů vyloučit skutečnou soutěž nabídek při veřejném zadávání a dosáhnout přidělení zakázky subjektu, kterého si potencionální soutěžitelé mezi sebou předem určili. Tyto aktivity vedou k popření smyslu veřejného zadávání a cílenému vyloučení skutečné soutěže nabídek. Takové protiprávní jednání pak vede rovněž k deformaci obchodního prostředí a zadávání zakázek na nepřiměřeně vysoké ceny. Tato oblast trestné činnosti je úzce spojena s korupčními aktivitami směřujícími vůči postavení a plnění povinností představiteli veřejných zadavatelů.

Stíhaná trestná činnost nachází svůj kvalifikační odraz především ve skutkové podstatě trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 trestního zákoníku. Tento svojí povahou široce koncipovaný trestněprávní delikt dopadá nejen na jednání spojená se vznikem škody na evropských rozpočtech, ale rovněž na aktivity, které finanční zájmy Evropské unie toliko bezprostředně ohrožují. Vzhledem k uvedenému lze statistické údaje týkající se tohoto trestného činu považovat za ukazatel vývoje nápadu trestné činnosti, která je s ochrannou finančních zájmů EU bezprostředně spojena. Vývoj nápadu trestné činnosti ve fázi vyšetřování, tedy vedení trestního stíhání pro konkrétní skutek vůči konkrétním obviněným subjektům, je patrný z navazujícího Grafu 39 (stíhané fyzické osoby) a Grafu 40 (stíhané právnické osoby).

Graf 39: § 260 trestního zákoníku (Poškození finančních zájmů Evropské unie), fyzické osoby 2013–2020

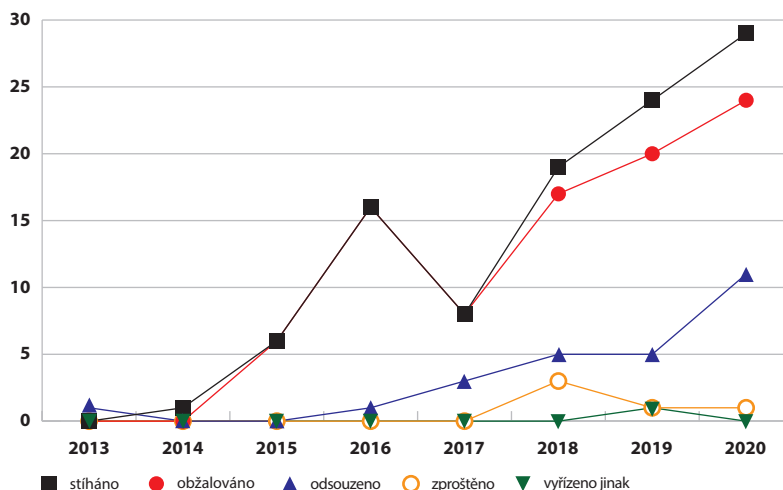
Pramen: Justiční statistiky.

Trestná činnost spojená s dotačním financováním projektů a přerozdělováním veřejných prostředků formou veřejného zadávání je svým charakterem z podstaty věci oblastí kriminality, ze které vedle fyzických osob majetkově profitují rovněž právnické osoby, jejímž jménem je obvykle uskutečňována podnikatelská činnost využívající podpory z veřejných zdrojů. V podstatné míře případů k páchaní trestné činnosti související s poskytováním dotačních finančních prostředků dochází v souvislosti s výkonem podnikatelské činnosti obchodního subjektu a v jeho zájmu, spočívajícím v zachování a rozšiřování podnikatelských aktivit spojených s generováním zisku. Z dosavadních zjištění rovněž vyplývá, že na trestné činnosti související s čerpáním těchto veřejných prostředků se ve většině případů podílí buď přímo představitelé statutárních orgánů těchto obchodních subjektů, nebo zástupci jejich vrcholného či vyššího managementu.

S ohledem na zásady přičitatelnosti jednání takových fyzických osob pak jejich jednání nachází odraz v uplatňování trestní odpovědnosti konkrétních právnických osob. Trestná činnost spojená s dotačním financováním i ovlivňováním veřejných zakázek je přitom jednou z typických oblastí, ve kterých uplatňování trestní odpovědnosti právnických osob z podstaty věci připadá v úvahu. Ze strany Nejvyššího státního zastupitelství v této souvislosti byl zpracován a průběžně aktualizován metodický náhled na oblast tzv. compliance programů, jejich povahu a limity, které za splnění zákonných podmínek mohou vést k vyvinění právnické osoby a neuplatnění trestněprávní odpovědnosti (metodika k aplikaci § 8 odst. 5 zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). Trestní odpovědnost právnických osob a zákonné podmínky jejich vyvinění představují v českém právním prostředí z historického pohledu nadále relativně nové přístupy při uplatňování podmínek trestní odpovědnosti. Tato oblast je nadále předmětem široké odborné diskuze a postupného, resp. spíše pozvolného judikatorního upřesňování podmínek vyvinění právnických osob z následků trestněprávní odpovědnosti.

Navazující graf pak dokresluje rozsah uplatňované trestní odpovědnosti právnických osob v oblasti ochrany finančních zájmů Evropské unie.

Graf 40: § 260 trestního zákoníku (Poškození finančních zájmů Evropské unie), právnické osoby 2013–2020

Pramen: Justiční statistiky.

Nedílnou součástí uplatňování trestní odpovědnosti fyzických i právnických osob je existence výkladových otázek a nejasností spojených s aplikací trestněprávních předpisů při postihu jednání spojeného s využíváním evropských fondů k podpoře financování veřejných potřeb.

V této souvislosti je na místě zmínit, že aplikační praxe přispěla k vnímání trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 trestního zákoníku jako skutkové podstaty trestného činu poskytujícího ochranu nejen společenským vztahům vznikajícím mezi žadatelem a poskytovatelem dotace (obdobně jako skutková podstata trestného činu dotačního podvodu podle § 212 trestního zákoníku), ale že její dopad je podstatně širší a týká se i dalších souvisejících společenských vztahů plynoucích z celého mechanismu čerpání a přerozdělování finančních prostředků plynoucích z evropských fondů. Účastníky tohoto procesu jsou i další subjekty včetně orgánů veřejné moci, podílející se na předfinancování dotačních plateb z národních zdrojů, následné certifikaci plateb a projektů a zajištění finálního proplacení prostředků z fondů Evropské unie.

V oblasti výkladové a aplikační praxe spojené s ochranou finančních zájmů EU je již ze strany orgánů Policie ČR i státního zastupitelství, stejně jako v rámci rozhodovací činnosti soudů, respektováno a uplatňováno stanovisko trestního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 26. 4. 2018, sp. zn. Tpjn 300/2017, které sjednotilo nejednotnou praxi orgánů činných v trestním řízení při posuzování možnosti jednočinného souběhu trestného činu dotačního podvodu podle § 212 trestního zákoníku a trestného činu poškození finančních zájmů Evropské unie podle § 260 trestního zákoníku a způsobu stanovení výše škody u těchto sbíhajících se trestných činů.

Nejednotná aplikační praxe prozatím zůstává v oblasti postihu korupčního jednání při zadávání veřejných zakázek, nacházející odraz v souběžném naplnění zákonných znaků trestných činů zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 trestního zákoníku a přijetí úplatku podle § 331 trestního zákoníku. K okolnostem možného souběhu a vzájemného vztahu těchto dvou skutkových podstat trestných činů do současné doby zůstává nejednotná i výkladová praxe Nejvyššího soudu.

Výhled do budoucna v oblasti ochrany finančních zájmů Evropské unie je spjat s výraznými institucionálními změnami souvisejícími se zřízením Úřadu evropského veřejného žalobce (EPPO). Zřízení EPPO lze považovat za vyústění dlouhotrvajících snah Evropské unie o sjednocení trestněprávních aplikačních standardů ochrany finančních zájmů EU v jednotlivých členských zemích. Zda bylo zřízení této instituce nejvhodnějším z možných řešení, ukáže až čas. Trestněprávní ochrana finančních zájmů EU byla v ČR doposud úspěšně realizována na úrovni krajských a vrchních státních zastupitelství, o čemž prokazatelně svědčí výsledky dosažené v této oblasti v posledních letech. Stejně jako v případech jiných orgánů činných v trestním řízení bude i faktické postavení a úloha EPPO především záviset na jeho aktivním a efektivním postupu při prosazování trestní spravedlnosti a vyřizování trestních věcí náležejících do jeho působnosti. Tento úřad, formálně zakotvený Nařízením Rady (EU) č. 2017/1939, fakticky zahájil svoji činnost dne 1. 6. 2021. Zahájení vlastní činnosti předcházela dlouhodobá příprava realizovaná Nejvyšším státním zastupitelstvím v úzké součinnosti s Ministerstvem spravedlnosti ČR. Vedle nezbytné implementace související evropské směrnice, definující hmotněprávní základ působnosti EPPO, tato příprava zahrnovala nezbytné novelizace trestněprávních předpisů v oblasti hmotného práva a především procesního práva, stejně jako novelizaci zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů. Cílem těchto úprav bylo vytvoření podmínek pro výkon působnosti EPPO, uplatňování pravomocí evropského žalobce i evropských pověřených žalobců, jejich vztah k české národní soustavě státního zastupitelství apod.

Mimo samotnou oblast vzájemné spolupráce Nejvyššího státního zastupitelství, resp. celé soustavy státního zastupitelství, s Úřadem evropského veřejného žalobce, bude do budoucna třeba vyjasnit další úlohu Nejvyššího státního zastupitelství jako kontaktního bodu sítě AFCOS pro trestněprávní oblast. Případné změny pak bude třeba promítnout i do aktualizace Národní strategie ČR na ochranu finančních zájmů Evropské unie.

Soustava státního zastupitelství v období posledních let intenzivně zaměřovala svoji pozornost k udržení trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie v popředí svého zájmu. Tento zájem byl zdůrazněn nejen závazky České republiky vyplývajícími z postavení členského státu Evropské unie, ale rovněž z charakteru této specifické trestné činnosti, jejíž následky mohou svým rozsahem představovat hrozbu pro distribuci nezanedbatelné části veřejných prostředků z českých i evropských zdrojů, stejně jako pro zachování obecné důvěry v systém veřejného financování společenských potřeb. Z evidovaných statistických dat je patrné, že tato snaha v poslední dekádě nacházela kontinuální odraz v rostoucí míře odhalování trestné činnosti a trestání jejich pachatelů, stejně jako v oblasti odčerpávání výnosů z těchto kriminálních aktivit. V situaci aktuálně probíhajících institucionálních změn na poli výkonu působnosti orgánů veřejné žaloby nelze než popřát novému Úřadu evropského veřejného žalobce, aby výkonem své další působnosti v podmínkách České

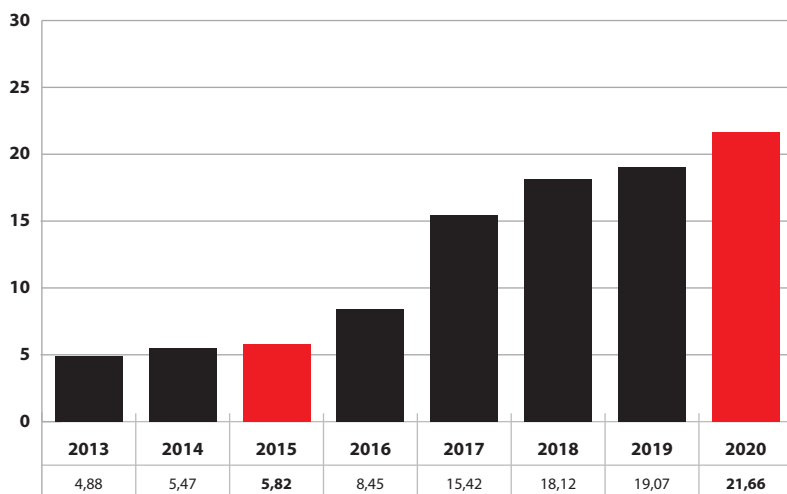
republiky navázal na dosavadní trend nastolený výkonem působnosti soustavy státního zastupitelství a do budoucna i nadále výraznou měrou přispíval k ochraně finančních zájmů Evropské unie a s nimi neoddělitelně spjatých finančních zájmů České republiky.

VI.1.2. Majetkový postih pachatelů

V oblasti boje proti finanční a hospodářské kriminalitě pokračovalo v letech 2016–2020 úsilí a snaha OZHFK NSZ o změnu v oblasti sankční praxe, aby se v České republice (tak jako v zahraničí) v mnohem větší míře udělovaly peněžité tresty jako alternativa nebo doplňující sankce k trestu odnětí svobody. Peněžité tresty (a další trestní sankce majetkové povahy) jsou rovněž jedním z efektivních nástrojů postihu závažné finanční a ekonomické kriminality, neboť přiměřená finanční sankce je skutečným postihem pro každého, kdo zná cenu peněz. Finanční postih pachatelů trestné činnosti (a v případě majetkové a hospodářské kriminality obzvláště) je rovněž jedním z prvků moderní trestní politiky, která vychází ze základní premisy, že trestná činnost se nesmí vyplácet. Na neuspokojivé výsledky v oblasti navrhování a ukládání peněžitých trestů, které byly zjištěny v rámci dohledové, přezkumné a kontrolní činnosti OZHFK NSZ, jsem poprvé upozornil v říjnu roku 2015 na celostátní poradě vedoucích státních zástupců (okresních, krajských a vrchních státních zástupců). V roce 2016 již bylo téma peněžitých trestů jedním z hlavních témat všech porad vedoucích státních zástupců a v roce 2017 bylo v této aktivitě pokračováno sérií čtyř společných odborných seminářů Nejvyššího státního zastupitelství a Nejvyššího soudu. V roce 2020 bylo na předchozí aktivity navázáno pořádáním seminářů k širší problematice trestání, přičemž na těchto seminářích jsem jako zástupce NSZ vystoupil s aktuálními poznatky k tématu prosazování a ukládání peněžitých trestů.

Podle relevantních statistických údajů došlo v letech 2016–2020 ke každoročnímu nárůstu uložených peněžitých trestů, přičemž poměr počtu uložených peněžitých trestů k počtu odsouzených osob v roce 2020 dosáhl celkem 21,66 %, kdy ve vztahu k celkem 48 558 odsouzeným osobám bylo uloženo celkem 10 517 peněžitých trestů (v roce 2019 v roce bylo procentuálně uloženo 19,07 % peněžitých trestů, v roce 2018 bylo uloženo 18,12 % peněžitých trestů, v roce 2017 to bylo 15,48 %, v roce 2016 bylo uloženo 8,45 % peněžitých trestů a v roce 2015 bylo peněžitých trestů uloženo 5,82 %). Vyzdvihnout je nutno zejména výsledky dosažené v Jihočeském soudním kraji, kde bylo v roce 2020 v poměru k odsouzeným osobám uloženo celkem 30,87 % peněžitých trestů (v roce 2015 byl přítom u soudů v Jihočeském soudním kraji peněžitý trest uložen pouze 5,1 % odsouzených osob). Blíže viz Graf 41 a Tabulka 21.

Graf 41: Procentuální poměr počtu uložených peněžitých trestů k počtu odsouzených osob (2013–2020)

Pramen: Justiční statistiky.

Tabulka 21: Procentuální poměr počtu uložených peněžitých trestů k počtu odsouzených osob (srovnání roku 2015 a roku 2020)

Soudní kraj – 2020	Odsouzeno osob	Počet peněžitých trestů	Procentuální poměr peněžitých trestů k odsouzeným osobám
Jihočeský	3 191	985	30,9 % (v r. 2015 – 5,1 %)
Východočeský	4 903	1 357	27,7 % (v r. 2015 – 6,9 %)
Středočeský	5 462	1 424	26,1 % (v r. 2015 – 5,7 %)
Jihomoravský	7 652	1 841	24,1 % (v r. 2015 – 11,0 %)
Hlavní město Praha	6 126	1 296	21,2 % (v r. 2015 – 3,6 %)
Západočeský	4 420	916	20,7 % (v r. 2015 – 5,0 %)
Severomoravský	8 976	1 738	19,4 % (v r. 2015 – 5,2 %)
Severočeský	7 828	960	12,3 % (v r. 2015 – 3,2 %)
Celkem	48 558	10 517	21,66 (v r. 2015 – 5,82 %)

Pramen: justiční statistiky.

Rovněž souhrnná částka peněžitých trestů uložených v trestním řízení se v průběhu let 2017–2020 výrazně zvýšila. Zatímco v letech 2013–2016 byly každoročně uloženy peněžité tresty v celkové roční průměrné výši 147,5 mil. Kč, v letech 2017–2020 se již jednalo o částku 361,5 mil. Kč, přičemž v roce 2019 se jednalo o celkovou částku ve výši 436 mil. Kč a v roce 2020 o částku ve výši 433 mil. Kč.

Nejvyšší počet peněžitých trestů k počtu odsouzených osob byl v roce 2020 (stejně jako v předchozích letech) uložen u Okresního soudu v Domažlicích (283 odsouzených osob, 155 pravomocně uložených peněžitých trestů – 54,77 %), což svědčí o dlouhodobém a koncepčním přístupu k této problematice na tomto okresním státním zastupitelství a soudu.

V roce 2020 již bylo 19 soudů (v roce 2019 se jednalo o 12 soudů), u kterých počet uložených peněžitých trestů k počtu odsouzených osob přesáhl hranici 30 % (Domažlice – 54,77 %, Příbram – 45,18 %, Český Krumlov – 44,88 %, Svitavy – 43,54 %, Semily – 41,75 %, Šumperk – 41,49 %, Praha-východ – 43,01 %, Žďár nad Sázavou – 42,94 %, Jindřichův Hradec – 38,69 %, Prachatice – 38,64 %, Benešov – 34,83 %, Krajský soud Hradec Králové – 34,48 %, Strakonice – 34,24 %, Tábor – 33,33 %, Jeseník – 32,93 %, Pelhřimov – 32,91 %, Uherské Hradiště – 32,53 %, Karlovy Vary – 30,91 %, Břeclav – 30,78 %). Na druhou stranu i v roce 2020 byly nadále soudní okresy, u kterých byl počet uložených peněžitých trestů velmi nízký a v roce 2020 nedosáhl ve vztahu k počtu odsouzených osob ani 10 % (Okresní soud v Chebu: 604 odsouzených osob, 53 peněžitých trestů – 8,77 %; Obvodní soud pro Prahu 8: 382 odsouzených osob, 32 peněžitých trestů – 8,38 %; Obvodní soud pro Prahu 3: 291 odsouzených osob, 23 peněžitých trestů – 7,9 %; Okresní soud v Bruntálu: 594 odsouzených osob, 35 peněžitých trestů – 5,89 %, Okresní soud v Chomutově: 971 odsouzených osob, 53 peněžitých trestů – 5,46 %). Tyto statistické výsledky svědčí nejenom o značně rozdílné aplikační praxi v rámci celé ČR, ale také v rámci jednotlivých soudních krajů. Na tuto nežádoucí faktickou situaci jsem upozornil krajské a vrchní státní zástupce na poradě konané v listopadu 2020 s výzvou, aby přijali adekvátní a efektivní opatření ke zjednáání nápravy, neboť (možnost) uložení majetkové sankce soudem je nedílně spjata s kvalitní činností policejních orgánů a státního zastupitelství v přípravném řízení v oblasti finančního šetření podmínek pro uložení majetkové sankce včetně příp. zajištění výkonu takové majetkové sankce již v rámci přípravného řízení a odvíjí se rovněž od adekvátní aprobační činnosti vedoucích státních zástupců a kvalitní návrhové činnosti státního zastupitelství v řízení před soudem (a event. využívání opravných prostředků ke sjednocení soudní praxe).

Za povšimnutí stojí, že k největšímu nárůstu uložených peněžitých trestů mezi rokem 2015 a rokem 2020 došlo v rámci Okresního soudu v Českém Krumlově (2015 – 1,55 % uložených peněžitých trestů, 2020 – 44,88 % uložených peněžitých trestů). K největšímu nárůstu uložených peněžitých trestů mezi rokem 2019 a rokem 2020 pak došlo v obvodu Okresního soudu ve Svitavách (2019 – 10,28 % uložených peněžitých trestů, 2020 – 43,54 % uložených peněžitých trestů), přičemž v roce 2019 byly Svitavy okres s nejmenším počtem uložených peněžitých trestů ve Východočeském soudním kraji, zatímco v roce 2020 se naopak jednalo o okres s nejvyšším počtem peněžitých trestů v tomto kraji. Naopak k absolutnímu i relativnímu poklesu uložených peněžitých trestů mezi rokem 2015 a rokem 2020 došlo pouze u dvou soudních okresů (obvodů) a to u Obvodního soudu pro Prahu 8 (2015 – 11,09 % peněžitých trestů, 2020 – 8,38 % peněžitých trestů) a Městského soudu v Brně (2015 – 13,98 % peněžitých trestů, 2020 – 13,26 % peněžitých trestů).

Velmi pozitivně je nutno rovněž vnímat celkové výsledky dosažené v rámci ukládání majetkových sankcí pachatelům trestné činnosti, a to na pozadí finančních částek shromažďovaných od 1. 1. 2018 na speciálním centrálním účtu Ministerstva spravedlnosti podle zákona č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Na tomto speciálním účtu, sloužícím na pomoc obětem trestné činnosti, bylo v roce 2020 připsáno 289 789 794,98 Kč, což je opětovný nárůst oproti předchozím obdobím (v roce 2019 se jednalo o částku 268 833 234,89 Kč a v roce 2018 to byla částka 64 980 214,65 Kč). V této souvislosti je na místě uvést, že uložení majetkové sankce (např. peněžitého trestu) nepředstavuje budoucí omezení či ztížení možnosti poškozeného domoci se vůči pacha-

teli náhrady škody způsobené trestným činem. Ze zákona č. 59/2017 Sb. naopak vyplývá, že v případě rozhodnutí soudu o nároku poškozeného na náhradu škody (bez ohledu na fakt, zda toto rozhodnutí je činěno v adhezním řízení tvořícím součást trestního řízení, nebo v samostatném civilním soudním řízení), pokud byla pachateli v trestním řízení uložena sankce majetkové povahy, může poškozený majetkový nárok na náhradu škody následně uspokojit nikoliv z majetku odsouzeného, ale rovněž prostřednictvím zvláštního fondu představovaného účtem Ministerstva spravedlnosti k zasilání peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí (blíže viz zejména § 2 a § 7–10 zákona č. 59/2017 Sb.). Uložení peněžitého trestu (event. jiné majetkové sankce) v trestním řízení lze vymáhání majetkového nároku poškozeného výrazně zjednodušit a posílit (uložení majetkové sankce v trestním řízení tudíž nemusí být v kolizi s majetkovými nároky poškozeného).

Naopak za negativní poznatek lze považovat zjištění, že pouze v minimální míře je státními zástupci aplikována možnost uložit podezřelému/obviněnému při tzv. odklonu (podmíněném odložení návrhu na potrestání nebo podmíněném zastavení trestního stíhání) povinnost složit finanční částku na pomoc obětem trestné činnosti (§ 179 g odst. 2 písm. b) trestního řádu, § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu). Přestože bylo v roce 2020 v přípravném řízení státními zástupci odkloněno 4 735 podezřelých či obviněných osob (3 005 podmíněných zastavení trestního stíhání, 1 730 podmíněných odložení podání návrhů na potrestání), byla těmto osobám (pachatelům trestné činnosti), vůči nimž byl uplatněn odklon ve výše uvedeném smyslu, uložena povinnost složit finanční částku na pomoc obětem trestné činnosti (kterou lze v rámci odklonu považovat za určitou analogii peněžitého trestu) pouze v minimu trestních věcí. Vzhledem k absenci relevantních statistických údajů jsem provedl v roce 2020 vlastní ověření četnosti aplikace shora uvedených ustanovení § 179 g odst. 2 písm. b) trestního řádu a § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu u jednoho z krajských státních zastupitelství, přičemž bylo zjištěno, že pouze cca 2 % odkloněných osob je uložena povinnost složit peněžní prostředky na pomoc obětem trestné činnosti (praxe by podle mého názoru měla být přesně opačná, ke složení přiměřené peněžité částky na pomoc obětem trestné činnosti by u odklonů nemělo docházet pouze výjimečně a vždy s řádným zdůvodněním, jaké konkrétní a objektivní okolnosti tomuto postupu brání). Jelikož relevantní statistické údaje v této oblasti nejsou k dispozici (tato „okolnost“ není statisticky evidována a vykazována), učinil jsem v průběhu roku 2020 návrh zavést sledování tohoto znaku odklonů v rámci statistického vykazování (CSLAV). Tato změna ve statistickém výkaznictví pak byla s platností od 1. 1. 2021 schválena a přijata. Jsem přesvědčen, že nedílnou součástí alternativního skončení trestní věci (tzv. odklonu) je kromě narovnání vztahů s poškozenými subjekty rovněž přispění k naplnění účelu trestního řízení. V případě majetkových deliktů, které svojí podstatou naplňují znaky trestného činu a jimiž pachatel získal nebo snažil se získat majetkový prospěch, je však z hlediska naplnění základních zásad trestního řízení nezbytné, aby trestní řízení mělo vůči pachateli širší dopad než pouhou náhradu škody a požadavek na bezúhonné jednání po dobu stanovené zkušební doby. Jedním ze základních znaků alternativního rozhodnutí vůči pachateli trestného činu, směřujícího k získání majetkového prospěchu, by mělo být i postižení takového pachatele v jeho vlastní majetkové sféře (viz přiměřeně § 39 odst. 8 trestního zákoníku). Takový princip by byl jinak bezpochyby uplatněn jak v případě obdobného správního řízení o přestupku proti majetku (obdobně např. u trestné činnosti v dopravě nebo proti veřejnému pořádku apod.), tak v případě projednání věci před soudem (v soudním řízení by vůči pachateli kromě sankce peněžitého trestu, jehož uložení by

v naprosté většině odkloněných věcí bezpochyby přicházelo do úvahy, nadto přistupovala povinnost hradit i paušální částku k úhradě nákladů trestního řízení ve smyslu vyhlášky Ministerstva spravedlnosti č. 312/1995 Sb.). Není na místě, aby v případě uplatnění odklonu v trestním řízení nebyl uplatňován princip majetkového postihu pachatele trestné činnosti (který odklonem získává významný benefit nepostavení před soud a trestní bezúhonnosti) a dopad do majetkové sféry pachatele byl spojen toliko s náhradou škody, kterou předtím trestnou činností příp. způsobil. Princip majetkového postihu pachatele trestné činnosti, který má sankční a současně motivační povahu, je aktuálně vyjádřen ustanovením § 179 odst. 2 písm. b) trestního řádu a § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu, které svěřuje státnímu zástupci oprávnění uložit pachateli trestného činu opatření majetkového charakteru svojí povahou obdobného uložení peněžitého trestu. Aplikaci postupu státního zástupce podle § 179 g odst. 2 písm. b) trestního řádu a § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu přitom nebrání skutečnost, že peněžitá částka na pomoc obětem trestné činnosti není do doby rozhodnutí státního zástupce o podmíněném odložení podání návrhu na potrestání nebo podmíněném zastavení trestního stíhání složena na účet státního zastupitelství. Pro účely takového rozhodnutí postačuje, pokud je taková částka a povinnost k její úhradě rozhodnutím státního zástupce podle § 179 g odst. 2 písm. b) trestního řádu resp. § 307 odst. 2 písm. b) trestního řádu v konkrétní podobě vymezena a její úhrada představuje jednu ze stanovených povinností, jejíž splnění ve zkušební době je obviněnému uloženo (viz článek 63 odst. 3 a zejména odst. 6 pokynu obecné povahy nejvyššího státního zástupce č. 9/2019, o postupu státních zástupců v trestním řízení, ve znění pozdějších změn). Z těchto důvodů jsem krajské a vrchní státní zástupce na poradě konané v listopadu 2020 požádal, aby věnovali pozornost problematice majetkového postihu pachatelů trestné činnosti při realizaci odklonů.

Za pozitivní lze považovat poznatek, že v praxi některých státních zastupitelství (zejména Vrchního státního zastupitelství v Praze) se v závěru období let 2016–2020 začala prosazovat tendence navrhování uložení povinnosti obžalovanému složit finanční částku na pomoc obětem trestné činnosti, a to jako přiměřené povinnosti podle § 82 odst. 2 trestního zákoníku (event. je tato povinnost součástí sjednávaných dohod o vině a trestu). Jedná se zpravidla o trestní věci, v nichž uložení peněžitého trestu nepřichází do úvahy vzhledem k limitům právní úpravy podle § 67 trestního zákoníku, avšak majetkový postih pachatelů trestné činnosti je na místě.

Do aplikační praxe v oblasti ukládání majetkových sankcí se nepochybně v roce 2021 a následujícím období naplno promítne novela trestněprávních předpisů č. 333/2020 Sb., která s účinností od 1. 10. 2020 mj. zavedla novou právní úpravu v oblasti ukládání peněžitých trestů a jejich výkonu, a rovněž povinnost sdělit státním zástupcem soudu návrh na uložení trestu již při podání obžaloby nebo návrhu na potrestání (tato povinnost však pro státní zástupce vplývala již od 1. 1. 2020 z vnitrorezortní úpravy).

Nedílnou součástí majetkového postihu pachatelů trestné činnosti je problematika vyhledávání, zajišťování a odčerpávání výnosů z trestné činnosti. V letech 2016–2020 bylo pokračováno v praxi účasti specializovaných státních zástupců krajských státních zastupitelství, vrchních státních zastupitelství, Nejvyššího státního zastupitelství, policejních specialistů a metodiků a zástupců dalších orgánů a institucí (Eurojust, Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, Celní správa, Finanční správa, Centrum správy zajištěných

aktiv, Úřad zeměměřičský a katastrální, Ministerstvo spravedlnosti, Ministerstvo vnitra) na společných vzdělávacích akcích a seminářích. V rámci těchto společných mezirezortních aktivit jsou prezentovány aktuální aplikační poznatky, zkušenosti, informace a kazuistika z oblasti vyhledávání, zajišťování a odčerpávání výnosů z trestné činnosti včetně otázek správy zajištěného majetku. Sdíleny byly rovněž metodické materiály k nákladovosti správy zajištěného majetku a efektivitě při odčerpávání zajištěného majetku, které byly ze strany metodického pracoviště Policie ČR NCOZ SKPV zpracovány z iniciativy Nejvyššího státního zastupitelství. V průběhu roku 2020 byla ze strany NSZ zpracována metodika pro oblast zajišťování nemovitých věcí v trestním řízení.

V letech 2016–2020 bylo pokračováno v úspěšném trendu vyhledávání a zajišťování výnosů z trestné činnosti, který započal v roce 2011 (viz Tabulka 22). Celkově byly v roce 2020 policejními orgány a státními zástupci v trestním řízení zajištěny majetkové hodnoty ve výši 6,55 mld. Kč, čímž došlo k navýšení zajištěného majetku oproti roku 2019 (v roce 2019 došlo k zajištění majetku v hodnotě 5,61 mld. Kč). Na vysoké úrovni zůstal v roce 2020 zachován rovněž poměr mezi zajištěným majetkem a celkově způsobenou škodou, který dosáhl výše 26,5 % (v období let 2004–2010 docházelo k zajištění majetku v trestním řízení v průměrné roční výši 1,3 mld. Kč s poměrem k celkově způsobené škodě v ročním průměru pouhých 5,1 %). Odhalit často sofistikovaně ukryté nelegální zisky a výnosy z trestné činnosti pomáhá finanční šetření, které doprovází samotné trestní řízení. Zajištěný majetek se pak vrací poškozeným nebo propadá (event. se zabírá) na základě soudního rozhodnutí státu, který jej dále používá ve prospěch poškozených a obětí trestné činnosti (viz zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů).

Tabulka 22: Hodnoty majetku zajištěného v trestním řízení (roky 2004–2020)

Rok	zajištěné majetkové hodnoty (v mil. Kč)	celková způsobená škoda (v mil. Kč)	procentuální poměr
2004–2005	683	42 984	6,6
2006	1 049	24 269	6,0
2007	708	22 782	3,2
2008	1 338	31 625	4,3
2009	1 016	26 012	5,0
2010	1 210	24 103	5,3
2011	3 904	27 395	15,7
2012	5 621	32 136	18,2
2013	8 035	31 820	26,7
2014	6 979	24 017	32,4
2015	5 449	17 196	36,2
2016	9 779	24 775	40,1
2017	5 240	14 421	37,7
2018	6 597	26 656	29,6
2019	5 612	18 800	33,5
2020	6 549	24 713	26,5

Pramen: Justiční statistiky.

VI.2. Analýza vývoje hospodářské kriminality

VI.2.1. Úvodem

Cílem tohoto příspěvku měla být podle zadání určitá analýza vývoje hospodářské kriminality v uplynulých několika letech z pohledu státního zástupce v postavení ředitele odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Olomouci. Samotné toto zadání je poněkud problematické, neboť charakter a vývoj hospodářské kriminality mohou hodnotit právě jen z pozice činnosti zmíněného odboru, jehož působnost je striktně vymezena v § 15 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděnými justičními čekateli, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „jednacím řád SZ“) a který se v rámci výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení (a při zastupování trestních věcí v řízení před soudem) zabývá jen určitým relativně úzkým výsekem hospodářské kriminality, kdy už jen vymezení pojmu „hospodářská kriminalita“ není zcela jednoznačné a pro účely tohoto příspěvku tímto pojmem budu rozumět především trestné činy uvedené v hlavě páté a šesté zvláštní části trestního zákoníku, ale nepochybně pod tento pojem spadají i některé související trestné činy, především trestné činy úplatkářské či trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině.

Na druhou stranu skutečnost, že zastávám funkci ředitele odboru závažné hospodářské a finanční kriminality již od roku 2011 a že i v době předcházející jsem dlouhodobě působil jako státní zástupce zařazený na odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Nejvyššího státního zastupitelství, mi poskytuje skutečně určitou dlouhodobější perspektivu a možnost ohlédnout se zpět a podat můj osobní názor na vývoj hospodářské kriminality v delším časovém horizontu, ovšem skutečně s tím omezením, že se dlouhodobě zabývám trestnými činy vymezenými ve zmíněném § 15 jednacím řádu SZ. Z tohoto důvodu nelze od tohoto příspěvku očekávat zevrubnou analýzu vývoje všech trestných činů spadajících pod pojem *hospodářská kriminalita* a tento příspěvek si ani nedává ambici postihnout všechny změny ve formách trestné činnosti, v postupech orgánů činných v trestním řízení či v trestněprávních předpisech, k nimž v uplynulých letech došlo, ale spíš se pokusím vypíchnout hlavní rysy, trendy či změny, které mne při retrospektivním pohledu napadají a které považuji za nejvýznamnější, jsa limitován výše uvedenými omezeními.

VI.2.2. Vývoj věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení

Jak již bylo uvedeno, tento příspěvek bude vycházet z mých zkušeností jakožto státního zástupce zařazeného dlouhodobě na odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Olomouci (a předtím na Nejvyšším státním zastupitelství), jehož působnost je vymezena § 15 jednacím řádu SZ, a proto pojednání zahájím krátkým exkurzem právě do vývoje věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení.

Je vcelku notorií, že odbory závažné hospodářské a finanční kriminality při obou vrchních státních zastupitelstvích a při Nejvyšším státním zastupitelství (jako dohledovém státním zastupitelství) vznikly v roce 2000 v rámci akce „Čisté ruce“ na základě novely

jednacího řádu SZ provedené vyhláškou č. 311/2000 Sb. s účinností od 5. 10. 2000, a to jako reakce na závažnou a velmi sofistikovanou trestnou činnost páchanou v 90. letech 20. století v oblasti bankovního a finančního sektoru a také ke škodě státu, kterou do té doby nebyly orgány činné v trestním řízení schopny efektivně odhalovat a řešit. Z tohoto důvodu také původní vymezení věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství zahrnovalo jednak trestné činy spáchané při činnosti bank a dalších finančních institucí (reálně se jednalo především o banky a spořitelny a úvěrová družstva a případně o investiční společnosti a investiční fondy), případně jiných subjektů, které vykonávaly činnost takových bankovních či finančních subjektů neoprávněně, pokud jimi byla způsobena škoda nejméně 100 mil. Kč, a jednak trestné činy, jimiž byla způsobena na majetku státu škoda nejméně 50 mil. Kč. S účinností od 8. 6. 2001 k této agendě přibyla ještě třetí velká skupina – trestné činy, jimiž byly dotčeny finanční nebo ekonomické zájmy Evropské unie, což bylo odůvodněno zvýšeným čerpáním dotací z fondů předvstupní pomoci PHARE, SAPARD a ISPA od roku 2000 a nutností implementovat mezinárodních závazky k zajištění efektivního postihu zneužívání těchto nástrojů. Zpočátku okrajovou (čtvrtou) oblastí byly ještě hospodářské a majetkové trestné činy spáchané ve prospěch zločinného spolčení (později ve prospěch organizované zločinecké skupiny) a trestné činy úplatkářské a zneužívání pravomoci veřejného činitele (později zneužití pravomoci úřední osoby) spáchané v souvislosti s odhalováním či vyšetřováním hospodářských či majetkových trestných činů, které se ale v agendě vrchních státních zastupitelství začaly ve větší míře objevovat až po roce 2010. Nutno dodat, že agenda vrchních státních zastupitelství zahrnovala výlučně (a dosud prakticky výlučně s několika drobnými výjimkami) úmyslné trestné činy.

Tyto tři, resp. čtyři základní pilíře působnosti vrchních státních zastupitelství zůstaly z podstatné části zachovány dodnes. Bohužel. Od roku 2001 sice došlo k některým spíše technickým změnám a i k zásadnějšímu rozšíření působnosti vrchních státních zastupitelství, jak bude rozebráno dále, avšak provedené změny do současné doby nereagovaly dostatečně na vývoj hospodářské kriminality, která se od roku 2000 proměnila zcela zásadním způsobem.

S účinností od 28. 2. 2005 byla zavedena tzv. fakultativní příslušnost vrchních státních zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení, kdy tato státní zastupitelství mohou s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce rozhodnout o atrakci trestní věci splňující jinak kritéria obligatorní příslušnosti podle § 15 odst. 1 jednacího řádu SZ s výjimkou výše způsobené škody nebo pokud byla naopak způsobena limitní škoda (původně ve výši 50 mil. Kč) na majetku jiného než speciálního subjektu (tj. banky či jiné finanční instituce nebo majetku státu), a to za podmínky, že takové rozhodnutí je odůvodněno závažností věci nebo její skutkovou či právní složitostí.

V roce 2010 došlo jednak ke sjednocení a jednak ke zvýšení limitních částek škod u trestných činů v bankovním a finančním sektoru ze 100 mil. Kč a na majetku či majetkovém podílu státu z 50 mil. Kč na novou limitní částku ve výši 150 mil. Kč, která zůstala zachována dodnes. Současně byl napraven určitý nedostatek v tom směru, že u kategorie trestných činů, jimiž byly dotčeny finanční či ekonomické zájmy EU, byla rovněž stanovena limitní částka minimální škody ve výši 150 mil. Kč a zvláště byly vyjmuty trestné činy spáchané proti jednotné evropské měně (které do té doby spadaly rovněž do kategorie trestných činů dotýkajících se finančních a ekonomických zájmů EU), jež spadaly do působnosti vrchních

státních zastupitelství pouze při splnění některé z alternativ nasvědčujících tomu, že se jedná o rozsáhlou organizovanou trestnou činnost. Tato změna byla reakcí na enormní nárůst nápadu trestných činů dotýkajících se finančních a ekonomických zájmů EU v roce 2009, kdy se většinou jednalo o méně závažné případy padělků bankovek Eura, přičemž prakticky všechny tyto případy byly s ohledem na menší závažnost a složitost delegovány s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce na nižší státní zastupitelství, což představovalo pouze zbytečnou administrativní zátěž a způsobovalo časové prodlevy při výkonu dozorové činnosti v důsledku pohybu spisů mezi státními zastupitelstvími. Novela zajistila, aby se vrchní státní zastupitelství zabývala opravdu jen typově nejzávažnějšími případy trestné činnosti proti ekonomickým a finančním zájmům EU.

Další významnější změnu přinesla novela jednacního řádu SZ účinná od 24. 1. 2014, kterou byla rozšířena příslušnost vrchních státních zastupitelství i na trestné činy podílnictví a legalizace výnosů z trestné činnosti, a to jak v úmyslné, tak nedbalostní formě (což byla výjimka z do té doby striktně stanovené příslušnosti jen ve vztahu k úmyslným trestným činům), pokud zdrojovým trestným činem byl některý z trestných činů spadajících do tzv. obligatorní příslušnosti vrchních státních zastupitelství podle § 15 odst. 1 jednacního řádu SZ. Technickou, procedurální, avšak významnou změnu pak nově představovala možnost atrakce věci vyloučené ze společného řízení, v němž byla dána věcná příslušnost vrchního státního zastupitelství, pokud po vyloučení takové věci již nebyla tato věcná příslušnost zachována, a to opět s podmínkou předchozího souhlasu nejvyššího státního zástupce. Tato změna reagovala na případy, v nichž z různých důvodů docházelo ke štěpení kauz a k vylučování jejich jednotlivých částí či některých osob ze společného řízení, přičemž u vyloučené věci již nebyla zachována věcná příslušnost vrchního státního zastupitelství, avšak byla dána úzká souvislost s původní trestní věcí nebo byly dány jiné závažné důvody pro to, aby i v takové věci vykonával dozor nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení státní zástupce vrchního státního zastupitelství.

Problematickou novelou jednacního řádu SZ byla vyhláška č. 263/2015 Sb., kterou byly do obligatorní příslušnosti vrchních státních zastupitelství zavedeny trestné činy spáchané v souvislosti s insolvenčními řízeními. Tato novela byla prosazena tehdejším ministrem spravedlnosti přes zásadní negativní připomínky státního zastupitelství, které tuto novelu jednak považovalo v tomto rozsahu za zbytečnou s tím, že nejzávažnějšími případy trestných činů spáchaných v souvislosti s insolvenčními řízeními se vrchní státní zastupitelství zabývala již v dřívější době na základě dosud platné právní úpravy, kterou tedy nebylo třeba měnit nebo u níž by postačovaly jen dílčí úpravy, a jednak varovalo před zahlcením vrchních státních zastupitelství velkým množstvím bagatelních či méně závažných případů, jako se již stalo u agendy padělků eurobankovek v roce 2009. Obavy z dopadů této novely se plně naplnily, když v roce 2016 nápad nových věcí v prověřování u Vrchního státního zastupitelství v Olomouci činil celkem 79 věcí (oproti průměrnému nápadu cca 45 případů v předchozích letech, což znamenalo zdvojnásobení nápadu nových věcí) a z toho 40 věcí představovala právě tzv. insolvenční agenda, z níž s jedinou výjimkou byly všechny případy delegovány na nižší státní zastupitelství. Nedostatek této novely byl napraven v roce 2017 (vyhláškou č. 166/2017 Sb.), kdy i u této kategorie trestných činů byl stanoven limit škody ve výši nejméně 150 mil. Kč s možností atrakce věci s nižší škodou s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce jako u jiných trestných činů v působnosti vrchních státních zastupitelství podle § 15 odst. 6 jednacního řádu SZ.

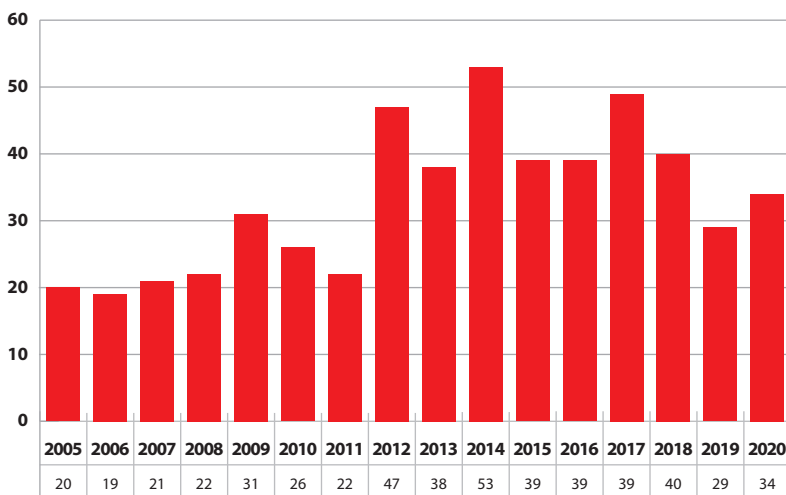
Poslední novelizace věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství byla provedena vyhláškou č. 226/2016 Sb. s účinností od 1. 8. 2016 a zavedla do působnosti vrchních státních zastupitelství trestné činy související s terorismem a některé nejzávažnější trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci. Vzhledem k tomu, že tato tzv. protiteroristická agenda se netýká tématu této stati, není třeba ji zde podrobněji rozebírat.

Působnost vrchních státních zastupitelství jakožto dozorových orgánů tedy lze rozdělit do 7 základních skupin trestných činů: 1. případy kriminality v oblasti bankovníctví a finančního trhu (včetně neoprávněného výkonu takových činností), 2. trestné činy ke škodě státu, především případy kráčení daní, 3. hospodářské a majetkové trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny, 4. trestné činy poškozující finanční nebo ekonomické zájmy EU, 5. případy legalizace výnosů z trestné činnosti, pokud pocházejí z trestných činů spadajících do působnosti vrchních státních zastupitelství, 6. trestné činy spáchané v souvislosti s insolvenčním řízením a 7. teroristické trestné činy a některé další trestné činy obdobného charakteru. S výjimkou případů spadajících pod body 3., 5. a 7. je věcná příslušnost vrchních státních zastupitelství omezena limitem způsobené škody ve výši 150 mil. Kč. Případy pod uvedenou hranicí pak lze atrahovat za podmínky udělení předchozího souhlasu nejvyššího státního zástupce, pokud je to odůvodněno závažností věci nebo její skutkovou či právní složitostí. Skupina trestných činů pod bodem 7. se netýká předmětu tohoto pojednání a případy spadající pod body 5. a 6. tvoří poměrně okrajovou agendu Vrchního státního zastupitelství v Olomouci, v další části se tedy budu zabývat zejména prvními čtyřmi skupinami trestných činů.

VI.2.3. Vývoj nápadu trestních věcí u Vrchního státního zastupitelství v Olomouci

Vývoj nápadu nových věcí v prověřování na Vrchním státním zastupitelství v Olomouci ilustruje následující graf:

Graf 42: Nápad věcí v prověřování na VSZ Olomouc 2005–2020

Pramen: Statistika Státního zastupitelství.

Ke grafu lze podat následující komentář. Do roku 2011 činil průměrný nápad nových věcí v prověřování přibližně 20 kauz ročně. Viditelný nárůst v roce 2009 byl dán pouze větším množstvím případů padělaných eurobankovek, které ale plynuly pouze z důslednější aplikace § 15 odst. 1 písm. e/ jednacího řádu SZ, na což reagovala novela jednacího řádu SZ s účinností od ledna 2010. V roce 2010 ještě doznívaly některé případy padělků eurobankovek, ale jinak se nápad vrátil k „normálu“. Lze tedy konstatovat, že i v letech 2009 a 2010 po očištění nápadu věcí od předmětných méně závažných případů padělků, které byly ostatně všechny delegovány na nižší státní zastupitelství, nápad nových věcí nevybočoval z výše uvedeného průměru.

Od roku 2012 lze pozorovat enormní zvýšení nápadu o více než 100 % na přibližně 45 věcí ročně. Toto navýšení šlo především na vrub daňové trestné činnosti kvalifikované ve většině případů, což bylo novum, jako trestné činy spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny či v jednočinném souběhu s trestným činem účasti na organizované zločinecké skupině (příp. jako trestný čin účast na zločinném spolčení podle trestního zákona platného do roku 2010). Kromě daňové trestné činnosti výrazně rostl i počet případů „nehospodářského“ charakteru, což byly především případy trestné činnosti příslušníků Policie ČR a jiných bezpečnostních sborů a další typy případů korupčního jednání úředních osob spadající pod § 15 odst. 1 písm. d) jednacího řádu SZ (tyto případy neměly přímý dopad na vývoj v oblasti hospodářské trestné činnosti, nepřímý vliv však nalézt lze, neboť očištění policejních útvarů od osob, které mnohdy dlouhodobě vyzrazovaly citlivé údaje o prověřovaných či vyšetřovaných kauzách, zpětně vedlo ke zvýšení efektivity těchto útvarů v boji se závažnou hospodářskou a finanční kriminalitou). Dalším faktorem vedoucím k razantnímu nárůstu případů byl velký nápad kauz souvisejících s problematikou podvodného získávání licencí k provozu fotovoltaických elektráren, kdy v letech 2013 až 2015 Vrchní státní zastupitelství v Olomouci dozorovalo přibližně 50 těchto trestních věcí (a dalších více než 100 případů bylo vedeno v tzv. předprocesním stadiu šetření podle zákona o Policii ČR). Počet vyřizovaných případů také ovlivnilo několik velkých daňových případů, které se postupně větvily do dalších a dalších navazujících kauz. Takto bylo např. v letech 2012 až 2018 vyřizováno zhruba 20 případů souvisejících s činností organizované zločinecké skupiny kolem Radka Březiny (tzv. lihová kauza) a na 16 případů souvisejících s daňovou trestnou činností páchanou v souvislosti s poskytováním předražených reklamních služeb a veřejnými zakázkami v ostravském regionu. Základem uvedených velkých skupin případů ovšem byly „zdrojové kauzy“ z roku 2012, kdy na základě těchto prvotních kauz a poznatků a na základě spolupráce některých osob v rámci institutu spolupracujícího obviněného vznikaly další, samostatně vedené trestní kauzy.

Popsané úspěchy v detekci závažných hospodářských trestných činů (kromě uvedených skupin případů bylo na Vrchním státním zastupitelství v Olomouci dozorováno i několik dalších mimořádně rozsáhlých případů, z nichž za zmínku stojí např. kauza Mostecké uhelné společnosti, kauza zmanipulovaných veřejných IT zakázek, řada obrovských daňových kauz s výší zkrácené daně přesahující násobně limit 150 mil. Kč uvedený v § 15 odst. 1 písm. c/ jednacího řádu SZ, jakož i soustava případů mediálně známých jako kauzy Jany Nagyové, později Nečasové a dalších osob) paradoxně způsobily velké zahlcení tehdejších celostátních kriminálních útvarů Policie ČR (Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality a Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu) a následně Národní centrály proti organizovanému zločinu (dále i jen NCOZ) v letech 2012–2018 a tento stav byl nako-

nec ještě v roce 2016 umocněn reorganizací uvedených útvarů kriminální policie, z mého pohledu nepromyšlenou a nepřipravenou, které byly sloučeny do Národní centrály proti organizovanému zločinu. V důsledku této reorganizace došlo na dobu několika let jednak téměř k ochromení zejména vyhledávací činnosti nového útvaru (absence nových kauz) a k zásadnímu negativnímu ovlivnění již zpracovávaných případů z doby před rokem 2016, ať z hlediska jejich kvality, tak z hlediska délky řízení.

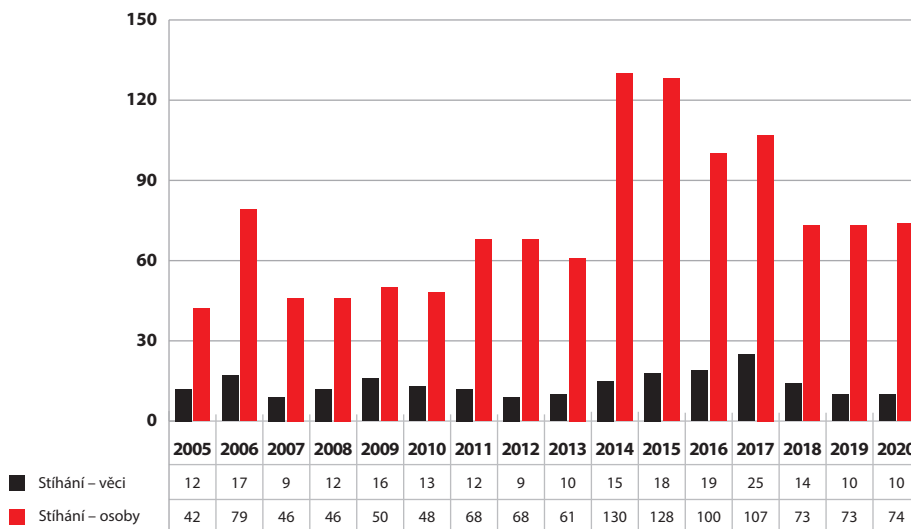
Tabulka ukazuje, že po reorganizaci kriminálních útvarů a vzniku Národní centrály proti organizovanému zločinu v roce 2016 následoval reálný pokles nápadu nových věcí. Ten je dán jednak absencí skutečně nových kauz (velká část kauz vykazovaných jako nápad nových věcí v daném roce vznikla pouze procesním vyloučením některých větví či poznatků ze starších kauz). V oblasti nejpočetnější skupiny trestných činů evidovaných na Vrchním státním zastupitelství v Olomouci, totiž daňových trestných činů, pak zafungovala legislativní a organizační opatření, o čemž bude pojednáno dále. Jak již bylo uvedeno, větší pokles v nápadu nových věcí nebyl statisticky zaznamenán hlavně proto, že nápad věcí byl dotován ze starších kauz, a dále narostl významným způsobem počet kauz „nehospodářských“, a to trestní věci související s bojem proti terorismu, trestní věci zpracovávané Generální inspekcí bezpečnostních sborů apod. Tato věci původně tvořily jen marginální část agendy vrchních státních zastupitelství, resp. přibýly do působnosti vrchních státních zastupitelství právě po roce 2016, přičemž aktuálně právě tato „nehospodářská“ agenda již představuje více než třetinu všech nových případů.

V roce 2016 a 2017 došlo k výkyvu v nápadu nových věcí v důsledku tzv. insolvenční novely jednacního řádu SZ. V roce 2016 takto napadlo 40 trestních věcí, přičemž se jednalo výhradně o méně závažné kauzy, které byly v drtivé většině delegovány zpět na nižší státní zastupitelství. Od ledna 2017 byla tato věcná příslušnost upravena (přidáním limitu minimální způsobené škody ve výši 150 mil. Kč a rozšířením tzv. fakultativní příslušnosti) a tyto případy již tvoří jen marginální část ročního nápadu (ostatně tak tomu bylo i před zmíněnou „insolvenční“ novelou jednacního řádu SZ). Po očištění ročního nápadu od těchto případů, které nebyly na Vrchním státním zastupitelství v Olomouci vyřizovány meritorně, by nápad v letech 2016 a 2017 činil shodně 39 věcí.

Tuto pasáž lze uzavřít konstatováním, že od roku 2018 do současné doby NCOZ nebyla schopna (tedy ani po více než 4 letech od reorganizace celostátních útvarů kriminální policie) napravit propad ve vyhledávací činnosti a nápad nových věcí se v tomto období rekrutoval především ze starších kauz buď vylučováním částí těchto starších kauz k samostatnému řízení, nebo v důsledku rozpracování starších poznatků a dále šlo o trestné činy „nehospodářského“ charakteru. V důsledku preventivních (tj. legislativních a organizačních) opatření došlo k propadu nových případů daňových trestných činů, současně prakticky vymizela trestná činnost v oblasti finančního trhu (tedy původní hlavní agenda vrchních státních zastupitelství, která byla důvodem zřízení speciálních odborů pro výkon dozoru na této úrovni státních zastupitelství), přesto však uvolněný prostor nebyl zaplněn novými případy zejména z oblasti korupce a manipulací s veřejnými zakázkami či z oblasti dotačních podvodů, kde (jak ukazují realizované případy) je obrovská latence trestné činnosti, kterou policejní útvary nejsou schopny detekovat a objasňovat.

Podobný vývoj jako v oblasti nápadu nových věcí ve fázi prověřování lze demonstrovat i u nápadu nových věcí ve fázi vyšetřování, což dokládá následující graf.

Graf 43: Počet zahájených věcí na VSZ Olomouc 2005–2020

Pramen: Statistika Státního zastupitelství.

Z grafu vyplývá, že nejprve kolem roku 2011 došlo ke zvýšení počtu stíhaných osob při prakticky stejném nápadu trestních věcí jako v době předcházející, což znamená, že se začalo dařit více objasňovat činnost organizovaných (zločineckých) skupin, jak již bylo uvedeno výše v rámci komentáře k vývoji nápadu věcí v prověřování. V období od roku 2014 do roku 2017 pak lze sledovat jak zvýšení počtu stíhaných trestních věcí až na 25 věcí v roce 2017, tak současně pokračující trend zvyšování počtu stíhaných osob (maximum 130 osob v roce 2014). Průměrný počet stíhaných osob na jednu trestní věc se tak v období od roku 2011 oproti období předcházejícímu zvýšil z cca 3 na 6 osob, tedy na dvojnásobek, což dokládá již zmiňovanou zvýšenou úspěšnost postihu celých organizovaných skupin pachatelů. Nárůst nápadu věcí ve vyšetřování je posunut výrazněji až k roku 2014, což zcela odpovídá razantnímu zvýšení nápadu nových věcí v prověřování, k němuž došlo v období od roku 2012 (viz předchozí tabulka), kdy s určitým časovým odstupem došlo k převedení těchto nově prověřovaných případů do fáze vyšetřování. Podobně jako u věcí v prověřování lze i u nápadu věcí ve vyšetřování konstatovat od roku 2018 opět pokles, a to přibližně na úroveň z let 2011–2013, což opět plně koresponduje s poklesem nových věcí v prověřování, kdy hlavním důvodem je reorganizace útvarů kriminální policie z roku 2016.

Stejnou tendenci jako u nápadu věcí vykazuje i počet podaných obžalob, kdy je opět pouze posunuto období zvýšeného počtu podaných obžalob – největší počet obžalob je vykazován v letech 2016 a 2017 (tedy opět je dán přibližně dvouletý odstup od maximálního nápadu věcí ve vyšetřování). Za zmínku stojí i data o úspěšnosti obžalob podaných státními zástupci Vrchního státního zastupitelství v Olomouci v období od roku 2011. Podle údajů ke konci roku 2020 byly v období let 2011–2020 podány obžaloby na celkem

587 osob, přičemž soudy bylo k 31. 12. 2020 pravomocně rozhodnuto o 254 osobách. Pouze u 9,4 % (24 osob) z těchto osob, o nichž již bylo soudy rozhodnuto, bylo rozhodnuto zproštějícím výrokem a naopak u 84,6 % osob (215 osob) došlo k pravomocnému odsouzení (zbývající rozdíl – 16 osob, tj. 6 % z celkového počtu obžalovaných, představují rozhodnutí o zastavení trestního stíhání, v drtivé většině z důvodu úmrtí obžalované osoby). Pokud by se nepřihlíželo k těmto rozhodnutím o zastavení trestního stíhání (kdy rozhodnutí není činěno na základě věcného posouzení obžaloby), činil by poměr odsouzených a zproštěných osob 90 % a 10 %.

VI.2.4. Stručně k vývoji v jednotlivých hlavních oblastech působnosti vrchních státních zastupitelství

VI.2.4.1. Oblast bankovníctví a finančního sektoru – finanční kriminalita

Původní prioritní oblast působnosti vrchních státních zastupitelství se vyčerpala. Zatímco v době vytvoření specializovaných odborů závažné hospodářské a finanční kriminality tvořila tato trestná činnost většinu dozorovaných kauz, po roce 2010 se tyto případy objevují jen okrajově, většinou jde o malé jednotky případů ročně. Přesto se jedná o významnou část agendy vrchních státních zastupitelství, neboť jde o velmi složité případy vyžadující zvláštní znalosti z oblasti bankovníctví a finančnictví. Nové případy již nejsou typu „tunelování bank“ (byť i takové případy se ještě výjimečně objevují – viz případ Metropolitního spořitelního družstva), ale spíše jde o případy trestných činů spáchaných ke škodě bank, tedy o případy podvodů vůči bankám (úvěrové podvody, předkládání zfalšovaných dokumentů k proplacení jako jsou šeky či zneužívání dokumentárních akreditivů apod.) a dále se jedná o tzv. investiční podvody, ať již páchané subjekty s příslušným oprávněním (investiční společnosti či fondy nebo obchodníci s cennými papíry) nebo (většinou) naopak subjekty bez potřebného oprávnění, které nepodléhají dohledu ČNB či jiných regulatorních orgánů, kdy se většinou jedná o různé formy tzv. Ponziho schématu, tedy o podvodné investiční operace, kde investoři svěřují provozovateli „kvazi-fondu“ peníze za účelem jejich zúročení, avšak provozovatel tyto peníze dále neinvestuje, a namísto toho pouze vyplácí prostředky fondu jen některým investorům. Tyto případy se objevují pravidelně prakticky každoročně a jsou typické mimořádným množstvím poškozených.

Zatímco případy podvodů vůči bankám jsou relativně skutkově jednodušší (i díky obezřetnosti bank a jejich schopnosti ověřovat rizika), případy investičních podvodů se vyvíjejí, případy jsou stále sofistikovanější a v poslední době je pro ně typické vytváření složitějších struktur zahraničních subjektů se sídly většinou v tzv. daňových rájích nebo vzdálených, exotických zemích, s nimiž je problematická justiční spolupráce (zejm. jde o země z Blízkého či Dálného východu), dále přesouvání transakcí do tzv. daňových rájů nebo dokonce vytváření vlastních „bank“ v off-shorových zemích, případně jsou k přesunu peněz využívány kryptoměny. Typické je využívání webových aplikací k provádění investic, což umožňuje oslovovat mnohem větší počet osob a v různých zemích, takže neřídka jde o trestnou činnost zasahující více států EU nebo země mimo EU. To vše značně komplikuje zajišťování důkazů a prokazování trestné činnosti, zajišťování výnosů z trestné činnosti, resp. finančních prostředků investovaných poškozenými osobami a značně prodlužuje délku trestního řízení. Velmi negativně se na tomto typu trestné činnosti projevuje problematická úprava tzv. společného zmocněnce poškozených (§ 44 odst. 2 tr. řádu).

VI.2.4.2. Daňová trestná činnost

Přibližně od roku 2009–2010 byl detekován enormní nárůst daňové kriminality, a to jak z hlediska počtu trestních věcí, tak z hlediska složitosti a sofistikovanosti této trestné činnosti, kdy došlo k přesunu organizovaného zločinu do této oblasti kriminality, tak z hlediska výše zkrácené daně. Daňová trestná činnost byla páchána organizovanými zločineckými skupinami, zpravidla ve formě tzv. karuselových či řetězových obchodů s využíváním tzv. bílých koní na pozicích tzv. missing traderů a bufferů, s výrazným konspirativním charakterem činnosti typickým právě pro působení organizovaného zločinu. S ohledem na nastavení daňového systému se pozornost zločineckých skupin v tomto období zaměřovala především na krácení nepřímých daní, tedy DPH a spotřební daně, resp. na zneužívání institutu vrácení nadměrného odpočtu DPH, kde bylo možné dosahovat velkých výnosů.

Objasňování této trestné činnosti bylo složité zejména z důvodu mezinárodního přesahu těchto kauz, jejich mimořádného rozsahu co do objemu provedených obchodů a výše zkrácené daně, která začala běžně mnohonásobně přesahovat limit 150 mil. Kč stanovený v § 15 odst. 1 písm. c) jednacího řádu SZ (z tohoto období ostatně pocházejí historicky zřejmě největší daňové případy s vyšší zkrácené daně v řádu celých miliard Kč, případně vyšších stovek milionů Kč), a vysoké míry konspirativnosti jednání, která komplikovala usvědčení hlavních organizátorů a osob stojících na koncových člancích daňových řetězců, tzv. brokerů, kteří byli hlavními příjemci výnosů z této trestné činnosti. Nárůst výše zkrácené daně vedl dokonce k přípravě novely jednacího řádu SZ, podle níž měl být minimální limit zkrácené daně zakládající příslušnost vrchních státních zastupitelství zvýšen ze 150 na 250 mil. Kč (tato připravovaná novela nicméně nebyla do současnosti přijata a aktuální situace naopak nabádá spíše k ponechání limitů na stávající úrovni nebo dokonce k opětovnému snížení hranice škod v § 15 jednacího řádu SZ). Bylo dokonce nutné, aby i některé případy se škodami přesahujícími stanovený limit 150 mil. Kč (§ 15 odst. 1 písm. c/ jednacího řádu SZ) nebo případy kvalifikované jako spáchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 15 odst. 1 písm. d/ jednacího řádu SZ), k jejichž doзору by jinak byla dána věcná příslušnost vrchních státních zastupitelství, byly delegovány na krajská státní zastupitelství. Kritická situace byla zejména v Praze, kde byla formální sídla většiny daňových subjektů, od nichž se odvíjela i místní příslušnost státních zastupitelství a soudů k projednání trestních kauz.

Orgány činné v trestním řízení na obrovský rozvoj daňové trestné činnosti reagovaly jednak tím, že i u tohoto druhu trestné činnosti začala být využívána v mnohem větší míře operativní činnost policie a operativně pátrací prostředky, včetně odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, což umožnilo odhalit skutečné organizátory a příjemce výnosů z této trestné činnosti. Dále byla důsledně aplikována ustanovení o trestné činnosti páchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny (§ 107 a § 361 tr. zákoníku), která v oblasti hospodářské trestné činnosti do této doby byla aplikována jen velmi ojedinele. Od roku 2010 (tedy ihned od jeho zavedení do trestního řádu) byl efektivně využíván institut spolupracujícího obviněného, který se stal jedním z hlavních pilířů efektivního boje s nejdůležitějšími formami hospodářské trestné činnosti (přičemž bylo zjevné, že obvinění se začali uchýlovat ke spolupráci s orgány činnými v trestním řízení právě až v návaznosti na aplikaci ustanovení o trestné činnosti páchané ve prospěch organizované zločinecké

skupiny a pod hrozbou trestu zvýšeného podle § 108 tr. zákoníku). V celé řadě kauz pak byly zřízeny společné vyšetřovací týmy a byl využíván i tento relativně nový institut mezinárodní právní pomoci, který umožňoval policejním orgánům států zapojených do těchto společných týmů rychle a operativně sdílet informace a opatřené důkazy.

V důsledku přijetí uvedených opatření bylo realizováno několik desítek velmi rozsáhlých daňových kauz, v nichž výše zkrácené daně dosahovala částek kolem půl miliardy i několika miliard Kč („rekord“ v tomto směru drží kauza dovozů pohonných hmot se zkrácenou DPH ve výši nejméně 2,5 mld. Kč na DPH a další 1 mld. Kč na spotřební dani).

Reakce na obrovský nárůst případů krácení daní vedla k celé řadě opatření jak v oblasti represe, tak (a to především) v oblasti prevence. Již od podzimu 2013 začaly první pokusy o zlepšení spolupráce mezi klíčovými institucemi, jejichž náplní je mimo jiné i boj s daňovou kriminalitou, a to Policie ČR (a státního zastupitelství), Finanční a také Celní správa, které nakonec vedly v roce 2014 k vytvoření tzv. Daňové kobry, jakožto efektivního modelu vzájemné spolupráce a rychlé výměny informací mezi uvedenými orgány, která vedla velmi rychle jednak k rychlé detekci podvodných případů a k jejich lepšímu postihu, a to vše bez jediné změny právních předpisů (lze si tedy klást otázku, proč taková spolupráce nebyla možná i v době předchozí, kdy se naopak lepší spolupráci kladla do cesty řada formálních i neformálních překážek). Současně s nastavením systému Daňové kobry byla zavedena intenzivní přednášková a metodická činnost a byly vytvořeny skupiny specialistů jak mezi policejními útvary, tak mezi státními zástupci a byly navázány i úzké neformální vazby mezi jednotlivými úředními osobami, které umožnily vytvořit důvěru pro výměnu i citlivých informací, a to již v počátečních fázích řízení.

Kromě systému Daňové kobry, který byl vlastně jen organizačním opatřením a změnou v dosavadních postupech dotčených orgánů, byly po roce 2014 přijaty i pro boj s daňovou kriminalitou zásadní legislativní změny v podobě zavedení systému EET a především systému kontrolních hlášení k DPH a také systému tzv. reverse charge (přenesené daňové povinnosti). Díky vybudování analytických pracovišť se zefektivnila také detekční činnost finančních úřadů, které byly schopny (právě díky zavedení systému kontrolních hlášení) mnohem dříve detekovat případy daňových podvodů, takže výše zkrácené daně se v novějších případech rapidně snížila a v současné době se již případy přesahující limit 150 mil. Kč prakticky nevyskytují. Samostatnou kapitolou by byly i organizační a legislativní změny u Finanční správy, z nichž některé byly mediálně kritizovány a označovány jako sporné (např. zřízení Specializovaného finančního úřadu a Odvolacího finančního ředitelství, využívání Registru nespolehlivých plátců DPH a zajišťovacích příkazů atd.), nicméně skutečností je, že souhrn všech uvedených opatření vedl k tomu, že došlo k naprosto zásadnímu poklesu jak množství nových případů krácení nepřímých daní, tak k naprosto zásadnímu poklesu výše krácených daní.

Zvláštní kapitolou spadající do oblasti daňových trestných činů byl případ tzv. lihové mafie, jejíž podstatou byla výroba a distribuce nezdaněného lihu v rámci organizované zločinecké skupiny po dobu více než 10 let průmyslovým způsobem, kdy výše zkrácené spotřební daně činila nejméně 6,5 mld. Kč. Kromě hlavní daňové větve postihující hlavní část činnosti organizované zločinecké skupiny bylo vedeno dalších více než 30 trestních kauz, které se týkaly dalších aspektů této celorepublikové trestné činnosti, zejména odběra-

telů nezdaněného lihu, osob pomáhajících vykryt prodaný líh pomocí fiktivních daňových dokladů, legalizace výnosů z trestné činnosti a pokusů o „maření spravedlnosti“. Jen do současné doby byla podána obžaloba státními zástupci Vrchního státního zastupitelství v Olomouci na 43 osob, z nichž 26 již bylo pravomocně odsouzeno k trestu odnětí svobody v celkovém trvání téměř 220 roků a např. 11 osobám bylo uloženo propadnutí majetku. U 22 odsouzených byla aplikována ustanovení o trestném činu spáchaném ve prospěch organizované zločinecké skupině, resp. o trestném činu účasti na organizované zločinecké skupině. Dalších 8 osob bylo dosud odsouzeno nepravomocně. Jednalo se historicky o jednu z nejúspěšnějších a nejrozsáhlejších akcí v boji proti daňové kriminalitě.

VI.2.4.3. Oblast korupce, veřejných zakázek a dotací

Jedná se oblast velmi složitou z hlediska objasňování, neboť korupce se zpravidla odehrává tzv. „mezi čtyřma očima“, kdy všichni osoby zúčastněné na trestné činnosti jsou pod hrozbou trestu, a současně většinou listinné důkazy jsou v pořádku a samy o sobě trestnou činnost neprokazují, takže běžné způsoby dokazování (tzv. historické vyšetřování, tedy svědecké výslechy, listinné důkazy, znalecké posudky opatřované zpětně a nikoli důkazy zajišťované v průběhu páchaní trestné činnosti) selhávají. To vede k obrovské latenci tohoto typu trestné činnosti, kterou je velmi obtížné detekovat a u níž je zejména v počátečních fázích složité získat běžnými postupy dostatek podkladů pro podání návrhů na nasazení operativně pátracích prostředků, které jsou prakticky jako jediné způsobilé zajistit relevantní důkazy o probíhající trestné činnosti. Klíčovými důkazy jsou tak zpravidla výstupy ze sledování osob a věcí, tedy monitorování schůzek a jednání pachatelů, přičemž právě otázka využitelnosti těchto výstupů se v posledních letech stala jednou z nejdůležitějších a nejproblematictějších v rozhodování soudů a ohledně této otázky byly sváděny největší právní bitvy.

Právě v oblasti boje proti korupci v širším slova smyslu dlouhodobě selhával Útvar odhalování korupce a finanční kriminality, a to jednak z důvodu úniků informací o prověřovaných případech, což umožňovalo podezřelým osobám jednak zlikvidovat včas důkazy a jednak ukončit nebo přesunout trestnou činnost, a jednak z důvodu neschopnosti tohoto útvaru proniknout do korupčního prostředí a zajistit podmínky pro využití operativně pátracích prostředků (právě proto, že klasické metody objasňování typické pro jiné typy hospodářské trestné činnosti zde selhávají a je třeba ofenzivní přístup podobný spíše případům drogovým a násilným). Proto první velké případy v oblasti korupce začal řešit především Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, který měl jednak zkušenosti s využíváním operativně pátracích prostředků a u něhož současně nedocházelo k únikům informací o prověřovaných případech.

Skutečnost, že úniky informací z Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality prakticky eliminovaly schopnost tohoto útvaru účinně bojovat s korupční trestnou činností, dokládají kauzy mediálně známé jako Bereta, Vork či Vidkun (tato kauza ukazuje, že podobná situace jako na ÚOKFK je či byla i na úrovni krajských policejních ředitelství).

Odhalené případy jako byla např. kauza ROP Severozápad, kauza Rath a spol., kauza zmanipulovaných IT zakázek (Tesco SW a spol.), kauza Dědic a spol. či tzv. kauza Stoka ukazují na obrovskou míru latence této trestné činnosti, její dlouhodobost a systémový

charakter (existence kartelů, dohod o dělbě trhu, dohod o rozdělení zakázek, kdy neprobíhá soutěž, ale uchazeči o zakázku se předem domluví, kdo bude provádět kterou zakázku a soutěž proběhne pouze formálně – papírově). Systémový charakter této trestné činnosti pak ještě více znesnadňuje její objasňování, neboť pachatelé se již na detailech trestné činnosti nijak nedomlouvají, protože ta probíhá dlouhodobě a tzv. samospádem, resp. v již nastavených kolejích. Je tak o to obtížnější získat důkazy o dohodě uchazečů o zakázku apod., když tyto dohody pachatelů jsou většinou jen konkludentní.

Velký problém u tohoto typu trestné činnosti je i s vyčíslováním škody či získaného prospěchu, neboť veřejné zakázky jsou většinou řádně plněny a vyčíslení čistého zisku je často nemožné nebo snadno zpochybnitelné oponentními znaleckými posudky apod. Nadto některé aplikovatelné skutkové podstaty trestných činů ani neobsahují znak škody či prospěchu. Jako problematické se jeví i to, že velká část těchto případů, které lze z hlediska skutkového i právního považovat za jedny z nesložitějších typů kauz, spadají do věcné příslušnosti okresních soudů, a to bez ohledu na velikost veřejné zakázky či sofistikovanosti trestné činnosti. Jsem přesvědčen, že právě tento druh trestné činnosti by měl být zařazen mezi trestné činy uvedené v § 17 písm. a) až d) trestního řádu a svěřen do působnosti krajských soudů. Ostatně totéž platí o trestném činu legalizace výnosů z trestné činnosti, které rovněž spadají, a to výlučně, do působnosti okresních soudů, ačkoli zejména v případech legalizace vyšších výnosů, zejména ze zvlášť závažných zločinů, se jedná o jedny z nesložitějších a nejsložitějších trestných činů, pro něž je typické velké množství simulovaných právních úkonů, mezinárodní prvek atd.

Z výše uvedených důvodů případy korupce nikdy netvořily (a nikdy nebudou tvořit) velkou část agendy vrchních státních zastupitelství, přesto je nutné právě tyto případy považovat za jedny z nedůležitějších a nejzávažnějších. Roční nápad tohoto typu trestných činů představuje jednotky případů, bohužel v posledních několika letech právě v této oblasti selhává vyhledávací činnost Národní centrály proti organizovanému zločinu nejvíce. Např. v roce 2020 sice bylo vykázáno celkem 9 nových případů z oblasti korupce, veřejných zakázek a dotací, avšak všechny tyto případy byly pouze kauzy vyloučené z původní trestní věci Stoka či z jiných starších případů k samostatnému projednání.

VI.2.4.4. Oblast tzv. licenčních podvodů – fotovoltaické elektrárny

Na přelomu let 2010 a 2011 vznikla specifická situace (razantní snížení státem garantovaných výkupních za elektřinu z fotovoltaických zdrojů pro rok 2011 přibližně na polovinu oproti výkupním cenám pro elektrárny uvedené do provozu ještě v roce 2010), která vedla ke spáchání velkého množství podvodů v souvislosti s vydáváním licencí Energetického regulačního úřadu (dále jen ERÚ) pro provoz fotovoltaických elektráren. Nejedná se o žádnou z typických oblastí hospodářské kriminality, spadající do věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství, když všechny tyto trestní věci byly atraceovány k doзору na Vrchním státním zastupitelství v Olomouci v rámci tzv. fakultativní příslušnosti s předchozím souhlasem nejvyššího státního zástupce, neboť to vyžadovala závažnost těchto kauz (jak z hlediska celospolečenského dopadu, tak např. z pohledu výše způsobených škod a dopadů na národní hospodářství) a také skutková a především právní složitost věci (zejména v prvních letech, kdy tyto případy napadaly, neboť se jednalo o zcela nový typ trestné činnosti a neexistovala v tomto směru žádná ustálená judikatura).

První dvě trestní kauzy tohoto typu napadly již v roce 2011, a to na základě vyhledávací činnosti policejních útvarů nebo na základě trestních oznámení. V roce 2012 policejní orgány zahájily trestní řízení v dalších 17 věcech, hlavní nápor však přišel na podzim roku 2013, kdy ERÚ podal více než 150 trestních oznámení a jiných podnětů, na jejichž základě bylo prováděno rozsáhlé prošetřování okolností, za nichž byly uděleny licence k provozu u cca 180 fotovoltaických elektráren. Současně ERÚ, který sám fakticky rezignoval na možnost zahájit obnovu sporných správních řízení, neboť končila prekluzivní tříletá lhůta, podal podnět nejvyššímu státnímu zástupci, aby podal žaloby ve veřejném zájmu, na základě nichž by byly udělené licence přezkoumány správními soudy (nejvyšší státní zástupce měl k podání těchto žalob rovněž lhůtu do konce roku 2013, tedy jen několik měsíců). V průběhu následujících let bylo na Vrchním státním zastupitelství v Olomouci evidováno přibližně 50 trestních věcí souvisejících s fotovoltaickými elektrárnami a dalších více než 100 případů bylo přezkoumáváno z hlediska důvodnosti zahájení trestního řízení (a v těchto případech trestní řízení zahájeno nebylo), přičemž většina těchto trestních kauz napadala v letech 2013–2015. Tato problematika znamenala a dosud znamená obrovskou zátěž z hlediska zatížení Vrchního státního zastupitelství v Olomouci jako celku, tedy nejen odboru závažné hospodářské a finanční kriminality (a také Krajského státního zastupitelství v Brně, které dozorovalo další skupinu těchto případů, přibližně stejně početnou).

VI.2.5. Hlavní procesní a organizační změny v oblasti boje proti hospodářské kriminalitě

V této části pojednání, která je určitou retrospektivou poslední dekády, bych se rád pokusil vypíchnout alespoň stručně a heslovitě některé změny v postupech orgánů činných v trestním řízení, které osobně považuji za velmi významné. Následující výčet nepochybně nebude úplný a do značné míry bude projekcí mého osobního vnímání uplynulých let, půjde tedy o pohled subjektivní. Současně dodávám, že pořadí, v jakém budou následovat jednotlivé body, neurčuje jejich důležitost.

VI.2.5.1. Kyberprostor a hospodářská kriminalita

Asi nejvýznamnější změnou v oblasti kriminality je její přesun do kyberprostoru, což platí pro naprostou většinu trestných činů, tedy obecně, hospodářské a majetkové trestné činy nevyjímaje (obrovský nárůst kyberkriminality o cca 80 % za posledních několik let byl potvrzen statistickými údaji). Anonymita kyberprostoru a komplikovanost sledování komunikace v něm, možnost snadného přesunu finančních prostředků pomocí kryptoměn atd. byly v oblasti hospodářské kriminality využívány velmi brzy a právě podvody páchané v kyberprostoru jsou již dlouhodobě jednou z hlavních skupin „kybernetických“ trestných činů. Nejde přitom jen o typické podvody využívající bezpečnostních děr v aplikacích a počítačových systémech, neopatrnosti či důvěřivosti uživatelů počítačových systémů a dalších technik (tzv. hacking, phishing, pharming apod.), tedy o kyberkriminalitu v pravém slova smyslu, ale do sféry kyberprostoru se přesouvají i klasické formy hospodářské kriminality, jak bylo uvedeno např. u investičních podvodů, kdy poškození jsou oslovováni elektronicky a mnohdy se ani nedostanou do přímého kontaktu s pachateli trestné činnosti, podvodné nabídky jsou prezentovány na webových stránkách nebo v rámci počítačových aplikací, pachatelé si vytvářejí dokonce virtuální banky, využívají k přesunům peněz kryptoměny skýtající naprostou anonymitu apod., jde tedy o trestné činy, které nejsou svou podstatou omezeny na kyberprostor (právě naopak), ale protože

se čím dál větší část života společnosti přesouvá do kyberprostoru, přesouvá se do něj i zločin jako takový a kyberprostor se stává jen prostředkem pro páčání těchto trestných činů. Omezení v období šíření epidemie koronaviru pak tento trend ještě výrazně posílila. Samostatnou kapitolou je pak přesun komunikace do kyberprostoru, a to komunikace formou emailů či spíše zpráv v různých komunikačních systémech nebo i hlasová komunikace prostřednictvím zabezpečených (šifrovaných či kódovaných) systémů (WhatsApp, Viber, Threema a další).

S přesunem kriminality do oblasti kyberprostoru souvisí i skutečnost, že právě v kyberprostoru se nachází velké (čím dál větší) množství důkazů, jde o tzv. elektronické důkazy. Jedná se o dokumenty v nejširším slova smyslu v elektronické podobě, mnohdy uchovávané nikoli na fyzicky dostupných nosičích dat, nýbrž v cloudových úložištích, k nimž je velmi obtížné získat přístup, ale velmi důležitá jsou také tzv. metadata, tedy údaje spojené s tvorbou a změnami elektronických dokumentů. Zásadním problémem je nedostatečná úprava zajišťování elektronických důkazů v trestním řádu, který na překotný vývoj v oblasti techniky absolutně nereaguje, takže právní úprava v podstatě stále zůstává stejná, jako by žádná kyberkriminalita neexistovala a jako by se neodehrával žádný významný vývoj v oblasti elektronických komunikací a technologií, takže si orgány činné v trestním řízení musí vystačit s klasickými instituty, jako jsou domovní prohlídky a prohlídky jiných prostor, ohledání či znalecké zkoumání věcí apod., které ale upravují zajišťování hmotných věcí a nelze je vždy bezesbytku aplikovat na oblast elektronických dat, což následně otevírá prostor ke zpochybňování zajištěných důkazů, a to i v situacích, kdy orgány činné v trestním řízení vyvinuly maximální snahu o zajištění práv dotčených osob.

Oblast zajišťování elektronických důkazů se logicky v posledních letech stala jednou z hlavních priorit policejních útvarů, a to jak z pohledu možností dokumentace komunikace osob, dokumentace obsahu webových stránek, chatů apod., tak z pohledu zajišťování nosičů elektronických dat a jejich vyhodnocování. Zajišťování a vyhodnocování elektronických dat je přitom stále větším problémem, neboť s přesunem života do kyberprostoru se v něm nachází stále více informací. Pokud jsou data na určitém nosiči informací (ať už fyzickém či virtuálním) zajištěna, jedná se velmi často o obrovské množství elektronických dat, které je velmi obtížné zpracovatelné v rozumné době (pokud se vůbec podaří uložená data rozšifrovat nebo prolomit zabezpečení datového úložiště, což samo o sobě vyžaduje často velmi dlouhou dobu), a právě extrakce a následné analýzy zajištěných elektronických dat se stávají jedním z hlavních činitelů určujících délku přípravného řízení. Lze jen kvitovat, že jednou z hlavních priorit Národní centrály proti organizovanému zločinu se v posledních letech stalo právě zajišťování a vyhodnocování elektronických dat. Právě NCOZ ve spolupráci s Kriminologickým ústavem zpracovalo metodiku k zajišťování a vyhodnocování elektronických dat, která by měla být určitým standardem a minimalizovat procesní rizika nepřijatelnosti zajištěných důkazů z důvodu chyb při jejich zajišťování. Dále byly vytvořeny specializované složky v rámci útvarů kriminální policie nejen pro samotný boj s kybernetickou kriminalitou, ale právě i pro zajišťování a vyhodnocování elektronických důkazů. Tento počín je jedním z nejdůležitějších i s ohledem na předpoklad dalšího pokračování výše popsaného trendu. Přesto je třeba velmi kriticky hodnotit absenci jakékoli snahy o legislativní řešení a o ucelenou úpravu předmětné problematiky v trestním řádu.

VI.2.5.2. Využívání operativně pátracích prostředků

S fenoménem přesunu hospodářské kriminality do kyberprostoru, ale také s etablováním organizovaného zločinu v oblasti hospodářské kriminality, jenž s sebou přinesl vyšší míru sofistikovanosti a zejména konspirativnosti jednání pachatelů, se ukázala jako naprosto nedostatečná metoda tzv. historického (tj. zpětného) objasňování trestných činů. U řady trestných činů je tato metoda neefektivní již ze samé podstaty věci, neboť např. o spáchání korupčních trestných činů většinou nezůstávají stopy a tato trestná činnost nemá obvykle žádné svědky, resp. jejími svědky jsou obvykle jen samotní pachatelé, obdobně usvědčení organizátorů trestné činnosti, kteří zůstávají v pozadí a nefigurují většinou na žádných písemných dokumentech apod., je metodami historického vyšetřování téměř nemožné. Z těchto důvodů v posledním desetiletí došlo k určité renesanci tradičních metod policejní práce, včetně využívání operativně pátrací činnosti police a využívání operativně pátracích prostředků, zejména tzv. sledování osob a věcí (včetně tzv. „prostorových odposlechů“), ale také odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu a také využívání tzv. agentů (§ 158e tr. řádu).

Využívání těchto metod typických dříve spíše pro drogovou a násilnou trestnou činnost přineslo i velký tlak obhajoby na zpochybňování zajištěných důkazů. Výsledkem mnohdy přemrštěných nároků některých soudů byla řada kontroverzních rozhodnutí, které musely být napravovány až nejvyššími justičními institucemi. V tomto směru lze poukázat na několik rozhodnutí Nejvyššího soudu o použitelnosti tzv. prostorových odposlechů v jiné trestní věci, ale i na některá rozhodnutí Ústavního soudu o přípustnosti odposlechů telekomunikačního provozu (kdy Ústavní soud akceptoval princip, že vada odůvodnění soudního příkazu může být zhojena dostatečným odůvodněním návrhu státního zástupce či podnětu policejního orgánu nebo dokonce může být zhojena i tehdy, pokud určitá skutečnost vyplývá ze samé povahy dané trestní věci, a Ústavní soud se tak požadavkem na přezkum nikoli jen ryze formálních náležitostí soudního příkazu, ale celého povolovacího procesu, distancoval od přemrštěných a formalistických a ve své podstatě v praxi nerealizovatelných požadavků některých soudů či soudců), kdy se tyto nejvyšší justiční orgány ukázaly být výrazně méně formalistické a více pragmatické než některé nalézací či odvolací soudy, které na odůvodnění příkazů či povolení k použití operativně pátracích prostředků, resp. na odůvodnění návrhů na jejich vydání mnohdy kladly nároky téměř jako na odsuzující rozsudky, a nezřídka se tak stávalo, že návrhy státních zástupců čítaly i několik desítek stran textu, což je v ostrém protikladu jednak k potřebě operativnosti těchto prostředků (požadavku na rychlost vydání příkazu či povolení) a jednak k tomu, aby orgány činné v trestním řízení nevyjevovaly předčasně všechny podstatné důkazy obviněným (kteří k těmto písemnostem obvykle po zahájení trestního stíhání mohou získat přístup) a aby mohly svůj postup přizpůsobit určité procesní či kriminalistické taktice. Lze jen kvitovat, že podstatná část rozhodnutí Nejvyššího a Ústavního soudu představují rozumné východisko mezi požadavkem na ochranu ústavně garantovaných práv na jedné straně a požadavkem na efektivní postih nezávažnějších forem trestné činnosti na straně druhé.

VI.2.5.3. Využívání dosud nevyužívaných či nových institutů trestního zákoníku a trestního řádu

Jak již bylo uvedeno opakovaně výše, v oblasti hospodářské kriminality se začaly uplatňovat formy organizované trestné činnosti, čemuž se nutně začaly přizpůsobovat i metody práce policejních útvarů, a to jak praktické metody práce (viz předchozí body), ale také začala být aplikována některé dosud nevyužívaná ustanovení trestněprávních předpisů. V mnohem větší míře začala být využívána zejména ustanovení o trestné činnosti páchané ve prospěch organizované zločinecké skupiny (dříve zločinného spolčení), včetně ustanovení o zvýšení trestní sazby o jednu třetinu a ukládání trestu v horní polovině takto zvýšené trestní sazby. Aplikace těchto ustanovení, která byla vždy opřena o důkazní situaci v každé jednotlivé trestní věci a v naprosté většině případů byla potvrzena i nalézacími a odvolacími soudy, ve svém důsledku nakonec vedla k možnosti využít institutu spolupracujícího obviněného (což bylo teoreticky možné i u tzv. prosté organizované skupiny pachatelů, kde ale výše hrozící trestní sankce nebyla obvykle dostatečně motivující pro spolupráci obviněného s orgány činnými v trestním řízení), neboť hrozba přísnějším trestním postihem vedla ke zvýšené ochotě spolupracovat. Nutno dodat, že právní úprava institutu spolupracujícího obviněného byla zejména zpočátku poměrně kusá a nedostatečná, což se do určité míry zlepšilo novelizací trestního řádu v roce 2020, kterou byly rozšířeny ještě další instituty podporující boj s organizovaným zločinem, resp. zjednodušující a urychlující trestní řízení. Takovou novinkou je aktuálně zejména rozšíření možnosti uzavírat dohody o vině a trestu i v případech zvláště závažných zločinů, což se okamžitě v praxi osvědčilo. Obdobně kladně bylo přijato zavedení institutu prohlášení viny. Dá se říci, že orgány činné v trestním řízení po zavedení zmíněných institutů (spolpracujícího obviněného a dohody o vině a trestu) doslova zoufale volaly, a také je ihned po jejich zavedení začaly využívat (např. institut spolupracujícího obviněného byl využit v praxi Vrchního státního zastupitelství v Olomouci ihned na začátku roku 2010, tehdy ihned po jeho zavedení do trestního řádu, v jedné z největších daňových kauz souvisejících s krácením daní v rámci obchodů s pohonnými hmotami z obchodní společnosti Čepro, a. s. prostřednictvím společností Eurojet a Petrojet, a. s.) a lze se jen podívat, proč toto volání trvalo tak dlouho, než bylo příslušnými legislativními orgány vyslyšeno (zvláště lze poukázat na dlouhodobé přetrvávání nemožnosti uzavřít dohodu o vině a trestu u zvláště závažných zločinů, když tento institut ze samotné své povahy by měl být určen právě především na objasňování nejzávažnějších forem trestné činnosti).

VI.2.5.4. Zajišťování majetku a konfiskace a výnosů z trestné činnosti

S nástupem JUDr. Pavla Zemana na pozici nejvyššího státního zástupce byl na úrovni celého státního zastupitelství akcentován nový přístup v boji s hospodářskou kriminalitou, a to boj ekonomický, tedy začala být důsledně uplatňována doktrína, že zločin by se neměl pachatelům vyplácet. Nutno dodat, že tento přístup inicioval a začal ještě o něco dříve prosazovat také tehdejší Útvar odhalování korupce a finanční kriminality (nyní Národní centrála proti organizovanému zločinu), který se stal metodickým garantem pro oblast zajišťování majetku a výnosů z trestné činnosti pro všechny útvary kriminální policie a který také plnil roli Úřadu pro vyhledávání majetku z trestné činnosti na území ČR (tzv. Asset Recovery Office). V důsledku této iniciativy korunované vydáním závazného pokynu policejního prezidenta č. 174/2011 k provádění finančního šetření v trestním

řízení a navazující intenzivní metodické a školicí činnosti, vytvoření sítě specialistů pro zajišťování výnosů z trestné činnosti jak na úrovni policejních útvarů, tak na úrovni státního zastupitelství došlo v následujících letech k enormnímu nárůstu zajištěného majetku v trestním řízení. Poznatky z praxe, které ukazovaly limity a problémy v aplikaci příslušných ustanovení o zajišťování a konfiskaci majetku v trestním řízení, vedle dalších požadavků vyplývajících z mezinárodních smluv a evropských předpisů dále vedly k řadě novelizací trestněprávních předpisů a zejména k uvolňování některých, mnohdy až nesmyslných omezení pro ukládání majetkových sankcí (a v některých případech ani tak nešlo o legislativní, ale spíše o psychologické limity – viz např. určitá „osvětová“ kampaň nejvyššího státního zástupce ve spolupráci s předsedou a soudci Nejvyššího soudu, která vedla k navýšení množství ukládaných peněžitých trestů v posledních letech, aniž by došlo k výraznější změně právních předpisů).

K oblasti ekonomického postihu zločinu by bylo možné napsat samostatné a podrobné pojednání, neboť právě tato oblast prošla v uplynulých deseti letech takřka bouřlivým rozvojem, a to jak z pohledu legislativy, tak z pohledu vývoje judikatury, ale i z pohledu souvisejících institutů, z nichž lze poukázat jako na velmi významné např. na zřízení Centrálního registru účtů, zlepšení spolupráce mezi orgány činnými v trestním řízení a Finančním analytickým úřadem (a vůbec i vývoj legislativy upravující činnost tohoto úřadu, tedy zejména zákona o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu), dále významné změny v zákoně o výkonu zajištění majetku a věcí v trestním řízení, přijetí zákona o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a mnoho dalších opatření, jejichž společným jmenovatelem bylo zefektivnění odčerpávání výnosů z trestných činů a podpora ekonomického boje s kriminalitou.

VI.2.5.5. Další významné změny v boji proti hospodářské kriminalitě

Jak již bylo uvedeno výše, vývoj hospodářské kriminality v posledních letech byl poměrně zásadní a došlo k hlubokým změnám jak v metodách páčání zločinů, tak v metodách boje proti němu. Některé zásadní milníky byly zmíněny výše pod body A) až D), některé byly zmíněny v části týkající se vývoje jednotlivých typů hospodářské trestné činnosti a řadu z nich nelze s ohledem na rozsah příspěvku podrobněji rozebrat, nicméně rád bych alespoň stručně zmínil některé další pozitivní i negativní faktory, které ovlivňovaly boj s hospodářskou kriminalitou v posledních letech.

V oblasti daňové kriminality hrálo velmi významnou roli vytvoření tzv. Daňové kobry, která beze změny jediného zákona naprosto zásadním způsobem zefektivnila komunikaci a spolupráci mezi různými orgány, které se zabývaly bojem s daňovými úniky, každý ovšem z jiného úhlu pohledu a s jinými cíli, což dříve jejich spolupráci komplikovalo.

Dalším významným milníkem bylo přijetí zákona o trestní odpovědnosti právnických osob, který rovněž zcela zásadním způsobem ovlivnil právě oblast boje s hospodářskou kriminalitou.

Negativní důsledky naopak měly dlouhodobé úniky z trestních spisů zejména z Útvaru odhalování korupce a finanční kriminality a současně neschopnost Inspekce ministra

vnitru a později Generální inspekce bezpečnostních sborů tyto úniky efektivně vyšetřovat. Nejprve musel do určité míry nahrazovat činnost Generální inspekce bezpečnostních sborů Útvar pro odhalování organizovaného zločinu, který stál za kauzami mediálně označovanými např. jako kauza Toflova gangu, kauza Vidkun, kauza Vork či kauza Bereta, přičemž tyto kauzy vedly k eliminaci závažných úniků informací z policejních útvarů v prvotních fázích trestního řízení a umožnily ve svém důsledku efektivnější boj s nejzávažnějšími formami hospodářské kriminality. Teprve současné vedení Generální inspekce bezpečnostních sborů začalo věnovat závažné trestné činnosti příslušníků Policie ČR dostatečnou pozornost.

Zásadní dopad, který negativně ovlivnil jednak vyhledávací činnost kriminální policie a jednak zásadně negativně ovlivnil řadu významných a složitých kauz, pak představovala kritizovaná, překotná, nepřipravená a neprodiskutovaná reorganizace celostátních útvarů kriminální policie a zřízení Národní centrály proti organizovanému zločinu. Tento nový útvar, z něž odešlo (nebo do něj ani nenastoupilo z původních slučovaných útvarů) v průběhu prvních let obrovské množství zkušených policistů, se z této reorganizace plně nevzpamatoval dosud, jak o tom svědčí statistické údaje, které byly rozebrány v úvodní části tohoto článku. Zřízení nového útvaru přitom nepřineslo prakticky žádné pozitivní efekty, které by zmíněné negativní dopady dostatečně vyvažovaly.

V rámci státního zastupitelství lze za pozitivní změny považovat určitou flexibilitu, kdy začaly být v obzvláště rozsáhlých a složitých případech vytvářeny mini týmy státních zástupců (více státních zástupců pracujících či spolupracujících na jednom případě), došlo k angažování analytiků na vrchních státních zastupitelstvích, vytváření společných vyšetřovacích týmů v mezinárodních případech a obecně došlo k výraznému zefektivnění a zjednodušení (v některých směrech) mezinárodní justiční spolupráce (v tomto směru došlo k výraznému rozvoji, který však stále neumožňuje dosáhnout výhody, které organizovanému zločinu poskytuje jeho mezinárodní charakter s minimem právních a faktických překážek v porovnání s limity pro orgány činnými v trestním řízení vyplývajícími z principu suverenity jednotlivých států). Naopak za negativní lze považovat např. absenci novely § 15 jednacího řádu státního zastupitelství, který vymezuje věcnou příslušnost vrchních státních zastupitelství k výkonu dozorové činnosti, jejíž hlavní část tak zůstává prakticky na stejném půdoryse jako v roce 2000, ačkoli od té doby uplynulo již více než 20 let a došlo k naprosto zásadnímu vývoji v oblasti hospodářské kriminality (a ačkoli potřebná novela již byla na úrovni státního zastupitelství iniciována a projednána).

VI.2.6. Shrnutí části VI.2.

Má původní představa o délce příspěvku k vývoji v oblasti hospodářské kriminality byla mnohem skromnější, nicméně jedná se o téma nesmírně široké a zasluhující si větší prostor, a to přesto, že jsem se pokusil řadu bodů pouze naznačit či vyjmenovat, na druhou stranu jsem se nechtěl omezit jen na určitou výšeč hospodářské kriminality, ale chtěl jsem se pokusit podat určitý komplexní a plastický obraz vývoje v posledních letech. Jak bylo uvedeno v úvodu, tento článek neměl ambici popsat detailně veškeré prvky vývoje hospodářské kriminality v poslední dekádě, ale spíše šlo o jakousi osobní retrospektivu, kterou mi umožňuje učinit skutečnost, že od roku 2011 působím ve funkci ředitele odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Olomouci

a mohu tedy vývoj v oblasti nejzávažnějších forem hospodářské kriminality sledovat takříkajíc v přímém přenosu. Některé mé postřehy se mohou jevit jako subjektivní či dokonce kontroverzní, řada z nich je jen nastíněna či naznačena a zaslouhovala by si podrobnějšího rozboru, čehož jsem si plně vědom, ale mým záměrem bylo podělit se o mou vlastní zkušenost a třeba i vyvolat diskuzi k některým nastíněným tématům.

VI.3. Vývoj a procesní předpoklady úspěšného odhalování, vyšetřování a dokazování závažné hospodářské a finanční kriminality v posledních letech z pohledu státního zástupce odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Praze

VI.3.1. Úvod

Cílem tohoto příspěvku je podat stručný náhled na vývoj závažné hospodářské a finanční kriminality dozorované Vrchním státním zastupitelstvím v Praze za období několika posledních let, ale rovněž poukázat na určité aspekty a problémy při praktické aplikaci procesně právních předpisů, resp. jednotlivých institutů trestního řádu, které jsou podstatné pro úspěšné odhalování této trestné činnosti. Zaměření příspěvku i na problematiku trestního práva procesního je odůvodněno zejména skutečností, že trendem obhajoby ve výše uvedených trestních věcech (a nejenom v nich) je v posledních letech kromě vyvracení jednotlivých skutkových tvrzení obžaloby ve velké míře i zpochybňování jednotlivých úkonů provedených orgány činnými v trestním řízení a poukazování na jejich údajnou nezákonnost, a to s cílem dosáhnout toho, aby nebylo možno proti obviněným použít důkazy získané těmito procesními postupy. Jako velmi důležitý se proto jeví nejenom správný výklad hmotněprávních předpisů, ale též výklad procesních předpisů, kdy mnohdy se lze setkat s tím, že se tento výklad postupem doby vyvíjí i na různých stupních soudní soustavy a sjednotí jej až příslušné rozhodnutí Nejvyššího či Ústavního soudu.

Věcná příslušnost vrchního státního zastupitelství k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení je dána § 15 vyhlášky č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství, zřízení poboček některých státních zastupitelství a podrobnostech o úkonech prováděných právními čekateli (dále jen jednacím řádem státního zastupitelství). Z výčtu trestných činů uvedených v tomto ustanovení je zřejmé, že vrchní státní zastupitelství se zabývá mimo jiné tou nejzávažnější hospodářskou a finanční kriminalitou vůbec, mezi níž dominují zejména úmyslné trestné činy, kterými byla způsobena škoda na majetku státu nejméně 150 mil. Kč (např. daňové trestné činy, trestné činy spojené s nezákonným ovlivňováním veřejných zakázek, dotační podvody apod.), majetkové a hospodářské trestné činy, jestliže byly spáchány ve prospěch organizované zločinecké skupiny, trestné činy úředních osob a úplatkářské trestné činy, pokud byly spáchány v souvislosti s trestním řízením vedeným pro majetkovou a hospodářskou trestnou činnost, potažmo trestné činy jimiž byly dotčeny finanční nebo ekonomické zájmy Evropské unie, pokud jimi byla způsobena škoda nejméně 150 mil. Kč.

Trestní věci dozorované odborem závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Praze jsou pak v prvním stupni projednávány jak Městským soudem v Praze (popř. jinými krajskými soudy dle místní příslušnosti), tak příslušnými okresními (obvodními) soudy, a to dle konkrétní užití právní kvalifikace. Není výjimkou,

že i ty nejzávažnější hospodářské trestné činy, u nichž se způsobená škoda pohybuje v řádech stovek milionů korun, bývají projednávány „pouze“ soudy okresními (obvodními), a to tehdy, je-li spáchaný skutek právně kvalifikován např. jako trestný čin porušení povinnosti při správě cizího majetku podle § 220 tr. zákoníku či jako trestný čin zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 tr. zákoníku. Ani kvalifikované skutkové podstaty těchto trestných činů totiž nesplňují podmínky § 17 tr. řádu, který stanoví, o jakých trestných činech koná v prvním stupni řízení krajský soud. Přitom právě výše uvedené hospodářské trestné činy bývají často jedny z nejsložitějších a nejnáročnějších na dokazování i právní posouzení. De lege ferenda by proto bylo na místě uvažovat o tom, zda by i tyto trestné činy, popř. jejich kvalifikované skutkové podstaty se způsobenou škodou velkého rozsahu, neměly v prvním stupni projednávat již krajské soudy, jako je tomu v případech ostatní závažné hospodářské trestné činnosti (podvody – klasické, ale i úvěrové a dotační, zpronevěry, daňová trestná činnost apod.). Oproti soudům okresním mají zpravidla se závažnou hospodářskou trestnou činností větší zkušenosti a lépe by to odpovídalo i složitosti a náročnosti projednávaných věcí.

Nyní již blíže k typickým příkladům trestné činnosti dozorované Vrchním státním zastupitelstvím v Praze.

VI.3.2. Daňová trestná činnost

Daňová trestná činnost je z hlediska dopadu na státní rozpočet možná tou nejzávažnější hospodářskou trestnou činností vůbec, a to nejenom v České republice. Odhaduje se, že státy Evropské unie přijdou v důsledku daňových úniků, podvodů a manipulací až o 27 bilionů korun ročně. Z hlediska charakteru daňové trestné činnosti lze v České republice po dobu několika posledních let pozorovat stálý nárůst její organizovanosti (např. jsou tvořeny celé struktury – „stáje“ tzv. bílých koní, či účelové obchodní řetězce) a sofistikovanosti této činnosti, včetně stoupajícího rozsahu zkrácení daní a počtu zapojených subjektů. Z větší části se jedná o tzv. karuselové podvody⁵⁹ bez ohledu na předmět fakturace, případně fiktivní obchody zejména s předmětem činnosti stavební práce či reklama, kde je velmi problematické prokázat, že vůbec neproběhly, případně nikoli v deklarovaném rozsahu, resp. vyvrátit, že se tyto obchody uskutečnily. V rámci prověřovaných i vyšetřovaných věcí byl zaznamenán nový trend předmětu fiktivních fakturací, a to u společností zabývajících se zaměstnáváním osob, zejména zahraničních pracovníků, tzv. agentur práce. Jedná se o fakturace spojené se zprostředkováním zaměstnání, ubytováním, dopravováním, školením pracovníků apod., tedy opět fakturace činností, u kterých je problematické prokázat jejich fiktivnost, resp. vyvrátit že proběhly.

59 Karuselové podvody, také nazývané kolotočové podvody, kruhové podvody nebo podvody chybějícího obchodníka (Carousel Frauds, Missing Trader Frauds) jsou významnou částí úniků daně z přidané hodnoty. Organizované skupiny obvykle využívají přeshraničního obchodu v Evropské unii, při kterém je dodání zboží mezi státy osvobozené od DPH. Termín „chybějící obchodník“ (*missing trader*) odkazuje na skutečnost, že obchodník zmizí a s ním zmizí i DPH, které měl odvést státu. Kvůli tomu jsou chybějící obchodníci označováni také jako bílí koně. Karusel má vyjádřit více komplexní typ podvodu, kdy se zboží řetězovitě obchoduje, přičemž v jednom místě řetězce plátců DPH není daň příznána ani odvedena a příslušný ekonomický subjekt přestane existovat či tuto firmu není možné dopátrat (<https://www.financnisprava.cz/cs/dane/dane/dan-z-pridane-hodnoty/kontrolni-hlaseni-DPH/karusel>).

Problémem v hospodářských trestních věcech zůstává již dlouhodobě využívání offshore⁶⁰ společností, v nichž figurují nastrčené osoby tzv. nominee. Toto se týká jak daňové kriminality, tak i jiné hospodářské kriminality. Z daňového hlediska je mnohdy třeba řešit otázku, zda osoby, které z České republiky ovládají společnosti v těchto tzv. „daňových rájích“, jsou povinny příjmy těchto společností danit v České republice. Odpověď je v zásadě kladná, neboť dani z příjmů právnických osob podléhají daňoví rezidenti České republiky. V zákoně č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, je daňové rezidenství právnické osoby upraveno v § 17 odst. 3, podle kterého je daňovým rezidentem ČR právnická osoba, která má na území ČR své sídlo nebo místo vedení. Zjištění místa skutečného vedení však bývá složitější. Ministerstvo financí k této problematice poskytlo výklad zveřejněný ve Finančním zpravodaji 1/2001 (č. j. 251/122 867/2000), podle kterého se místem vedení rozumí místo, kde jsou prováděna klíčová řídicí a obchodní rozhodnutí společnosti, která nemohou být na nižších úrovních řízení měněna. Jedná se o místo, ve kterém se nachází přiměřené věcné a personální vybavení pro takovou činnost. V mnohých případech bývá poměrně obtížné prokázat konkrétní osobě, že je to právě ona, kdo řídí z České republiky určitou offshore společnost. Nezbytností je opatřovat důkazy cestou mezinárodní právní pomoci, kdy jsou vyžadovány různé písemné doklady o založení těchto společností, o jejich bankovních účtech a o osobách jejich konečných vlastníků. S jurisdikcemi, kde sídlí tyto offshore společnosti je však zpravidla špatná, příp. žádná justiční spolupráce.

Správné posouzení daňového rezidenství je důležité také pro určení rozsahu daňové povinnosti konkrétní osoby. U daňového rezidenta ČR můžeme konstatovat, že má tzv. neomezenou daňovou povinnost, to znamená, že zde podléhá zdanění ze svých celosvětových příjmů, tedy má daňovou povinnost, která se vztahuje jak na příjmy plynoucí ze zdroje na území České republiky, tak i na příjmy plynoucí ze zdrojů v zahraničí a jeho účast se realizuje v národním režimu, tj. v oblasti daní z příjmů se řídí českou právní úpravou (§ 17 odst. 3 zákona o daních z příjmů). Problémem zejména u zmíněných offshore společností často bývá prokazování konkrétní výše zkrácené daně. Orgány činné v trestním řízení mají oproti orgánům daňové správy situaci ztíženou v tom, že důkazní břemeno nesou ony. To znamená, že v případě chybějícího účetnictví dotčených společností, což je běžný jev, nemohou výši zkrácené daně stanovit dle pomůcek a poměrně často se ocitají v důkazní nouzi, kdy je zřejmé, že daň byla zkrácena, ale nelze prokázat v jaké výši.

Jako příklad daňové trestné činnosti, která byla řešena Vrchním státním zastupitelstvím v Praze, lze uvést věc, v níž bylo v roce 2020 obžalováno 14 osob pro trestný čin zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby podle § 240 tr. zákoníku, kterého se měly dopustit tím, že ve vzájemné součinnosti organizovaly prostřednictvím spřízněných obchodních korporací dovoz řepkového oleje z jiných členských států EU do spol. „K“, k čemuž využívali účelově vytvořené řetězce obchodních společností, které si řepkový olej mezi sebou přeprodovaly a sloužily pouze jako fakturační mezičlánky, neboť zboží bylo fakticky dodáváno přímo od zahraničního dodavatele ke konečnému odběrateli společnosti „K“. V předem určeném článku řetězce, a to u prvního odběratele

60 Společnost označovaná jako offshore je taková, která podniká v určité zemi (zemích) a v daňovém ráji má pouze své sídlo a zpravidla platí pouze paušální daňové poplatky. Naproti tomu méně častý pojem onshore podnikání označuje umístění firmy v zemi se standardním zdaněním příjmů (tedy nikoli daňovém ráji), která však poskytuje daňové výhodné a stabilní prostředí.

na území ČR, tzv. ztraceného obchodníka („missing trader“), došlo k neodvedení DPH. Společnosti na pozici „missing trader“ byly v obchodních řetězcích činné přibližně 1 až 3 měsíce a po uplynutí této doby se staly pro příslušného správce daně nekontaktními. Daňové subjekty na pozicích „missing trader“ pořizovaly zboží z jiného členského státu EU a vznikala jim tedy dle § 25 zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty (dále jen zákon o DPH) povinnost přiznat daň na vstupu. Zároveň tyto společnosti přijímaly úplaty od jiného tuzemského podnikatelského subjektu, a tedy v souladu s § 21 zákona o DPH uskutečňovaly zdanitelná plnění, ze kterých jim vznikla povinnost přiznat daň na výstupu. Z analýz bankovních účtů vyplynulo, že téměř veškeré finanční prostředky obdržené od tuzemských odběratelů byly zaslány zahraničním daňovým subjektům, ačkoliv by měly být sníženy o hodnotu DPH. Z výše cen zboží na vstupu a na výstupu bylo zřejmé, že s placením DPH za zboží pořízené v jiném členském státě obvinění nepočítali. V obchodních řetězcích přitom byly kromě společností zařazených na pozici „missing trader“ zařazeny ještě další společnosti na pozici „buffer“ (tzv. nárazníkový obchodník), které pouze administrativně (fakturačně) prodlužovaly cestu řepkového oleje do cílové spol. „K“. Z konkrétních fakturačních cest bylo patrné, že tvořené obchodní řetězce měly sloužit toliko k zakrytí skutečného cíle, a to umělého snížení ceny řepkového oleje formou plánovaného a předpokládaného neuhrazení DPH prvním článkem, tedy společností na pozici „missing trader“, přičemž u následujících článků se cena navyšovala minimálně, takže docházelo k případům, že společnost „K“ nakupovala řepkový olej za cenu nižší, než byla cena fakturovaná zahraničními dodavateli českým odběratelům. Pro spol. „K“ pak hlavní pachatelé zajistili v konečném důsledku snížení nákladů na pořízení řepkového oleje, tedy nižší nákupní cenu, na kterou by při řádném obchodování a plnění daňových povinností všemi zúčastněnými subjekty, nedosáhli. Celková škoda způsobená uvedenou trestnou činností přesáhla 60 mil. Kč.

Pachatelé této trestné činnosti byli v květnu letošního roku nepravomocně odsouzeni k citelným nepodmíněným trestům odnětí svobody a peněžítým trestům. U třech obviněných došlo soudem ke schválení dohody o vině a trestu uzavřené mezi nimi a státním zástupcem, přičemž ve vztahu k nim již rozhodnutí nabylo právní moci. V tomto směru lze pozitivně kvitovat skutečnost, že změnou trestního řádu provedenou zákonem č. 333/2020 Sb. byla s účinností od 1. 10. 2020 rozšířena možnost sjednání dohody o vině a trestu i na zvláště závažné zločiny.

VI.3.3. Trestná činnost spojená s veřejnými zakázkami a dotacemi

Vrchním státním zastupitelstvím v Praze je stále zaznamenávána trestná činnost spojená se zadáváním veřejných zakázek, resp. jejich ovlivňováním, což zjevně představuje hluboce zakořeněný a systémový problém. U této trestné činnosti se obdobně jako u daňové trestné činnosti zvyšuje sofistikovanost a konspirativnost jednání pachatelů. Při odhalování uvedené trestné činnosti je velmi důležité, když se o ní orgány činné v trestním řízení dozvědí včas, tj. ještě v průběhu jejího páčání, a mohou tak reagovat nasazením operativních úkonů (odposlechy, sledování apod.), bez nichž by bylo složité tuto trestnou činnost prokázat. Pachatelé této trestné činnosti bývají dopředu domluveni na ovlivnění konkrétní veřejné zakázky, a to často i s jejími zadavateli, jejichž rozhodnutí je pro zís-

kání veřejné zakázky pro konkrétní subjekt klíčové. Tato trestná činnost je často spojena s pácháním úplatkářských trestných činů, a to zejména za strany uchazečů o zakázku zástupcům zadavatele.

Příkladem úspěšné trestní věci dozorované Vrchním státním zastupitelstvím v Praze je v této oblasti mediálně známá kauza ovlivňování zakázek v Nemocnici Na Homolce, která v červnu letošního roku skončila pravomocným rozsudkem Vrchního soudu v Praze. V této trestní věci bylo obviněno a odsouzeno celkem 11 osob, přičemž hlavní pachatel, bývalý ředitel této nemocnice, odešel od soudu s nepodmíněným trestem ve výši 10 let a dále trestem propadnutí majetku. Vše za přijímání úplatků a za způsobení škody této nemocnici v souvislosti se zadáváním veřejných zakázek. Trest propadnutí majetku je v rozhodovací praxi soudů trestem ukládaným zcela výjimečně za zvlášť závažné zločiny, jimiž pachatel získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, přičemž tento trest postihuje celý majetek odsouzeného. I z uložení tohoto trestu v tomto konkrétním případě je patrné, o jak závažnou trestnou činnost se u tohoto pachatele, který získal na úplatcích přes 30 mil. Kč a který způsobil Nemocnici Na Homolce škodu přesahující 110 mil. Kč, jednalo.

V roce 2020 pak Vrchní státní zastupitelství v Praze podalo obžalobu na 27 osob v případě sofistikovaného ovlivňování hodnotícího procesu výběru projektů soutěžících o dotace Regionálního operačního programu NUTS II Severozápad. Případ se týká rozdělování evropských dotací v Ústeckém a Karlovarském kraji, přičemž je co do svého rozsahu mimořádně obsáhlý, neboť se týká vyplacených dotací za celkem 14 miliard korun. Zároveň je výjimečný i velmi sofistikovanou organizovaností jednání obviněných, protože jednání většiny z nich bylo v obžalobě právně kvalifikováno mj. i jako pachatelství konkrétního trestného činu spáchaného ve prospěch organizované zločinecké skupiny podle § 107 odst. 1 tr. zákoníku, resp. jako trestný čin účasti na organizované zločinecké skupině podle § 361 tr. zákoníku.

Právě zvyšující se míra organizovanosti a sofistikovanosti včetně zapojení více osob do trestné činnosti se poslední dobou čím dál častěji projevuje v oblasti závažné hospodářské a finanční kriminality, a to zejména v daňových trestních věcech a trestních věcech spojených s veřejnými zakázkami a dotacemi. Uvedené má pak praktické důsledky v tom, že orgány činné v trestním řízení častěji než v minulosti řeší obsáhlé skupinové trestní věci, v nichž je třeba jednání obviněných kvalifikovat i výše uvedeným způsobem, tedy ve smyslu § 107 odst. 1 tr. zákoníku, resp. dle § 361 tr. zákoníku. Uvedená ustanovení postihuje páchání trestné činnosti členy organizované zločinecké skupiny či v její prospěch, což ze strany orgánů činných v trestním řízení vyžaduje důsledné prokazování naplnění jejich zákonných znaků. Těmito jsou ve smyslu § 129 tr. zákoníku zejména vnitřní organizační struktura, rozdělení funkcí, dělba činnosti a zaměření skupiny na soustavné páchání úmyslné trestné činnosti. Prokázání všech těchto zákonných znaků může být v konkrétních věcech často problém, a s přibývajícím skupinovou trestnou činností je třeba bedlivě sledovat i judikaturu, která podává praktický výklad jednotlivých zákonných ustanovení a která se v tomto směru postupně vyvíjí. Jedno z nejnovějších rozhodnutí Nejvyššího soudu, které se této problematice věnuje, je usnesení NS ze dne 17. 3. 2021, sp. zn. 4 Tz 32/2020, které mj. ke znaku „soustavnosti“ uvádí: „Znak „soustavnosti“ zde tedy nelze definovat jen tím, že organizovaná zločinecká skupina byla zakládána a poté fungovala se záměrem páchat trestnou činnost takřkajíc „na dobu neurčitou“ (tj. do budoucna časově neohraničenou žád-

nou konkrétní události). Není žádný racionální důvod tento znak nespátřovat také v činnosti skupiny pachatelů společně sledujících třeba jen jediný, jasně vymezený záměr, pro jehož zdárné uskutečnění jsou připraveni dlouhodobě a systematicky páchat jinou trestnou činnost nebo ji dokonce reálně páchají.“ (blíže viz str. 18–22 uvedeného rozhodnutí). Právě znak soustavnosti bývá v případě organizované zločinecké skupiny často předmětem různých výkladů, a je proto pro praxi přínosem, pokud se mu ve své judikatuře věnuje Nejvyšší soud jako v tomto případě. Z uvedeného rozhodnutí pak vyplývá, že není třeba vždy trvat na tom, aby za organizované zločinecké skupiny byly považovány pouze široké zločinné skupiny typu narkomafie apod., ale též skupiny užší, vytvořené např. za účelem dosažení jediného zločinného cíle, které pro jeho dosažení dlouhodobě páchají konkrétní trestnou činnost.

VI.3.4. Korupční trestná činnost

Jak již bylo uvedeno výše, vrchní státní zastupitelství je ve smyslu § 15 odst. 1 písm. d) jednacím řádu státního zastupitelství příslušné k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení ve věcech úplatkářských trestných činů, pokud byly spáchány v souvislosti s odhalováním, prověřováním nebo trestním stíháním pro trestné činy majetkové nebo hospodářské. Ve vztahu k této trestné činnosti se v roce 2020 podařilo odhalit korupční kauzu soudce Vrchního soudu v Praze, který si měl nechat slibovat finanční plnění za ovlivňování soudních rozhodnutí. Trestní věci se v současné době nachází ve stádiu vyšetřování, proto ji zde nelze blíže komentovat.

O tom, že se však nejedná o ojedinělý druh trestné činnosti, svědčí i to, že v dalších dvou korupčních trestních věcech byly v roce 2020 podány obžaloby. Jedna z těchto věcí se týká policisty, který si měl říci o úplatek ve výši 300 000 Kč za podání informací z trestního řízení osobám, vůči nimž bylo toto trestní řízení vedeno. V této věci byl v březnu 2021 vyhlášen dosud nepravomocný odsuzující rozsudek, kdy pachatel byl odsouzen za spáchání trestných činů zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 2 písm. c) tr. zákoníku, přijetí úplatku podle § 331 odst. 1, odst. 3 písm. b) tr. zákoníku, neoprávněného přístupu k počítačovému systému podle § 230 odst. 2 písm. a) tr. zákoníku a ohrožování utajované informace podle § 317 odst. 1 tr. zákoníku k nepodmíněnému trestu odnětí 6 let a peněžitému trestu v celkové výměře 200 000 Kč.

Druhá trestní věc se týká zaměstnance Generálního finančního ředitelství, který si měl říci o úplatek ve výši 10 milionů korun za poskytnutí neveřejných informací stran nelegálních aktivit jedné prověřované společnosti. Tato trestní věc byla v dubnu 2021 skončena pravomocně, kdy obviněný byl uznán vinným ze spáchání zvláště závažného zločinu zneužití pravomoci úřední osoby podle § 329 odst. 1 písm. a), odst. 3 písm. a) tr. zákoníku ve znění účinném od 1. 10. 2020, ukončeného ve stadiu pokusu podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku, a zvláště závažného zločinu přijetí úplatku podle § 331 odst. 2, 4 písm. b) tr. zákoníku, za které byl odsouzen mj. k úhrnnému nepodmíněnému trestu odnětí svobody na 8 let, k peněžitému trestu ve výměře 1 500 000 Kč a k trestu zákazu činnosti spočívajícímu v zákazu výkonu zaměstnání státního zaměstnance ve služebním poměru v orgánech Finanční správy České republiky na dobu 10 roků.

V neposlední řadě se v roce 2020 podařilo odhalit i korupci ve fotbalovém prostředí spočívající v ovlivňování výsledků jednotlivých fotbalových utkání pomocí úplatných

rozhodcích, tato věc se nachází aktuálně ve stádiu vyšetřování. Zde není možno věcnou příslušnost Vrchního státního zastupitelství v Praze k výkonu dozoru nad zachováváním zákonnosti v přípravném řízení dovozovat z toho, že by se mělo jednat o korupční trestnou činnost spojenou s trestním řízením pro majetkové a hospodářské trestné činy, ale tato příslušnost je dovozována ze skutečnosti, že obvinění měli působit jako organizovaná zločinecká skupina (viz § 15 odst. 1 písm. d) jednacího řádu státního zastupitelství).

Pokud jde o trestní věc týkající se zaměstnance Generálního finančního ředitelství (viz výše), lze o ní s ohledem na to, že byla již pravomocně skončena, podat bližší informace pro získání lepší představy o způsobu jejího spáchání. Z rozsudku Městského soudu v Praze ze dne 15. 1. 2021, sp. zn. 56 T 10/2020, se podává, že obžalovaný pracoval na Generálním finančním ředitelství v Praze (GFŘ) a z dřívějšího společného působení na tomto pracovišti znal osobu „Ž“. Osoba „Ž“ své profesní působení u GFŘ roku 2016 ukončila a odešla do soukromého sektoru – stala se daňovým poradcem ve společnosti „A“. Obžalovaný působil na GFŘ dál a od roku 2019 byl zaměstnancem sekce řízení rizik, která měla na starosti mj. detekování závažné protiprávní činnosti na úseku správy a placení daní. Obžalovaný požíval díky své pověsti zkušeného odborníka v oblasti vymáhání daní důvěry svých nadřízených, kteří mu svěřovali důležité, obtížnější úkoly. Jedním z nich byla i koordinace konkrétního případu, v jehož rámci monitorovalo GFŘ v kooperaci s dalšími orgány veřejné moci (Finančním úřadem pro hl. m. Prahu a celní správou, jež na akci participovala v pozici policejního orgánu) podezřelé aktivity daňových subjektů, které zajišťovaly dovoz a uskladnění zboží z Číny do tuzemska a za pomoci sofistikovaných obchodních modelů se měly podílet na rozsáhlém zkrácení daně. Jedním ze subjektů vystupujících v tomto řetězci se měla stát podle zjištění GFŘ i společnost „C“, která měla v řetězci nahradit společnost „V“ a která byla v daňovém řízení zastupována společností „A“, konkrétně osobou „Ž“. O tom se obžalovaný dozvěděl na základě plné moci udělené společností tomuto svědkovi založené do spisu. V rámci zpracovávání případu se u obžalovaného sbíhaly veškeré relevantní, aktuální a důležité informace ze sekce řízení rizik GFŘ, ale také z ostatních výše uvedených orgánů veřejné moci. Obžalovaný se účastnil také jednání těchto orgánů se zástupci Evropského úřadu pro boj proti podvodům (OLAF), který se o tento případ rovněž zajímal. Všechny tyto informace měly být a byly podkladem pro zpracování trestního oznámení, jež vzhledem k důležitosti kauzy a jejímu rozsahu podávalo oproti méně závažným případům právě GFŘ, a to orgánu celní správy. Hlavním zpracovatelem tohoto trestního oznámení i jeho následného doplňku byl obžalovaný.

Obžalovaný však namísto toho, aby dbal svých zákonných povinností, jež zaměstnancům ve státní službě ukládá služební zákon, prozradil na třech postupně následujících schůzkách v lednu a únoru 2020 neveřejné informace z tohoto případu osobě „Ž“, sdělil mu, že má být do této záležitosti zapojen také jeho klient, a přislíbil mu podrobné informace o kauze, obdržel-li od jeho klienta částku ve výši 10 milionů korun. Osoba „Ž“ předstírala zájem svého klienta o takovou spolupráci, o celé záležitosti ale zpravila orgány činné v trestním řízení. Již s nahrávacím zařízením policie následně absolvovala setkání s obžalovaným v restauraci, kde jí obžalovaný vysvětlil podstatu případu, na němž pracoval, popsal, jaké orgány veřejné moci se na jejím zpracovávání podílejí (závažnost kauzy opřel například o účast Vojenského zpravodajství) a přislíbil této osobě, že jí předá přímo trestní oznámení zpracované GFŘ. Zopakoval jí také částku, kterou za tyto informace bude chtít, nepřipustil žádnou licitaci o její výši a zdůvodnil jí koupí bytů pro své dvě dcery. Navrhl

také její předání ve dvou splátkách po 5 milionech Kč. V měsíci únoru se obžalovaný znovu setkal s osobou „Ž“ v jeho zaparkovaném vozidle v Praze. Na tomto místě jí předal a přenechal předmětné trestní oznámení, aktivně jí dovysvětlil všechny souvislosti případu a odpověděl na navazující otázky. Osobě „Ž“ například prozradil, že na případu pracuje také celní správa, zmínil konkrétní jména osob, které případ zpracovávají, a upozornil jí na to, že trestní oznámení má ještě doplněk, který se bude v nejbližších dnech podepisovat a v němž již přímo figuruje klient této osoby – společnost „C“. Za to si od osoby „Ž“ (nevěda, že se jedná již o předstíraný převod věci) převzal tašku s částkou ve výši 5 000 000 Kč, domluvil se s ní na další schůzce s tím, že jí přinese i zvukový záznam z jednání s úřadem OLAF, a opustil vozidlo této osoby s tím, že na něj snad nikdo nepřijde. Bezprostředně poté byl zadržen policejním orgánem.

Motivem pachatele v této trestní věci byla, jak už to tak v obdobných věcech bývá, jednoznačně ziskuchtivost, kdy osobě „Ž“ uváděl, že peníze potřebuje na koupi bytů pro své dcery. Na tomto případě se také jasně ukazuje, jak je důležité, aby osoby, které někdo požádá o úplatek, nebo je jim naopak úplatek nabídnut, o této skutečnosti učinily včas oznámení orgánům činným v trestním řízení, neboť ty jsou pak schopny pomocí nasazení operativních úkonů (sledování, odposlechů, předstíraného převodu věci apod.) trestnou činnost zadokumentovat v době páchání a jejího pachatele zpravidla zatknout při předávání či přebírání úplatku. Není pak silnějšího důkazu proti pachateli, než když je jeho jednání monitorováno a pachatel je zadržen s úplatkem bezprostředně po jeho převzetí. Dokazování úplatkářské trestné činnosti ex post bez výše uvedených důkazů je naopak vždy velice obtížné, ne-li nemožné.

V souvislosti s korupčním jednáním v procesu zadávání veřejných zakázek je možno poukázat na častý kvalifikační problém v situaci, kdy pachatelé v procesu zadávání veřejné zakázky protiprávně zvýhodňují některého ze soutěžitelů a současně v souvislosti s tímto jednáním pachatel ovlivňující zadávací řízení získá i osobní majetkové či nemajetkové výhody. Uvedené jednání je totiž možno právně kvalifikovat jednak jako trestný čin zjednání výhody při zadání veřejné zakázky, při veřejné soutěži a veřejné dražbě podle § 256 odst. 1, 3 (případně odst. 4), ale zároveň i jako trestný čin přijetí úplatku podle § 331 tr. zákoníku. Soudní praxe v tomto není zcela jednotná, kdy v některých případech takové jednání soudy kvalifikují jako souběh obou trestných činů, jindy preferují vztah subsidiarity, který je vyjádřen primární aplikací skutkové podstaty § 331 tr. zákoníku a pouze subsidiární aplikací § 256 tr. zákoníku, a v některých případech aplikují vztah speciality. Specialita ustanovení § 256 tr. zákoníku je pak dovozována především ze závěru, že ustanovení § 256 tr. zákoníku je svým obsahem užší/speciální oproti § 331 tr. zákoníku, neboť postihuje pouze specifickou oblast korupce, a to korupci při obstarávání veřejných záležitostí, spočívajících ve veřejných zakázkách, veřejných soutěžích a veřejných dražbách, zatímco § 331 postihuje obecně korupci v jejím komplexním rozsahu. Závěr o vztahu § 331 tr. zákoníku a § 256 tr. zákoníku jako obecného a speciálního ustanovení zaujal Nejvyšší soud v zatím posledním rozhodnutí týkajícím se této problematiky ve věci sp. zn. 6 Tdo 360/2020 ze dne 2. 3. 2021. Podle právního názoru vyjádřeného v tomto rozhodnutí by tedy obdobné případy měly být právně kvalifikovány pouze podle § 256 tr. zákoníku a nikoli též (nebo výlučně) podle § 331 tr. zákoníku.

VI.3.5. Další hospodářská a majetková trestná činnost

Vrchní státní zastupitelství v Praze pak kromě výše uvedené trestné činnosti zaznamenává i další druhy majetkové a hospodářské trestné činnosti. Čas od času se stále objevují rozsáhlé pyramidové podvody, resp. podvody typu „Ponziho schéma“. To je chápáno jako investiční podvod, kdy provozovatel fondu slibuje klientům obrovské zhodnocení, ti mu pak s důvěrou svěřují své finance a po slíbeném zúročení je často ještě reinvestují, což oddaluje krach celého podvodu. Problémem je, že podvodník svěřené finanční prostředky neinvestuje a „zisky“ investorům vyplácí z vkladů ostatních klientů. Životnost tohoto podvodného systému bývá odvislá od počtu klientů a množství finančních prostředků od nich získaných. Čím větší počet klientů, resp. finančních prostředků, tím déle tento systém může fungovat. Nicméně je vždy odsouzen ke krachu a ve většině případů dostane své peníze zpět pouze zlomek poškozených, kteří si své vklady stačí vybrat včas v době, kdy se pachatel stále snaží předstírat, že jsou svěřené prostředky reálně investovány. Pro tyto podvody je typické, že je u nich vždy slibováno vysoké a stabilní zhodnocení (např. v řádu desítek procent ročně), což však při reálném investování např. na akciových trzích není možné. U společností provozujících tyto obchody neexistují žádné záznamy o investicích, obchodní strategie nejsou klientům řádně vysvětleny nebo jsou nepochopitelné, o společnostech nelze získat mnoho informací, získání bližších podrobností bývá podmíněno účastí v systému a složením minimálního poplatku. V případě pyramidových podvodů je dobrým rozpoznávacím znakem odměna za získání nových členů nezávisle na prodeji produktu koncovým spotřebitelům.

Vrchní státní zastupitelství v Praze se aktuálně zabývá třemi výše uvedenými případy. Dva z nich se projednávají již v řízení před soudem, přičemž v prvním z nich figuruje cca 8000 poškozených osob s celkovou škodou ve výši cca 2,4 miliardy Kč a ve druhém případě celkem 385 poškozených se škodou bezmála 300 milionů Kč. Ve třetím případě probíhá dosud vyšetřování, přičemž ten zahrnuje celkem cca 4000 poškozených osob a celkovou škodu ve výši cca 2 miliardy Kč, z čehož se orgánům činným v trestním řízení podařilo zajistit cca 1,3 miliardy Kč.

Vrchní státní zastupitelství v Praze se pak také již po delší dobu zabývá trestními věcmi spojenými s vytunelováním Metropolitního spořitelního družstva. V hlavní větví této trestní věci již padl nepravomocný rozsudek nad bývalými manažery tohoto družstva, kde bylo odsouzeno všech 20 obžalovaných osob, které se měly podílet svým jednáním z let 2010–2013 na celkové škodě ve výši přes 1,2 miliardy korun. Samostatně je pak řešeno více než 100 dalších případů, které se týkají cca 240 poskytnutých úvěrů a v nichž jako obvinění figurují zejména osoby, které za pomoci nepravdivých údajů úvěry vylákaly a následně je nesplatile. Spolu s těmito osobami je vedeno trestní řízení i proti dalším osobám, které žadatelům o úvěr pomohly úvěry vylákat, a to např. znalcům, kteří úmyslně nadhodnocovali obvyklé ceny nemovitostí, které sloužily jako zástavy za poskytnuté úvěry, apod. Tato trestná činnost je zpravidla u žadatelů o úvěr a jejich pomocníků kvalifikována jako trestný čin úvěrového podvodu podle § 211 tr. zákoníku, kdy trestní sazba u tohoto trestného činu je v případě způsobení škody velkého rozsahu (tj. od 1. 10. 2020 škody ve výši nejméně 10 000 000 Kč) stanovena na 5–10 let odnětí svobody. V rámci těchto trestních řízení zajistil policejní orgán ve spolupráci s Vrchním státním zastupitelství v Praze maje-

tek za zhruba 260 milionů korun, a to zejména o nemovitosti a peníze na účtech. Některá z těchto trestních řízení byla již skončena pravomocným potrestáním pachatelů, některá se nachází v řízení před soudem a v některých případech je stále vedeno přípravné řízení.

VI.3.6. Procesní předpoklady úspěšného odhalování a vyšetřování závažné hospodářské trestné činnosti

Prokazování závažné hospodářské a finanční kriminality je zpravidla velice obtížné a časově náročné. Pachatelé této trestné činnosti bývají často velice dobře majetkově zajištěni, oplývají formálním i neformálním vlivem v různých společenských oblastech a mohou si dovolit ten nejlepší právní servis. Orgány činné v trestním řízení mají proti sobě zdatné soupeře, kteří ve svúj prospěch dokážou dobře využít nejmenších skulinek v trestním řádu. Perfektní znalost a striktní dodržování všech procesních předpisů je proto alfou a omegou úspěšného boje proti této trestné činnosti.

Jedním z procesních institutů, který se osvědčil při odhalování nejen organizované hospodářské a finanční kriminality, je institut spolupracujícího obviněného upravený v § 178a tr. řádu, jenž byl do českého trestního procesu začleněn s účinností od 1. 1. 2010 zákonem č. 41/2009 Sb. Obviněným, kteří se rozhodnou spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení a sdělí jim skutečnosti, které jsou způsobily významně přispět k objasnění zločinu spáchaného členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, a kteří zároveň splní ostatní podmínky uvedené v § 178 (mj. plné doznání), tak lze uložit výrazně nižší trest, než který by mu jinak reálně hrozil, případně lze v jeho případě upustit od potrestání.⁶¹ Institut spolupracujícího obviněného je tedy výhodný pro obě strany, orgány činné v trestním řízení díky němu mohou procesně použitelným způsobem (výpovědí obviněného) získat informace, ke kterým by se jiným způsobem nedostaly, a spolupracující obviněný může očekávat výrazně nižší trest za spáchanou trestnou činnost. Je třeba mít na paměti, že je to v přípravném řízení státní zástupce, kdo rozhoduje o tom, zda obviněnému v obžalobě tento status přizná či nikoliv. Při posuzování toho, zda obviněný splnil podmínky pro přiznání tohoto statusu, je však třeba postupovat obezřetně. Někteří obvinění totiž žádají o přiznání postavení spolupracujícího obviněného i tehdy, když pro to zákonné podmínky nesplňují. Může se tak stát z různých důvodů. Někdy obvinění mají sice v úmyslu sdělit orgánům činným v trestním řízení významné skutečnosti k odhalení trestné činnosti, ovšem pokud nejde o zločin spáchaný členy organizované skupiny, ve spojení s organizovanou skupinou nebo ve prospěch organizované zločinecké skupiny, nelze jim status spolupracujícího obviněného přiznat (v případech přečinů či neorganizovaných zločinů tento institut nelze použít). V jiných případech pachatelé spoléhají na to, že se orgány činné v trestním řízení spokojí pouze s jejich částečným doznáním či se sdělením pouze několika málo důležitých skutečností, a jejich výpověď pak nespĺňuje podmínky § 178a tr. řádu. Někdy se stává i to, že obvinění se rozhodnou spolupracovat s orgány činnými v trestním řízení až poté, co už veškeré významné skutečnosti byly zjištěny jiným způsobem (výpovědí jiné osoby apod.), přičemž v takovém okamžiku, již není jejich výpověď zpravidla potřebná a status spolupracujícího obviněného by jim neměl být přiznáván.

61 Blíže viz § 58 odst. 5 tr. řádu či § 178a odst. 2 tr. řádu.

Institut spolupracujícího obviněného je často využíván v rozsáhlých skupinových trestních věcech, přičemž se mnohdy stává, že tyto věci jsou v řízení před soudem z důvodu rychlosti rozděleny do více trestních řízení (část obviněných či spáchaných skutků je vyloučena k samostatnému projednání). Někdy se tak stávalo, že trestní věc spolupracujícího obviněného skončila pravomocným rozsudkem dříve než trestní věc ostatních obviněných. Původně spolupracující obviněný pak měl již v trestní věci ostatních obviněných procesní postavení svědka a mohlo se stát, že náhle „změnil názor“ a odmítl v tomto trestním řízení uvést skutečnosti, které uváděl jako spolupracující obviněný v přípravném řízení. Pozitivně lze proto hodnotit, že zákonem č. 333/2020 Sb., který nabyl účinnosti 1. 10. 2020, bylo do trestního řádu nově přidáno ustanovení § 178a odst. 4, které na tyto případy pamatuje a v němž je spolupracujícímu obviněnému explicitně stanovena povinnost dodržet své závazky i v řízení proti ostatním osobám, které s ním byly trestně stíhány, přičemž porušení této povinnosti může být důvodem pro obnovu řízení v neprospěch obviněného.

Stejným zákonem pak bylo umožněno orgánům činným v trestním řízení uzavírat dohody o vině a trestu i v případech spáchání zvláště závažného zločinu, což do 30. 9. 2020 nebylo možné.⁶² Odbor závažné hospodářské trestné činnosti Vrchního státního zastupitelství v Praze již této možnosti v několika trestních věcech využil, čímž došlo ke značnému urychlení trestních řízení vedených proti dotčeným osobám. I zde tedy lze konstatovat, že došlo k pozitivnímu posunu ve vývoji právní úpravy.

V případech některých procesních institutů se pak státní zástupci odboru závažné hospodářské a finanční kriminality Vrchního státního zastupitelství v Praze setkávají s jejich nejednotným výkladem různými soudy, což v průběhu trestního řízení přináší značné obtíže. Příkladem je výklad § 158d odst. 10 tr. řádu, který se týká použití tzv. „prostorových odposlechnů“ v jiné trestní věci. V praxi je poměrně obvyklé, že na základě soudem povoleného sledování osob a věcí podle § 158d odst. 3 tr. řádu, jsou kromě skutečností důležitých pro dané trestní řízení zjištěny i jiné důležité informace, které jsou upotřebitelné v jiném trestním řízení, event., že původní trestní řízení je následně rozděleno z důvodu rychlosti a hospodárnosti do více trestních řízení. Státní zástupci pak logicky i v těchto „nových“ trestních řízeních používali jako důkazy výstupy ze sledování osob a věcí povoleného dle § 158d odst. 3 tr. řádu v původním trestním řízení. S tímto přístupem však v poslední době často narazili v řízení před soudem, kdy soudy ve značné míře dopřály sluchu argumentům obhajoby a k takto pořizovaným důkazům přestaly přihlížet s argumentem, že ustanovení § 158d odst. 10 nedovoluje použít výstupy ze sledování osob a věcí nařízeného dle § 158d odst. 3 tr. řádu v jiné trestní věci než v té, v níž bylo původně nařízeno. Tento výklad se opíral o to, že § 158d odst. 10 tr. řádu upravuje toliko podmínky, za kterých je možné v jiné trestní věci použít výstupy ze sledování provedeného za podmínek uvedených v § 158d odst. 2, nikoli již v § 158d odst. 3 tr. řádu. Pokud by se tento, jak se následně ukázalo, nesprávný výklad § 158d odst. 10 tr. řádu ujal, znamenalo by to nemožnost použitelnosti řady důležitých důkazů v oblasti závažné hospodářské a finanční kriminality. Naštěstí poté, co se předmětné trestní věci dostaly na základě dovolání nejvyššího státního zástupce k Nejvyššímu soudu, tento opakovaně označil takovýto výklad předmětného ustanovení

62 Srovnej současně a dřívější znění § 175a odst. 8 tr. řádu.

trestního řádu za nesprávný a procesní použitelnost takto získaných důkazů umožnil. Argumentace Nejvyššího soudu v jednom z jeho rozhodnutí, konkrétně v usnesení sp. zn. 7 Tdo 865/2020 byla mj. následující:

„Ustanovení § 158d odst. 3 tr. ř. neupravuje zvláštní, speciální institut v podobě sledování uskutečněného na základě předchozího povolení soudce, ale pouze klade náročnější podmínky na povolovací proces sledování, při kterém mají být pořizovány záznamy ve smyslu § 158d odst. 2 tr. ř. v případech, kdy má být sledováním zasazeno do vyjmenovaných základních lidských práv a svobod (příčemž může jít o práva či svobody i jiné než sledované osoby). Účelem ustanovení § 158d odst. 10 tr. ř. není nic jiného než s odkazem na ustanovení § 158d odst. 2 tr. ř. zdůraznit, že v jiné věci lze použít za předpokladů zde uvedených jako důkazní prostředek záznam pořízený při sledování a připojený protokol.

Záznamy o sledování osob a věci uvedené v § 158d odst. 2 tr. ř. a připojené protokoly tedy lze použít jako důkazní prostředky i v jiné trestní věci, než je ta, v níž bylo povoleno sledování, je-li i v této věci vedeno řízení o úmyslném trestném činu nebo souhlasí-li s tím osoba, do jejíž práv a svobod bylo sledováním zasahováno (§ 158d odst. 10 tr. ř.). To platí jak v případech, kdy bylo sledování povoleno státním zástupcem (§ 158d odst. 2 tr. ř.), tak i tehdy, kdy bylo sledování povoleno soudcem (§ 158d odst. 3 tr. ř.). V případech sledování povoleného soudcem, při němž se zasahuje do nedotknutelnosti obydlí nebo jiných práv uvedených v § 158d odst. 3 tr. ř., je však třeba přípustnost takového důkazního prostředku v jiné věci posuzovat s ohledem na zásadu proporcionality a s respektem k právu na nedotknutelnost osoby a jejího soukromí ve smyslu čl. 7 odst. 1 a čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Přitom je nutno zejména přihlídnout k intenzitě zásahu do práv uvedených v § 158d odst. 3 tr. ř. a k závažnosti trestného činu, o němž se vede řízení v jiné trestní věci.“

Dalším procesním institutem, který si zaslouží být zmíněn, je domovní prohlídka nebo prohlídka jiných prostor, v nichž advokát vykonává advokacii. Čas od času je v hospodářských trestních věcech třeba totiž vykonat prohlídku i v těchto prostorách, např. pokud existuje podezření, že se na trestné činnosti podílí advokát nebo má v sídle konkrétního advokáta umístěno sídlo podezřelá právnická osoba. Prohlídka těchto prostor je upravena v § 85 b tr. řádu a má svá specifika, z nichž nejzásadnější je nemožnost orgánu provádějícího prohlídku seznámit se s obsahem listin, které se na místě nacházejí, bez souhlasu zástupce České advokátní komory, za jehož účasti se prohlídka provádí a který by měl na místě posoudit, zda se na listiny vztahuje povinnost mlčenlivosti advokáta nebo nikoliv. Častým jevem pak v těchto případech je, že zástupce České advokátní komory odmítne souhlas k seznámení se s listinami orgánu provádějícímu prohlídku udělit, a ten pak musí žádat o nahrazení tohoto souhlasu příslušný soud, na kterém je, aby se listinami (v písemné ale často i elektronické podobě) probral a o nahrazení souhlasu rozhodl. Již tak obtížná praxe byla v poslední době ještě zkomplikována nálezem Ústavního soudu ze dne 22. 10. 2019, sp. zn. III. ÚS 702/17, podle nějž se lze s obsahem zajištěných listin seznamovat jen v průběhu veřejného zasedání a nemá-li soudce sám odborné znalosti umožňující mu obeznámit se s informacemi na nosiči dat a rozhodne o přibrání znalce, je třeba i tuto činnost znalce provádět výlučně ve veřejném zasedání. To je ovšem v některých případech s ohledem na množství zajištěných dat prakticky nemožné.

Z odůvodnění citovaného nálezu mj. vyplývá závěr, že s listinami zabavenými při prohlídce v prostorách, kde je vykonávána advokacie, se nesmí nikdo seznámit mimo veřejné zasedání, což platí i pro osobu soudce a případně příbraného znalce (odst. 34 odůvodnění nálezu). Tento výklad zaujatý třetím senátem se ovšem zcela míjí s účelem § 85 b trestního řádu. Toto ustanovení směřuje k tomu, aby se s listinami nemohl nikdo (s výjimkou zástupce ČAK) seznámit před tím, než se s nimi seznámí a posoudí jejich obsah soud. Ve věci je nutno konat veřejné zasedání proto, aby strany měly možnost se ve věci vyjádřit, přičemž aby nedošlo k nepřiměřenému zásahu do advokátního tajemství, musí být listiny mimo veřejné zasedání zabezpečeny tak, aby se s nimi nemohla seznámit nepovolaná osoba, např. účastníci řízení v rámci nahlížení do spisu. Rozhodující soudce se ovšem s listinami seznámit musí, jinak by nemohl ve věci rozhodnout. Této povinnosti se obšírně věnuje řada rozhodnutí Ústavního soudu, který opakovaně ve své rozhodovací praxi zdůrazňoval její význam. Přitom ze zákona nevyplývá, že by tak soudce nemohl činit mimo veřejné zasedání, tuto povinnost dovodil až třetí senát Ústavního soudu. Až do vydání nálezu třetího senátu se rozhodovací praxe soustředila především na to, aby se soud s listinami seznámil, a to pokud možno pečlivě, a nijak neřešila, jak k tomuto seznámení dojde (resp. nepovažovala seznamování se s listinami mimo veřejné zasedání za problematické).

Z odůvodnění předmětného nálezu ani nijak nevyplývá, jak by soud mohl zasáhnout do práv účastníků (klientů advokáta) tím, že se s listinami seznámí mimo veřejné zasedání. Mohlo by se zdát, že soudce příslušného soudu, který je přitom k rozhodování podle § 85 b trestního řádu povolán jako garant práv účastníků, je z pohledu třetího senátu nedůvěryhodným subjektem, jehož činnost (studium dokumentů či listin) musí být pod trvalým dohledem osob oprávněných se veřejného zasedání zúčastnit (zástupce ČAK, soudce okresního soudu, dotčených advokátů a státního zástupce), neboť hrozí, že by mohl mimo veřejné zasedání s listinami nějak manipulovat.

Seznamování se s listinami ze strany soudce ve veřejném zasedání není ani nezbytné pro zajištění práva účastníků se ve věci vyjádřit. Toto právo mohou mnohem účelněji užít poté, co se soudce s listinami seznámí a účastníky obeznámí se zvažovaným dalším postupem v řízení.

Výklad, podle kterého se soud (stejně jako s jiným spisovým materiálem v jakémkoliv jiném řízení, kde přitom mohou být projednávány informace, které jsou ochrany hodny stejně, ne-li více než advokátní tajemství) seznamuje se zabavenými listinami mimo veřejné zasedání, je v praxi uplatňován a teorií akceptován od zavedení předmětného ustanovení do trestního řádu. Rozhodnutí vydaná soudy na základě takového postupu byla opakovaně předmětem ústavněprávní revize ze strany Ústavního soudu a není známo, že by tento postup byl někdy dříve zpochybněn.

V této souvislosti lze poukázat zejména na odůvodnění nálezu Ústavního soudu sp. zn. II. ÚS 889/10, v němž Ústavní soud vytýká soudu nedostatečné seznámení se s listinami, se kterými se soudce seznamoval pouze v průběhu přerušení jednání (17 minut), a za problematickou tedy považuje krátkou dobu, kterou soud na seznámení se s listinami měl, nikoliv to, že se s nimi seznamoval mimo jednání za nepřítomnosti stran. Z tohoto nálezu vyplývá, že Ústavní soud naopak preferoval, aby soud za účelem seznámení se s listinami jednání přerušil na delší dobu, nebo se s listinami dostatečně seznámil „jindy“.

Tento přístup Ústavní soud potvrdil i ve věci IV. ÚS 2251/11, kdy rozhodl opačně (a stížnost odmítl), když přerušeni jednání na 3 hodiny za účelem seznámení se s listinami ze strany soudce posoudil jako dostatečné. V žádném rozhodnutí Ústavní soud nevytýká soudu, že se s listinami seznamoval v nepřítomnosti stran, čímž jim znemožnil přednášet argumentaci. Ostatně právě s ohledem na povahu listin (s jejichž obsahem by se neměl bez dalšího seznámit např. státní zástupce, jehož přítomnost na veřejném zasedání je ovšem nezbytná) naopak vyžaduje, aby se soud s listinami seznámil předem sám, bez přítomnosti stran.

Kontroverzní náleží Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 702/17, dále zapovídá i předání listin znalci před rozhodnutím soudu k vypracování znaleckého posudku, přičemž požaduje, aby i znalecká činnost byla prováděna výlučně při veřejném zasedání. Takovýto závěr je v rozporu s předchozí praxí a jedná se o otázku, která je na úrovni obecných soudů dlouhodobě judikatorně vyřešena (srov. rozhodnutí zveřejněné ve sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu pod č. 30/2008). Ze strany Ústavního soudu nebylo předání listin znalci a vyhotovení znaleckého posudku mimo veřejné zasedání nikdy zpochybňováno (srov. např. usnesení ve věci III. ÚS 827/15, kde příslušný obecný soud ve vztahu k části listin vydal usnesení o nahrazení souhlasu zástupce ČAK, část listin vrátil ČAK a dále *konstatoval, že o listinách zajištěných v elektronické podobě rozhodne po vypracování znaleckého posudku z oboru kybernetiky a elektroniky*). Ústavní soud v této věci zpracování znaleckého posudku mimo veřejné zasedání tedy posvětil.

Lze uzavřít, že z pouhé skutečnosti, že se soudce seznamuje s obsahem listin v nepřítomnosti účastníků (za podmínky, že listiny zabezpečí tak, aby se s nimi nemohla seznámit jiná osoba), resp. že za účelem vypracování znaleckého posudku zpřístupní listinu (nosič) znalci, nelze bez dalšího dovodit žádný zásah do ústavně zaručených práv, když tímto postupem soud pouze plní své povinnosti, které pro něj vyplývají ze zákona a judikatury Ústavního soudu a Nejvyššího soudu. Závěry obsažené v nálezu třetího senátu jsou tedy v rozporu s předcházející rozhodovací praxí Ústavního soudu i soudů obecných. Přestože od vydání předmětného nálezu uplynuly již téměř dva roky, Ústavní soud předmětné závěry doposud nezopakoval. Naopak dne 5. 3. 2020 vydal Ústavní soud náleží sp. zn. II ÚS 2007/20. V této věci šlo o posouzení situace, kdy soud rozhodl o vydání dat fakticky předem, když znalci předal bitové kopie nosičů (bez toho, že by měl možnost se s obsahem nosičů seznámit), a uložil znalci, aby vyfiltroval na základě klíčových slov relevantní data a ta pak předal policejnímu orgánu. Tento postup posoudil Ústavní soud jako protiústavní, když uvedl, že *„V případě nezbytnosti znaleckého posouzení tu mohou důkazní úkony směřovat jen po linii soud – znalec – soud s následným rozhodnutím, nikoli však po linii soud – usnesení o nahrazení souhlasu České advokátní komory – znalec – soud – policejní orgán bez toho, že by se již mohli dotčený advokát a Česká advokátní komora k důvodnosti nahrazení souhlasu po předložení znaleckého posudku vyjádřit.“* (srov. odst. 33 předmětného rozhodnutí). Z uvedeného lze dovodit, že Ústavní soud by akceptoval, pokud by znalec prováděl zkoumání i mimo veřejné zasedání a je tedy znát určitý posun v rozhodování Ústavního soudu od zmíněného „problematického“ náleží sp. zn. III. ÚS 702/17 zpět k předchozí rozhodovací praxi Ústavního soudu.

VI.3.7. Shrnutí části VI.3.

Závažná hospodářská a finanční kriminalita se stejně jako další druhy trestné činnosti vyvíjí, objevují se její nové formy a trendy, kterým je třeba se přizpůsobovat, a orgány činné v trestním řízení na ně musí reagovat. To pak klade zvýšené nároky na odbornost policistů, státních zástupců i soudců, kteří se při odhalování a vyšetřování této kriminality musí orientovat nejen v trestním právu, ale i v dalších právních odvětvích – občanském právu, obchodním a korporátním právu, právu cenných papírů, bankovních předpisech, přičemž s ohledem na častý mezinárodní přesah této kriminality je třeba aplikovat též příslušné právní normy EU či mezinárodní smlouvy. Opomíjet nelze ani znalosti z kybernetiky, neboť trendem poslední doby je přesouvání společenského života a s ním i kriminality do kyberprostoru. Orgány činné v trestním řízení se tak musejí potýkat s novými jevy, které prostředí internetu přináší a reagovat na ně adekvátními postupy dle trestního řádu. Ten by zasluhoval s ohledem na probíhající společenský vývoj doznat adekvátních změn, a to zejména pokud jde o sjednocení zajišťování elektronických důkazů, které se dnes vyskytují v rozmanité podobě. V současné době je třeba volit různé postupy zajištění těchto důkazů, a to podle jejich typu, což mnohdy může vzbuzovat určité nejasnosti, jaký procesní institut v konkrétním případě zvolit. I přes nastíněné obtíže je třeba v boji se závažnou hospodářskou a finanční kriminalitou vytrvat, když cílem tohoto boje je kromě odhalení této kriminality, usvědčení a potrestání jejich pachatelů, též zajištění výnosů z této trestné činnosti a jejich navrácení poškozeným včetně České republiky. Právě ke škodě České republiky či subjektů státem zřízených je totiž tato trestná činnost nejčastěji páchána (např. daňová trestná činnost, trestná činnost spojená s veřejnými zakázkami aj.) a je úkolem státních zástupců působících na specializovaných odborech závažné hospodářské a finanční kriminality zřízených na vrchních státních zastupitelstvích, aby ve spolupráci s policisty tuto trestnou činnost dokázali odhalit a pachatele této trestné činnosti postavit před soud.

VII.

Dopad pandemie covid-19 na vývoj kriminality a trestní politiky

VII.1. Úvod

V roce 2020 byl stav a vývoj kriminality a s ní souvisejících jevů ovlivněn pandemií onemocnění covid-19 a opatřeními, která byla k jejímu potlačení v celospolečenském měřítku přijímána. Vzhledem k tomuto vývoji, který byl v historickém kontextu posledních let zcela netypický, byla do analýzy trendů kriminality v roce 2020 zařazena stať, která se specificky týká dopadů pandemie a přijatých opatření na kriminalitu, její trendy a formy v tomto roce.

Vliv pandemie je potřebné sledovat i v dalších letech, vzhledem k tomu, že pandemie pokračuje také v roce 2021 a její účinky na vývoj kriminality budou zřejmě minimálně střednědobé. Poznatky získané k vlivu pandemie na vývoj kriminality v roce 2020 ukazují, že zatím některé účinky pandemie mohou zůstat latentní a je možné, že se projeví až v dalším období s určitým časovým odstupem. Nicméně považujeme za užitečné zachytit tyto dopady pokud možno již od počátku a následně posoudit, v jakém časovém odstupu se ke vlivu pandemie na vývoj kriminality opět výzkumně vrátit.

K vyhodnocení vlivu pandemie na kriminalitu v roce 2020 byly využity poznatky ze statistik a dalších pramenů (výzkumy veřejného mínění, zahraniční prameny), které byly k uvedené problematice buď publikovány, nebo dány pro tento účel IKSP k dispozici. Neméně významné jsou poznatky odborníků z praxe, kteří působí v orgánech činných v trestním řízení, ve vězeňství, v orgánech sociální péče a prevence a v dalších, zejména akademických a nevládních organizacích a institucích působících v této oblasti.

VII.2. Statistické údaje a informace z pramenů

Nejprve se lze stručně podívat na základní údaje k porovnání vývoje registrované kriminality v roce 2020 se dvěma předchozími lety s tím, že podrobnější údaje jsou uvedeny ve druhé kapitole této publikace. Lze rovněž odkázat na studii *Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje)*.⁶³

Tabulka 23: Vývoj počtu skutků registrované a objasněné kriminality v letech 2018–2020

	2018	2019	2020
registrovaná TČ	192 405	199 221	165 525
objasněná TČ	92 795	93 202	77 786

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

63 Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje). Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky, 2021.

Tabulka 24: Osoby stíhané a vyšetřované Policií ČR v letech 2018–2020

2018	2019	2020
84 990	86 209	75 405

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Tabulka 25: Vývoj počtu známých pachatelů dospělých a nedospělých (do 18 let) v letech 2018–2020

	2018	2019	2020
Dospělí pachatelé	80 848	85 730	71 716
Do 18 let	4 142	4 279	3 659

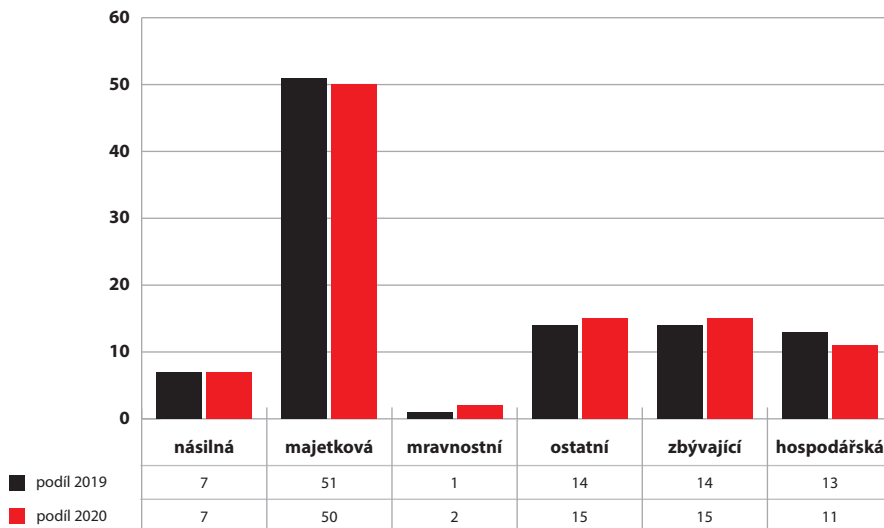
Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Tabulka 26: Vybrané druhy registrované kriminality v letech 2018–2020 (počty skutků)

Kriminalita	2018	2019	2020
Majetková	98 670	102 136	82 116
Hospodářská	24 837	24 589	18 528
Násilná	13 553	13 606	12 247
Mravnostní	2 655	2 733	2 605

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Graf 44: Srovnání struktury registrované kriminality v letech 2019 a 2020

Pramen: Statistické přehledy kriminality Policie ČR.

Tyto údaje ukazují, že v absolutních číslech došlo k poklesu registrované kriminality, a to poměrně výraznému (souhrnně o cca 34 tis. skutků v porovnání s rokem 2019; pokles byl vyvolán především úbytkem registrované majetkové kriminality o cca 20 tis. skutků). Tento pokles se projevil i v počtu stíhaných a vyšetřovaných osob, kde činil cca 11 tisíc osob a také v počtech skutků u jednotlivých druhů kriminality. Co je ovšem významné, je fakt, že struktura kriminality, tj. zastoupení jednotlivých druhů kriminality, se v porovnání s rokem 2019 v podstatě nezměnila. Přes podstatný pokles vyjádřený v absolutních číslech se rozhodující podíl kriminality majetkové na celkové registrované kriminalitě nezměnil a nezměnilo se ani zastoupení ostatních druhů kriminality, výkyvy v zastoupení druhů kriminality v meziročním srovnání činí 1–2 %, pokles absolutních počtů nevedl ke změně proporcí, což je až pozoruhodná stabilita struktury kriminality a nepochybně významný poznatek.

Policie ČR zpracovala k dopadům pandemie covid-19 na stav a vývoj kriminality v ČR výše citovanou vlastní analýzu⁶⁴, v níž uvedla také vybrané poznatky z dokumentů Evropské unie. Z nich lze uvést např. následující, pro srovnání s vývojem v ČR:

„K nárůstu počtu trestných činů v EU došlo pouze u několika málo skutkových podstat, jako například padělání spojené s distribucí nedostatkového zboží (zdravotnického vybavení, sanitárních a farmaceutických výrobků), podvodů či kyberkriminality (malware, ransomware a phishingové útoky, zaměřené na jednotlivce, podniky i zdravotnictví jako celek).

Vybrané typy páchaní trestné činnosti zůstaly ve většině členských států Evropské unie nezměněny, jejich počet byl konstantní či rostl (domácí násilí, drogová kriminalita, vloupání do vozidel a krádeže vozidel).

Dopad situace na drogovou kriminalitu byl omezený. Kromě počátečních a lokálních narušení dodávek a distribuce drog během prvních týdnů lockdownu obchod s drogami pokračoval bez větších výkyvů. Po relativně krátké fázi kolísání cen a nabídky drog na evropském trhu v rané fázi pandemie se situace vrátila na úroveň před pandemií.

Pandemie znamenala výrazně zvýšený objem on-line objednávek realizovaných zásilkovými službami. V tomto objemu se snáze ukryly zásilky nezákonného zboží, včetně drog a dalších nelegálních komodit.

Pandemie představuje obrovský impuls pro digitalizaci řady procesů a služeb. Tento trend vytvořil slabá místa, která byla a dále budou zneužívána zločineckými skupinami (včetně snahy zneužít osobní údaje v databázích řady institucí). Omezení kontrolních mechanismů bank zvyšuje riziko podvodných úvěrů. Praní špinavých peněz bude více zneužívat on-line finanční služby a virtuální aktiva.

64 Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje). Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky, 2021.

S ohledem na omezení je nemalá část populace vystavena ekonomickým důsledkům situace, což představuje robustní kriminogenní faktor. Lze předpokládat zvýšenou zranitelnost jednotlivců vůči náboru zločineckými skupinami kvůli nedostatku alternativních vyhlídek. Nezaměstnaní s určitými technickými dovednostmi se mohou rovněž ve větší míře rozhodnout pro samostatnou nebo organizovanou trestnou činnost (kybernetickou či jinou sofistikovanou kriminalitu).

I pokud by krize skončila do poloviny roku 2021, její dozvuky budou na makroekonomických ukazatelích patrné, podle nejoptimističtějších odhadů ještě roku 2023, podle konzervativnějších prognóz přinejmenším ještě v roce 2026. Dlouhodobé důsledky pandemie se mohou projevit obzvláště závažně v oblasti legalizace výnosů z trestné činnosti. Celá odvětví, která utrpěla obzvláště negativní ekonomické tlaky, jako je například pohostinství a cestovní ruch, se stávají náchylnější k pronikání tohoto druhu kriminality.⁶⁵

Pokud jde o situaci v ČR, konstatuje analýza Policie ČR mj. dále uvedená zjištění:

„V období leden-březen 2020 byl zaznamenán meziroční pokles celkového nápadu registrované trestné činnosti o 6 %. Nakolik se nejedná o formálně správný a odborně akceptovatelný přístup ke statistice kriminality, při srovnání měsíců března 2019 a 2020 se jedná ve vztahu k roku 2020 dokonce o více než čtvrtinový pokles. V období leden-červen 2020 byl zaznamenán ještě razantnější pokles registrované kriminality.

V období leden-září 2020 došlo, v souvislosti s „prázdninovým rozvolněním“, k dílčímu nárůstu registrované kriminality, ale zdaleka se nejednalo o návrat k situaci v roce 2019. Poslední tři měsíce roku 2020 byly v absolutních číslech registrovanou kriminalitou nejméně zatíženým čtvrtletím roku 2020. Určitý aspekt tohoto snížení nicméně zřejmě souvisel i se změnou hranice mezi přestupkem a trestným činem, co se týče výše způsobené škody (od 1. října 2020 byla tato hranice posunuta z 5 000 Kč na 10 000 Kč). Související kvalifikované odhady k tématu hovoří o tom, že tento krok sám o sobě může představovat snížení počtu trestných činů o 3 až 5 tisíc případů ročně (tedy 250 až cca 420 případů měsíčně). Rozdíl ve sledovaných obdobích let 2019 a 2020 činí průměrně desetiprocentní pokles registrovaných případů majetkové kriminality. Pohled na pokles majetkové kriminality v období po novelizaci trestního zákoníku (změna hranice výše škody na alespoň 10 000 Kč ke dni 1. října 2020) naznačuje ještě větší rozdíly, přesahující již zmíněný desetiprocentní pokles. Průběžný pokles je od října 2020 zrychlen o zhruba 3 % měsíčně. Oba aspekty se tedy navzájem doplnily.⁶⁶

65 Viz např. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Europol, 2021.

<http://europol.europa.eu/activities-services/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment>, cit. dle Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje). Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky, 2021, str. 5 a další.

66 Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje). Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky, 2021, str. 12.

Ke specifické problematice kybernetické kriminality uvádí analýza Policie ČR následující:

„Kybernetická kriminalita a ostatní kriminalita páchaná v kyberprostoru se na celkových statistikách nápadu trestné činnosti v absolutních číslech registrovaných případů podílela pouze okrajově. V kvartálním srovnání nepředstavuje žádnou významnou odchylku. Jedná se nicméně o část kriminality, která navzdory koronavirové situaci stoupala. Je to zároveň část kriminality se značnou latencí.

V oblasti kybernetické kriminality je již dlouhodobě a setrvale evidován poměrně strmý růst nápadu této registrované trestné činnosti, kdy meziročně k červnu 2021 stoupl počet skutků tzv. „hackingu“ o 33 %. Konkrétně bylo do června 2020 evidováno 550 skutků, přičemž do června 2021 bylo evidováno již 731 skutků.

Množí se malware a ransomware útoky (tedy útoky za využití škodlivého, respektive vyděračského software) tzv. „zákeřnými aplikacemi“ obvykle s cílem získat od poškozených personalizovaná data a finance, nezářídka za využití psychologického efektu obav z nákazy koronavirem. Jedním z důvodů nárůstu této specifické trestné činnosti je ta skutečnost, že v zahraničí poškozené společnosti výkupné v mnoha případech situaci vyhodnotí tak, že výkupné platí, přičemž se může jednat i o sumy v přepočtu v řádech desítek a stovek milionů korun.

Pozorovat lze rovněž vyděračské kybernetické (ransomware) útoky na zdravotnická zařízení respektive zdravotnické a další organizace (obvykle formou požadování výkupného za odblokování v rámci útoku zakódovaných údajů, databází – příkladem může být vydírání olomouckého magistrátu v květnu 2021, snaha získat částku 100 000 dolarů).

Dále byl zaznamenán další trend kybernetických útočníků, kdy zveřejňují odcizená data z počítačových systémů napadených společností v prostřední darkwebu, resp. darknetu. Nárůst dané trestné činnosti v oblasti kybernetické kriminality je setrvalý již několik let. Objasňenost případů je v meziročním porovnání vzácně vyrovnaná (okolo 17 %).

U ostatní kriminality páchané v kyberprostoru je trend rovněž setrvale stoupající, byť dle statistiky registrované trestné činnosti jen pozvolně (meziročně zhruba o 7 %), a to bez ohledu na stávající opatření.⁶⁷

Pokud jde o drogové trhy, lze uvést, opět pro srovnání s vývojem situace v ČR, některé vybrané poznatky z dokumentu Europolu.

Tento dokument mezi jiným konstatuje, že globální restriktce a další opatření, která byla výsledkem reakce na pandemii covid-19 měla jen dočasný restriktivní dopad na drogové trhy ve smyslu omezení množství drog a zvýšení cen. Situace se rychle měnila. Přerušování dodavatelských řetězců bylo patrné především na distribuční úrovni z důvodu zvýšené

67 Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje). Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky, 2021, str. 14, 15.

sociální distance. Pohyb dodávek drog mezi členskými státy EU nicméně pokračoval navzdory zavedení hraničních kontrol, protože oběh komerčního zboží musel pokračovat. Organizované skupiny obchodující s drogami zůstaly nedotčené, pouze upravovaly modus operandi, adaptovaly modely přepravy a dodavatelské kanály. Vzniklá nestabilita vedla mj. ke zvýšené míře konfliktů mezi středními dodavateli a distributory. Zvýšenou roli v dodávkách hrál darknet, sociální média a skryté nástroje komunikace. Narostly dodávky až domů, bylo méně face-to-face kontaktů a méně plateb v hotovosti.⁶⁸

K situaci v oblasti **drogové kriminality v ČR** uvádí analýza Policie ČR, že co se týká nejrozšířenějšího trestného činu, kterým je nedovolená výroba a držení psychotropních látek a jedů, došlo v celé České republice ve vztahu k letům 2019 a 2020 k meziročnímu poklesu o více než 15 % (3559 skutků v roce 2019, 3012 v roce 2020).⁶⁹

Pohled na drogovou scénu je dobré také doplnit pohledem na **vývoj požívání alkoholu** v době pandemie, resp. v roce 2020. Národní výzkum užívání tabáku a alkoholu v České republice 2020 ukázal, že v reprezentativním vzorku dospělé populace (věk 15+) uvedlo časté pravidelné pití alkoholu (tj. denně nebo obden) 19,8 % dotázaných. Proti předchozímu roku jde o nárůst o 2,4 procentního bodu. Trvalou (celoživotní) abstinenci uvedlo 3,6 % dotázaných (v roce 2019 to bylo 2,4 %). Abstinenci v posledním roce uvedlo 12,2 % dotázaných osob. Za dlouhodobé abstinenty lze považovat šestinu vzorku (15,8 %). Od roku 2012 je to nejvyšší výskyt abstinujících v populaci. Ovšem průměrnou roční spotřebu na osobu lze na základě dat z dotazníkového šetření odhadnout na 8,0 litrů čistého alkoholu, resp. 9,5 litrů, pokud nezahrneme abstinenty. Roční průměrná spotřeba byla tedy v roce 2020 výrazně vyšší ve srovnání s rokem 2019 (kdy dosáhla 7,7 litrů, resp. 8,8 litrů). Spotřeba alkoholu na hlavu byla v r. 2020 nejvyšší za poslední tři roky. Tato zvýšená spotřeba jde zřejmě na konto zvýšené konzumace jiného alkoholu než piva, protože podle dat celníků v případě piva tomu bylo naopak. V Česku se loni snížila spotřeba tohoto nápoje na jednoho obyvatele o 13 litrů.⁷⁰ Lze říci, že náhrada případného nedostatku drog alkoholem byla tedy pouze částečná, nicméně spotřeba alkoholu se zvýšila, a to i přes nárůst počtu abstinujících. Pokles spotřeby piva lze přičíst na vrub omezujících opatření, protože konzumace piva je silně vázaná na bezprostřední sociální kontakty.

Není nezajímavé podívat se i na **názory veřejnosti na postup státních orgánů v době protikoronavirových opatření**. Této otázce se opakovaně věnovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění, na jehož stránky lze odkázat. Pro ilustraci uvádíme výsledek šetření z června a července 2020 (Hodnocení reakce a připravenosti státu a jeho institucí na epidemii covid-19 – Naše společnost.⁷¹ Srovnání ukazuje pokles důvěry v účinnost opatření.

68 European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol, EU Drug markets. Impact of Covid-19. Publications Office of the European Union, Luxembourg, str. 7. <https://www.europol.europa.eu/publications/>

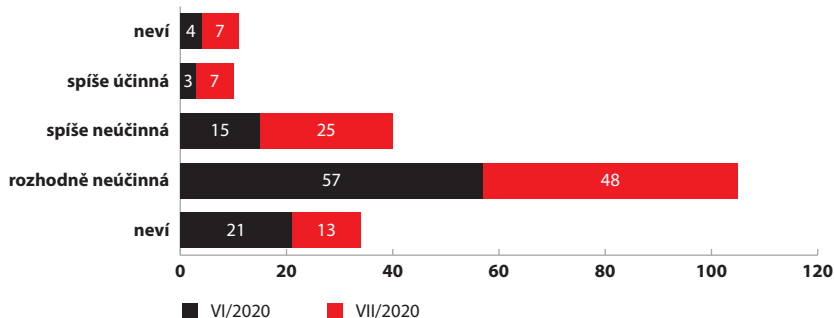
69 Dopady pandemie covid-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje). Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky, 2021, str. 16.

70 Národní výzkum užívání tabáku a alkoholu v České republice 2020 (NAUTA), Státní zdravotní ústav, 2021, str. 59. <http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/narodni-vyzkum-uzivani-tabaku-a-alkoholu-v-ceske-republice>.

71 <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/instituce-a-politici/5261-hodnoceni-reakce-a-pripravenosti-statu-a-jeho-instituci-na-epidemii-covid-19-nase-spolecnost-cervenec-2020>.

Je otázka, do jaké míry se nálada ve společnosti, resp. hodnocení účinnosti uplatňovaných opatření mohlo projevit na chování potenciálních pachatelů, nicméně vliv na psychický stav a celkovou míru disciplíny občanů lze předpokládat.

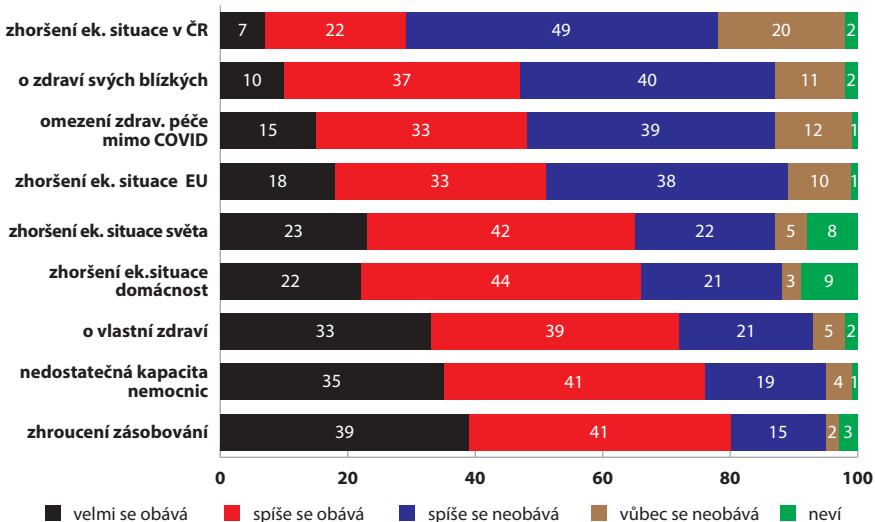
Graf 45: Jsou opatření proti šíření koronaviru účinná nebo neúčinná (%)

Pramen: CVVM, Naše společnost – speciál, červenec 2020.

Rovněž lze předpokládat, že na chování lidí, včetně potenciálních i skutečných pachatelů, měla vliv míra obav z dopadů pandemie.⁷²

Graf 46: Míra obav v souvislosti se šířením koronaviru v prosinci (v %)

Pramen: CVVM, Naše společnost – speciál, prosinec 2020.

72 <https://cvvm.soc.cas.cz/tiskove-zpravy/ostatni/zdravi-volny-cas?start=10>.

VII.3. Poznatky ze šetření IKSP

Ke zjištění poznatků a názorů odborníků z praxe byl proveden vlastní průzkum IKSP. K jeho realizaci byla zvolena forma osobních strukturovaných rozhovorů. Tyto rozhovory se zaměřily na následující obsahové okruhy, resp. otázky, k nimž se respondenti vyjadřovali:

1. Zaregistrovali jste v roce 2020 v době pandemie nějaké formy trestné činnosti nebo problémového chování, které byly do té doby méně významné či nevýznamné, případně formy, jejichž četnost viditelně poklesla?
2. Nakolik a v čem vidíte příčinnou souvislost těchto změn (pokles, vzestup či nové formy) s pandemií covidu a následně přijímanými opatřeními?
3. Zaznamenali jste u Vašich klientů či pachatelů v souvislosti s pandemií nějaké patrné změny chování? Pokud ano, jaké?
4. Co ze změn, které přinesla pandemie, považujete za možnost trvalejšího trendu a co za pouze přechodné jevy?

Celkem bylo uskutečněno 18 rozhovorů v období od 17. června do 2. srpna 2021. Rozhovory byly v souladu se záměrem uskutečněny s pracovníky orgánů činných v trestním řízení, tj. státního zastupitelství – nejvyššího státního zastupitelství a obvodního státního zastupitelství, Nejvyššího soudu ČR, Policie ČR, konkrétně s pracovníky ředitelství Služby kriminální policie a vyšetřování a ředitelství Policie ČR Praha, dále na ředitelství Vězeňské služby ČR a ředitelství Probační a mediační služby. Rozhovory byly provedeny také s pracovníky prevence kriminality, konkrétně odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR a s tajemníkem jedné z obvodních komisí prevence kriminality v Praze. Dotazování byli také pracovníci sociální práce, tj. sociální kurátor a pracovník OSPOD.

Do rozhovorů byli zahrnuti i pracovníci z akademické sféry, konkrétně z Policejní akademie a z Národního ústavu duševního zdraví. Důležité místo bylo vyhrazeno pro nevládní organizace, které působí v terénu – rozhovory byly provedeny s pracovníky organizací Rubikon, Bílý kruh bezpečí, Locika, Sananim a DropIn, tedy organizací, které působí v oblasti péče o oběti včetně dětských, v protidrogové oblasti a v oblasti sociální práce.

Až na jednu výjimku, kdy byly dotazy zodpovězeny písemně, proběhly rozhovory způsobem face-to-face formou strukturovaného rozhovoru. Celkem se do rozhovorů zapojilo 22 pracovníků z uvedených organizací a institucí.

K situaci a vývoji v době pandemie a s ní souvisejících opatření v roce 2020 uvedli respondenti poznatky, shrnuté v následující části.

K prvnímu okruhu, tj. ke zvýšenému výskytu nebo naopak poklesu některých forem kriminality:

Došlo k nárůstu **kyberkriminality**, nárůst byl ale spíše v jednotkách procent ve shodě s trendem v celém období 2019–2021 (je ovšem třeba počítat s vysokou latencí, zejména u tzv. kyberšikany).

V kyberprostoru se objevilo kromě obvyklých forem kyberkriminality vydírání institucí (krádeže osobních dat, hrozba bombového útoku) a byla zaznamenána závažná hospo-

dářská a finanční trestná činnost páchaná přes počítače. Stoupl tlak na veřejné zakázky (objednávky zdravotnického materiálu). Byl zaznamenán nárůst nenávistných útoků (až o desítky procent), cílem těchto útoků byli hlavně politici a opatření proti covidu.

Až o 40 % poklesla klasická **majetková** kriminalita, ubylo i pouliční kriminality. Je ale třeba vzít v úvahu i zvýšení hranice způsobené škody. Bylo méně kriminality cizinců i kriminality páchané na turistech. V souvislosti s tím byl zaznamenán pokles smyšlených loupeží (bývají oznamovány cizinci z důvodu snahy získat pojistné plnění za ztracené či zapomenuté věci). Poklesla, ale také se více rozprostřela **drobná** kriminalita, **kapesní krádeže** se přesunuly z turistických a nákupních center třeba i na farmářské trhy aj., a jejich počet velmi výrazně poklesl, téměř o 90 %.

U ostatních druhů kriminality nebyl konstatován žádný výrazný pohyb. Ve srovnání s rokem 2019 poklesl počet vražd, zejména loupežných.⁷³

U trestné činnosti související s drogami bylo konstatováno, že prakticky vymizel pouliční prodej **omamných a psychotropních látek** (OPL) ze strany dealerů z afrických zemí. Z důvodu uzavření zábavních podniků, heren a restaurací došlo k poklesu pouličního prodeje OPL v okolí těchto podniků. V době prvního lockdownu se zastavily i dodávky drog včetně heroinu, ale jen nakrátko, pak byly nalezeny náhradní způsoby přísunu drog a stav na drogovém trhu se vrátil k „normálu“. V době lockdownu panovala obava, že narcomani přejdou k méně bezpečným variantám nebo začnou vyhledávat substituční léčbu, budou chtít místo heroinu/pervitinu získat léky. Ale byl i problém legálního vyzvednutí metadonu v lékárně, když byla např. vyhlášena uzávěra okresu.

I v době pandemie trvala **migrace a obchod s lidmi**, pandemie migraci zbrzdila, ale nezastavila. Migranti se i přes uzávěry hranic snažili dostat do cílových destinací

Pandemie rovněž zvýraznila téma, které je latentně přítomno v souvislosti s tzv. post-separačním násilím, tedy „domácím násilím“, které pokračuje po ukončení vztahu, v němž k násilí docházelo. Jednou z jeho podob je **násilí související s předáváním dětí u partnerů, kteří již nežijí ve společné domácnosti**. Množila se oznámení, týkající se nerespektování rozsudků či dohod mezi partnery, ohledně styku s nezletilými dětmi. Na druhou stranu respondenti v téměř naprosté shodě konstatovali, že vzestup **domácího násilí** nebyl viditelný, ale mohl být latentní. Pokud se projevil, tak spíše v rizikových, chronicky problémových rodinách, kde existovaly konflikty i před pandemií – byl v nich malý prostor a větší provoz. V úvahu je také třeba vzít menší dostupnost kontaktů a pomoci (pomoc se těžko dojednává z bytu, kde je přítomen násilník). V reakci na tuto situaci byla v některých místech přijímána preventivní opatření např. v podobě ustavení preventivních komunitních míst na sociálních sítích, která se zabývala domácím násilím.

Bílý kruh bezpečí potvrzoval, že nedošlo ke vzestupu domácího násilí, neobjevovali se noví agresori. Byly dokonce i ukončovány stávající případy; někde se naopak rodiny semkly, někde oběti došly k radikálním rozhodnutím, k nimž se dřív nemohly rozhodnout.

73 Viz kapitola II. Trendy kriminality.

Největší dopady byly konstatovány na **děti v pubertě a postpubertě**, odkázané na sociální síť, kde převládá negativismus a agrese, negativní emoce; děti vypadly z reálných sociálních kontaktů. Ale u kriminality a prekriminality dětí nebyl nezaznamenán nárůst, spíše porušování režimu omezení.

Co se údajně objevilo v době pandemie více, bylo zneužívání dětí. Byly zavřeny doma s agresorem; traumata v době závěry zesílila a více propukla, až k potřebě psychiatra. Děti citlivěji reagují na traumata v rodině i traumata v sociálním okolí. Rok 2020 měl jednoznačně závažnější dopady na psychiku dětí, které vedly ke vzniku posttraumatických poruch. Organizace LOCIKA, zaměřená na práci s dětmi, uvedla nárůst počtů klientů i závažnosti případů. Pomoc a kontakt vyhledávaly samy děti, které uváděly, že už nemohou vydržet atmosféru v rodině (to byl relativně nový jev; v r. 2020 to bylo 5 dětí, za pět předchozích let dohromady dvě děti). U dětí se objevily psychické problémy až po suicidální pokusy. V této době se výrazně projevil dlouhodobý problém nedostatečných kapacit poddimenzované dětské psychiatrie. Chybí péče/terapie pro drogově problematické děti.

Psychické problémy se ale neprojevovaly pouze u dětí; Národní ústav duševního zdraví konstatoval nárůst psychických problémů v populaci o 20–30 %. U sebevražd byl ale ve srovnání s rokem 2019 zaznamenán jen mírný nárůst.

Ke druhému okruhu, t.j. souvislost zaznamenaných změn s pandemií a přijatými opatřeními

Přibylí pachatelé **kyberkriminality** z řad mladistvých, kteří disponují dobrou znalostí práce na počítačích. Ve vztahu k distanční výuce se objevily útoky proti výukovým programům, ukázalo se, že učitelé, resp. školy neuměli ochránit používané platformy. Tato kriminalita ale spíše neměla zjištěný motiv. V aktivitách mládeže na Internetu se neobjevilo v zásadě nic nového. Byl zaznamenán nárůst šikanózního jednání a příp. sexuální motivovaných aktivit, ale spíše odpovídal obecnému nárůstu kyberkriminality.

Ale projevy **hate crime** vykazovaly změnu nepřítelů. Tím se stali politici a vláda. Zvýšil se počet trestních oznámení na politiky, obchodníky aj. v souvislosti s pandemií a opatřeními, naopak poklesl počet útoků na cizince, Romy a okrajové skupiny. Náladu ve společnosti ovlivňovali odmítači opatření, došlo k vytváření a šíření různých teorií a zvěstí v kyberprostoru.

Od zhruba poloviny března 2020 došlo z důvodů podstatného omezení přeshraničního cestování k výraznému **poklesu zahraničních turistů**. Ubylo „nájezdů“ **kriminálních skupin ze zahraničí**. Zároveň byly uzavřeny některé podniky (bary, restaurace, taneční a erotické kluby, diskotéky apod.), došlo prakticky k vymizení pouličního prodeje OPL.

Ale pokud jde o **drogy**, dealeri si postupně našli cesty, trh s narkotiky začal fungovat i v těchto podmínkách. Obchod se přesunul na internet, fungovala např. distribuce drog poštou, fungovala distribuce řízená organizovaným zločinem. Celkový výpadek zásobování drogami byl spíše menší. Drogová scéna byla saturována.

Obtížnější situaci měli **alkoholici** zvyklí na společnost, ale i zde fungovaly nelegální provozovny (stodola ve vesnici, klub...). Další způsoby práce našly i **prostitutky** – více pracovaly v privátu, bylo více využívání eskortů, pracovaly s menším počtem klientů a zřejmě stouply i ceny. Zpočátku měly i prostitutky strach z nákazy, pak došlo k adaptaci na podmínky.

V době pandemie byli **lidé zvýšeně pozorní**, ostražitější, měli větší obavy. V důsledku toho se objevilo více stížností od obyvatel (ohlašování porušení režimu opatření).

Ke třetímu okruhu, tj. ke změnám chování pachatelů či klientů:

Zásadní změny v chování pachatelů nebyly pozorovány. Nicméně některé částečně nové jevy v modu operandi zaznamenány byly. Lze předpokládat, že pachatelé měli obavy z nákazy jen zpočátku období pandemie.

Byl konstatován úbytek kapsářů a podvodů páchaných v osobním kontaktu; podvody se více přesunuly na internet nebo s použitím telefonu; objevilo se více podvodů souvisejících s nedodáním objednaného zboží. Na straně druhé došlo k renesanci podvodů páchaných za účelem vylákání peněz od poškozených. Deklarovaným účelem bylo vybírání na pomoc při covidu (ať už pro přímé získání peněz nebo s cílem proniknutí do bytu). Změnilo se tradiční prostředí páchaní trestné činnosti, protože se lidé neshlukovali, byli více doma, což se projevilo ve způsobu krádeží i vloupání.

Nicméně pachatelé někdy s touto mimořádnou situací kalkulovali, tj. s izolací majitelů na jiných místech (v případě např. rekreačních chat a chalup), se sníženou hlídkovou činností a kapacitou policie (která pracovala na směny). Pachatelé v těchto případech předpokládali např. u vloupání (menší riziko dopadení).

Narostl počet oznamovaných přestupků proti režimu omezujících opatření (mejdany mládeže, ohlašované sousedy).

U dětí a mladistvých klesla kriminalita, kleslo i užívání drog u dětí, problémem je spíše alkohol. Kuratela se přesouvala od vážných problémů spíše k řešení problémů a nedorozumění pramenících z málo funkčních rodin. Věkové kategorii – náctiletých se ztratil kontakt a podpora z jejich prostředí (věkové skupiny vrstevníků), chyběl i fyzický kontakt, chyběla mimoškolní aktivita, neprobíhala validizace sebe sama ve vrstevnickém okolí.

Významné je, že klesla kupní síla konzumentů drog, a to z více důvodů: jejich zdroje klesaly již dlouhodobě, byli více odkázáni na žebření, což sice pokračovalo, ale úbytek turistů znamenal omezení zdroje žebroty, uzavření obchodů vedlo k omezení možnosti drobných krádeží, fungoval větší dohled a pozornost veřejnosti, bylo méně možností přivýdělku při různých drobných pomocných pracích). Ubyly i překupnické obchody (odkup kradených věcí).

S cílem získat prostředky na drogy docházelo ke vzestupu krádeží peněz rodičům dětmi i zletilými potomky. V době pandemie také došlo k navýšení vloupání do vozidel. V mnoha případech se jednalo o vstup rozbitím některého z oken vozidla.

Na počátku pandemie byl problém v přísunu drog (heroin): hodně klientů žádalo substituci, ale substituční služby nezvládaly; abstinenci trpělo příliš mnoho konzumentů. V létě obvykle část klientů vystupuje z metadonového programu (přerušeni), ale v období covidu pak byl problém se po pauze vrátit zpátky.

Zvýšil se i zájem klientů o odvykací léčbu, ale kapacita nestačila (nástup možný za 3–4 měsíce, tak dlouho motivace klienta nevydrží). Velký zájem byl i o detoxy, ale i zde existuje kapacitní problém. Někteří přecházeli na náhražky, hlavně alkohol, nebo léky (levnější řešení). Heroin byl nahrazován domácí výrobou z makovic („český herák“), nyní se už maková pole hlídají, ale klienty to neodradí.

Pokud jde o spotřebu alkoholu, pití možná omezili ti, kteří pili už před pandemií; naopak se zvýšilo požívání alkoholu u těch, kteří byli až dosud „pouze“ riziková a ti vyrovnali celkovou spotřebu. Tzv. rizikové pití dostalo impuls.

Pak se dodávky drog obnovily, ale kupní síla byla nadále nižší, což vedlo k menší spotřebě opiátů a pervitinu. U kokainu byl propad velký, protože nebyly společenské příležitosti a omezilo se prostředí noční zábavy (párty, večírky aj.). Ceny drog zřejmě nestoupily.

Obecně lze k chování uživatelů drog říci, že uživatele na hraně sociálního propadu covid více deklasoval (skončily možnosti přivýdělků, ocitali se na ulici), naopak ti, co byli úplně dole, tj. těžce desocializovaní klienti, měli šanci a někteří i zájem o zlepšení, bylo s nimi možné začít pracovat.

Objevily se problémy s jinými skupinami, jako s částí bezdomovců, kteří se do té doby na sociální služby neobraceli. V době pandemie byli bez příjmů, více se obraceli na úřady, chtěli pomoc; lidí na okraji nebylo víc, ale více se projeví, potřebovali více péče.

Bylo to tzv. „druhá kolona“ klientů – ti, co normálně dříve fungovali mimo sociální služby (nevyužívali je, protože byli schopni získat občasný výdělek atd.). Zatímco „první kolona“ (ti co jsou zvyklí na využívání sociální pomoci a jsou stabilními klienty), je zmapována, „druhá kolona“ přišla v důsledku karantény, uzavírek atd. o své zdroje a musela začít vyhledávat sociální služby. Do té doby byli mimo pozornost a nečerpali pomoc a zdroje. Z toho vyplynula větší zátěž pro sociální služby, konkurence s „první kolonou“, potenciální konflikty, kriminogenní situace.

Na společnost a na minority dopadla tíseň, pocit bezvýchodnosti. Hlavně v první vlně nebyly žádné zkušenosti, psychologická pomoc nefungovala, nerozvinula se ani žádná následná pomoc při řešení psychických dopadů. Deprese se projevovala hlavně v uzavřených skupinách (vězni, domovy důchodců aj.).

Ve vězeních vyvolal nouzový stav mezi vězni zděšení, fungoval přímý vliv médií (TV), kdy zprávy o pandemii měli v živém přímém přenosu. Sami se chtěli chránit, chtěli pomůcky a ochranné prostředky a omezení vzájemného styku, sami hlídali druhé, zpočátku akceptovali i omezení styku s rodinami. Po čase ovšem začali tato omezení vnímat úkorně.

Návštěvy nebyly možné v období března–květen, pak omezeny jen na dvě osoby, pak byl opět vyhlášen úplný zákaz. To už reakce vězňů byla odmítavá, zvyšovala se nervozita.

Bylo pozastavené přemísťování vězňů, jen individuální řešení, obvykle dle potřeby soudu, vlastní žádosti se nevyhovovalo, což opět vyvolalo negativní reakce. Nicméně mimořádná událost byla řešena pouze jedna v období říjen/listopad ve věznici Bělušice na základě fámy, že soudy propouštějí na podmíněné propuštění, ale hlavně na Moravě. Po nevyhovování žádostem o přemístění došlo k reakci ve formě odmítání stravy a nepokoje. Vězeňská služba tento stav zvládla, několik organizátorů bylo potrestáno. Ve skutečnosti k omezením podmíněného propuštění v roce 2020 nedošlo, což dokládá následující tabulka.

Tabulka 27: Celkový počet podmíněně propuštěných odsouzených (s/bez dohledu) na svobodu v letech 2016 až 2020

Rok	Podmíněně propuštění		Celkem
	muži	ženy	
2016	2 191	220	2 411
2017	2 546	316	2 862
2018	2 494	301	2 795
2019	2 718	359	3 077
2020	2 816	439	3 255

Pramen: Statistiky Vězeňské služby ČR.

Obecně nebyl zaznamenán zvýšený výskyt násilí a konfliktů mezi vězni, naopak poklesl počet kázeňských trestů i odměn (ale personál vzhledem ke službám aj. vykonával méně kontrol, vězni nemohli ven, tj. snížila se příležitost porušit režim vycházky nebo něco propašovat).

Ke čtvrtému okruhu, tj. k predikci, zda změny, které přinesla pandemie, mohou předznamenávat trvalejší trend?

Podle názoru dotazovaných bude vše záviset na tom, zda dojde k návratu k původnímu stavu před pandemií. Například u poklesu kapesních krádeží se jedná pouze o přechodný jev, v návaznosti na rozvolnění opět docházelo k nárůstu kapesních krádeží. Lze tedy predikovat, že se jedná pouze o dočasné změny, které s uvolněním cestování pominou. Po dobu, co bude omezen příliv zahraničních turistů a budou omezeny podmínky provozu např. tanečních klubů, barů a diskoték, bude trvat současný stav, po návratu do tzv. normálu se i kriminalita vrátí na původní úroveň. Stejný trend pravděpodobně nastane v oblasti obchodování a užívání omamných a psychotropních látek (OPL), kdy otevření hranic, zrušení omezení pohybu osob vrátí turisty do měst a s tím lze očekávat i nárůst poptávky po OPL. Policie v zásadě očekávala návrat k předpandemickému stavu ve všech oblastech kriminality.

U hospodářské kriminality se některé jevy teprve mohou projevit, možné jsou daňové úniky, vylákání a zneužití covidových dotací, problémy v účetnictví, úpadky firem. Asi

setrvává zvýšená kriminalita páchaná on-line včetně posílení rizikového chování dětí na Internetu a sítích. Režim uzavření doma, výuky on-line, omezení osobního kontaktu je k virtuálnímu prostředí přitáhl ještě více. Kromě toho děti a mladiství obecně mají nízké právní povědomí o aktivitě na sítích, neuvědomují si hranici trestného chování třeba při prolomení hesel, získání osobních údajů, založení falešných profilů atd. Může dojít ještě k většímu přesunu dětí na sociální sítě, je možné, že na internetu dojde k nárůstu některých forem trestné činnosti (sex, šikana, vydírání).

Dalším viditelným trendem je sociální propad uživatelů drog. Dříve cca 75 % z nich mělo trvalé bydliště, nyní je spíše 75 % na ubytovnách, v přístřešcích, nouzovém bydlení, a těch bude přibývat. Dle názoru pracovníků působících v této oblasti se okruh uživatelů OPL tolik nedoplňuje o nové, ale starší uživatelé více propadají k sociálnímu dnu. Často se z nich stávají bezdomovci, už nemají sílu na větší kriminalitu (živí se sběrem z kontejnerů, žebrotou, drobnými krádežemi). Kromě toho se nelepší situace Romů, přibývá vyloučených lokalit.

Odpovědi respondentů rovněž poskytly možnost zjistit dopady pandemie na činnost organizací a institucí:

Dopady na práci Policie:

Policie musela řešit, jak s ohledem na opatření řešit výslechy, řízení, zadržení osob (bránit nákaze, hygienická opatření, roušky, dezinfekce prostor), což bylo technicky i právně náročné. Složitě bylo např. dodržování zákonných lhůt apod. jednání s nemocnými lidmi, (např. problém jejich vzetí do vazby s ohledem na možnost infekce a zdravotní rizika), nakládání se zajištěnými věcmi (uložení, dezinfekce, založení – týkalo se i pošty).

Brzdou bylo dělení policistů na týmy A, B; přičemž policisté některých útvarů nemohli vykonávat práci z domova (operativci např.). Logicky proto ubylo i poznatků z terénu.

Dopady na práci justice:

Významným problémem bylo užití právní kvalifikace s ohledem na vyhlášený stav nouze. Platily přísnější trestní sazby, pachatelé se brali do vazby i za bagatelní trestnou činnost, a to právě s ohledem na trestní sazbu, která činila 2–8 let. Jednání muselo proběhnout před senátem soudu, což vedlo k prodloužení a prodražení trestního řízení, protestům advokátů atd. Nemohlo se konat zkrácené trestní řízení, které by v případě bagatelní trestné činnosti trvalo 2–3 dny, takto i měsíce.

Aktivita soudů se omezila, ale v rozhodování o vazbě to ale nebylo možné; vazební věci bylo nutné řešit bez odkladu. Policie ovšem fungovala ve směnném provozu a trvalo jí to déle.

Složitou logistiku řešily okresní i krajské soudy vzhledem k nutnosti zajistit bezpečnost, řešit omluvy. Dopad na trestní řízení znamenal prodloužení jednání, hlavně u skupinové trestné činnosti.

Z vyhodnocení této situace vyplývá, že hlavně u krádeží za nouzového stavu by měl být zvažován i věcný dopad (souvislost) trestné činnosti, nejen časová shoda (forma kontra materiální korektiv). Formální pojetí trestného činu a aplikace § 205, odst. 4 písm. b) TrZ v souvislosti s tím, že byl s ohledem na situaci nouzového stavu kvůli výskytu pandemie covid-19 automaticky shledáván znak podmiňující použití vyšší trestní sazby, spočívající v naplnění znaku jiná vážná událost ohrožující život nebo zdraví lidí, vedlo k tomu, že tak byla i v případě bagatelní trestné činnosti aplikována vyšší trestní sazba obsažená v této kvalifikované skutkové podstatě.

Rozhodnutí Nejvyššího soudu⁷⁴ přijaté v dubnu 2021 (dle názoru některých respondentů později, než bylo potřeba) zúžilo možnost aplikace této okolnosti podmiňující použití § 205, odst. 4 písm. b) TrZ jen pokud je dána i věcná souvislost mezi událostí ohrožující život a zdraví lidí v souvislosti s výskytem koronaviru a pandemií covid-19 a spáchaným trestným činem. Vedlo to k revokaci případů tam, kde se aplikoval přísnější přístup, i když nebylo věcné zdůvodnění (propojení). Odhadem šlo o cca 1800 případů, což zatíží Nejvyšší soud (stížnost pro porušení zákona).

Objevilo se stíhání za šíření nakažlivé lidské choroby, ale nebyl to častý jev. Covid nebyl uveden v příslušném katalogu nakažlivých nemocí podle nařízení vlády, byl zařazen až na základě nařízení vlády č. 75/2020 s účinností od 13. 3. 2020. Pozoruhodné bylo, že některé činy související se šířením choroby možná měly povahu vydírání (udělejte..., nebo na vás plivnu – jsem nakažený...). V některých případech došlo ke stíhání za nedodržování karantény.

Probační a mediální služba spíše vnímala dopady na přípravné řízení. Na tomto úseku se projevily změny spočívající v poklesu trestné činnosti. Klienti vnímali hrozbu přísnějšího trestu, běžná agenda probíhala s klienty telefonicky, zásadní věci po dohodě osobně. Součinnost se soudy byla v přípravném řízení snížena; všechny orgány činné v trestním řízení pracovaly v upraveném režimu. V přípravném řízení byl menší počet klientů. Obecně poklesl počet přípravných řízení, byly pozastaveny kontakty s rizikovými klienty. Nápad případů pro PMS byl obecně snížený, a to i ve vykonávacím řízení.

Naopak **mediace** fungovaly. Nebyly rušeny, ale podřízeny režimu, bylo jich jen málo případů, zejména v I. pololetí, spíš se pracovalo individuálně se stranami.

Musela se řešit se součinnost při výkonu obecně prospěšných prací (OPP). Ubylo poskytovatelů, i uložené OPP čekaly na možnost k výkonu. Při nemožnosti vykonat celý trest OPP se hledala individuální řešení (vstřícný konstruktivní přístup převládal). V létě už bylo poskytovatelů více, na podzim obavy z pandemie polevily. Využívalo se testování ve spolupráci s poskytovateli (PMS nemohla hradit testy, hradil je proto klient nebo zaměstnavatel).

74 Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 3. 2021, sp. zn. 15 Tdo 110/2021, uveřejněný pod č. 19/2021 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek, část trestní.

Omezily se, výjimečně i zastavily návštěvy pracovníků PMS v místě bydliště. Trvaly namátkové kontroly domácího vězení, ale někdy šlo jen o vizuální kontakt. Neomezila se kontrola elektronického monitoringu.

Omezení vstupu do věznic se řešilo on-line. Bylo třeba vyřešit problém software; od listopadu už příslušná platforma v justici existuje a funguje, užívá ji PMS, soudy, vězeňství.

Širší využívání videokonferenčního jednání v zásadě vedlo k modernizaci justice. Videokonference byly použity na výsledky i řízení.

Dopady na vězeňství:

Ve vězeňství došlo k omezení extra i intermurálních aktivit, byly omezeny vstupy dalších subjektů do věznic včetně nevládních organizací; vstupovat mohli jen duchovní. Probační služba měla vstup pouze na základě zákonného důvodu (např. vyžádaná zpráva soudem). Advokátům byly umožněny videohovory (podle zákona do vězení mohli vstupovat, ale omlouvali se z důvodu zdravotních obav). Omezení činnosti soudů však nesnížilo počty rozhodnutí o podmíněném propuštění.

Vězňové nemohli docházet do zaměstnání mimo věznici, pouze tam, kde zaměstnavatel prokázal potřebu, že se bez nich neobejde (potravinářství). Pokles zaměstnanosti vedl k poklesu příjmů vězňů.

Vězeňství mohlo provádět úpravy v ubytování vězňů (někde uzavřeny celé oddíly, slučování skupin). V kantýnách VS umožnila nákup vitaminů a jeden balík z domova navíc, obdobně bylo umožněno zvýšení kapesného na úkor úložného, ale ukázalo se, že to koliduje se legislativou. Kromě toho to vyvolalo problém, že vězni opouštěli výkon trestu bez uspořené částky.

Ani v tomto období vězeňská služba nezaznamenala zvýšené množství mobilů mezi vězni (nebyl, kdo by je přinesl). Na výskyt drog ve vězení neměla pandemie zásadní vliv, stav byl setrvalý.

Díky pokroku v elektronizaci (umožnění „skype návštěv“ jako kompenzační možnosti pro vězně) došlo ke snížení napětí ve věznicích. Nevládní organizace pomohly při zajištění videohovorů z vyloučených lokalit. Byly rovněž umožněny delší telefonní hovory (z 20 na 30 minut denně).

PMS komunikovala přes platformu „soudy“. Pozitivním výsledkem tohoto období byl pokrok v elektronizaci, rozvoji videokomunikace.

Dopady na preventivní práci:

Prevence je založena především na osobním kontaktu; v době pandemie a omezujících opatření se ukázalo, že lze pracovat i bez osobních kontaktů, nicméně účinnost je tím snížena.

Mnoho kontaktů se přesunulo on-line, ale vše nebylo možné takto řešit nelze (akce typu práce s rodinami a dětmi, tábory, výlety aj.), komunikace se seniory. Po přerušení práce a téměř roční pauze práce s klienty (např. drogovými), bylo třeba začínat na některých úsecích znovu od začátku, někteří klienti se zcela ztratili z kontaktu. Chybělo i osobní setkávání metodiků s místními a krajskými preventisty, chyběl přímý styk s terénem.

Vážný problém vznikl ve spolupráci s úřady práce, které omezily činnost.

Na některých krajích a obcích spadali preventisté pod krizové štáby, které řešily jiné akutní úkoly, na které někdy využívaly i pracovníky prevence (rozvoz materiálu). Samosprávy někdy v průběhu roku snižovaly dříve schválené rozpočty na prevenci a převáděly prostředky jinam.

Dopady na sociální práci:

Omezený nebo znemožněný přístup do středisek vedl k přerušení osobních kontaktů a vazeb. Sociální pracovníci byli zakryti rouškami, což u některých klientů zvyšovalo pocit deprese.

U propouštění vězňů nebyl přístup do věznic, kurátoři nemohli docházet za vězni připravovat je na propuštění; v tom alespoň částečně pomáhaly videokonference a skype.

Jen část vězňů po propuštění se mohla vrátit do svého zázemí, ale ostatní se obraceli na přetížený systém sociální pomoci. Cítili se ještě více upozaděni, zesilovaly kriminogenní situace.

V důsledku pandemie přibyli klienti sociální práce, ale bylo to spíš v důsledku změn v chování společnosti. Po první vlně solidarity už se třeba nenosilo do středisek darované oblečení. Ubývaly pracovní příležitosti. Na druhé straně se zvýraznila autorita kurátorů, protože byli v roli těch, kdo si vědí rady, představovali kanál klientů pro styk se světem.

I pro sociální práci představovalo významný problém omezení činnosti a možnosti kontaktů s úřady práce (např. i pro příjem žádostí o dávky pro lidi bez trvalého bydliště). Vůči úřadům práce se nedařilo prosazovat on-line komunikaci.

Podle názoru sociálních pracovníků/kurátorů by měla být významnější role kraje: kraj by měl zajistit služby, pracovní příležitosti, ubytování atd. Rozdíly byly v přístupu krajů – některé kraje v této nové situaci více pracovaly s terénními sociálními pracovníky, pomáhaly, vydávaly a rozpracovávaly metodické pokyny, jiné ne.

Nevládní organizace rovněž řešily svoji činnost v podmínkách pandemie a omezení. Rubikon uzavřel své pobočky v březnu, ale jen na 14 dní a řešilo se, jak bezpečně pokračovat v práci.

Např. v Praze na Kotlasce otevřeli tzv. krizové okénko (alespoň 1x týdně otevřené na 4 hodiny s možností kontaktu s pracovníci Rubikonu, což bylo určeno osobám propuštěným z výkonu trestu).

O této možnosti kontaktu a pomoci byly informovány věznicové, vyřizovalo se poradenství, potraviny pro potřebné propuštěné, osobní kontakt, vyplňování formulářů, administrativa. Zaznamenali zvýšenou bezradnost propuštěných. Na podzim byl preferován on-line kontakt s klientem, ale v případě potřeby byl možný i osobní kontakt. Hodně klientů má psychiatrické problémy a pro ně se obtížně hledá kvalifikovaná pomoc. Řada klientů má drogovou minulost a adiktologické služby byly jen po telefonu.

On-line poradenství zavedl i Bílý kruh bezpečí (BKB), ale překážkou byly bariéry ve vybavení a užívání na straně klientů odkázaných na technickou pomoc. Klientela BKB se nezměnila, pomoc se rozšířila i na základní poradenství. Mezi klienty se nově objevovali i muži v reakci na svá traumata – úmrtí blízkých, ztráta zaměstnání.

Nejistota panovala ve společnosti obecně, ale na sociálně handicapované, propuštěné, uživatele drog atd. dopadala ještě citelněji.

Zmizely pracovní příležitosti (gastroslužby zaměstnávající ženy, stavebnictví pro muže), firmy nepracovaly nebo nenabíraly pracovníky.

Dalším traumatem bylo, že ti, co byli propuštěni po delším trestu, se těšili se na relativní volnost. Náhle zjistili, že podléhají opět přísným pravidlům chování. U klientů nastal větší propad do chudoby a organizace očekávají, že do ní propadne i část nižší střední třídy.

Organizace Locika upravila komunikaci s klienty (dětmi) do formy chatové komunikace (v chatu je jeden pracovník, na klienta má 90 minut – klient je anonymní, je to pro dítě snadná forma komunikace, neslyší ho jeho okolí, s klientem se pracuje individuálně, rozšířila se spolupráce s psychiatry).

Situace měla dopady na psychiku v rodinách a vyvolala následné tenze, které se více projevovaly v rizikových rodinách.

Obecně více respondentů, zejména z oblasti sociální práce konstatovalo, že systém sociální péče a pomoci nebyl připraven na náraz pandemie (a nejen systém sociální práce); je škoda, že k přípravě na podobnou mimořádnou situaci nebyly využity zkušenosti ze zvládnutí poslední velké amnestie (nápor klientů). Na počátku první vlny pomáhala široká veřejnost (šití roušek aj.), pak tato solidarita ustávala a pracovníci systému sociální práce zůstávali osamoceni. V prvním období panoval chaos, musely se improvizovat základní věci v sociální sféře a práci s klienty. Na tyto mimořádné situace by měl existovat krizový plán, který není systémově vytvořen a připraven (např. při uzavření školy ponechat jednu třídu pro ohrožené děti; nebylo snadné umožnit dětem on-line výuku, protože ne všechny pro to měly v rodinách podmínky). Krizový systém by měl být nastaven tak, aby fungoval (naběhl) od počátku obdobného problému. Důležité by bylo mít rámcová pravidla, která přitom umožňují individuální řešení. Takový systém by se již mohl opřít o to, že byly aktivovány a vytvořeny nouzové sítě spolupráce.

Měla by se rovněž řešit systematická příprava a vzdělávání sociálních pracovníků (i např. kurs první pomoci, sebeobranu, praktický výcvik – co dělat v mimořádné situaci).

System sociálně právní ochrany není jednoduše říditelný, má dvojí metodické řízení, záleželo na postoji krajů. Postupy nejsou řešeny systémově, záleží na síťování a osobních kontaktech.

VII.4. Shrnutí

Lze říci, že poznatky z ČR víceméně v hlavních rysech potvrzují stav a vývoj v Evropě. Pozoruhodné je, že přes celkový pokles zůstala struktura kriminality, co se týče proporcí jednotlivých druhů kriminality v podstatě stejná. Byl zjišťován průběžný nárůst kriminality páchané v kyberprostoru, který ovšem víceméně odpovídal trendu posledních let, nicméně byl zřejmě stimulován dopadem pandemie a omezujících opatření. Drogový trh prokázal značnou rezistenci vůči dopadům restriktivních patření, obchodníci s drogami dokázali nacházet náhradní cesty dodávek a distribuce zboží. V justici se projevila potřeba korekce formálních ustanovení trestního zákona (vyhlášení nouzového stavu) materiálním korektivem, na což reagoval svým judikátem Nejvyšší soud.

Obecně se očekává, podle vyjádření dotazovaných praktiků, návrat ke stavu před pandemií po odeznění restriktivních opatření. Některé dopady se ovšem mohou projevit až s určitým časovým odstupem, např. v oblasti hospodářské kriminality ve vazbě na různé podpůrné a dotační programy, resp. jejich zneužívání, a zejména u dětí a mládeže, kde byl konstatován značný negativní psychický dopad na tuto skupinám populace.

Pandemie odhalila také slabá místa v možnostech a schopnostech reakce na tuto mimořádnou situaci. Zejména jde o nepřipravenost systému sociální práce na krizový stav, kde je praxí naléhavě pocítována potřeba předem připraveného „krizového plánu“, který by v hlavních rysech stanovil způsoby práce a spolupráce zainteresovaných organizací a institucí v případě naléhavé potřeby a mimořádných okolností. Dále se plně projevila nedostatečná kapacita zařízení péče o mládež a děti, které se dostávají do psychických problémů. Pokud bychom měli mluvit o pozitivním vlivu protipandemických opatření, šlo hlavně o urychlenou aplikaci možností elektronické komunikace mezi příslušnými institucemi, resp. jejich klienty.

VIII.

Kyberkriminalita v České republice

Současnou společnost si lze jen stěží představit bez informačních a komunikačních technologií (dále jen „ICT“), mezi nimiž dominuje internet. Odvrácenou stranou jejich užívání je kriminalita s nimi spojená, která narůstá spolu s tím, jak se zvyšuje počet uživatelů internetu,⁷⁵ množství jejich aktivit online (Informační společnost v číslech, 2021, str. 44), spektrum používaných zařízení a závislost (nejen) každodenních činností na digitálních technologiích, včetně např. každodenní mezilidské komunikace nebo řízení chytrého města aj.

Kyberkriminalitu lze definovat mnoha způsoby (Vlach, Kudrlová, & Paloušová, 2020, str. 12 an.), ten zřejmě nejběžnější ji spojuje s používáním ICT a člení na kriminalitu závislou na ICT (např. malware) a kriminalitu usnadněnou ICT (např. dětská pornografie) (Home Office, 2019, str. 21). V této kapitole se zaměříme na hlavní z tzv. počítačových trestných činů (§ 230–232 TrZ), a to neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací dle § 230 TrZ. Ten zahrnuje jednak samotný neoprávněný přístup k informačnímu systému, jednak neoprávněnou manipulaci s daty (bez ohledu na to, zda byl samotný přístup k datům oprávněný či nikoli).⁷⁶ Poukážeme dále na problematiku latence kyberkriminality a nastíníme několik aktuálních poznatků o tzv. ransomwaru, phishingu⁷⁷ a dalších jevech.

VIII.1. Neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací v letech 2015–2020

Hlavním zdrojem informací o stavu kybernetické kriminality v ČR jsou resortní statistiky Ministerstva vnitra (policejní statistiky) a Ministerstva spravedlnosti (justiční statistiky). Relevantní policejní statistiky hovoří souhrnně o poškození a zneužití záznamu na nosiči informací,⁷⁸ justiční statistiky pak jednotlivě o § 230, 231 a 232 TrZ.⁷⁹ Představené údaje se soustředí na období posledních 5 let, neboť až do roku 2015 byly počty zjištěných skutků i stíhaných, obžalovaných a odsouzených osob vesměs relativně nízké.

75 Zatímco v roce 2010 používalo internet v ČR 61,8 % osob starších 16 let, v roce 2020 používalo internet již 81,3 % osob (Informační společnost v číslech 2021, str. 38).

76 Trestný čin neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací obsahuje dvě základní skutkové podstaty, v praxi však bývá jejich rozlišování nejednotné a nezářká a chybné (Vlach, Kudrlová, & Paloušová, 2020, str. 38).

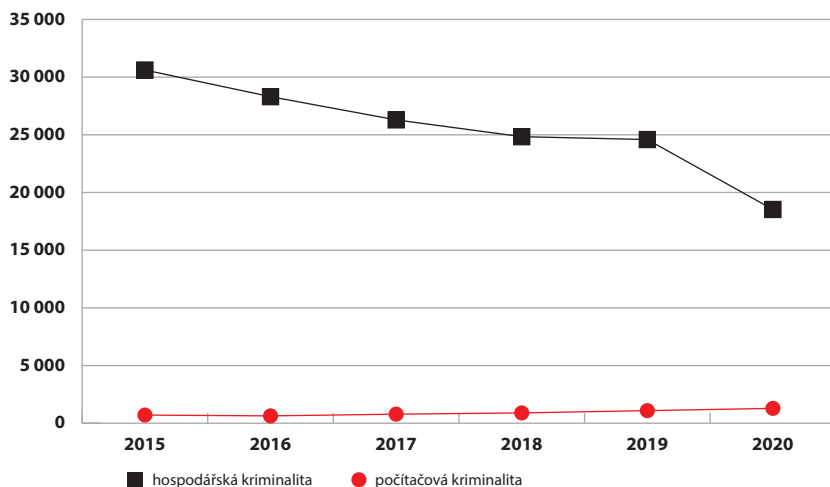
77 Ransomware je zašifrování zařízení (nebo jeho části) bez vědomí jeho uživatele a s požadavkem výkupného za opětovné zpřístupnění. Phishing je email ze zdánlivě důvěryhodného zdroje usilující nejčastěji o přihlašovací údaje adresáta (např. heslo k účtu na sociální síti) nebo jiné osobní údaje (např. číslo bankovního účtu) nebo poslání peněz.

78 Vykazováno pod jednotnou takticko-statistickou klasifikací č. 865.

79 K naplnění skutkových podstat počítačových trestných činů opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla k počítačovému systému a jiných takových dat (§ 231 TZ) a poškození záznamu v počítačovém systému a na nosiči informací a zásah do vybavení počítače z nedbalosti (§ 232 TZ) dochází pouze sporadicky. Protože však policejní statistiky vykazují všechny počítačové trestné činy souhrnně, předložené justiční statistiky zahrnují údaje o všech těchto činech tak, aby si vzájemně odpovídaly.

Z policejních statistik v období let 2015–2020 vyplývá vzrůstající trend počtu registrovaných případů poškození a zneužití záznamu na nosiči informací. Policejní statistiky řadí počítačové trestné činy, na rozdíl od trestního zákoníku a justičních statistik, mezi hospodářskou kriminalitu.

Graf 47: Vývoj počtu registrovaných skutků poškození a zneužití záznamu na nosiči informací ve srovnání s hospodářskou kriminalitou vůbec v letech 2015–2020 dle policejních statistik

Pramen: Statistika Policie ČR.

Tabulka 28: Vývoj počtu registrovaných skutků poškození a zneužití záznamu na nosiči informací ve srovnání s hospodářskou kriminalitou vůbec v letech 2015–2020 dle policejních statistik

	Hospodářská kriminalita	Poškození a zneužití záznamu na nosiči informací	Podíl poškození a zneužití záznamu na nosiči informací na hospodářské kriminalitě
2015	30 616	707	2 %
2016	28 306	635	2 %
2017	26 294	784	3 %
2018	24 837	893	4 %
2019	24 589	1 092	4 %
2020	18 528	1 287	7 %

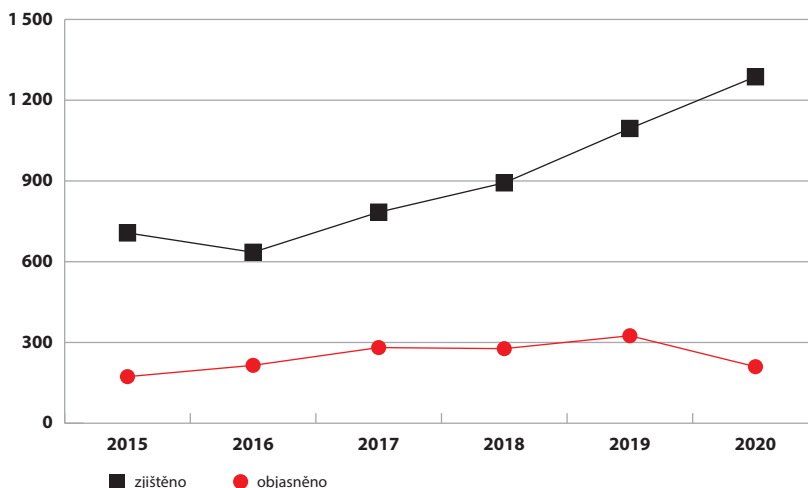
Pramen: Statistika Policie ČR.

Přestože počet registrovaných počítačových trestných činů více méně soustavně mírně roste, jejich procentuální zastoupení v rámci hospodářské kriminality ovlivňuje z velké části i pokles registrovaných skutků spadajících do oblasti hospodářské kriminality vůbec.

Při podrobnějším pohledu na samotný vývoj počítačových trestných činů se ukáže výjimka v roce 2016, kdy došlo k meziročnímu poklesu o 72 případů (tj. o 10 %), naopak k největšímu nárůstu došlo v roce 2019, kdy bylo ve srovnání s předchozím rokem registrováno o 202 skutků více. Průměrná míra objasněnosti zmíněných případů v daném

období činila 29 %. Po většinu období měla mírně vzrůstající trend, ale v roce 2020 došlo k výraznějšímu meziročnímu poklesu míry objasněnosti na 16 %. Vývoj počtu registrovaných skutků poškození a zneužití záznamu na nosiči informací dle § 230–232 TrZ spolu s jejich objasněností ilustruje graf 48.

Graf 48: Vývoj počtu registrovaných skutků poškození a zneužití záznamu na nosiči informací v letech 2015–2020 dle policejních statistik

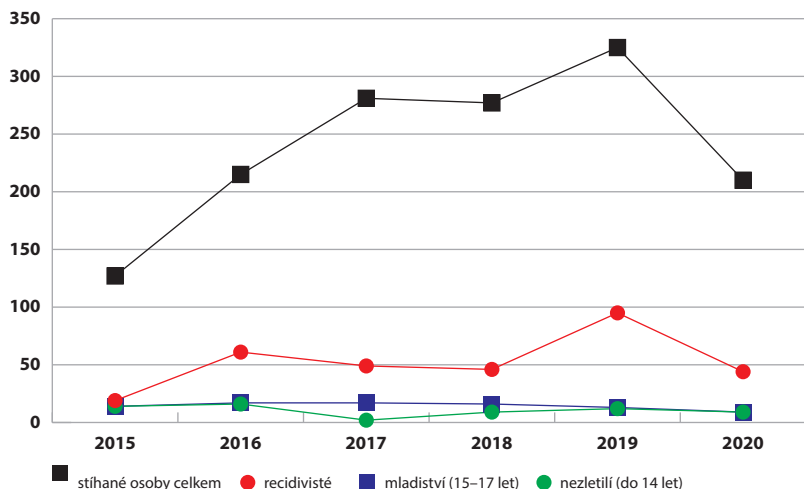
Pramen: Statistiky Policie ČR.

Jako možná vysvětlení poklesu objasněnosti od roku 2019 se nabízí zejména okolnosti spojené s pandemií covid-19 v podobě ztížených možností prověřování a vyšetřování ze strany Policie ČR, ale i pouze limitované možnosti Policie ČR zabývat se důkladně pouze určitým množstvím zjištěných případů, jejichž nápad však dané možnosti překročil. Uvažovat lze také např. o charakteru útoků.⁸⁰

Policejní statistiky poskytují též relevantní údaje o osobách, které měly objasněné skutky dle § 230–232 TrZ spáchat. V letech 2015–2019 vykazoval celkový počet těchto stíhaných osob vzrůstající trend, v roce následujícím byl však zaznamenán výrazný pokles o 35 %, a to přibližně na úroveň roku 2016 (viz následující graf a tabulka). Recidivisté se na páčání zmíněných skutků podíleli ve sledovaném období v průměru 21 %, přičemž největšího podílu (29 %) dosáhli v roce 2019. Nezletilí do 14 let se průměrně na páčání podíleli pouze 5 % a mladiství (od 15 do 17 let) 7 %. U obou věkových skupin mládeže (osoby mladší 18 let) byl v letech 2015–2020 navíc zřejmý mírně klesající trend. Od roku 2016 již policejní statistiky nerozlišují pohlaví, nicméně v roce 2015 činil podíl žen na páčání uvedených skutků 28 %.

⁸⁰ Např. čistě digitální forma provedená pachatelem schopným znemožnit či alespoň výrazně ztížit svou dohledatelnost.

Graf 49: Vývoj počtu osob stíhaných pro poškození a zneužití záznamu na nosiči informací v letech 2015–2020 dle policejních statistik

Pramen: Statistika Policie ČR.

Tabulka 29: Vývoj počtu osob stíhaných pro poškození a zneužití záznamu na nosiči informací v letech 2015–2020 dle policejních statistik

Rok	Stíhané osoby celkem	Recidivisté	Nezletilí (do 14 let)	Mladiství (15–17 let)	Ženy
2015	127	19	14	14	36
2016	215	61	16	17	
2017	281	49	2	17	
2018	277	46	9	16	
2019	325	95	12	13	
2020	210	44	9	9	

Pramen: Statistika Policie ČR.

I v tomto případě lze předpokládat, že strmý pokles počtu osob stíhaných pro poškození a zneužití záznamu na nosiči informací ovlivnila do jisté míry opatření spojená s pandemií covid-19.

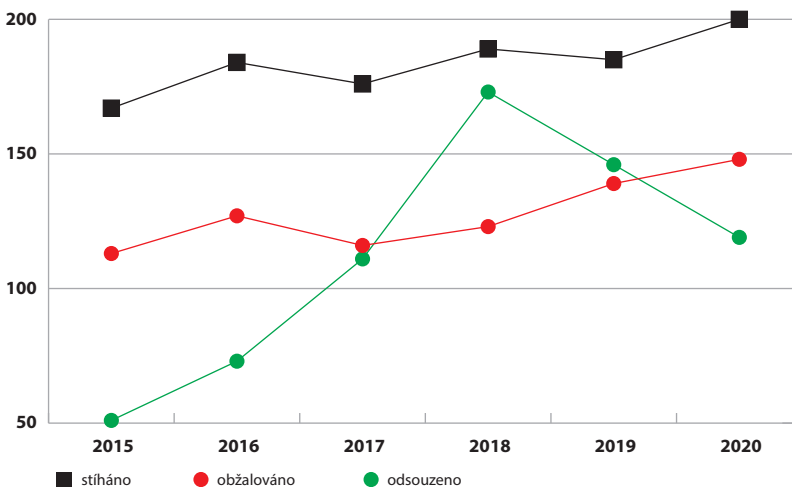
Neméně zajímavé poznatky skýtají justiční statistiky dostupné především prostřednictvím systému CSLAV⁸¹ Ministerstva spravedlnosti. Jak je zřejmé z dat o stíhaných,⁸² obžalovaných a odsouzených osobách za počítačové trestné činy v letech 2015–2020, došlo v tomto období k víceméně plynulému nárůstu počtu stíhaných a obžalovaných. Naproti tomu vývoj počtu odsouzených nebyl ušetřen zásadního zvratu. Do roku 2018 počet od-

81 Centrální statistické listy a výkaznictví, zčásti veřejně přístupné.

82 Počet stíhaných osob se liší v závislosti na tom, zda sledujeme policejní či justiční statistiky.

souzených vykazoval vzrůstající trend, přičemž největšího meziročního nárůstu (o 57 %) bylo dosaženo právě v roce 2018. V následujících dvou letech naopak počet odsouzených klesal tak, že v roce 2020 činil meziroční pokles 20 %, jak ukazuje následující graf.

Graf 50: Vývoj počtu osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených za trestný čin dle § 230-232 TrZ v letech 2015–2020 podle justičních statistik

Pramen: Justiční statistiky.

Tabulka 30: Vývoj počtu osob stíhaných, obžalovaných a odsouzených za trestné činy dle § 230–232 TrZ v letech 2015–2020 podle justičních statistik

Rok	Stíháno	Obžalováno	Odsouzeno
2015	167	113	51
2016	184	127	73
2017	176	116	111
2018	189	123	173
2019	185	139	146
2020	200	148	119

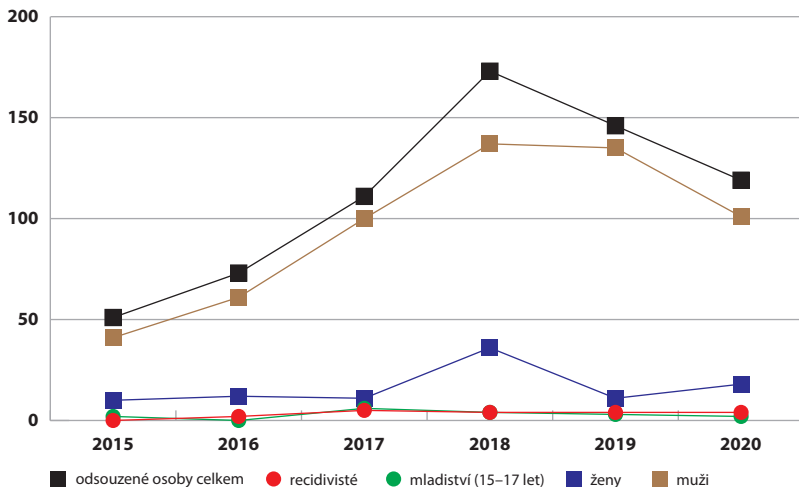
Pramen: Justiční statistiky.

Výraznější nárůst počtu odsouzených osob v roce 2018 snad můžeme do jisté míry přičíst mimo jiné celkově kratší průměrně době, kterou potřebovaly okresní soudy k vyřízení jednotlivých věcí,⁸³ díky čemuž mohly při relativně stejném počtu trestních soudců vyřídit více věcí. Pakliže bychom nezohlednili údaje z roku 2018, počet odsouzených osob by vykazoval téměř setrvalý mírný nárůst, opět až k roku 2019 (a 2020), kdy menší množství odsouzených osob pravděpodobně ovlivnily okolnosti spojené s pandemií covid-19.

83 Jak uvádí výroční zpráva Ministerstva spravedlnosti (Ministerstvo spravedlnosti, 2019, str. 44).

O odsouzených osobách poskytují justiční statistiky i další údaje. Např. ženy tvořily v letech 2015–2020 průměrně 15 % odsouzených, přičemž největší podíl odsouzených (21 %) představovaly ženy právě v roce 2018. Recidivisté označení soudem⁸⁴ tvořili ve zmíněném období průměrně 3 %, mladiství ve věku od 15 do 17 let pak pouze 2 % odsouzených.

Graf 51: Osoby odsouzené za skutky dle § 230–232 TrZ v období let 2015–2020 dle justičních statistik

Pramen: Justiční statistiky.

Tabulka 31: Osoby odsouzené za skutky dle § 230–232 TrZ v období let 2015–2020 dle justičních statistik

Rok	Odsouzené osoby celkem	Recidivisté	Mladiství (15–17 let)	Ženy	Muži
2015	51	0	2	10	41
2016	73	2	0	12	61
2017	111	5	6	11	100
2018	173	4	4	36	137
2019	146	4	3	11	135
2020	119	4	2	18	101

Pramen: Justiční statistiky.

I v této tabulce se zřetelně vymyká rok 2018, a to výrazně vyšším počtem odsouzených žen oproti ostatním letům, patrný je pochopitelně též pokles v letech 2019 a 2020 (zřejmě opět s ohledem na okolnosti pandemie covid-19).

Soudy ukládaly odsouzeným osobám jako hlavní sankci převážně trest odnětí svobody s podmíněným odložením, dále pak peněžní trest a v méně případech nepodmíněný trest odnětí svobody. Jako vedlejší sankce uplatňovali zejména zákaz činnosti a opět peněžní trest.

⁸⁴ Tj. osoby, u nichž soud přihlédl k faktu, že obviněný je recidivistou. Údaj proto není srovnatelný např. s „recidivisty“ dle policejních statistik nebo s počtem recidivistů vůbec (Rozum, Tomášek, Vlach, & Háková, 2016, str. 31).

Tabulka 32: Sankce ukládané odsouzeným pachatelům § 230 TrZ v období let 2015–2020 dle justičních statistik

§ 230	Hlavní sankce					Vedlejší trest		
Rok	Trest odnětí svobody – nepodmíněný	Trest odnětí svobody – podmíněný	Obecně prospěšné práce	Zákaz činnosti	Peněžitý trest	Zákaz činnosti	Peněžitý trest	Jiný
2015	5	38	5	0	0	5	0	4
2016	6	50	6	0	5	4	2	6
2017	10	72	5	0	15	2	4	9
2018	9	111	4	1	40	10	11	15
2019	12	79	8	1	36	9	10	13
2020	8	66	9	0	28	10	7	15

Pramen: Justiční statistiky.

Nutno připomenout, že představené tabulky a grafy zobrazují údaje odpovídající počítačovým trestným činům, tedy § 230–232 TrZ (případně pouze § 230 TrZ), představují tedy pouze určitou výšeč kyberkriminality jako takové. Nezachycují řadu jiných jednání, která pod kyberkriminalitu nepochybně spadají, jako jsou rozmanitá podvodná jednání online, nakládání s dětskou pornografií atp.⁸⁵

VIII.2. Latence kyberkriminality

Na základě statistických údajů si lze utvořit určitý obrázek o podobě registrované kriminality. Slovo „registrované“ je ovšem třeba zdůraznit, protože mezi všeobecně přijímané domněnky týkající se kyberkriminality patří její předpokládaná vysoká latence.⁸⁶ Odhad její výše se běžně pohybuje v desítkách procent a liší v závislosti na typu jednání (např. zda jde o šíření dětské pornografie nebo phishing).

Výzkum kyberkriminality probíhající v IKSP proto prostřednictvím dotazníkového šetření⁸⁷ zjišťoval mimo jiné i ochotu respondentů obrátit se na policii, pakliže se stali obětí některého z vybraných jednání online. Podařilo se v něm získat odpovědi od 6 811 českých respondentů-uživatelů internetu ve věku 16–74 let zastoupených reprezentativně z hlediska pohlaví, věku, vzdělání, kraje a velikosti obce.⁸⁸ Dotazník zahrnoval oblast používaných zařízení, bezpečnostní návyky, obchodování online, internetové bankovníctví, phishing, ransomware, používání emailů a sociálních sítí a herních účtů. Směřoval zhruba na období roku 2020 a na zkušenosti respondentů v postavení oběti i útočníka (self-report).

85 Problematické je mnohdy i samotné (ne)podřazení jednání mezi počítačové trestné činy ze strany orgánů činných v trestním řízení (Vlach, Kudrlová, & Paloušová, 2020, str. 16).

86 Např. J. Clought udává, že na základě provedených studií není nahlášeno mezi 25,4–57 % incidentů (Clought, 2015, str. 16).

87 Kromě uvedeného dotazníkového šetření zahrnuje probíhající projekt věnující se výzkumu kyberkriminality i analýzu trestních spisů týkajících se trestních řízení vedených pro spáchání počítačového trestného činu, která skončila pravomocným odsouzením pachatele v roce 2019.

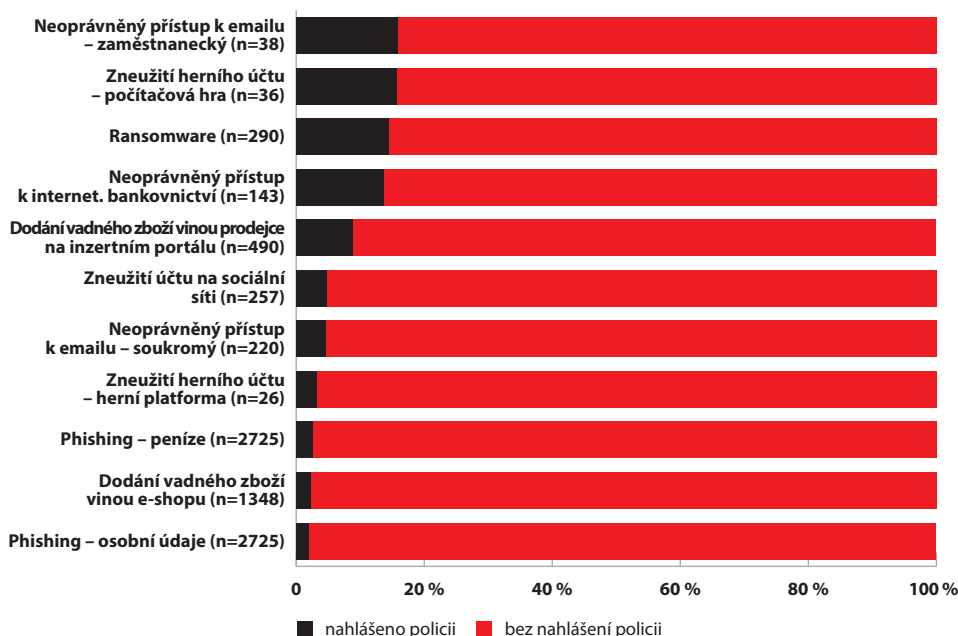
88 Sběr dat proběhl metodou CAWI (computer assisted web interviewing – dotazování prostřednictvím online dotazníku) a realizovala ho agentura ppm factum research, s. r. o.

Následující údaje vycházející z uvedeného šetření sice nekorespondují zcela s jednáním registrovaným jako neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací,⁸⁹ přesto onen obrázek dokresluje a v jistém ohledu i přesahuje.⁹⁰

Respondenti, kteří se stali obětí vybraných jednání (viz dále), odpovídali mimo jiné na to, zda se při řešení⁹¹ svého problému obrátili na policii.⁹² Je však vhodné podotknout, že ne nutně by dané jednání naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (počítačového či jiného), přesto zjištěné údaje stojí za povšimnutí.

Graf 52: Podíl osob, které se staly obětí daného jevu a při jeho řešení by se obrátily na policii

Pramen: Výzkum IKSP.

89 Jedním z důvodů přesahu je skutečnost, že orgány činné v trestním řízení nejsou vždy zcela důsledné v aplikaci skutkových podstat počítačových trestných činů – příkladem může být podvodné mámení peněz prostřednictvím zneužitího cizího účtu na sociální síti označené pouze jako podvod (§ 209 TZ), ale nikoliv v souběhu s neoprávněným přístupem k počítačovému systému a nosiči informací s ohledem na neoprávněný přístup k onomu cizímu účtu (§ 230 odst. 1, 2 TZ).

90 Např. podvodný e-shop nebo podvodné mámení peněz prostřednictvím falešného účtu na sociální síti nemohou naplnit skutkovou podstatu trestného činu neoprávněného přístupu k počítačovému systému a nosiči informací (§ 230 TZ), přesto nepochybně pod kyberkriminalitu spadají.

91 Respondenti mohli zvolit více možností současně.

92 Dotazník záměrně pracoval s výrazem „policie“, a nikoliv např. "Policie ČR" nebo "policejní orgán".

Písmeno „n“ v závorce u každého jevu označuje počet respondentů, kteří se v uplynulých 12 měsících (tj. zhruba v období roku 2020) osobně setkali s daným jevem v pozici napadeného,⁹³ procentuální podíl pak množství respondentů v rámci této skupiny, kteří nahlásili svou zkušenost policii.

Graf názorně ukazuje, že značná část sledovaných jevů leží zcela mimo dosah orgánů činných v trestním řízení. Nutno ovšem poukázat na specifickou kyberkriminalitu, kdy řadu jejich dopadů nejsnáze odstraní samotná napadená osoba, mnohdy bez větších obtíží (např. zašifrovaný počítač obnovou dat ze záloh), a zároveň může být extrémně obtížné až nemožné dopadnout pachatele (např. původce hromadně náhodně distribuovaného malwaru). Troufáme si odhadnout, že velká část sledovaných jevů odpovídá této mírnější charakteristice (typicky např. phishingový email, který adresát bez dalšího smaže), přesto se vyskytují i případy se závažnými újmami, ať už majetkovými či psychickými (např. odčerpání peněz z internetového bankovníctví nebo kyberšikana).

Při oznamování uvedených jednání policii lze vysledovat určité signifikantní korelace⁹⁴ ve vztahu k pohlaví, věku, vzdělání, kraji i velikosti obce, které se liší v závislosti na sledovaném jevu. Nejčastěji respondenti oznamují policii zneužití zaměstnaneckého emailu⁹⁵ (15,9 % napadených respondentů), zatímco u soukromého emailu to bylo již výrazně méně (4,6 %), v obou případech bez statisticky významného rozlišení sledovaných proměnných. Mezi častěji oznamované případy zneužití se kupodivu řadí i zneužití herního účtu⁹⁶ pro konkrétní hru (15,7 %), na rozdíl od herního účtu v rámci herní platformy⁹⁷ (3,2 %), i zde bez statisticky významného rozlišení pohlaví, věku, vzdělání, kraje či velikosti obce. Častěji oznamovaný ransomware (14,5 %) nahlašují více ženy (21,3 %), vysokoškolsky vzdělané osoby (24,1 %) a obyvatelé Jihomoravského kraje (26,3 %). Naopak ho neoznamují muži (nahlásilo 11,2 %) a osoby starší 60 let (nahlásilo 3,6 %).⁹⁸ Respondenti oznamovali relativně častěji také napadení jejich účtu k internetovému bankovníctví⁹⁹ (13,6 %), signifikantně často osoby mladší 30 let (25,9 %). Výrazný rozdíl je patrný u nakupování online¹⁰⁰ při rozlišení inzertních portálů (nahlásilo 8,8 %) a e-shopů (nahlásilo 2,3 %). Signifikantní roli zde hrála pouze skupina respondentů ve věku 45–59 let, kteří se významně často neobrátili na policii ohledně své negativní zkušenosti s inzertním portálem (záporná korelace, nahlásilo 3,8 % respondentů). Za zmínku stojí také neoprávněný přístup k účtu na sociální síti,¹⁰¹ který nahlásilo 4,8 % respondentů, ovšem i zde bez signifikantně významného rozlišení

93 Nelze je vždy označit za „oběť“ – např. adresáta phishingového emailu, který na něj nereagoval, a tudíž mu nevznikla ani žádná újma.

94 Na hladině významnosti 0,05.

95 Přesněji řečeno neoprávněný vstup do emailové schránky.

96 Použití účtu bez souhlasu jeho majitele.

97 Platformy sloužící ke hraní různých her, např. hojně využívaný Steam.

98 Blíže k ransomwaru a phishingu, který stojí na opačné straně škály, viz dále.

99 Vstup do internetového bankovníctví bez výslovného svolení jeho majitele.

100 Dotaz směřoval na dodání vadného zboží vinou prodejce.

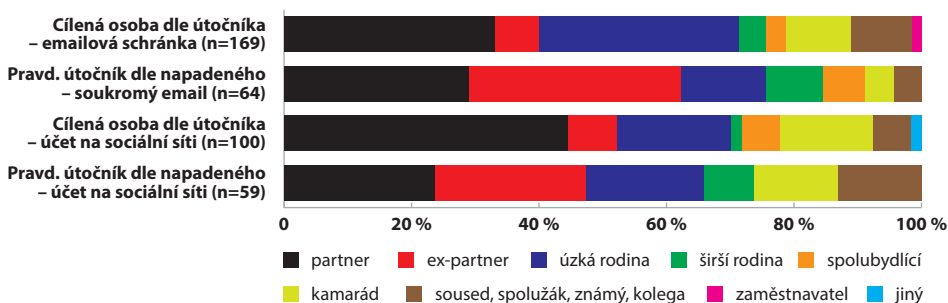
101 Samostatnou problematiku nad rámec této kapitoly představují falešné účty na sociálních sítích, tedy účty založené na základě smyšlené identity či založené sice s využitím identity někoho jiného, avšak bez zásahu do vlastního účtu takové osoby.

sledovaných proměnných. Zbývá zmínit phishing, se kterým se setkalo zdaleka nejvíce respondentů, ať už šlo o lákání peněz (policii nahlásilo 2,6 % respondentů) či osobních údajů (oznámeno 1,9 %). Lákaní peněz phishingovým emailem hlásily signifikantně často osoby ve věku 60 a více let (4,2 %), vyučené osoby bez maturity (4,5 %) a naopak nehlásili respondenti ze Středočeského kraje (0,6 %). Phishing požadující osobní údaje oznamovaly signifikantně často osoby mladší 30 let (3,3 %) a muži (2,6 %), naopak nehlásily ženy (0,9 %).

Latence kyberkriminality může mít mnoho důvodů. Jedním z nich může být příbuzenský vztah mezi útočníkem a napadeným, kdy např. k řadě neoprávněných přístupů do emailové schránky a k účtům na sociálních sítích dochází mezi partnery navzájem či ze strany rodičů kontrolujících vlastní děti.¹⁰² Roli bude zcela nepochybně hrát také případné způsobení újmy, ať už ve finanční, psychické či sociální rovině.

K uvedeným údajům je navíc třeba připočítat tu část útoků, o nichž se napadená osoba vůbec nedozví – např. neví o tom, že útočník sleduje její emailovou poštu. Pro ilustraci možno uvést rozdíl mezi předpokládanými útočníky, kteří dle respondentů-obětí měli neoprávněně použít jejich emailovou schránku či účet na sociální síti, a skutečnými cíli, o nichž vypovídali respondenti-útočníci.¹⁰³

Graf 53: Cílené osoby neoprávněného přístupu do emailové schránky nebo na účet na sociální síti dle respondentů-útočníků a pravděpodobní útočníci dle respondentů-obětí

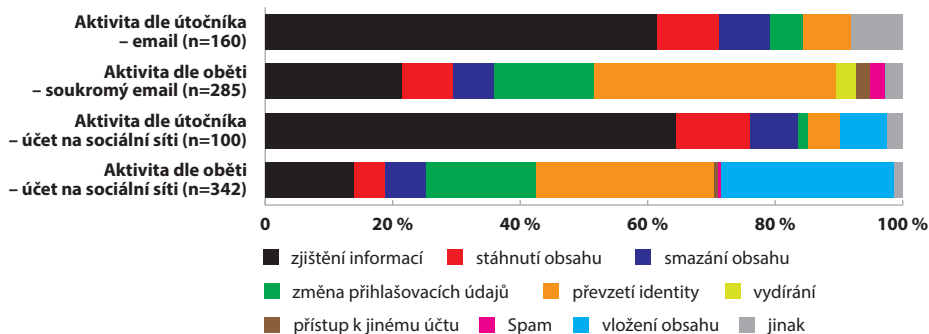
Pramen: Výzkum IKSP.

Z grafu je patrné, že zřejmě dochází k neoprávněným přístupům mezi partnery a osobami v rámci úzkého rodinného kruhu, o nichž se napadené osoby nedozví. To koresponduje s aktivitami, ke kterým dochází v souvislosti s neoprávněnými přístupy do emailových schránek a k účtům na sociálních sítích.

102 O pravděpodobně neoprávněném přístupu k emailové schránce hovořilo 5,3 % respondentů v postavení obětí a 2,5 % v postavení útočníka, přičemž ve zhruba ¾ všech útoků směřovalo na partnery, bývalé partnery, rodiče, sourozence či vlastní děti. Z hlediska neoprávněných přístupů k účtům na sociálních sítích jsou údaje podobné: 5,6 % respondentům někdo (pravděpodobně) neoprávněně vstoupil do účtu na sociální síti, 1,5 % respondentů tak samo učinilo a zhruba ¾ všech těchto jednání zahrnovala partnery, bývalé partnery či osoby z úzkého rodinného kruhu.

103 Respondenti v rámci self-reportové části nerozlišovali na rozdíl od napadených mezi soukromým, zaměstnaneckým a podnikatelským emailem.

Graf 54: Aktivity v souvislosti s neoprávněným přístupem do emailové schránky nebo na účet na sociální síti dle respondentů-útočnicků a dle respondentů-obětí

Pramen: Výzkum IKSP.

Vzhledem k tomu, že „pouhé“ zjištění informací (přečtení emailové pošty, zjištění zůstatku na účtu, kontrola kontaktovaných osob atp.) nemusí zanechat prakticky žádnou stopu, majitel účtu se o něm mnohdy nedozví. Zbývá doplnit, že často je to samotná oběť, kdo poskytne útočnickovi přihlašovací údaje, včetně např. i hesla k internetovému bankovníctví.

VIII.3. Ransomware, phishing aj.

Zmíněné dotazníkové šetření umožnilo identifikovat některé charakteristiky obětí vybraných forem kyberkriminality, a to i v oblastech bezpečnostních návyků, postviktinního chování a demografického rozdělení populace obětí. Poznatky zde uvedené jsou všechny statisticky signifikantní.

Nejčastěji se objevují rozdíly mezi muži a ženami, ale také mezi vysokoškolsky, resp. středoškolsky vzdělanými respondenty a v neposlední řadě v dimenzi věku. Následující odstavce se věnují podrobněji ransomwaru a phishingu, posléze uvádí některé základní informace k vybraným jevům.

Muži udávají častěji než ženy, že se stávají cíli ransomwaru i phishingu. Respondenti-muži udávají napadení svého zařízení ransomwarem v 5,5 % případů, ženy pouze ve 2,9 %.¹⁰⁴ V případě phishingového emailu požadujícího peníze jsou statistiky 40,9 % pro muže a 33,4 % pro ženy a v případě phishingu osobních údajů se četnosti pohybují na 24,9 % u mužů a na 16,7 % u žen.

Významně častěji se setkávají s phishingem a ransomwarem lidé z větších měst, a to v rozmezí od 37,6 % do 38,1 % pro menší města (do 100 000 obyvatel) a od 46,4 % do 51,3 % pro větší města (nad 100 000 obyvatel, tedy Praha, Brno, Plzeň, Ostrava a Olomouc). S ohledem na níže uvedená data v oblasti bezpečnostního chování a návyků lze uvažovat o možnosti, že spíše než o reálnou incidenci se jedná o schopnost respondentů rozpoznat phishingový útok, případně ransomware. Pro tuto interpretaci hovoří také v současnosti

¹⁰⁴ Vše vztaženo stále zhruba k období roku 2020.

velmi populární *teorie rutinních aktivit* (Leukfeldt, 2014; Jansen & Leukfeldt, 2016), která jako vysvětlující faktory viktimizace phishingovými útoky identifikuje určité proměnné v oblasti aktivity a času stráveného na internetu – nikoliv demografické charakteristiky obětí. Dávalo by potom smysl, že muži, v jejichž populaci je v důsledku běžnějšího technického vzdělání možno předpokládat rozsáhlejší znalosti v oblasti informačních technologií,¹⁰⁵ budou schopni identifikovat útok častěji než ženy, přestože obě demografické skupiny mohou být těmito formami útoku cíleny srovnatelně často.

Co se týče chování v případě napadení, ženy po stažení ransomwaru častěji než muži kontaktují policii nebo jinou třetí stranu, konkrétně tento postup udává 21,3 % žen a 11,2 % mužů. Rovněž vysokoškolsky vzdělaní respondenti kontaktují policii častěji než respondenti s nižším stupněm vzdělání, a to ve 24,1 % případů. V případě phishingového emailu vyžadujícího peníze ženy častěji než muži vyhledávají právní pomoc (1,2 % oproti 0,4 % mužů). Kromě toho je v tomto kontextu zajímavé, že v případech zneužití emailové schránky ženy častěji než muži (77,7 % oproti 67,6 %) udávají, že si následně změni přihlašovací údaje. Dá se tedy shrnout, že v případech, kdy se stanou terčem útoku, jsou ženy (a v některých otázkách vysokoškoláci) svědomitější než muži (a ne-vysokoškoláci), a jejich chování tak zvyšuje možnost dopadení pachatele. Na druhou stranu ženy jsou také ochotnější (1,4 %) než muži (0,6 %) odeslat výkupné. Muži zaujímají spíše “individualistický přístup s ostrými lokty,” neboť se pokouší vyřešit problém instalace ransomwaru sami (28,1 % mužů se snaží dešifrovat malware, 17 % žen) a ani v případech ransomwaru, ani v případech phishingu nekontaktují třetí strany, tzn. ani policii, ani známé.

Zároveň v otázkách týkajících se bezpečnostních návyků muži (74,5 %) udávají oproti ženám (43,7 %) vyšší sílu používaných hesel, tzn. kombinaci 8 znaků, malých a velkých písmen a číslic. Parametry hesel udávaných muži mají podoby vět a jsou tedy i v tomto ohledu silnější (1,8 % oproti 1 %). Do třetice muži používají častěji správce hesel (15,8 % mužů proti 8,9 % žen), což lze považovat za další faktor přispívající k bezpečnému zacházení s osobními údaji. I z tohoto hlediska se jeví jako pravděpodobné, že údajná vyšší incidence kybernetických útoků u mužů ve skutečnosti znamená lepší schopnost detekce dané formy zločinu.

Výsledky tedy ukazují, že mužům – respondentům je vlastní spíše orientace na předcházení útokům (ať už ve smyslu užívání silnějších hesel, ale i lepší schopnosti detekce podvodných emailů) a individualistický, volně řečeno “tvrdohlavější” přístup k jejich případnému řešení. Ženy jsou naopak ochotnější výzvám v podvodných emailech a programech podléhat, nicméně v případech reálné viktimizace se více obrací na pomoc policie, právních asistentů nebo známých a jejich chování v situacích viktimizace phishingem či ransomwarem je možné hodnotit jako zodpovědnější.

Podrobnější pohled na věk respondentů v souvislosti s ransomwarem a phishingem ukazuje, že spolu s rostoucím věkem klesá i ochota odpovědět na phishingové útoky zasláním peněz (1,7 %, 1 %, 0,6 % a 0,2 % pro věkové kategorie do 29 let, 30–44 let, 56–59 let a 60–74).

105 Rozdíl je patrný zejména u osob vysokoškolsky vzdělaných v oblasti ICT, kdy ženy zaujímají pouhých 19 % oproti 81 % mužů (Studenti a absolventi vysokých škol v České republice, 2021, str. 10).

Nejspecifičtější skupinu představují senioři, kteří v porovnání s ostatními věkovými skupinami napadení ransomwarem vůbec nejméně často hlásí na polici (v 3,6 % případů) a zároveň výrazně nejčastěji řeší problém individuálně (41,8 %) nebo vůbec nijak (21,8 %).

Kromě ransomwaru a phishingu umožnilo uvedené dotazníkové šetření vhléd i do dalších oblastí. Následující tabulka ukazuje množství respondentů, kteří měli zhruba v období roku 2020 negativní zkušenost s vybranými jevy.

Tabulka 33: Procentuální zastoupení respondentů s negativní zkušeností

	Frequency	Percent	Valid percent
Phishing – peníze	2 725	40	40,4
Dodání vadného zboží vinou e-shopu	1 347	19,8	21,6
Dodání vadného zboží vinou prodejce na inzertním portálu	490	7,2	17,7
Ransomware	290	4,3	4,3
Zneužití účtu na sociální síti	257	3,8	4,6
Neoprávněný přístup do emailové schránky – soukromý email	220	3,2	3,3
Neoprávněný přístup k internetovému bankovníctví	143	2,1	2,3
Neoprávněný přístup do emailové schránky – zaměstnanecký email	38	0,6	1,4
Zneužití herního účtu k počítačové hře	36	0,5	3,2
Zneužití herního účtu na herní platformě	26	0,4	3,6

Pramen: Výzkum IKSP.

Respondenti se dle svého vyjádření zdaleka nejčastěji setkali s phishingovým emailem požadujícím zaslání peněz, přičemž v tabulce nejsou zahrnuti ti, kteří měli pouze podezření, že email požadující peníze zasláný na jejich adresu měl falešný původ (315 respondentů, 4,6 %). Naopak např. u respondentů s negativní zkušeností s dodáním vadného zboží vinou e-shopu je třeba odečíst část těch, kteří se zcela či alespoň částečně domohli nápravy (1025 osob, 76,1 % respondentů s negativní zkušeností).

VIII.4. Shrnutí

Statistické údaje dle očekávání ukazují mírný, leč až na určité výjimky více méně setrvalý nárůst počítačových trestných činů. Spolu s tím rostla i jejich objasněnost a počet odsouzených pachatelů, nicméně tento trend se zdá být přerušen pravděpodobně okolnostmi spojenými s pandemií covid-19.

Při pohledu na statistické údaje je však třeba mít na paměti přesah kyberkriminality nad rámec počítačových trestných činů a vysokou latenci kyberkriminality, pohybující se v řádu mnoha desítek procent. Napadené osoby leckdy volí vlastní řešení problému namísto obrácení se na policii.

Při podrobnějším zaměření se na vybrané jevy ransomwaru a phishingu je patrné, že zejména phishing patří mezi běžné formy kyberkriminality. Více se s ransomwarem i phishingem setkávají muži a osoby ve větších městech, policii či jinou třetí stranu v této souvislosti kontaktují častěji ženy a vysokoškolsky vzdělané osoby.

IX.

Extremismus a předsudečná trestná činnost

IX.1. Extremismus – stručný úvod

Jak je v odborné literatuře mnohokrát zmíněno, „extremismus“ je pojem problematický; je vágní a často záměrně stigmatizační. Zásadní je absence jednotící definice extremistického jednání. To je v pojetí našich bezpečnostních institucí chápáno jako taková činnost, která směřuje proti základním demokratickým ústavním principům. Tento pohled je blízký německému pojetí tzv. politicky motivované kriminality, kdy je extremismus chápán primárně jako zločiny proti státnímu zřízení a ústavnímu pořádku. Extremistické jednání může vycházet z nejrůznějších ideologických premis; hovoří se pak o extremismu pravicovém, levicovém, náboženském (v poslední době často ve spojení s islamistickými skupinami) a environmentálním¹⁰⁶.

Ministerstva vnitra ČR ke své koncepční činnosti využívá již od počátku devadesátých let minulého století definici extremismu:

,Pojmem extremismus jsou označovány vyhraněné ideologické postoje, které vybočují z ústavních, zákonných norem, vyznačují se prvky netolerance, a útočí proti základním demokratickým principům, jak jsou definovány v českém ústavním pořádku. Mezi tyto principy patří:

- Úcta k právům a svobodám člověka a občana (čl. 1 Ústavy);
- Svrchovaný, jednotný a demokratický právní stát (čl. 1 Ústavy);
- Nezměnitelnost podstatných náležitostí demokratického právního státu (čl. 9 odst. 2 Ústavy);
- Svrchovanost lidu (čl. 2 Ústavy);
- Volná soutěž politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých cílů (čl. 5 Ústavy);
- Ochrana menšin při rozhodování většiny (čl. 6 Ústavy);
- Svoboda a rovnost lidí v důstojnosti a právech, nezadatelnost, nezczitelnost, nepromlčitelnost a nezrušitelnost základních práv a svobod... (čl. 1, čl. 3 Listiny základních práv a svobod“.

Extremismus (tedy to, co se za něj v policejně – bezpečnostním jazyce označuje) je ovšem v realitě směsí aktivit od organizovaně prováděných politických antisystémových činností (ve škále od propagandy po terorismus), až po běžnou pouliční kriminalitu, u níž byl zaznamenán možný např. etnický podtext. Komplexnost pojmu pak způsobuje řadu možných sporných situací, náročných na posouzení, zda se jedná o tzv. **extremistický trestný čin**. Lze si tak například představit situaci, kdy příslušník krajně pravicové scény spáchá delikt, u kterého není zjevné, zda byl ideologicky podmíněn. Na druhé straně dochází nezřídka např. k verbálním projevům, které sice nesou rasistický náboj, ale jejich původce není žádným způsobem spjat s extremistickým hnutím a k události dojde v emocionálně vypjaté situaci běžného občanského konfliktu. „Předsudečná“ a „extremistická“ trestná činnost tedy představují dvě množiny činů, které mají pouze částečný průnik.

Z uvedeného je zřejmé, že sledování, vykazování a porovnávání úrovně takto motivované kriminality je nanejvýš nesnadné. Český trestní zákoník obsahuje zvláštní „extremi-

106 Blíže viz Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I. (2019). Kriminologie. Praha: Wolters Kluwer.

stické“ skutkové podstaty: Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka a Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka, dále pak Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia (tyto bývají v německo-jazyčném prostředí označovány jako propagandistické delikty). Dále náleží do extremistických projevů i delikty „rasové“, resp. „předsudečné“ – Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob, Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod.

Kromě toho je extremistická motivace (tedy byl-li čin spáchán pro příslušnost k určité rase, národnosti, politické příslušnosti...) obsažena v kvalifikované skutkové podstatě; typicky např. v případech ublížení na zdraví, vydírání atd.

Systematicky lze rozčlenit trestné činy s extremistickou či nenávistnou motivací takto¹⁰⁷:

Předsudečné trestné činy – Trestné činy s předsudečnou pohnutkou v základní skutkové podstatě Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 odst. 2 Hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob § 355 odst. 1. Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod § 366 odst. 1 – Trestné činy s předsudečnou pohnutkou v kvalifikované skutkové podstatě Vražda § 140 odst. 1 a 2, 3, písm. g) Těžké ublížení na zdraví § 145 odst. 1, 2, písm. f) Ublížení na zdraví § 146 odst. 1, 2, písm. e) Vydírání § 175 odst. 1, 2, písm. f) Poškození cizí věci § 228 odst. 1 a 2, 3, písm. b)

Extremistické trestné činy Založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka § 403 Projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka § 404 Popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia § 405

Ostatní trestné činy Obecné ohrožení § 272 Výtržnictví § 358

IX.2. Vývoj právní úpravy v ČR k problematice extremistických/nenávistných trestných činů

Trestní zákon č. 140/1961 Sb. zařadil trestné činy z nenávisti pod hlavu V: Trestné činy hrubě narušující soužití lidí. Zde § 196 pojednává o násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci, § 198 pak o hanobení národa, rasy a přesvědčení, a v § 198a je obsaženo Podněcování nenávisti vůči skupině osob. Dalším zásahem do klasifikace byl zákon č. 557/1991 Sb. a rozšíření § 198a trestního zákona, který byl doplněn takto: „kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu nebo rase nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.“

Dne 25. 10. 2000 Parlament České republiky změnil zákon č. 140/1961 Sb. na zákon č. 405/2000 Sb., kde v § 260 doplňuje: „kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán odnětím svobody na 1–5 let“.

107 Walach, V., Petruželka, B: Klasifikační chyba v policejních statistikách trestných činů s extremistickým podtextem. Česká kriminologie 1–2/2021.

Zákonem č. 134/2002 Sb. byl trestní zákon doplněn o ochranu osob, definovaných jako příslušníci „etnické skupiny“. Novela rozšířila skutkové podstaty trestného činu násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci podle § 196 odst. 2 trestního zákona, trestného činu hanobení národa, rasy a přesvědčení podle § 198 odst. 1 trestního zákona, trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a odst. 1 trestního zákona, tak, aby poskytovaly trestněprávní ochranu též před závažnými útoky pro příslušnost k etnické skupině. Došlo také ke zpřísnění trestných činů ublížení na zdraví podle § 221 a § 222 trestního zákona a trestného činu vydírání podle § 235 trestního zákona pro příslušnost k etnické skupině. Dále byl zpřísněn trestný čin podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 198a tak, že byl připojen nový odstavec 3, podle kterého (kromě jiného) odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán také tehdy, účastní-li se aktivně činnosti skupin, organizací nebo sdružení, které hlásají diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou nebo náboženskou nenávist. Nejvýznamnější je stanovení přísnějšího postihu u trestného činu vraždy podle § 219 odst. 2, kde je možno za čin vraždy, spáchaný na jiném pro příslušnost k etnické skupině uložit až výjimečný trest.

V roce 2009 vzniká současný Trestní zákoník č. 40/ 2009 Sb., který rozšiřuje v § 42 přitěžující okolnosti, pokud dle písmena b) „je spáchan trestný čin mj. z rasové, etnické, náboženské, třídní či jiné podobné nenávisti“; při naplnění této skutkové podstaty je zvýšena trestní sazba.

„Platná trestněprávní úprava předsudečné nenávisti je koncipována tříúrovňově jako:

- okolnost podmiňující trestnost činu – nenávistná motivace je součástí základní skutkové podstaty. Pokud není prokázána, nelze vynést odsuzující rozsudek pro trestný čin z nenávisti.
- okolnost podmiňující výši trestní sazby – nenávistná motivace je součástí kvalifikované skutkové podstaty u některých trestných činů (vražda, ublížení na zdraví). Pokud není nenávistná motivace prokázána, je trest uložen v rozmezí výměry stanovené v základní skutkové podstatě.
- obecná přitěžující okolnost – soud obligatorně přihlíží k nenávistné motivaci jako k obecné přitěžující okolnosti a rozhoduje, v jakém rozmezí trest uloží. Nelze však sčítat obecnou přitěžující okolnost a okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby¹⁰⁸.“

Z uvedeného je zřejmé, že i vykazování trestné činnosti odpovídá změnám v právní úpravě.

Méně závažná jednání mohou být šetřena jako přestupek proti občanskému soužití. Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích, umožňuje uložit pokutu až 5 000 Kč tomu, kdo působí jinému újmu pro jeho příslušnost k národnostní menšině nebo pro jeho etnický původ, pro jeho rasu, barvu pleti, pohlaví, sexuální orientaci, jazyk, víru nebo náboženství, pro jeho politické nebo jiné smýšlení, členství nebo činnost v politických stranách či politických hnutích, odborových organizacích nebo jiných sdruženích, pro jeho sociální původ, majetek, rod, zdravotní stav anebo pro jeho stav manželský nebo rodinný.

108 Kalibová, Klára (ed.): Zpráva o násilí z nenávisti v České republice za rok 2011. In IUSTITIA, o. s.

IX.3. Hate crime aneb předsudečná nenávist (kolektivní předsudečná motivace)

„Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky a negativními generalizacemi chovanými vůči určité skupině obyvatel“ (MV ČR 2020).

Projevy předsudečné nenávisti se od staršího pojetí extremistických projevů odlišují tím, že nemusí být spojeny s konkrétní totalitní ideologií a osoby páchající tyto skutečnosti nemusí být příznivci extremistických hnutí. V tomto posunu vidíme reakci na změny, kdy oproti „klasickým“ projevům extremismu jsou projevy předsudečné nenávisti spojovány s neideologickými, populistickými hnutími, nebo nemají vůbec žádné ideové ukotvení a vycházejí z individuálního psychického profilu pachatele.

Projevy předsudečné nenávisti označují jednání, které je motivováno nesnášenlivostí a společenskými předsudky a negativními generalizacemi chovanými vůči určité skupině obyvatel“ (MV ČR 2020). V posledních letech mezi tyto skupiny patří nejenom Romové, ale především přistěhovalci, muslimové, v některých případech i příslušníci LGBT komunity.

Úřad pro demokratické instituce a lidská práva vymezil širokou právně nezávaznou definici pojmu, která vyhovuje všem členským státům Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě (dále jen „OBSE“):

1. Kterýkoliv trestný čin, včetně trestných činů proti osobám nebo majetku, kde je poškozený, místo nebo cíl zvolen kvůli skutečné či domnělé spojitosti, náklonnosti, přidružení, podpoře či příslušnosti ke skupině uvedené v části 2;
2. Skupina může být založena na základě charakteristik společných pro její členy, jako je skutečná či domnělá rasa, národnostní nebo etnický původ, jazyk, barva pleti, vyznání, pohlaví, věk, duševní či tělesné postižení, sexuální orientace či jiný podobný faktor.

Koncept Hate crime se v prvopočátku soustředil především na fyzické násilí, postupně však vyvstala potřeba do konceptu implementovat také projevy verbální. Mimo jiné také pro široké dopady, jež má tato kriminální aktivita na jednotlivé části společnosti. Tato kriminální činnost dopadá na společnost v několika rovinách, jsou to:

1. Dopady na jednotlivce – psychologická, emocionální újma, sebeobviňování, jakož intenzita násilí je u zločinů motivovaných z nenávisti větší než u jiných;
2. Dopady na napadenou skupinu – skupina, jež se stala obětí hate crime, je zároveň vystavena viktimizaci, neboť oběť je napadena kvůli tzv. kolektivní identitě. Zločin tak má v obecné rovině zstrašující efekt;
3. Dopad na další sociálně slabé skupiny – zejména v případech, kdy je nenávist založena na ideologii nebo doktríně vymezující se proti více minoritním skupinám žijícím v dané společnosti;
4. Dopad na společnost – rozlišování lidí ve společnosti na základě náboženství, rasy, sexuální orientace apod. přispívá k nesnášenlivosti komunit mezi sebou, zvyšuje napětí ve společnosti a vede ke konfliktům¹⁰⁹

109 Mareš, M. (2011). Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům. Analýza pro MV ČR. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.

Trestné činy z nenávisti se často překrývají s jinými specifickými typy kriminálního jednání, jako je například terorismus, jehož ataky jsou většinou namířeny proti širším sociálním skupinám, které mají být zastrašeny. Teroristické útoky patří v tomto pojetí rovněž mezi zločiny z nenávisti.

„Útok z nenávisti je symbolický útok vůči jednotlivci, který se nezakládá na pachatelově zkušenosti s konkrétní osobou, ale na jeho předsudcích a nesnášenlivosti vůči skupině, kterou pro něj napadený představuje. Napadený je tedy definován skupinovou charakteristikou; tu buď nemůže změnit, nebo není spravedlivé tuto změnu požadovat. Rozhodnutí vedoucí ke spáchání incidentu z nenávisti je často ovlivněno tím, že napadený je ve zranitelné nebo nevýhodné pozici vůči útočníkovi právě kvůli svému skupinovému statutu...“¹¹⁰

Pohnutky, vedoucí pachatele k nenávistnému útoku, jsou obvykle tyto:

Barva pleti, etnická příslušnost či národnost; sexuální orientace/identita; náboženské vyznání (včetně bezvěrectví); politické přesvědčení; příslušnost k subkultuře či okrajové sociální skupině; bezdomovectví; užívání drog.

Méně často pak věk; zdravotní postižení; specificky HIV pozitivita/AIDS.

IX.4. Roční zprávy Ministerstva vnitra ČR, Nejvyššího státního zastupitelství a statistické údaje

Protiextremistická politika státu je součástí vnitřní bezpečnostní politiky, a proto se jí již od první poloviny devadesátých let věnují každoroční dokumenty, zpracovávané Odborem bezpečnostní politiky MV ČR. Od roku 1994 se problematice extremismu věnovaly Zprávy o bezpečnostní situaci v ČR, od roku 1997 specializované dokumenty.

1997	Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií
1998	Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií nebo páchaných příznivci extremistických skupin a o aktivitách extremistických uskupení na území České republiky v roce 1998
1999–2002	Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce...
2003–2007	Informace o problematice extremismu na území České republiky v roce...
2008, 2009	Strategie boje proti extremismu
2010–2017	Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce...
2018–	Zpráva o projevech extremismu a předsudečné nenávisti na území ČR v roce...

Od roku 2010 jsou každoročně Odborem bezpečnostní politiky vydávány „**Zprávy o projevech extremismu na území ČR**“, v roce 2018 se název rozšířil na „**Zprávy o pro-**

110 Kalibová, K. (ed.): Zpráva o násilí z nenávisti v České republice za rok 2011. Praha: In IUSTITIA, o. s.

jevech extremismu a předsudečné nenávisti na území ČR“. Současně jsou zpracovávány „Koncepte boje proti extremismu“, určující strategii boje proti extremismu na další rok, a zároveň „Vyhodnocení plnění boje proti extremismu“ za rok minulý.

Každoroční „Zpráva o bezpečnostní situaci na území České republiky“ se nadále věnuje i problematice extremismu. Do roku 2007 jako příloha této Zprávy s názvem „Informace o problematice extremismu na území České republiky“; v letech 2008, 2009 samostatná kapitola či příloha absentuje.

Ve Zprávách o bezpečnostní situaci je obvykle rovněž užíván termín „trestné činy s extremistickým podtextem“, ve starších (např. rok 2004) lze najít i termín „trestné činy s rasovým či jiným extremistickým podtextem“.

Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2000 je v oblasti chápání pojetí protixtremistické politiky jistým způsobem zlomová, neboť upřesňuje:

„Výklad se proto hlavně zaměřuje na extremisty pravicové (inspirované a používající v prvé řadě nacionální, rasovou, etnickou zášť, sympatizující s historickým fašismem nebo nacismem) a levicové (motivované především záští sociální, třídní, antikulturní, sympatizující s historickým komunismem nebo anarchismem)... Zpráva dále obsahuje vyhodnocení dopadů extremismu do oblasti trestné činnosti, zabývá se tedy kriminalitou z extremismu vycházející. Pod pojmem kriminalita s extremistickým podtextem se ve zprávě míní ty formy trestné činnosti, o nichž je důvod se domnívat, že byly extremistickými postoji motivovány nebo ovlivněny. Alternativně lze v řadě případů používat i pojmu kriminalita motivovaná rasovou, národnostní nebo jinou sociální nenávistí. Jde o jednání, které naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu nebo přestupku a jeho pohnutkou je apriorní nenávist vyplývající z příslušnosti adresáta útoku k rase, národnosti, náboženství, třídě či jiné sociální skupině.“¹¹¹

Zde se tedy objevuje pokus o definici trestné činnosti z nenávisti, byť je zmiňována jako určitá alternativa k pojmu extremistické trestné činnosti.

Jak ovšem sami autoři zpráv o extremismu uvádějí, „dokument nezachycuje všechny rasistické a xenofobní projevy zaregistrované na území ČR v roce 2017. Zpráva se primárně soustřeďuje na příslušníky či sympatizanty extremistických uskupení“¹¹².

Policejní statistiky obsahují takové činy s nenávistným podtextem, ve vybraných takticko-statistických klasifikacích označené příznakem extremismu.

Celkově bylo v roce 2020 na území České republiky spácháno 165 525 trestných činů. Na tomto čísle se činy s nenávistným podtextem podílely 0,09 %. V roce 2020 bylo Policií ČR zjištěno 134 trestných činů s nenávistným podtextem. V meziročním srovnání došlo k poklesu zjištěných nenávistných činů o 36.

111 Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2000, MV ČR 2001.

112 Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2017, MV ČR 2018.

Z výše uvedených trestných činů bylo objasněno 45,5 % tj. 61 činů, (v roce 2019 to bylo 56,5 %, tj. 96 tr. č.).

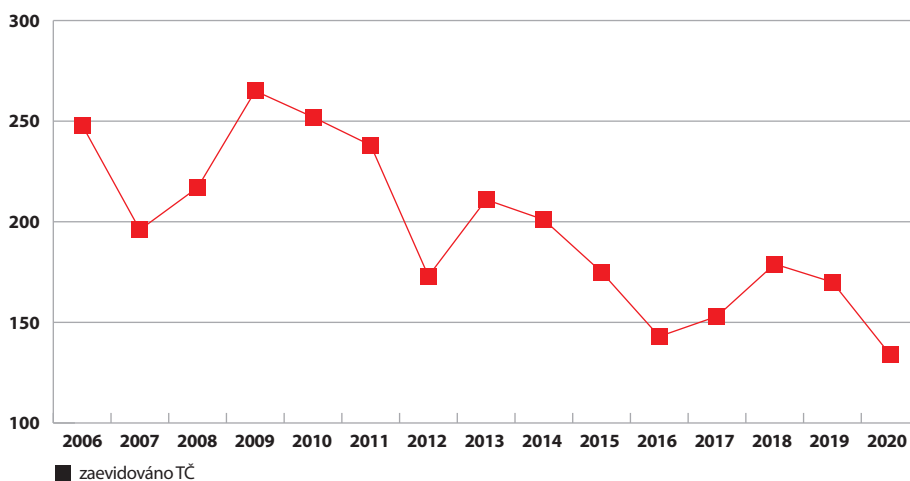
Za rok 2020 bylo evidováno celkem 92 stíhaných osob u skutků s nenávislým podtextem.

Tabulka 34: Celkový počet trestných činů s nenávislým podtextem registrovaných na území ČR v letech 2006 až 2020

Rok	Zaevidováno TČ	Objasněnost %	Stíháno a vyšetřováno osob
2006	248	79,0	242
2007	196	60,1	181
2008	217	58,1	195
2009	265	70,2	293
2010	252	66,7	231
2011	238	66,0	246
2012	173	67,0	208
2013	211	68,2	198
2014	201	65,7	157
2015	175	65,1	154
2016	143	69,2	X
2017	153	66,7	132
2018	179	59,8	136
2019	170	56,5	122
2020	134	45,5	92

Pramen: Statistiky Policie ČR.

Graf 55: Celkový počet trestných činů s nenávislým podtextem registrovaných na území ČR v letech 2006 až 2020

Pramen: Statistiky Policie ČR.

Graf ukazuje na mírně klesající počet trestných činů s nenávistným podtextem. Zatímco před 10–15 lety jejich roční počet překračoval výrazně dvě stovky, v dalším období se pohybuje pod touto hranicí. Rok 2020 nese, stejně jako v jiných druzích kriminality, viditelný vliv covidové pandemie, spojené s omezením společenského života.

Tabulka 35: Počet skutků v období 1. 1.–31. 12. 2020

Takticko-statistická klasifikace (TSK) PČR	registrováno	objasněno
úmyslné ublížení na zdraví (§ 145 - 146a)	3	3
násilí a vyhrožování proti skupině obyvatel a jednotlivci (§ 352)*	23	11
nebezpečné vyhrožování (§ 353)	0	0
poškození cizí věci (§ 228)	0	0
výtržnictví na sportovních a veřejných akcích (§ 358)	1	1
sprejerství (§ 228/2)	5	1
hanobení národa, rasy, etnické, jiné skupiny (§ 355)	29	15
podněcování k národnostní a rasové nenávisti (§ 356)*	34	15
podpora a propagace hnutí (§ 403, 404, 405)	39	15
Celkový počet	134	61

*Formulace jsou převzaty z TSK, a ne všechny korespondují přesně se zněním v závorkách uvedených paragrafů. V § 352 je v policejním systému přidáno „vyhrožování“, § 355 zní „Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod“.

Pramen: Statistiky Policie ČR.

Tabulka 36: Počet stíhaných osob v krajích v období 1. 1.–31. 12. 2020

spácháno na území kraje	období 1. 1.–31. 12. 2020
Hl. m. Praha	23
Středočeský	4
Jihočeský	3
Plzeňský	3
Ústecký	6
Královéhradecký	4
Jihomoravský	3
Moravskoslezský	8
Olomoucký	22
Zlínský	2
Vysočina	0
Pardubický	4
Liberecký	8
Karlovarský	3
ČR celkem	92*

*součet ve skutečnosti činí 93, takto je tabulka uvedena ve Zprávě o extremismu a předsudečné nenávisti na území České republiky v roce 2020.

Pramen: Statistiky Policie ČR.

Trestná činnost motivovaná nenávistí vůči vybraným skupinám

Policie ČR ve svém Evidenčně statistickém systému kriminality eviduje i vybrané skupiny obětí. V roce 2019 zde bylo zaevidováno 23 trestných činů majících **antisemitský podtext**. Oproti roku 2018 došlo k nárůstu o osm skutků. Trestné činy s antisemitským podtextem v roce 2019 představovaly 13,5 % z celkového počtu trestných činů mající extremistický podtext. V roce 2018 se jednalo 8,4 %.

V roce 2019 bylo zaevidováno celkem 43 trestných činů motivovaných **nenávistí proti Romům**. Jde o nárůst o sedm skutků oproti minulému roku. Tyto trestné činy se v roce 2019 podílely na celkovém počtu trestných činů s extremistickým podtextem 25,3 procentními body.

V roce 2019 Policie ČR zaznamenala 11 trestných činů **motivovaných nenávistí k muslimům**. V roce 2018 jich evidovala osm. V roce 2019 Policie ČR evidovala také osm trestných činů motivovaných nenávistí k Arabům. Oproti roku 2018 se jedná o nárůst o jeden skutek.

Dodejme, že k zabezpečení úkolů v boji proti extremismu byl v roce 2002 vydán Závazný pokyn policejního prezidenta č. 100, kterým se upravuje činnost příslušníků Policie České republiky na úseku boje proti extremistické kriminalitě, který byl novelizován Závazným pokynem policejního prezidenta č. 110/2009, o činnosti na úseku extremismu, sekt a diváckého násilí.

Není sporu o tom, že policejní statistiky jsou pouze orientačním ukazatelem a jsou zatíženy řadou náhodných chyb. Především není jednotně vykazován zmíněný příznak „extremismus“ v policejní evidenci v případech, které nejsou jednoduše podřaditelné pod některou z „extremistických“ skutkových podstat¹¹³.

Justiční statistiky

U statistik **soudních** je užíváno termínu „trestné činy s rasovým podtextem“.

Analýzou databáze CSLAV byla získána následující data o činech, které v základní, nebo v kvalifikované skutkové podstatě, případně jako přitěžující okolnost, vykazovaly znaky nenávistné motivace.

113 Podrobně k této problematice viz Walach, V., Petruželka, B: Klasifikační chyba v policejních statistikách trestných činů s extremistickým podtextem. Česká kriminologie 1–2/2021.

Tabulka 37: Počty osob, obžalovaných z trestných činů, motivovaných z rasových či jiných nenávistných pohnutek v letech 2015–2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
§ 352 odst. 2 násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci	16	15	12	21	23	18
§ 355 hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob	31	23	10	20	22	14
§ 356 podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod	1	6	8	15	12	13
§ 403 založení, podpora a propagace hnutí směřujícího k potlačení práv a svobod člověka	6	30	0	2	2	2
§ 404 projev sympatií k hnutí směřujícímu k potlačení práv a svobod člověka	54	44	60	57	25	6
§ 405 popírání, zpochybňování, schvalování a ospravedlňování genocidia	5	3	4	7	2	3
§ 145 odst. 2 písm. f) těžké ublížení na zdraví	1	4	0	1	0	1
§ 146 odst. 2 písm. e) ublížení na zdraví	7	5	2	10	3	7
§ 228 odst. 3 písm. b) poškození cizí věci	1	3	5	2	1	1
Celkem	122	133	101	135	90	65

Pramen: Justiční statistiky.

Tabulka uvádí počty žalovaných osob, bez ohledu na to, jakým výrokem skončilo soudní projednávání. Nejsou zahrnuty skutkové podstaty, které sice mohou obsahovat nenávistnou motivaci, ale v uvedeném období nebyl žádný z nich žalován.

Ukazuje se, že ročně databáze vykazuje zhruba 100–150 obžalovaných osob. V roce 2020 zřejmě vidíme již zmíněný vliv protiepidemických opatření. Zdaleka nejčastějším je jednání, žalované podle § 404, což potvrzují i výroční zprávy NSZ. Tyto „projevy sympatií“ jsou kromě sociálních sítí vyjadřovány nejčastěji na veřejných shromážděních, buď formou tzv. hajlování, nebo jako motiv oděvních doplňků, tetování apod. Omezením takových shromáždění pravděpodobně došlo i ke snížení frekvence uvedeného deliktu.

Nejvyšší státní zastupitelství užívalo ve svých Výročních zprávách o činnosti původně pojmu „Trestné činy spáchané z rasových, národnostních nebo jiných nenávistných pohnutek“, nyní používané označení této skupiny trestných činů zní „Extremismus a trestné činy spáchané z předsudečné nenávisti“. Titul národního korespondenta pro tuto oblast je ovšem mírně odlišný a zahrnuje výslovně i problematiku terorismu: „Národní korespondent pro boj proti terorismu, extremismu a trestným činům spáchaným z nenávisti“.

Nejnovější Zpráva o činnosti NSZ uvádí, že „v roce 2020 bylo celkem pro tyto trestné činy stíháno (konáno zkrácené přípravné řízení) 135 osob (–22) a obžalováno (podán návrh na potrestání) na 115 osob (–29). Oproti předcházejícímu roku tedy došlo opětovně k poklesu, nutno však vzít v úvahu, že v roce 2018 byl naopak zaznamenán nárůst, takže absolutní hodnoty stíhaných i obžalovaných osob se vrátily k trendům vývoje z předcházejících let.“¹¹⁴

114 Zpráva o činnosti za rok 2020. Nejvyšší státní zastupitelství 2021.

„Ohledně trestných činů extremistického a nenávistného charakteru (tzv. hate crime) lze uvést, že nejčastějšími delikty byly v roce 2019 projevy sympatií k nacistickému hnutí, a to zejména v podobě hajlování za současných verbálních prohlášení „Sieg heil“ či „Heil Hitler“, dále prezentace „závadových“ tetování a symbolů na oblečení, příp. distribuce takového oblečení nebo jiných předmětů s nacistickou symbolikou. Objevovaly se však také případy zpochybňování holocaustu páchané především prostřednictvím internetu. V obecnosti se pak zvyšuje počet nenávistných trestných činů páchaných prostřednictvím veřejně přístupné počítačové sítě (zejména v podobě veřejných komentářů na sociálních sítích, méně často i skrze soukromé zprávy). Nejpočetnější cílovou skupinou nenávistných projevů byli Romové, eventuálně cizinci tmavší pleti a muslimové.

Nikoliv zanedbatelný počet případů však spočíval rovněž ve fyzických útocích Romů na příslušníky „majoritního etnika“, jakož i verbálních (výjimečně fyzických) útocích na Židy, homosexuály a jiné skupiny osob (např. příslušníky vietnamské národnosti nebo „ekonomické migranty“). Ani v roce 2019 však podle informací státního zastupitelství nedošlo k útokům spáchaným z rasové pohnutky, jimiž by byla způsobena smrt¹¹⁵.

Podrobně se deliktům, spáchaným pomocí sítě Internet, věnoval **výzkum Veřejné ochránčyně práv** z roku 2020 s názvem „Nenávistné projevy na internetu a rozhodování českých soudů“. Podle sdělení předsedkyň a předsedů soudů vydaly okresní soudy za sledované období od roku 2016 do června 2019 soudní rozhodnutí celkem ve 47 případech, týkajících se nenávistných projevů na internetu. Se soudními případy, týkajícími se nenávistných projevů na internetu, má za sledované období zkušenost pouze menšina okresních soudů (29 %). Ve většině případů se nadto jedná o zkušenost ojedinelou.

Nenávistné projevy, které české soudy posuzovaly, jsou nejčastěji (60 % rozhodnutí) zaměřeny obecně proti celé skupině osob definované národností, etnicitou, barvou pleti, náboženským vyznáním, sexuální orientací a podobně. Ve zhruba třetině rozhodnutí mířily tyto projevy proti konkrétní osobě nebo skupině konkrétních osob. Nejčastějšími oběťmi jsou Romové (49 % rozhodnutí) a muslimové (23 % rozhodnutí). Velká většina incidentů, které se dostaly před soudy, se odehrála na sociální síti Facebook (83 %)¹¹⁶.

IX.5. DEREK

Na závěr trochu jiný pohled na „extremistickou“ problematiku. Společnost Political Capital vytvořila index DEREK (Demand for Right-Wing Extremism) na základě vlastního teoretického modelu a údajů z Evropského sociálního průzkumu. ESS je pravidelná dvouletá studie, která sleduje změny společenských postojů a hodnot ve více než 30 zemích Evropy a Blízkého východu.

Hypotézou bylo, že „příznaky“ pravicového extremismu lze rozdělit do čtyř základních kategorií. Jedná se o následující skupiny:

- Předsudky a sociální šovinismus

115 Zpráva o činnosti národního korespondenta pro boj proti terorismu, extremismu a trestným činům spáchaným z nenávisti za rok 2019. Nejvyšší státní zastupitelství 2020.

116 https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/47-2019-DIS-PZ-Vyzkumna_zprava.pdf.

- Postoje proti establishmentu
- Pravicová hodnotová orientace
- Strach, nedůvěra a pesimismus

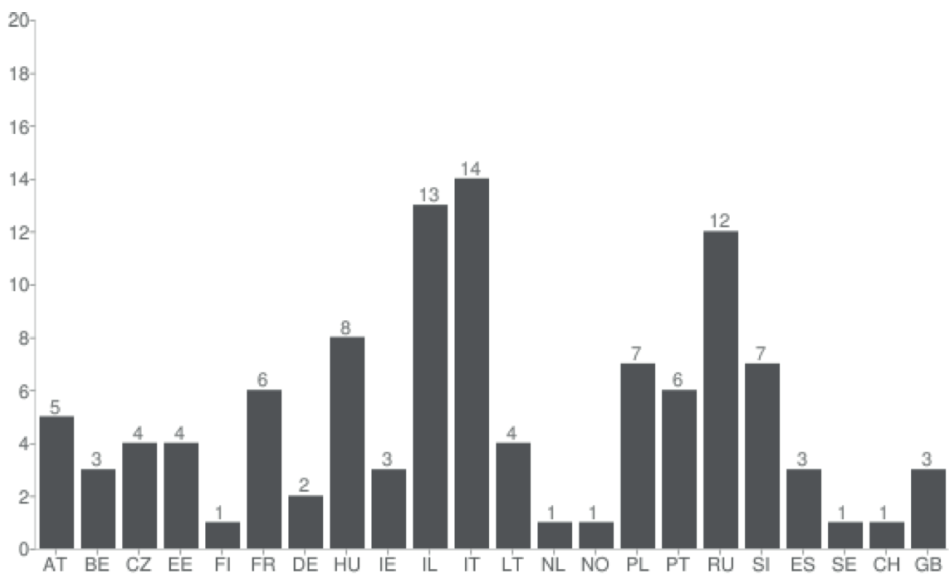
První tři dílčí ukazatele (předsudky a sociální šovinismus, pravicová hodnotová orientace a antiestablishmentové postoje) jsou podle prakticky všech autorů, kteří se tímto tématem zabývali, neodmyslitelnou součástí krajně pravicové ideologie. Čtvrtý (strach, nedůvěra a pesimismus) zahrnuje emocionální faktory, které podle dosavadních výzkumů obvykle podněcují první tři složky. Jedinec byl definován jako potenciální pravicový extrémista, pokud jeho odpovědi na otázky průzkumu ESS evokují postoje a myšlenky, které splňují kritéria alespoň tří ze čtyř kategorií.

Skóre DEREK dané země je určeno mírou respondentů, kteří patří alespoň do tří ze čtyř kategorií: například respondenti, kteří vyjadřují protiimigrantské nálady, protistátní postoje a pravicové hodnoty najednou. Na základě těchto kritérií index DEREK zkoumá procento lidí, jejichž extremistické názory by mohly destabilizovat politický a ekonomický systém dané země, pokud by tyto názory nadále získávaly na důvěře.

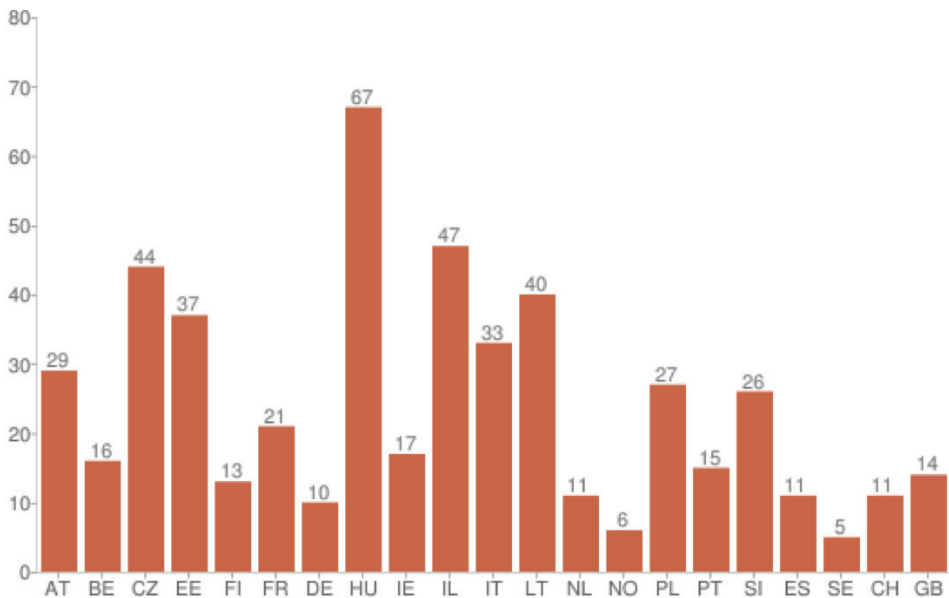
V celkovém DEREK-skóre se ČR umístila mezi standardními zeměmi (viz obrázek), zhruba na úrovni Rakouska, Estonska či Belgie. Je to dáno tím, že čeští respondenti vykazují podprůměrné (v rámci států, účastnících se ESS) skóre v položkách, definovaných jako pravicová hodnotová orientace i strach/pesimismus. Rovněž anti establishmentové postoje (hovoříme ovšem o období před pandemií covid-19) jsou u Čechů spíše nižší. V čem naopak vysoce vynikáme, je složka názorů, definovaná jako „předsudky a sociální šovinismus“. Tuto složku zastupují především následující položky dotazníku ESS „Do jaké míry by podle Vás měla Česká republika dovolit, aby sem přicházeli, pracovali a žili lidé: Stejně rasy nebo stejného etnika jako je většina obyvatel ČR, Jiné rasy nebo etnické skupiny, než je většina obyvatel ČR, Z chudších mimoevropských zemí“.

Obrázek ukazuje, že v evropských zemích má skóre vyšší pouze Maďarsko; dále nás předčí pouze Izrael, který se ovšem nachází ve zcela odlišné geopolitické, kulturní i sociální situaci.

Obrázek 1: Skóre DEREK v zemích, zapojených do ESS

Obrázek 2: Skóre položky „Prejudices and Welfare Chauvinism“ v zemích, zapojených do ESS

IX.6. Shrnutí

Trestná činnost s extrémistickou a předsudečnou motivací je složitým jevem, který je obtížné uchopit jak definičně a výkladově, tak i statisticky. Prokazování úmyslu a nenávistné motivace je pro OČTŘ obtížné, takže někdy dochází k použití jiné kvalifikace. Ačkoli jednotlivé statistiky vykazují rozdílné hodnoty, faktem zůstává, že takto motivovaná trestná činnost je co do kvantity naprosto minoritní. Ročně představuje kolem 0,8 promile celkového nápadu kriminality u nás. Zároveň se ale jedná o jednání velmi nebezpečné pro společenskou atmosféru a pro důvěru občanů ve stát. Oběti těchto činů nesou komplexní a dlouhodobé následky své viktimizace.

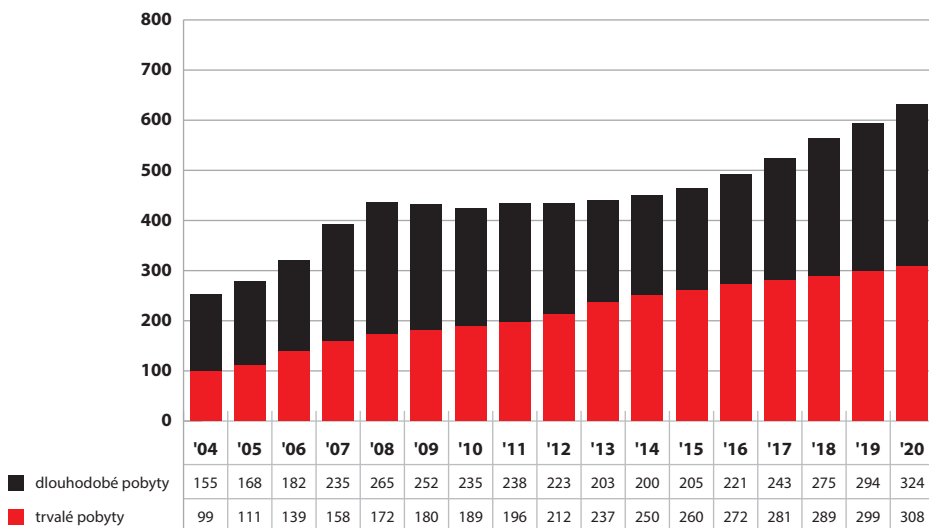
X.

Trestná činnost cizích státních příslušníků na území České republiky

X.1. Počty cizinců žijících v ČR

Počet cizích státních příslušníků pobývajících dlouhodobě či trvale na území České republiky se ve srovnání s rokem 2019 opět zvýšil, a to i přes omezení přeshraničního pohybu kvůli regulačním opatřením v době pandemie. Zatímco ke konci roku 2019 dosáhl počet cizinců žijících legálně v ČR 593 tisíc, k 31. 12. roku 2020 uvádí Český statistický úřad 633 tis. cizinců (při započtení osob, jimž byl přiznán azyl je to 634 790 osob), tj. cca 5,9 % populace, což znamená nárůst podílu o cca 0,4 % oproti předchozímu roku. Počet azylantů činil k 31.12. 2020 2 220 osob, z toho 981 žen.¹¹⁷

Graf 56: Počet cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem žijícím v ČR k 31. 12. 2020 (v tis.)

Pramen: Český statistický úřad.

Podíl cizinců na počtu obyvatel ČR lze porovnat se zastoupením cizinců v jiných evropských státech, kdy zjišťujeme, že ČR náleží i přes postupný růst počtu trvale a dlouhodobě usídlených cizinců mezi evropské státy s nižším podílem cizinců na celku obyvatelstva, zhruba na úrovni Portugalska.¹¹⁸ Významnou část cizích státních příslušníků žijících dlouhodobě či trvale v ČR tvoří občané zemí Evropské Unie, nicméně osoby ze států mimo EU převažují (jejich podíl mezi cizinci se oproti roku 2019 zvýšil z 59 % na 61,5 %, tj. podíl cizinců pocházejících ze zemí Evropské Unie poklesl ze 41 % na 38,5 %). Pokles počtu občanů ze zemí EU byl ovšem významně ovlivněn vystoupením Velké Británie z EU, což znamenalo statistický úbytek o více než 9 tis. osob a jejich přesun mezi občany zemí mimo EU.

Občanů zemí EU žilo v ČR ke 31. 12. 2020 celkem 243 857, z toho 94 303 s trvalým pobytem. Azylanti se mezi občany států EU nevyskytují.

117 Viz Český statistický úřad, <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>.

118 Viz Český statistický úřad, https://www.czso.cz/csu/cizinci/1-ciz_zahranici.

V tabulce č. 38 jsou uvedeny údaje o státní příslušnosti občanů EU žijících v ČR v počtu nad dva tisíce.

Tabulka 38: Cizinci ze států EU žijící v ČR v počtu převyšujícím 2 000 občanů daného státu k 31. 12. 2020

Stát EU	Celkem
Bulharsko	17 917
Francie	4 773
Chorvatsko	3 163
Itálie	6 151
Maďarsko	8 938
Německo	20 861
Nizozemsko	3 213
Polsko	20 733
Rakousko	3 535
Rumunsko	18 396
Slovensko	124 544
Španělsko	2 098

Pramen: Český statistický úřad.

Mezi státními příslušníky ze států mimo Evropskou Unii (kterých je celkem 390 933, z toho 214 076 osob s trvalým pobytem, 173 599 žen) jsou již dlouhodobě nejpočetnější občané Ukrajiny, Vietnamu a Ruska. Do tohoto celkového výše uvedeného počtu je započteno 2 220 osob, jimž byl přiznán azyl. Mezi azylanty jsou nejvíce (v počtu nad 100 osob) zastoupeni občané Sýrie, Ukrajiny, Ruska, Běloruska, Myanmaru, Iráku a Kazachstánu. Podrobnější pohled na státní příslušnost cizinců ze států mimo EU žijících v ČR přináší tabulka č. 39.

Tabulka 39: Cizinci ze států mimo EU žijící v ČR v počtu převyšujícím 2000 občanů daného státu k 31. 12. 2020

Stát	Celkem
Bělorusko	6 971
Bosna a Hercegovina	2 253
Čína	7 940
Filipíny	2 631
Indie	5 810
Kazachstán	6 884
Korejská republika	2 502
Moldavsko	6 117
Mongolsko	10 135
Rusko	41 692
Severní Makedonie	2 377
Spojené státy americké	7 546
Srbsko	5 846
Turecko	3 466
Ukrajina	165 356
Uzbekistán	2 355
Velká Británie	9 084
Vietnam	62 842

Pramen: Český statistický úřad.

Nejvíce občanů jiných zemí, ať už ze států EU nebo mimo Unii, trvale či dlouhodobě žijících v ČR, tedy pochází z Ukrajiny (jejich počet již převýšil občany Slovenska), dále Slovenska, Vietnamu, Ruska, Německa a Polska. Za zmínku stojí rostoucí počet zde žijících občanů Rumunska a dále meziroční nárůst počtů občanů Filipín, Indie, Kazachstánu a Turecka.

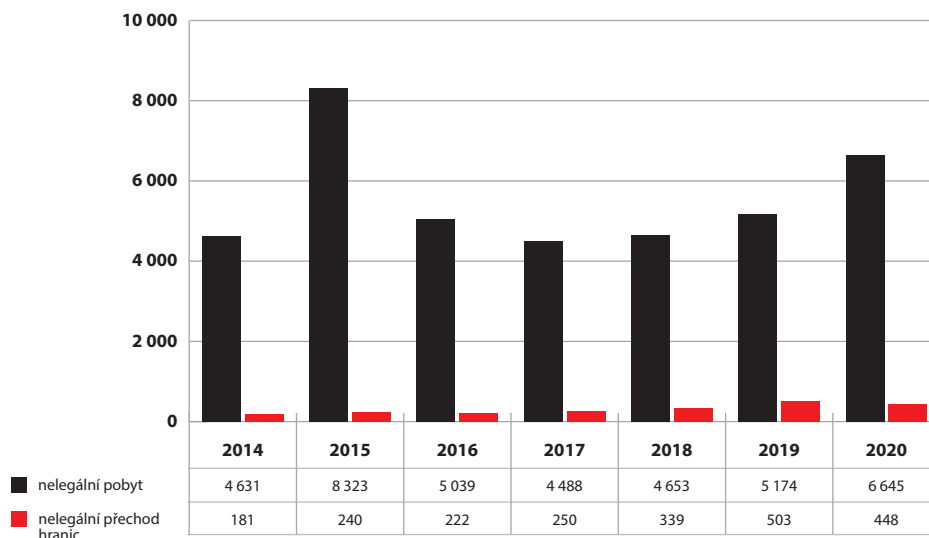
V souvislosti s migrační vlnou byla věnována pozornost možnému přílivu občanů z arabských islámských zemí. Lze konstatovat, že takový příliv se v ČR nijak zvláště neprojevil. V počtu nad jeden tisíc žili trvale či dlouhodobě v ČR ke 31. 12. 2020 pouze občané Egypta (1 269) a Tuniska (1 196).

Veškerá výše uvedená data se samozřejmě týkají legálních pobytů. Je proto třeba také vzít v úvahu **migraci nelegální**, a to i s ohledem na migrační pohyb ve světě a v Evropě.

V roce 2020 bylo zjištěno celkem 7 093 osob při nelegální migraci na území ČR. Ve srovnání s rokem 2019 je to o 1 416 osob více, tj. nárůst o téměř 20 %, což nasvědčuje tomu, že i přes opatření přijatá k omezení průchodnosti státních hranic migrační pohyb trval.

Z tohoto celkového počtu bylo 6 645 osob, tj. 93,6 % zjištěné nelegální migrace, odhaleno při nelegálním pobytu a 448 osob (tj. 6,4 %) zjištěno při nelegálním přechodu přes vnější schengenskou hranici ČR. Stav a vývoj nelegální migrace v ČR zachycuje následující graf.

Graf 57: Zjištěné počty nelegálních migrantů v letech 2014–2020

Pramen: Statistiky Cizinecké policie ČR.

Z hlediska státní příslušnosti osob zjištěných při nelegálním pobytu logicky zcela převažují občané ze třetích zemí (6 514 osob, tj. 98,0 %) nad občany EU. Pokud bychom členili státní příslušnosti dle světadílů, tak převládají občané evropských států (73 %, zejména občané Ukrajiny a Moldávie). Dále jsou nejvíce zastoupeni občané z Asie (21 %, především občané Vietnamu, Gruzie, Afghánistánu, Uzbekistánu a Sýrie). Příslušníci afrických států se na celku podílí pouze ze 4 %. Ve srovnání s rokem 2019 zastoupení migrantů z evropských států výrazně vzrostlo z 57 % na 73 %.

Na prvním místě osob zjištěných při nelegálním pobytu jsou opět stejně jako v předchozích letech občané Ukrajiny, kteří se na celkovém počtu podílí téměř z poloviny (3 242 osob, tj. 48,8 %). U občanů Ukrajiny došlo v meziročním srovnání k nárůstu o 1 786 osob (tj. +122,7 %). S odstupem se na druhém místě umístili občané Moldavska (992 osob, tj. 14,9 %), kdy je meziročně vykázán nárůst o 167 osob (+20,2 %). Třetí místo náleží občanům Vietnamu (231 osob, tj. 3,5 %, -122 osob, tj. -34,6 %). Čtvrté místo patří občanům Gruzie (187 osob, tj. 2,8 %, -3 osoby). Páté místo obsadili občané Ruska (170 osob, tj. 2,6 %, -67 osob, tj. -28,3 %). Těchto pět státních příslušností se na celkovém počtu podílí ze 73 %, ostatních 27 % představují občané dalších 90 států.

Dalších 448 osob bylo odhaleno při nelegální **migraci přes vnější schengenskou hranici ČR**. V meziročním porovnání to znamenalo pokles o 55 osob (tj. -10,9 %). Téměř polovinu odhalených osob představovali občané Ukrajiny (211 osob, tj. 47,1 %). Kromě jedné osoby byli zjištěni vždy na příletu do ČR. Jednalo se o případy porušující ochranné opatření Ministerstva zdravotnictví ČR vydané za účelem ochrany před zavlečením onemocnění covid-19. Proto je vykázán u občanů Ukrajiny nejvyšší meziroční nárůst, a to o 163 osob (tj. +339,6 %). Na druhém místě jsou občané Gruzie (58 osob, tj. 12,9 %). Třetí místo patří

občanům Ruska (43 osob, tj. 9,6 %, +9 osob), kdy byli všichni odhaleni při příletu. Občané těchto tří států se na celkovém počtu podíleli ze 70 %, ostatních 30 % představují občané dalších 38 států.

U **tranzitní nelegální migrace**, která je vykazována zvlášť, se jedná o státní příslušníky ze třetích zemí, kteří nelegálně vstoupí na území ČR a mají v úmyslu pokračovat nelegálně do dalších zemí. Při tranzitní nelegální migraci (nelegální vstup se děje většinou ze Slovenska, Rakouska nebo leteckou cestou vnitroschengenskými lety s cílem postupovat přes naše území do Německa, resp. dalších států EU/Schengenu) bylo v roce 2020 odhaleno 486 osob. Při meziročním srovnání došlo k vysokému nárůstu o 220 osob (tj. +82,7 %). Z počtu 486 osob bylo 462 zjištěno v souvislosti s pozemní hranicí a 24 osob se vzdušnou hranicí. Naprostá většina osob uvedla jako cíl své cesty Německo. Nejvíce bylo zjištěno občanů Afghánistánu (139 osob, tj. 28,6 %), Sýrie (83, tj. 17,1 %), Maroka (62, tj. 12,8 %), Turecka (55, tj. 11,3 %), a Alžírka (31, tj. 6,4 %).¹¹⁹

Pro doplnění pohledu na počty cizinců zdržujících se na území ČR, je třeba vzít v úvahu také počty **legálních návštěvníků ČR ze zahraničí**. Na těchto počtech se v roce 2020 podepsala pandemie velmi výrazně. Spíše pro ilustraci lze uvést, že v tuzemských ubytovacích zařízeních klesl v roce 2020 počet hostů o 51 % na 10,8 milionů osob, počet přenocování klesl o 45 % na 31,2 milionu nocí¹²⁰. Zahraniční návštěvnost se oproti roku 2019 snížila na čtvrtinu, tedy na 2,8 milionu hostů. Celkově loni chybělo v tuzemských ubytovacích zařízeních přes 8 milionů cizinců.¹²¹

Tato čísla zřejmě nelze považovat za úplná, nicméně dokládají, že počty cizinců pobývajících krátkodobě na území ČR velmi výrazně v roce 2020 poklesly. To je jeden z faktorů, které je třeba vzít na vědomí při posuzování rozsahu, resp. poklesu trestné činnosti cizinců spáchané v ČR v roce 2020. Současně ale i tak platí, že počet cizinců pobývajících v dané chvíli v ČR v souhrnu vždy značně překračuje počet cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem. Nelze proto podíl cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem na celku populace ČR (v roce 2020 to bylo výše uvedených 5,9 %) bez dalšího poměřovat s podílem cizinců na registrované a objasněné kriminalitě – toto porovnání by bylo zkreslující.

X.2. Kriminalita cizinců

Kriminalita cizinců je jevem, jehož rozsah má veřejnost tendenci přeceňovat. Podle průzkumu postojů veřejnosti k cizincům prováděném pravidelně v březnu každého roku Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM) na vzorku cca 1 000–1 100 respondentů souhlasilo v roce 2020 57 % respondentů s názorem, že cizinci jsou příčinou nárůstu kriminality; jen 12 % vyjádřilo s tímto názorem nesouhlas (jedná se o součty odpovědí rozhodně souhlasím a spíše souhlasím, resp. spíše nesouhlasím a rozhodně nesouhlasím; zbylí nezaujali stanovisko). V témže roce vyjádřilo 44 % respondentů názor, že cizinci

119 Statistická informace o nelegální migraci v České republice rok 2020 (2021). Ředitelství služby Cizinecké policie. Praha.

120 https://www.czso.cz/documents/10180/143522126/32018121_1001.pdf/c7327adc-8ee6-4c41-8bfa-bfbdde844ff5?version=1.1.

121 <https://www.businessinfo.cz/clanky/cestovni-ruch-statisticky-prehled/>.

ohrožují náš způsob života. Časové srovnání výsledků těchto šetření ukazuje, že tendence veřejnosti přisuzovat cizincům negativní vliv na kriminalitu je dlouhodobá a v posledních letech relativně stabilní s tím, že výsledky šetření v letech 2017 až 2020 ukazují na mírný pokles negativního hodnocení.

Tabulka 40: Cizinci jsou příčinou nárůstu kriminality (v procentech odpovědí: souhlas / ani souhlas, ani nesouhlas / nesouhlas)

Období	III/2009	III/2011	III/2013	II/2015	III/2017	III/2018	III/2019	III/2020
% odpovědí	74/17/6	70/20/7	67/23/6	66/22/9	67/20/9	64/22/10	61/25/14	57/28/12

Pramen: CVVM 2020¹²².

Převažující názor veřejnosti nebere v úvahu, že v posledních letech celková zjištěná kriminalita nerostla, ale s výjimkou roku 2019 klesala, jak pokud jde o počet skutků, tak o počet stíhaných osob (viz kapitola II. publikace). Podíl cizinců na zjištěné kriminalitě ve vývoji posledních let pak zachycuje následující tabulka.

Tabulka 41: Podíl cizinců na celkovém počtu spáchaných trestných činů a trestně stíhaných osob 2015–2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Celkový počet přímo objasněných trestných činů	112 141	101 678	94 890	92 795	93 202	77 786
Celkový počet trestných činů spáchaných cizinci	7 894	8 090	8 044	7 932	8 197	6 350
Podíl cizinců na celkovém počtu TČ	7 %	7,9 %	8,5 %	8,4 %	8,7 %	8,1 %
Celkový počet trestně stíhaných osob	101 881	93 379	87 168	84 990	86 209	75 405
Celkový počet trestně stíhaných cizinců	7 264	7 552	7 708	7 817	8 122	6 367
Podíl cizinců na celkovém počtu stíhaných osob	7,1 %	8,1 %	8,8 %	9,2 %	9,4 %	8,4 %

Pramen: Statistiky Policie ČR a Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR 2015–2020.

Počet zjištěných trestných činů spáchaných cizinci meziročně klesl, stejně tak počet trestně stíhaných cizinců, a poklesl i jejich procentní podíl na celkových počtech skutků a stíhaných osob (o 0,6 % u skutků a o 1 % u stíhaných osob). Odpovídá to zřejmě poklesu přeshraničního pohybu a menšímu počtu cizinců krátkodobě se zdržujících v ČR.

Struktura trestné činnosti páchané cizími státními příslušníky je uvedena v následující tabulce s pohledem na její vývoj od roku 2010. Tyto údaje vycházejí z tzv. takticko-statistické klasifikace (TSK) trestných činů užívané Policií ČR.

122 https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4899/f9/ov190409.pdf.

Tabulka 42: Struktura trestné činnosti páchané cizími státními příslušníky 2010–2020 (počty objasněných skutků)

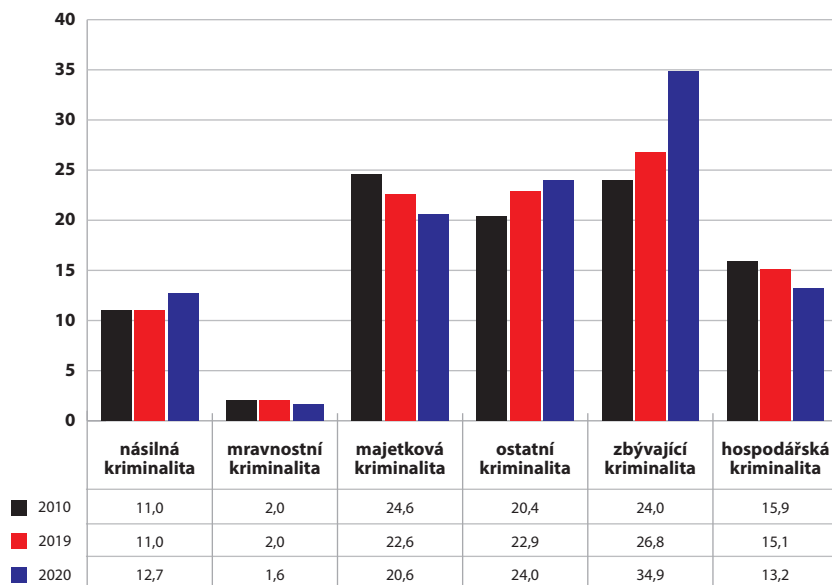
druh kriminality podle TSK	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
celková kriminalita 0–999	7 685	8 341	8 297	8 512	8 124	7 891	8 090	8 044	7 932	8 197	6 350
obecná kriminalita 100–699	4 553	5 025	5 090	5 382	4 546	4 486	4 419	4 516	4 435	4 761	3 650
násilná kriminalita 100–199	855	1 025	946	872	793	812	882	912	890	894	744
vraždy 100–106	16	19	21	19	18	17	15	27	9	15	16
mravnostní kriminalita 200–299	159	193	102	88	104	164	128	140	139	133	16
majetková kriminalita 300–599	1 938	2 010	2 155	2 241	1 808	1 792	1 797	1 905	1 751	1 857	1 404
krádeže vloupáním 300–399	540	597	504	682	476	337	367	309	255	296	228
krádeže prosté 400–499	1 059	1 140	1 319	1 186	1 017	1 125	1 139	1 189	1 159	1 189	860
ostatní majetková kriminalita 500–599	339	273	332	373	315	330	291	407	337	372	316
ostatní kriminalita 600–699	1 601	1 797	1 887	2 181	1 841	1 718	1 612	1 559	1 655	1 877	1 405
zbývající kriminalita 700–799	1 885	1 889	1 846	1 723	1 928	1 848	1 837	1 769	2 020	2 195	1 405
hospodářská kriminalita 800–899	1 247	1 427	1 361	1 407	1 650	1 556	1 834	1 758	1 474	1 241	742
vojenské a protiústavní činy 900–999	0	0	0	0	0	1	0	1	3	0	1

Pramen: Statistika Policie ČR.

Z údajů ke struktuře kriminality páchané cizinci vyplývá, že v ní nedochází v průběhu let od roku 2010 k zásadním změnám. V roce 2020 došlo ve všech sledovaných v druzích kriminality k poklesu, největšímu u kriminality majetkové. Její podíl v celkové struktuře poněkud poklesl, což by možná poukazovalo na to, že majetková kriminalita je více ovlivněna kriminální aktivitou krátkodobě pobývajících cizinců. Naopak za upozornění stojí vyšší vzestup podílu kriminality zbývající. Je to patrné z následujícího grafu, který uvádí podíl hlavních druhů kriminality ve srovnání let 2010, 2019 a 2020.

Graf 58: Struktura kriminality páchané cizinci ve srovnání let 2010, 2019 a 2020

Pramen: Statistiky Policie ČR.

Počty osob-cizinců stíhaných a vyšetřovaných za nejčastěji zastoupené trestné činy ukazuje tabulka 43; tato statistika také vychází z tzv. takticko-statistické klasifikace trestných činů užívané Policií ČR.

Tabulka 43: Stíhané osoby-cizinci v ČR podle trestných činů (TSK), pohlaví a věku v roce 2020

TSK – takticko-statistická klasifikace	Osoby celkem	muži	ženy	Věk do 14	15–17	18–34	35–49	nad 50
771 ohrožení pod vlivem návykové látky, opilství (§ 274, 360)	1 170	1 118	52	0	2	587	450	131
663 maření výkonu úředního rozhodnutí (§ 337)	912	862	50	0	3	424	373	112
731 dopravní nehody silniční nedbalostní (§ 143, 147, 148, 273, 274, 277, 360)	634	589	45	0	0	283	247	104
480 krádeže prosté – v jiných objektech (§ 205)	406	346	60	3	5	236	137	26
151 úmyslné ublížení na zdraví (§ 145-146a)	343	317	26	2	6	193	107	35
772 zanedbání povinné výživy (§ 196)	322	285	37	0	0	128	163	33
823 padělání a pozměnění veřejné listiny (§ 348)	220	167	53	0	0	118	80	22
611 výtržnictví (§ 358, 359)	190	182	8	3	10	114	52	11

TSK – takticko-statistická klasifikace	Osoby celkem	muži	ženy	Věk do 14	15–17	18–34	35–49	nad 50
635 nedovolená výroba a jiné nakládání s omamnými a psychotropními látkami a jedy pro jiného (§ 283)	188	171	17	2	4	92	74	17
589 poškození cizí věci (§ 228)	154	146	8	5	5	89	44	11
173 nebezpečné vyhrožování (§ 353)	147	143	4	0	2	57	60	28
390 krádeže vloupáním – do ostatních objektů (§ 178, 205)	125	119	6	2	4	81	35	4
838 neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku (§ 234)	121	101	20	0	0	62	45	14
131 loupež (§ 173)	113	105	8	1	6	66	33	7
411 krádeže prosté – kapesní (§ 205)	109	92	17	0	2	65	35	7
511 podvod (§ 209)	103	90	13	0	0	55	33	17
819 zkrácení daně (§ 240)	90	80	10	0	0	21	55	15
431 krádeže prosté – motorových vozidel dvoustopých (§ 205, 207)	77	72	5	0	7	52	15	3
830 podvod (§ 209)	72	54	18	0	0	33	30	8
181 vydírání (§ 175)	67	63	4	1	0	36	23	7
413 krádeže prosté – jiné na osobách (§ 205)	65	55	10	2	1	32	27	3
183 porušování domovní svobody (§ 178)	65	62	3	0	2	36	20	7
631 ohrožování výchovy dítěte (§ 201, 202)	60	28	32	0	0	26	25	9
641 přechovávání omamné a psychotropní látky a jedu pro sebe (§ 284)	55	53	2	0	1	38	15	1
373 krádeže vloupáním – do rodinných domků (§ 178, 205)	52	49	3	0	3	30	17	2
790 ostatní trestná činnost (§ 150-151, 164-167, 181-184, 218, 220-221, 227, 272-273, 275-278, 280, 328, 335-336, 344-347, 350-351, 364-365, 367-368)	51	46	5	0	2	29	14	6
829 zpronevěra (§ 206)	50	44	6	0	0	26	17	7
433 krádeže prosté – věci z aut (§ 205)	48	48	0	0	2	27	17	2
613 poškození cizí věci – sprejství (§ 228/2)	47	43	4	2	3	35	6	1
490 krádeže prosté – ostatní (§ 205)	44	41	3	3	1	22	14	4
881 úvěrový podvod (§ 211)	44	33	11	0	0	17	20	7
201 znásilnění (§ 185)	44	43	1	5	1	16	17	5
451 krádeže prosté – v bytech (§ 205)	43	34	9	0	4	22	11	6
434 krádeže prosté – součástek motorových vozidel, jednostopých a dvoustopých (§ 205)	40	39	1	0	0	21	16	3
864 legalizace výnosů z trestné činnosti (§ 216, 217)	40	27	13	0	0	23	12	5

TSK – takticko-statistická klasifikace	Osoby celkem	muži	ženy	Věk do 14	15–17	18–34	35–49	nad 50
142 násilí a vyhrožování proti úřední osobě a orgánu veřejné moci – na příslušníkovi Policie ČR (§ 323, 324, 325, 326)	38	35	3	0	0	16	18	4
634 nedovolené překročení státní hranice (§ 339-341, 343)	33	30	3	0	0	17	10	6
815 podvody v sociálním zabezpečení a nemocenském pojištění (§ 209)	31	11	20	0	0	7	15	9
371 krádeže vloupáním – do bytů (§ 178, 205)	29	26	3	0	2	18	7	2
311 krádeže vloupáním – do obchodů (§ 205)	28	27	1	1	1	20	5	1
812 krádež prostá (§ 205)	24	18	6	0	1	14	7	2
521 zpronevěra (§ 206)	23	18	5	0	1	11	9	2
886 neodvedení daně, pojistného na sociální zabezpečení a podobné povinné platby (§ 241)	22	16	6	0	0	5	12	5
186 týrání osoby žijící ve společném obydlí (§ 199)	22	20	2	0	0	10	11	1
846 podplácení (§ 332)	22	19	3	0	0	10	8	4
588 zatajení věci (§ 219)	22	18	4	0	0	10	8	4
231 ostatní pohlavní úchytky – výtržnictví (§ 358)	22	22	0	0	0	11	9	2
786 účast na organizované zločinecké skupině (§ 361)	22	18	4	0	0	7	10	5
861 porušení práv k ochranné známce a jiným označením (§ 268)	22	10	12	0	0	7	11	4
865 neoprávněný přístup a poškození záznamu v počítačovém systému, opatření a přechovávání přístupového zařízení a hesla (§ 230, 231, 232)	22	21	1	0	1	7	10	4
435 krádeže prosté – jízdních kol (§ 205, 207)	21	21	0	0	1	13	5	3
808 zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění (§ 254)	20	14	6	0	0	8	9	3

Pramen: Statistiky Policie ČR.

Podle policejní statistiky byli tedy cizí státní příslušníci v roce 2020 – obdobně jako v roce 2019 – nejvíce stíháni za ohrožení pod vlivem návykové látky, dále za maření výkonu úředního rozhodnutí, za nedbalostní dopravní nehody a za krádeže prosté. Ve větším počtu se vyskytlo úmyslné ublížení na zdraví, zanedbání povinné výživy a padělání a pozměňování veřejné listiny. Za trestnou činnost spojenou s drogami podle § 283 bylo stíháno 188 osob.

Mezi stíhanými osobami jednoznačně převládají muži ve věkové kategorii 18–49 let; vyšší podíl žen shledáváme jen u některých trestných činů, jako jsou krádeže a padělání a pozměňování veřejné listiny. Pouze u ohrožování výchovy dítěte, podvodů v sociálním

zabezpečení a nemocenském pojištění a u porušení práv k ochranné známce a jiným označením se objevuje více pachatelů z řad žen. Pachatelé ve věku do 18 let jsou zastoupeni nevýznamně s výjimkou výtržnictví a poškození cizí věci.

Následující tabulka uvádí počty osob-cizinců stíhaných v roce 2020 policií v členění podle nejpočetněji zastoupených státních příslušností (10 a více osob za rok) a dále podle pohlaví a věku.

Tabulka 44: Policií stíhané osoby-cizinci v ČR podle státní příslušnosti, pohlaví a věku v roce 2020

Státní příslušnost	Osoby celkem	muži	ženy	Věk do 14	15–17	18–34	35–49	nad 50
Slovenská republika	2 232	1 951	281	26	38	1 098	847	232
Ukrajina	1 535	1 396	139	3	13	809	580	134
Polská republika	406	380	26	2	1	206	142	56
Rumunsko	321	308	13	1	0	204	92	24
Bulharská republika	242	228	14	0	1	100	121	21
Moldavská republika	233	213	20	0	0	148	70	15
Vietnamská socialistická republika	211	168	43	2	2	78	90	39
Ruská federace	133	99	34	1	2	77	32	21
Spolková republika Německo	116	106	10	1	1	30	38	47
Gruzie	101	99	2	0	0	54	40	7
Maďarsko	80	78	2	0	0	42	30	8
Rakouská republika	52	47	5	0	0	17	14	21
Lotyšská republika	43	43	0	0	0	14	26	3
Republika Kazachstán	37	34	3	0	2	26	5	4
Srbská republika	36	31	5	1	1	5	19	12
Nigerijská federativní republika	34	34	0	0	0	18	14	2
Italská republika	33	32	1	0	1	10	13	9
Mongolsko	31	28	3	0	1	17	12	1
Arménská republika	29	28	1	0	0	8	16	5
Republika Uzbekistán	29	29	0	0	0	13	15	1
Litevská republika)	26	25	1	0	0	9	12	5
Chorvatská republika	24	22	2	1	0	11	6	6
Běloruská republika	24	22	2	0	1	10	12	1
Tuniská republika	24	24	0	0	0	9	15	0
Spojené království Velké Británie a Severního Irska	22	19	3	0	0	7	8	7
Spojené státy americké	20	16	4	0	0	5	9	6
Syrská arabská republika	18	17	1	0	2	7	8	1
Republika Severní Makedonie	17	16	1	0	0	3	10	4
Turecká republika	15	15	0	0	0	9	5	1
Francouzská republika	13	11	2	0	0	3	8	2
Bosna a Hercegovina	11	11	0	0	0	2	4	5

Státní příslušnost	Osoby celkem	muži	ženy	Věk do 14	15–17	18–34	35–49	nad 50
Nizozemsko	11	10	1	0	0	5	5	1
Alžírská lidová demokratická republika	10	10	0	0	0	2	7	1
Čínská lidová republika	10	6	4	0	0	7	3	0
Kosovská republika	10	9	1	0	0	4	4	2

Pramen: Statistika Policie ČR.

Údaje v této tabulce potvrzují, že trestná činnost cizích státních příslušníků v ČR je záležitostí především mužů a středních věkových kategorií (s určitou výjimkou vyššího zastoupení žen u Slováků, Ukrajinců a Vietnamců, tedy u nejpočetněji zastoupených skupin cizinců v ČR a věkové kategorie do 17 let u Ukrajinců a Slováků). Na třetím místě v pořadí nejčastěji stíhaných se objevili občané Polska, což je proti minulým letům změna.

Navazující tabulka ukazuje počty osob – cizích státních příslušníků, kteří byli v roce 2020 stíháni, nebo u nich bylo vedeno zkrácené přípravné řízení dle údajů státního zastupitelství. Uvedeny jsou státy, jejichž příslušníci byli stíháni v počtu osob převyšujícím 20.

Tabulka 45: Stíhané osoby v roce 2020, statistika státního zastupitelství

Stát	stíháno osob	obžalováno osob	NDVT* dle § 175 b	Zkrácené řízení	NDVT zkrácené řízení	Návrh na potrestání
Slovenská republika	912	820	14	965	0	930
Ukrajina	419	363	2	988	0	955
Vietnamská soc. republika	145	129	0	67	0	63
Polská republika	140	132	2	204	0	199
Rumunsko	128	114	2	187	1	183
Bulharská republika	84	76	0	139	0	137
Ruská federace	85	70	1	45	0	42
Spolková republika Německo	58	52	1	46	0	42
Moldavská republika	53	51	1	178	0	176
Gruzínská republika	34	34	0	37	0	37
Kazašská republika	21	19	0	16	0	14

Pramen: Zpráva o činnosti státního zastupitelství, 2020.

*NDVT – návrh na dohodu o vině a trestu.

Bezpečnostní problémy, resp. zvýšený výskyt přestupků a trestných činů se v ČR v posledních letech objevily v souvislosti s nárůstem **zaměstnávání cizinců v ČR v některých lokalitách**. Ministerstvo vnitra ve Zprávě o stavu v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v roce 2020 uvádí, že se problematikou bezpečnostních aspektů zaměstnávání cizinců v průmyslových zónách (dále jen PZ) začalo intenzivně zabývat od roku 2017, a to zejména v souvislosti se zhoršením bezpečnostní situace v průmyslových zónách

v Královéhradeckém kraji (PZ Kvasiny – obce Kvasiny, Solnice, Rychnov nad Kněžnou), a Plzeňském kraji (zejména statutární město Plzeň, Tachovsko). V roce 2018 se obdobné bezpečnostní problémy objevily i ve Středočeském kraji (průmyslová zóna Mladá Boleslav) a v roce 2019 v PZ v Pardubickém kraji. V převážné většině se jednalo především o zvýšený výskyt protiprávní činnosti, vedle trestné činnosti (především majetková a v některých případech i násilná) pak zejména přestupků ze strany cizinců (proti veřejnému pořádku, občanskému soužití, majetku), konflikty ve vzájemném soužití s místními obyvateli, přestupky v oblasti dopravy. Vedle problémů v oblasti bezpečnosti však lokality se zvýšeným počtem zaměstnaných cizinců řeší také zásadní problémy v oblasti nedostatečné infrastruktury (ubytování, doprava, zdravotnictví, školství, odpadové hospodářství atd.).

Bezpečnostní situace v nejpostiženějších regionech v roce 2020 byla ale dle policejních statistik a vyjádření místních orgánů (samospráv) stejně jako v roce 2019 stabilizovaná. Počet protiprávních jednání (trestné činy a přestupky) ve srovnání s rokem 2019 v roce 2020 až na výjimky poklesl, a to i v souvislosti s omezením pohybu osob na základě opakovaného vyhlášení nouzového stavu na území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s výskytem nemoci covid-19 a se souvisejícími vládními opatřeními.¹²³

S pobytem a prací cizinců v ČR souvisí i problém jejich **nelegálního zaměstnávání**. K tomu Zpráva o stavu v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku v roce 2020 uvádí, že v roce 2020 provedl Státní úřad inspekce práce (SÚIP) celkem 5 557 kontrol, které byly zaměřeny na odhalování nelegálního zaměstnávání. Těmito kontrolami bylo zjištěno celkem 3 110 nelegálně zaměstnaných osob. Konkrétně se jednalo o 556 občanů ČR, 141 občanů členských zemí EU (nejčastěji občané Slovenska, Bulharska a Rumunska) a 2 413 cizinců ze třetích zemí (nejčastěji se jednalo o občany Ukrajiny, Vietnamu a Moldávie). V roce 2020 bylo na SÚIP podáno celkem 1 325 podnětů upozorňujících na nelegální práci, což je podobný počet jako v předcházejícím roce.

Z vývoje počtu zjištěných nelegálně zaměstnaných osob je již od roku 2016 patrný trend převyšujícího počtu zjištěných osob nelegálně zaměstnaných cizinců nad občany ČR, přičemž tento trend pokračoval i v roce 2020.¹²⁴

X.3. Cizinci ve výkonu trestu odnětí svobody

Dalším ukazatelem kriminality cizinců jsou počty cizích státních příslušníků, nacházejících se buď **ve vazbě, nebo odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody (NTOS)**.

123 Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR 2020.

124 Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR 2020.

Tabulka 46: Počet vězňených osob cizí státní příslušnosti v letech 2010 až 2020 vždy k 31. 12.

Rok	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
obvinění	549	611	552	587	543	495	535	522	540	491	409
odsouzení	1 051	1 119	1 163	936	1 006	1 175	1 271	1 289	1 225	1 300	1 237
chovanci*	0	0	0	0	0	1	1	3	3	3	3
Celkem	1 600	1 730	1 715	1 523	1 549	1 670	1 807	1 814	1 768	1 794	1 649

*chovanci – osoby umístěné v detenci.

Pramen: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2020.

Proti roku 2019 došlo u vězňených cizích státních příslušníků k poklesu o 145 osob, když k poklesu došlo u osob ve vazbě i u osob ve výkonu trestu. Po předchozí relativní stabilizaci počtů vězňených cizinců se tedy projevil výraznější pokles, je ovšem nutné vzít v úvahu pokles trestných činů spáchaných cizími státními příslušníky. Jestliže srovnáme podíl vězňených cizinců na celkovém počtu vězňených osob mezi léty 2010 a 2020, je to v tomto desetiletí vzestup o necelé jedno procento ze 7,5 % na 8,1 %. (v roce 2019 činil tento podíl 8,5 %). Podíl cizinců na osobách ve výkonu trestu činil v roce 2020 v průměru 6,7 %, což je v podstatě shodné s jejich podílem v roce 2019. Podíl cizinců na počtu osob ve vazbě byl 23,7 %, což je proti roku 2019 a podílu 27,3 % pokles. Nicméně tento relativně stále vysoký podíl poukazuje zřejmě na to, že u cizích státních příslušníků je vazba využívána poměrně často z důvodů, které jsou pochopitelné (viz ustanovení § 67 trestního řádu, písm. a), tedy obava, že obviněný uprchne nebo se bude skrývat).

Tabulka 47: Státy, jejichž občané jsou mezi osobami ve vazbě a ve výkonu trestu k 31. 12. 2020 nejpočetněji zastoupeni ve srovnání se stavem k 31. 12. 2019.

Stát	2019			2020		
	Vazba	Výkon NTOS	Celkem	Vazba	Výkon NTOS	Celkem
Slovensko	68	425	496*	62	377*	439
Vietnam	77	264	341	50	209	259
Ukrajina	67	134	201	52	135	187
Polsko	32	66	98	33	59	92
Rumunsko	36	53	89	25	61	86
Bulharsko	24	28	52	22	36	58
Srbsko	30	35	65	10	47	57
Rusko	13	31	44	8	27	35
Moldavsko	21	26	47	9	21	30
Lotyšsko	11	15	26	9	19	28
Nigérie	10	20	30	2	23	25
Litva	11	11	22	8	14	22
Gruzie	13	13	26	10	11	21
Německo	3	12	15	1	12	13
Maďarsko	6	8	14	3	13	13
Makedonie	3	12	15	0	12	12
Kosovo	5	13	18	2	9	11
Bělorusko	5	8	13	0	10	10

*v tom 3 chovanci detence.

Pramen: Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2019 a 2020.

Z tabulky vyplývá, že v počtu nad 100 osob byli v roce 2019 v ČR ve výkonu vazby a trestu zastoupeni občané Slovenska, Vietnamu a Ukrajiny. Ti dohromady tvoří 53,7 % vězeňské populace cizinců. V meziročním srovnání počty vězněných osob u jednotlivých států klesaly s výjimkou Bulharska a Lotyšska. Z mimoevropských států kromě Vietnamu jsou ve vězeňské populaci významněji zastoupeni pouze občané Nigérie, nicméně jde o řádově nižší počty. Lze očekávat, že zastoupení Vietnamců ve vězeňské populaci bude nadále spíše klesat s ohledem na již dlouhodobější pokles vietnamských občanů mezi stíhanými osobami.

Na skladbu vězeňské populace cizinců se lze podívat i z podrobnějších hledisek. Prvním z nich je **věková struktura** cizinců ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody.

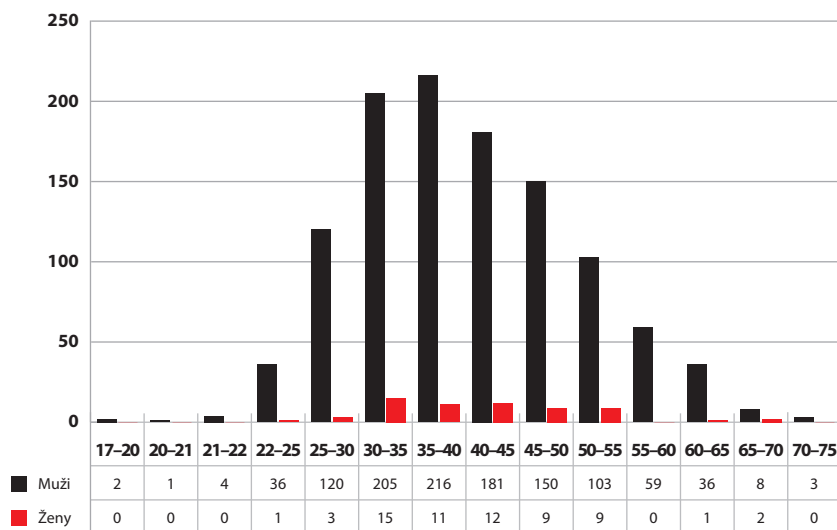
Tabulka 48: Počty odsouzených cizích státních příslušníků v členění dle věku k 31. 12. 2020

Věková kategorie	Muž	Žena	Celkový součet
19 – nedovršených 20 let	2	0	2
20 – nedovršených 21 let	1	0	1
21 – nedovršených 22 let	4	0	4
22 – nedovršených 25 let	36	1	37
25 – nedovršených 30 let	120	3	123
30 – nedovršených 35 let	205	15	220
35 – nedovršených 40 let	216	11	227
40 – nedovršených 45 let	181	12	193
45 – nedovršených 50 let	150	9	159
50 – nedovršených 55 let	103	9	112
55 – nedovršených 60 let	59	0	59
60 – nedovršených 65 let	36	1	37
65 – nedovršených 70 let	8	2	10
70 – nedovršených 75 let	3	0	3
Celkový součet	1 124	63	1 187

Pramen: Statistika GR Vězeňské služby ČR.

Graf 59: Počty cizích státních příslušníků v členění dle pohlaví a věku ve výkonu trestu odnětí svobody ke 31. 12. 2020

Pramen: Statistika GŘ Vězeňské služby ČR.

Mezi cizinci odsouzenými k výkonu nepodmíněnému trestu odnětí svobody je 67 % osob ve věku 30–50 let; osob ve věku do 22 let a nad 65 let je minimum. Zastoupení žen – cizinek ve výkonu NTOS činí 5,3 % všech cizinců ve výkonu NTOS. Více žen je pouze mezi odsouzenými ze Slovenska a z Vietnamu. Pro srovnání: české občanky mají na celku české vězeňské populace ve výkonu NTOS podíl 8,2 %.

Následující tabulka ukazuje penologickou recidivu cizinců ve výkonu NTOS. Vyplyvá z ní, že téměř tři čtvrtiny cizinců ve výkonu trestu jsou ve vězení poprvé; vícenásobní recidivisté tvoří jen zlomky procent. Nicméně tyto údaje je třeba interpretovat s výhradou vzhledem k tomu, že případná kriminální minulost cizinců souzených v ČR bývá poměrně často obtížně zjistitelná. S touto výhradou je pochopitelné, že nejvíce vícenásobných recidivistů se nachází mezi odsouzenými ze Slovenské republiky.

Tabulka 49: Počty odsouzených cizích státních příslušníků dle počtu předchozích NTOS k 31. 12. 2020

Kolikrát ve výkonu trestu	Muž	Žena	Celkový součet	Celkem v %
0x	925	49	974	74,92 %
1x	154	10	164	12,62 %
2x	72	3	75	5,77 %
3x	34		34	2,62 %
4x	20	1	21	1,62 %
5x	12	1	13	1,00 %
6x	8		8	0,62 %
7x	7		7	0,54 %
8x	2		2	0,15 %
10x		1	1	0,08 %
více než 10x	1		1	0,08 %
Celkový součet	1 235	65	1 300	100,00 %

Pramen: Statistika GR Vězeňské služby ČR.

Lze uvést i trestné činy, za které si cizinci nejčastěji odpykávají nepodmíněný trest odnětí svobody.

Tabulka 50: Počty cizích státních příslušníků odsouzených k NTOS dle četnosti trestných činů k 31. 12. 2020

Trestný čin	Úhrnem		Celkem
	muži	ženy	
krádež	267	18	285
maření úředního rozhodnutí	146	3	149
loupež	143	5	148
neoprávněné držení platební karty	94	9	103
vražda	86	7	93
výtržnictví	90	0	90
těžké ublížení na zdraví	80	2	82
porušování domovní svobody	68	4	72
podvod	52	7	59
znásilnění	51	1	52
vydírání	47	0	47
zanedbání povinné výživy	30	3	33
nedovolené ozbrojování	26	0	26
ublížení na zdraví	25	0	25
zkrácení daně, poplatku	19	1	20
násilí proti úřední osobě	11	0	11
těžké ublížení na zdraví/usmrcení z nedbalosti	8	2	10
zpronevěra	9	0	9
pohlavní zneužití	5	0	5
úvěrový podvod	4	0	4

Pramen: Statistika GR Vězeňské služby ČR.

Z této tabulky by plynulo, že nejčastěji jsou cizí státní příslušníci odsuzováni k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za krádeže a dále za maření výkonu úředního rozhodnutí a loupeže. Nicméně tuto tabulku je třeba doplnit údaji o odsouzení za trestné činnosti spojené s drogami, z nichž plyne (viz další tabulka), že nejčastější příčinou odsouzení k NTOS jsou právě drogové trestné činy, byť celkový počet odsouzených za tyto činy poklesl ve srovnání s rokem 2019 o 60 osob.

Tabulka 51: Počty odsouzených cizích státních příslušníků v členění dle trestných činů v souvislosti s požíváním a distribucí omamných a návykových látek v roce 2020

Trestný čin	Z. č. 140/1961 Sb.				Z. č. 40/2009 Sb.				Úhrnem		Celkem
	§	muži	ženy	celkem	§	muži	ženy	celkem	muži	ženy	
neoprávněná výroba, dovoz, vývoz, zprostředkování, prodej nebo opatření omamných nebo psychotropních látek	187	11	0	11	283	315	18	333	326	18	344
přechovávání omamných a psychotropních látek ve větším množství než malém	187a	0	0	0	284	10	1	11	10	1	11
výroba, opatřování sobě nebo jinému, přechovávání, omamných a psychotropních látek a jedů	188	0	0	0	286	4	0	4	4	0	4
šíření toxikomanie	188a	0	0	0	287	0	0	0	0	0	0
ohrožení pod vlivem návykové látky	201	1	0	1	274	45	1	46	46	1	47
opilství	201a	0	0	0	360	2	0	2	2	0	2
Celkem		12	0	12		376	20	396	388	20	408

Pramen: Statistika GR Vězeňské služby ČR.

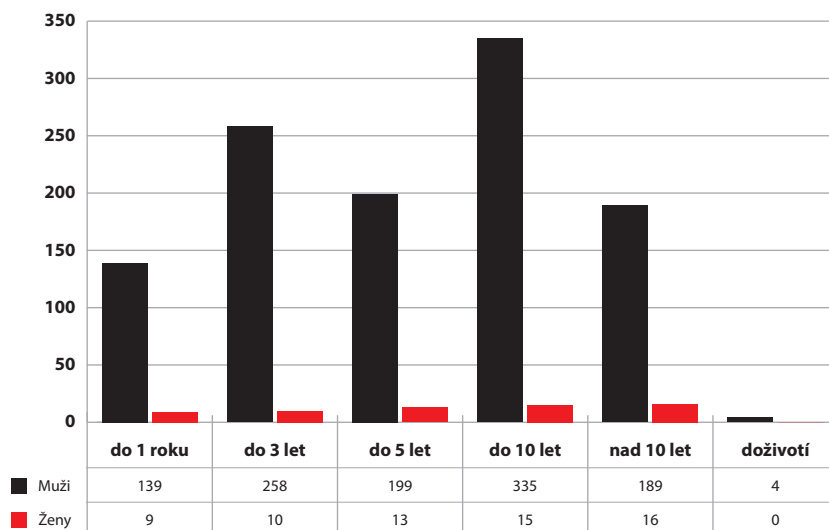
Významná je také délka NTOS, ke kterému byli cizinci odsouzeni.

Tabulka 52: Počty odsouzených cizích státních příslušníků v členění dle délky uloženého nepodmíněného trestu (v kategoriích do 1 roku, do 3 let, do 5 let, do 10 let, nad 10 let a trest doživotí) k 31. 12. 2020

Kategorie nařízené délky trestu	Muž	Žena	Celkový součet
do 1 roku	139	9	148
od 1 roku do 3 let	258	10	268
od 3 let do 5 let	199	13	212
od 5 let do 10 let	335	15	350
nad 10 let (včetně)	189	16	205
doživotí	4	0	4
Celkový součet	1124	63	1187

Pramen: Statistika GR Vězeňské služby ČR.

Graf 60: Počty odsouzených cizích státních příslušníků v členění dle délky uloženého NTOS

Pramen: Statistika GŘ Vězeňské služby ČR.

Je patrné, že cizí státní příslušníci ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody si odpykávají spíše vyšší výměru trestu. Do kategorie do 3 let trestu spadá 35 % odsouzených k NTOS, tedy méně než polovina. Do kategorie trestů ve výši 3 až 10 let spadá 47 % cizinců ve výkonu NTOS; do kategorie výměry trestu nad 10 let dalších 17 %. Vyšší tresty odnětí svobody od pěti let výše si odpykává 47 % cizinců odsouzených k nepodmíněnému trestu. Podíl osob odsouzených k vyšším trestům tedy ještě ve srovnání s rokem 2019 vzrostl. Určitou výjimku tvoří ženy, ale i u žen si tresty do tří let odpykává pouze 19 % žen odsouzených k NTOS.

X.4. Shrnutí

Podíl cizinců na spáchané kriminalitě o něco převyšuje podíl cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem na celkovém počtu obyvatel ČR, který činil v roce 2019 5,9 %. Nicméně podíl cizinců na velikosti populace ČR je každodenně vyšší v důsledku krátkodobých pobytů, turistiky apod., než těchto 5,9 %, a to přesto, že v důsledku opatření přijatých k potlačení pandemie se krátkodobé pobyty cizinců v ČR významně omezily. Počet zjištěných případů nelegální migrace v roce 2020 nicméně narostl. Jednalo se hlavně o zjištění nelegálního pobytu, kde převládali občané Ukrajiny, Moldávie a Vietnamu.

Podíl cizinců na počtu spáchaných skutků po delší dobu nepřevyšoval 7 %, což platilo i pro podíl na počtu známých a stíhaných pachatelů. V roce 2019 podíl cizinců na počtu spáchaných skutků vzrostl na 8,7 % a podíl na počtu stíhaných osob naopak stoupl na 9,4 %. V roce 2020 tento podíl poklesl, a to jak na počtu skutků na 8,1 %, tak na počtu stíhaných osob na 8,4 %. Struktura páchané zjištěné kriminality je dlouhodobě relativně stabilní s tím, že ale v roce 2020 narostl podíl tzv. zbývající kriminality.

Mezi známými pachateli, mezi odsouzenými i uvězněnými osobami jsou zastoupeni občané velkého množství států z celého světa, ale pouze občané několika států jsou zastoupeni početněji. Jde zejména o občany Slovenska a Ukrajiny; v menší míře o občany Polska, Bulharska, Rumunska, Moldávie. Postupně klesá počet stíhaných občanů Vietnamu, jejich vyšší zastoupení však trvá mezi vězněnými cizinci. Podíl islámských, případně afrických států na nelegální migraci i na páchané kriminalitě je zatím minimální; nelegální migrace se na evidované kriminalitě nijak významně nepodílí.

Podle policejní statistiky byli cizí státní příslušníci v roce 2020 nejvíce stíháni za ohrožení pod vlivem návykové látky, dále za maření výkonu úředního rozhodnutí, za nedbalostní dopravní nehody a za krádeže prosté. Ve větším počtu se vyskytlo úmyslné ublížení na zdraví, zanedbání povinné výživy a padělání a pozměňování veřejné listiny. Vyšší zastoupení má i trestná činnost spojená s drogami, která je nejčastějším důvodem odsuzování cizinců k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody jsou nejpočetněji zastoupeni občané Ukrajiny, Slovenska a Vietnamu. Podíl cizinců nacházejících se ve vazbě významně převyšuje jejich podíl mezi osobami ve výkonu trestu. Platí, že cizí státní příslušníci ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody si odpykávají spíše vyšší výměru trestu.

XI.

Výsledky expertizy k trendům vývoje organizovaného zločinu v ČR

XI.1. Expertní šetření k trendům organizovaného zločinu v ČR

Soustavný kriminologický výzkum organizovaného zločinu byl v IKSP zahájen v roce 1993 a pokračoval v podobě několika víceletých návazných projektů. V rámci výzkumu organizovaného zločinu je každý rok prováděno expertní šetření dotazováním policistů – pracovníků speciálních útvarů Policie České republiky a od roku 2012 i pracovníků Generálního ředitelství cel a Celního ředitelství Praha.¹²⁵

Pravidelně je zjišťován jejich názor na rozšířenost aktivit organizovaného zločinu v ČR v předchozím roce, rozvinutost skupin, zastoupení externích spolupracovníků a žen ve skupinách organizovaného zločinu, účast dalších národností v organizovaném zločinu a jejich nejčastější aktivity. V určitých časových odstupech jsou experti dotazováni i na možnou predikci dalšího vývoje. V roce 2021 proběhlo toto šetření již po dvacáté deváté, takže je možné srovnáním výsledků z jednotlivých let vytvářet časové řady. V tomto roce nebyli experti na predikci vývoje dotazováni, protože tato část byla zařazena v roce 2020.

Počet expertů se většinou pohyboval mezi 30–40. V roce 2019 bylo dotazováno 37 expertů, v roce 2020 byla situace ztížena vzhledem ke komplikacím vyvolaným plošnými karanténními opatřeními. Nicméně v dotazování i tak odpovědělo 31 pracovníků Policie ČR, z toho 19 pracovníků Národní centrály proti organizovanému zločinu, 5 Národní protidrogové centrály a 7 pracovníků krajských ředitelství Služby kriminální policie a vyšetřování. V roce 2021 odpovědělo v šetření celkem 30 respondentů, z toho 20 pracovníků Národní centrály proti organizovanému zločinu, 5 Národní protidrogové centrály a v tomto roce také 4 pracovníci generálního ředitelství cel. Jeden dotazník byl zaslán zcela nevyplněný. Ze zbývajících počtu 29 byl ze zpracování vyřazen další jeden dotazník, neboť respondent na převážnou většinu otázek neodpověděl. Použitých 28 dotazníků pocházelo od expertů, kteří uvedli v průměru 17,4 let celkové doby praxe v oblasti boje proti trestné činnosti a 9,7 let praxe v oblasti monitorování organizovaného zločinu. Proti loňskému roku se snížila průměrná délka praxe respondentů v oblasti boje proti trestné činnosti o cca 4 roky (v roce 2020 to bylo 21,6 let) a v oblasti boje proti organizovanému zločinu o dva roky (v roce 2020 11,6 let), ale i tak lze považovat délku praxe v příslušných oblastech a tedy expertní kvalifikaci za průkaznou.

XI.2. Metodologie šetření

Z metodologického hlediska je zřejmé, že možnost empirického kriminologického výzkumu organizovaného zločinu je reálně dosti limitovaná a stejně tak je omezen i rozsah reprezentativních dat, která by přímo vypovídala o této oblasti. To se týká jak soudních spisů k pravomocně skončeným případům, tak statistických údajů. Jak spisy, tak statistické údaje přitom z objektivních důvodů nepokrývají celé spektrum organizovaného zločinu.

125 Řešitelem a organizátorem expertních šetření byl po celou dobu jejich provádění PhDr. Martin Cejp, CSc. Po jeho odchodu do důchodu převzal odpovědnost za realizaci tohoto expertního šetření PhDr. Miroslav Scheinost. Metodologie šetření zůstává zachována tak, jak byla založena Dr. Cejpm, včetně základní struktury zpracování výsledků.

Naproti tomu experti, kteří přicházejí ve své profesi s organizovaným zločinem do kontaktu, podrobnější poznatky mají a dotazováním je možné je od nich získat. Je však nutné připomenout, že expertizy jsou převážně kvalitativním typem šetření. Experti formulují své poznatky, názory, postoje – vyjadřují se tedy verbálně. Poznatky jsou v tomto šetření získávány technikou anonymního dotazníkového šetření, které obsahuje jak otázky uzavřené (s volbou z několika variant odpovědí), tak otázky otevřené s možností vlastní výpovědi a formulace respondenta.

Pokud jsou odpovědi expertů zpracovávány v kvantitativní podobě, jde vždy o souhrn názorů, v nichž číselný údaj nelze chápat absolutně, ale pouze jako prostředek k zachycení struktury a vývojového trendu. Expertní šetření neposkytují tzv. tvrdá data, ale mohou být využívána právě ke zjišťování obecnějších rysů a trendů zkoumané problematiky a využíváme je proto, že některé skutečnosti nebylo a není, pokud jde o organizovaný zločin, možné zjistit jinak, než prostřednictvím expertů.

Přes uvedená omezení se pro charakteristiku základních ukazatelů, vypovídajících o organizovaném zločinu, ukázalo expertní šetření jako relativně optimální.

Pro účely šetření byla, z důvodu pokud možno sjednoceného chápání předmětu šetření v dotazníku uvedena definice, resp. vymezení organizovaného zločinu.¹²⁶ Dotazník obsahoval jedenáct meritorních otázek, další dvě závěrečné otázky se týkaly délky praxe a pracovního zařazení respondenta.

V roce 2021 byla při provedení expertizy poprvé využita možnost rozeslání a sběru dotazníků on-line prostřednictvím nástroje Click4Survey.

XI.3. Výsledky šetření

Stupeň organizace zločineckých skupin

Pro účely expertního šetření jsme odlišili podle stupně organizace plně hierarchicky uspořádané skupiny, které mají třístupňovou řídicí strukturu¹²⁷ od skupin s neúplně rozvinutou strukturou. Podle tohoto vymezení, které bylo uvedeno v dotazníku, byly plně rozvinuté skupiny v roce 2020 podle mínění expertů ve spektru zločineckých skupin zastoupeny ze 41 % a skupiny s neúplně rozvinutou strukturou z 59 %.¹²⁸

126 Organizovaný zločin chápeme jako opakující se (soustavné) páchání cílevědomě koordinované závažné trestné činnosti (a aktivit tuto činnost podporujících), jehož subjektem jsou zločinecké skupiny nebo organizace (většinou s vícestupňovou vertikální organizační strukturou) a jehož hlavním cílem je dosahování maximálních nelegálních zisků při minimalizaci rizika (zajišťovaného prostřednictvím kontaktů v rozhodovacích společenských strukturách).

127 Nejvyššímu vedení jsou podřízeni vedoucí tzv. středních článků a ti pak řídí řadové členy.

128 Jedná se o průměrnou hodnotu z odpovědí uváděných v jednotlivých dotaznících. U skupin plně rozvinutých činil nejčastější odhad jejich podílu 60 a 70 % – toto uvedlo po 5 expertech. U skupin s neúplně rozvinutou strukturou byl uváděn nejčastěji podíl ve výši 30, resp. 40 %, rovněž po pěti expertech.

Pro srovnání: v letech 2000–2014 se zastoupení rozvinutých skupin pohybovalo většinou kolem 40 %, roce 2018 pak byl podíl skupin s plně rozvinutou strukturou odhadován na 53 %, v roce 2019 na 47 %. Na základě tohoto srovnání se zdá, že experti po signalizovaném vzestupu organizovanosti skupin vnímají v posledních dvou letech spíše určitý návrat směrem k méně hierarchizovaným skupinám.

Externisté

V rámci organizovaných zločineckých skupin působí i tzv. externisté. Využití externích spolupracovníků je pro organizovaný zločin výhodné. Jsou najímáni na konkrétní úkoly a akce, nedisponují informacemi o struktuře skupiny a o jejím zaměření. Jejich kontakty se členy skupiny, resp. organizace jsou omezené a nemusí znát ani účel jimi prováděné operace či operací. Při případném zadržení proto nemohou orgánům činným v trestním řízení přinést podstatné poznatky. Zároveň se dostávají do závislosti na organizovaných skupinách, mohou být a jsou bezohledně zneužíváni.

Podle odhadů expertů tvořili v období od roku 1993 do roku 2008 externisté více než polovinu ze všech členů zločineckých skupin. V roce 2017 byl jejich podíl odhadnut na 39 %, v roce 2018 na 40 %. Za rok 2019 se expertní odhad podílu externistů výrazně snížil, a to na 31 %, logicky tedy průměrný podíl kmenových členů stoupl podle odhadu na 69 %. Naopak v roce 2020 experti odhadli poměr kmenových členů a externistů jako vyrovnaný, tj. 50:50 %.¹²⁹ Jedná se tedy v posledních dvou letech o značné výkyvy, jak v roce 2019 směrem ke snížení zastoupení externistů, tak následně v roce 2020 zpět směrem nahoru. Až další expertizy mohou ukázat, o jaký trend se jedná, nebo zda jde o nahodilé diference.

Činnosti, které externí spolupracovníci v roce 2020 podle názoru expertů nejčastěji vykonávali, lze označit jako pomocné a dílčí. Část těchto činností směřuje podle názoru expertů do oblasti **hospodářské kriminality**. V tomto rámci uváděli experti využití externistů jako tzv. bílých koní, fungování při zakládání fiktivních a krycích společností, při převodech a legalizaci zisků, vystavování fiktivních objednávek. Externisté jsou využíváni v oblasti **logistické podpory** kriminálních aktivit (pronájem bytů a nemovitostí, opatrování vozidel, zajišťování ubytování, zajišťování výrobních prostorů, kurýrní služba). S tím souvisí **servisní činnosti** (náboráři spolupracovníků, vyhledávači obětí, vykonavatelé specializovaných činností jako např. služby v oblasti IT, účetnictví). Na rozdíl od loňského roku experti neuváděli externí spolupracovníky působící **v legálních organizacích, státní správě** apod. Několikrát bylo obecně uvedeno, že externisté vykonávají pomocné práce nebo zajišťují vlastní výkon trestné činnosti (tzv. špinavou práci).

Podíl žen

Odhad podílu žen ve skupinách organizovaného zločinu na území České republiky je zjišťován od roku 2000. V období 2000–2011 se pohyboval mezi 11–16 %. Za rok 2018 bylo

¹²⁹ Opět se jedná se o průměrnou hodnotu z odpovědí uváděných v jednotlivých dotaznících.

podle odhadu expertů v rámci organizovaného zločinu 17 % žen. Odhad pro rok 2019 se od situace v roce 2018 příliš nelišil – experti odhadli podíl žen na 18 %. V roce 2020 se odhad expertů vrátil na úroveň 15 %.¹³⁰

V zapojení žen lze vysledovat v názorech expertů určitý posun směrem od organizace prostituce, což bylo dominantní v předchozím roce, spíše do oblasti hospodářské kriminality (daňová trestná činnost, podvody, získávání evropských dotací). Aktivita žen při organizaci prostituce ovšem trvá a ženy také působí při organizaci pracovního vykořisťování. Několik expertů uvedlo zapojení žen do korupčních aktivit. Zmíněno bylo zapojení žen jako tzv. „volavek“ a k získávání informací z prostředí, kde působí. Více expertů se shodovalo, že ženy se nacházejí v organizovaných skupinách spíše na úrovni středních a nižších článků; vyšší postavení bylo připouštěno při zapojení žen do hospodářské trestné činnosti. Jeden z respondentů zmínil, že Vietnamky zastávají i vyšší postavení. Ženy byly uváděny také v souvislosti s výrobou a distribucí drog.

Celkově lze říci, že experti nadále uvádějí ženy jako aktivní jednak v tradičních oblastech, jako je prostituce a její organizace a jako pomocnice, které využívají své přednosti k získávání informací, odlákání pozornosti apod., ale v rostoucí míře uvádějí jejich zapojení do různých aktivit při průniku organizovaného zločinu do ekonomické sféry.

Zastoupení cizinců

V České republice je i přes drobné výkyvy poměr mezinárodního a domácího prvku trvale v podstatě vyrovnaný. V letech 1993–1995, kdy se u nás organizovaný zločin v rozvinuté podobě začal objevovat, byl takovýto podíl Čechů dosti překvapivý. Spíše se očekával výrazný podíl zahraničních skupin. Od roku 1993 až do současnosti jsme zaznamenávali odhad cizinců a Čechů buď přesně 50 % na 50 % anebo pouze s drobnými výkyvy na tu nebo onu stranu – nejvýše 55 % ve prospěch cizinců proti 45 % ve prospěch Čechů v roce 2009. Pouze v roce 2013 jsme zaznamenali výraznější oslabení podílu cizinců (37 %) a posílení podílu Čechů (63 %). V roce 2014 se situace opět vyrovnala: cizinců bylo 49 %, Čechů 51 %. V roce 2017 bylo 49 % cizinců a 51 % Čechů.

Srovnání výsledku vyjádření expertů k letům 2018, 2019 a 2020 poukazuje na určitý posun směrem k vyššímu zastoupení domácího prvku. Je ovšem možné položit otázku, zda na tento posun neměla v roce 2020 vliv situace kolem pandemie covidu, uzavření hranic a dalších souvisejících opatření, nebo zda tento vývoj může být ovlivněn posunem aktivit organizovaného zločinu do ekonomické oblasti, který vedl k vyššímu zastoupení českých pachatelů. Opět je to otázka dalšího trendu.¹³¹

130 Průměrná hodnota z odpovědí uváděných v jednotlivých dotaznících.

131 Podíl je vyjádřen v procentech a udává průměr z vyjádření expertů.

Tabulka 53: Podíl cizinců a Čechů ve skupinách organizovaného zločinu v letech 2018, 2019 a 2020.

Rok	Cizinci celkem	Češi celkem	Podíl skupin tvořených pouze cizinci	Podíl smíšených skupin s převahou cizinců	Podíl smíšených skupin s převahou Čechů	Podíl skupin tvořených pouze Čechy
2018	50 %	50 %	27 %	23 %	21 %	29 %
2019	49 %	51 %	29 %	20 %	21 %	30 %
2020	45 %	55 %	22 %	23 %	23 %	32 %

Pramen: Expertní šetření IKSP 2019, 2020, 2021.

Podíl ryze českého prvku (tj. skupin tvořených pouze Čechy) se v průběhu let mírně zvyšuje. V roce 2004 byl kolem jedné pětiny, v posledních letech je kolem 30 %.

V 90. letech byli podle názoru expertů na zastoupení cizinců ve strukturách organizovaného zločinu na území České republiky nejvíce zastoupeni Ukrajinci a Rusové. Do roku 1999 patřili do první skupiny rovněž občané z bývalé Jugoslávie. S postupujícím rozpadem Jugoslávie se jejich zastoupení mírně oslabilo. Do roku 1997 náleželi do první skupiny i Číňané a po roce 1998 jejich podíl mírně poklesl. Po roce 2000 se k Ukrajincům a Rusům připojili Vietnamci a Albánci (většinou kosovští)¹³² a od té doby jejich podíl neustále vzrůstá. V roce 2017 byly stále s převahou zastoupeny zmíněné čtyři státy, vzrostla převaha Vietnamců, Ukrajinci a Rusové byli těsně za Albánci.

V letech 2018 až 2020 jsou nadále nejsilněji zastoupeni Vietnamci, Ukrajinci, Rusové, Albánci/Kosovští Albánci s tím, že se v rámci tohoto okruhu pořadí stabilizovalo a narůstá převaha Ukrajinců a Vietnamců. Druhou skupinu utvořili s viditelným odstupem příslušníci většinou balkánských států, Slováci a Poláci. Z neevropských států se na desátém místě a těsně pod ním objevují Nigerijci. Postupně mizí zastoupení západoevropských zemí – v roce 2020 byli experty uvedeni pouze Italové s indexem 1. Je třeba ještě zmínit, že experti (i přes žádost, aby uváděli konkrétní národnosti) opakovaně uvedli společné zastoupení balkánských zemí (index 21) a zemí bývalého Sovětského svazu (index 34), což ovšem nevybočuje z výše uvedeného trendu.¹³³

Pořadí cizinců podle jejich státní příslušnosti, resp. přiřazení k jednotlivým národnostem v letech 2018, 2019 a 2020 lze porovnat v následující tabulce.

132 Přesné rozlišení Albánců a Kosovských Albánců jsme nepokládali za dostatečně ověřitelné, takže obě varianty byly sloučeny do jedné skupiny.

133 Pořadí zastoupení cizinců je stanoveno podle indexace, vycházející z vyjádření expertů a jejich zařazení konkrétní státní příslušnosti výše či níže v pořadí. Experti mohli uvést nejvýše deset národností (resp. státních příslušností) v řazení od nejpočetnějšího zastoupení. Index byl stanoven tak, že počet respondentů, kteří uvedli příslušnou státní příslušnost (občanství) na 1. místě, byl násoben 10x, na 2. místě 9x atd. až na 10. místě 1x. Celkový index je pak součtem těchto násobků. (Jeden bod uvedený v indexu např. znamená, že pouze jeden ze všech expertů uvedl příslušnou státní příslušnost na desátém místě.).

Tabulka 54: Pořadí cizinců dle národností nejpočetněji zastoupených v organizovaném zločinu na území ČR v letech 2018, 2019 a 2020

2018			2019			2020		
Pořadí	Národnost	Index	Pořadí	Národnost	Index	Pořadí	Národnost	Index
1.	Vietnamci	270	1.	Ukrajinci	213	1.	Vietnamci	165
2.	Ukrajinci	196	2.	Vietnamci	175	2.	Ukrajinci	162
3.	Rusové	183	3.	Rusové	141	3.	Rusové	122
4.	Albánci/K.Albánci	119	4.	Albánci/K.Albánci	120	4.	Albánci/K.Albánci	88
5.	Slováci	87	5.	Rumuni	92	5.	Srbové	43
6.–7.	Srbové	83	6.	Slováci	80	6.	Slováci	39
6.–7.	Rumuni	83	7.	Bulhaři	53	7.	Bulhaři	35
8.	Bulhaři	73	8.	Poláci	48	8.	Poláci	29
9.	Poláci	71	9.	Srbové	38	9.	Rumuni	25
10.	Čiňané	27	10.	Čiňané	35	10.	Nigerijci	24
11.	Nigerijci	26	11.	Němci	25	11.–12.	Makedonci	15
12.–13.	Syřané	20	12.	Nigerijci	23	11.–12.	Moldavané	15
12.–13.	Italové	20	13.	Arabové	18	13.	Gruzínci	14
14.	Američané	16	14.	Chorvati	14	14.–15.	Čiňané	12
15.	Gruzínci	14	15.–17.	Uzbeci	9	14.–15.	Turci	12
16.	Maďaři	13	15.–17.	Makedonci	9	16.	Arméni	10
17.–18.	Němci	12	15.–17.	Maďaři	9	17.–18.	Chorvati	8
17.–18.	Arméni	12	18.–19.	Italové	8	17.–18.	Arabové	8
19.	Turci	10	18.–19.	Dagestánci	8	19.	Syřané	5
20.	Britové	9	20.	Turci	7	20.–21.	Černohorci + Ázerbájdž.	4

Pramen: Expertní šetření IKSP 2019, 2020, 2021.

Je patrné, že zastoupení národností, resp. státních příslušností v organizovaném zločinu v ČR se dle názoru expertů meziročně příliš nezměnilo. Na špici zůstává skupina čtyř zemí, pouze se na první místo vrátili s minimálním rozdílem Vietnamci. Na dalších místech lze zmínit opětné zvýšené zastoupení Srbů. Trvá pokles zastoupení Čiňanů, za loňský rok nebyli vůbec jmenováni Němci. Ve dvacítce nejpočetněji zastoupených států se objevují nově Černohorci a Ázerbájdžánci. Přestože byli experti žádáni, aby uváděli konkrétní národnosti, uvedli někteří obecně „Arabové“. Aby nebyly výsledky zkresleny, zůstalo toto označení zachováno a bylo zařazeno. Lze tedy z vyjádření expertů dovodit, že zastoupení cizinců, pokud jde o jejich státní příslušnost, resp. národnost, zůstává v ČR relativně ustálené, s již déletrvající převahou čtyř národností (Ukrajinci, Vietnamci, Rusové, Albánci) a ve druhé skupině se zastoupením osob ze středoevropských a balkánských států (s výjimkou Nigerijců).

Činnosti skupin organizovaného zločinu

Počínaje rokem 1993 odhadují dotazovaní experti každoročně, které činnosti skupin organizovaného zločinu patří mezi nejrozšířenější. V roce 1993 sem náležely krádeže

automobilů, organizování prostituce a krádeže uměleckých předmětů. Výroba, pašování a distribuce drog se umístila v roce 1993 ve druhé desítky, od roku 1994 však už patřila – spolu s výše jmenovanými – rovněž mezi nejrozšířenější. Z dalšího vývoje lze upozornit, že se v roce 1995 k nejčtetnějším činnostem přidalo podplácení a korupce, podvody související se soukromým podnikáním, nelegální přeprava osob, nezákonné vymáhání dluhů. Začalo se objevovat i zakládání fiktivních firem. Od roku 1996 se ke zmiňovaným čtyřem nejrozšířenějším přidaly daňové, úvěrové, pojišťovací, směnečné a celní podvody, v roce 1997 praní špinavých peněz, korupce. V letech 1998–2004 se objevila mezi nejrozšířenějšími činnostmi nelegální migrace. V roce 2002 se přidalo padělání CD a nelegálních kopií videokazet.

Rok 2009 přinesl další vzestup aktivit spojených s finanční kriminalitou. Mezi nejrozšířenější aktivity se dostaly legalizace výnosů z trestné činnosti (praní peněz), korupce, daňové, úvěrové, pojišťovací a směnečné podvody, bankovní podvody a zakládání podvodných a fiktivních firem. Dále vzrůstala nelegální výroba a pašování alkoholu nebo cigaret. V roce 2013 se na přední místa dostalo zneužití prostředků EU, mezi prvních deset se pracovalo zneužití počítače k trestné činnosti.

V roce 2018 bylo nejrozšířenější praní špinavých peněz, následovala korupce, daňové, úvěrové, pojišťovací podvody. Až na čtvrté místo klesla výroba, pašování a distribuce drog, zvýšilo se zneužití prostředků EU. Trvale se objevovalo mezi nejrozšířenějšími i zakládání podvodných firem, nelegální výroba a pašování alkoholu a cigaret. Vzrostlo zneužití počítače k trestné činnosti.

V roce 2019 nebyl v souhrnu mezi prvními dvaceti aktivitami uveden mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami (jmenován 11x), zneužití prostředků Evropské unie (jmenováno 10x), padělání CD a podobných nosičů (rovněž 10x), ani celní podvody a padělání šeků a mincí (9x) a nezákonný obchod s léky (8x).

Srovnání nejrozšířenějších činností v letech 2019 a 2020 uvádí následující tabulka (ve sloupci za názvem činnosti je uveden počet expertů, kteří ji označili jako rozvinutou, v dalším sloupci jejich podíl z celkového množství expertů, kteří v daném roce odpovídali. K vývoji v roce 2019 se vyslovilo 27 expertů, v roce 2020 26 expertů.

Tabulka 55: Rozvinuté formy činnosti organizovaného zločinu za rok 2019 a 2020

2019				2020			
	Činnost	N=27	%		Činnost	N=26	%
1.-3.	Výroba, pašování a distribuce drog	24	89	1.	Výroba, pašování a distribuce drog	23	88
1.-3.	Korupce	24	89	2.	Praní špinavých peněz	22	85
1.-3.	Kriminalita s využitím informačních a komunikačních technologií	24	89	3.	Korupce	21	81
4.	Daňové, úvěrové, pojišťovací a směnečné podvody	23	85	4.	Kriminalita s využitím informačních a komunikačních technologií	20	77
5.	Organizování prostituce a obchod se ženami	22	81	5.-6.	Zakládání podvodných a fiktivních firem	19	74
6.	Praní špinavých peněz	21	78	5.-6.	Zneužití prostředků Evropské unie	19	74
7.-8.	Nelegální výroba a pašování alkoholu a cigaret	19	70	7.-8.	Daňové, úvěrové, pojišťovací a směnečné podvody	17	65
7.-8.	Obchod se zbožím porušujícím ochranné známky	19	70	7.-8.	Vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení	17	65
9.-10.	Zakládání podvodných a fiktivních firem	18	67	8.-10.	Obchod se zbožím porušujícím ochranné známky	16	62
9.-10.	Organizování nelegální migrace	18	67	8.-10.	Nezákonný obchod léky a léčivy	16	62
11.-12.	Vylákání peněz se slibem jejich velkého zhodnocení	17	63	8.-10.	Celní podvody	16	62
11.-12.	Vraždy	17	63	11.-13.	Bankovní podvody	15	58
13.-14.	Krádeže aut	16	59	11.-13.	Nelegální výroba a pašování alkoholu a cigaret	15	58
13.-14.	Padělání dokumentů	16	59	11.-13.	Organizování nelegální migrace	15	58
15.	Vymáhání dluhů na objednávku	15	56	14.	Organizování prostituce a obchod se ženami	13	50
16.	Podvody s platebními kartami	14	52	15.-17.	Krádeže aut	12	46
17.	Obchodování s lidmi za účelem nucených prací	13		15.-17.	Podvody s platebními kartami	12	46
18.-21.	Bankovní podvody	12	48	15.-17.	Padělání dokumentů	12	46
18.-21.	Hazardní hry	12	48	18.-21.	Překupnictví odcizených předmětů	9	15
18.-21.	Vydrání a vymáhání poplatků „za ochranu“	12	48	18.-21.	Mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami	9	15
18.-21.	Překupnictví odcizených předmětů	12	48	18.-21.	Vymáhání dluhů na objednávku	9	15
				18.-21.	Hazardní hry	9	15

Pramen: Expertní šetření IKSP 2020, 2021.

Ve srovnání s rokem 2019 se více do špičky žebříčku posunulo praní špinavých peněz, významný posun vzhůru zaznamenalo zneužívání prostředků Evropské unie a celní podvody. V první dvacítkě se objevil nelegální obchod s léky a léčivy a mezinárodní obchod se zbraněmi a výbušninami. Naopak pokleslo organizování prostituce a obchod se ženami

a také nelegální výroba a pašování alkoholu a cigaret (což lze možná uvést do souvislosti s uzavřením hranic, restauračních zařízení a dalšími protipandemickými opatřeními). Z první dvacítky také zmizely vraždy, které se v ní po čase objevily v roce 2019; v roce 2020 je mezi rozšířenými uvedlo jen 6 expertů. Obecně se v první polovině tabulky, tj. mezi nejčetnějšími aktivitami, s výjimkou drog a korupce objevují pouze aktivity spojené s hospodářskou kriminalitou (kriminalitu s využitím informačních a komunikačních technologií můžeme chápat spíše jako nástroj, resp. prostředek páchaní než jako samostatnou formu).

U nezákonného obchodu s lidskými orgány se poměrně vysoký počet expertů vyslovil v tom smyslu, že tuto formu nemůže posoudit (16, tj. 60 %), u obchodu s chráněnými živočichy a rostlinami se takto vyslovilo 14 expertů (54 %). 8 expertů (32 %) soudí, že nezákonný obchod s lidskými orgány se v ČR dosud nevyskytuje.

Experti upozornili na výskyt problémů při kontrolách nelegální zaměstnanosti, kde je zjišťováno masivní porušování zákona č. 435/2004 Sb. Jedná se jednak o neplnění oznamovací povinnosti, jednak o provádění pracovní činnosti bez povolení. Zjišťuje se, že se většinou jedná o zaměstnávání tzv. agenturních pracovníků s tím, že lze konstatovat rysy organizované trestné činnosti.

Nejčastější aktivity zahraničních skupin

Kromě dotazu na celkové rozšíření aktivit organizovaného zločinu se v rámci expertiz se od roku 1999 pravidelně zjišťuje, jakými aktivitami se na území České republiky zabývají jednotlivé zahraniční skupiny.¹³⁴

Vietnamci: V roce 2020 byli v rozhodující míře spojováni s drogovou kriminalitou (produkcí, obchodem, distribucí) a to u 16 expertů (v roce 2019 u 24 expertů). Šestkrát byli uvedeni ve spojení s paděláním zboží a ochranných známek a rovněž s daňovou trestnou činností a celními podvody, třikrát s legalizací zisků. Korupce byla ve spojitosti s nimi uvedena tentokrát pouze jednou (v roce 2019 osmkrát). Jednou bylo rovněž uvedeno nelegální zaměstnávání. Nelegální migrace byla v roce 2019 uvedena pouze jednou, za rok 2020 ji neuvedl žádný z dotazovaných.

Ukrajinci: Nejvíce expertů spojovalo Ukrajince s problematikou nelegálního zaměstnávání (celkem 7; v roce 2019 jich bylo 5). V souvislosti s násilnou trestnou činností a vydíráním byli uvedeni šestkrát, což je pokles proti roku 2019 (tehdy to bylo 13 expertů). Stejně jako v roce 2019 uvedlo pět expertů u Ukrajinců daňovou trestnou činnost a čtyři experti je spojovali s legalizací zisků, nelegální migrací, paděláním dokladů. Dále mezi aktivitami Ukrajinců uvedli experti korupci, kuplířství, nelegální výrobu cigaret, podvody, drogy – vždy 1x, ale i obchod se zbraněmi (2x).

Rusové: Ve spojení s nimi dominovala legalizace výnosů (8x), třikrát byla obecně uvedena hospodářská trestná činnost. Další činnosti byly uvedeny dvakrát – páchaní

134 Jednotlivé skupiny cizinců jsou chápány podle státní příslušnosti. Uvedeny jsou podle pořadí výskytu v příslušném roce. Číslo označuje počet expertů, kteří příslušnou činnost ke skupině přiřadili. Dotazovaní experti se vyslovují o tom, čím se podle jejich názoru skupiny zabývají.

kyberútoků, padělání, násilí, obchod s drogami, vydírání, nebo jen jednou (informační kriminalita, korupce, daňová trestná činnost, obchodování se zbraněmi, podpora hate crime, obchod s lidmi.

Albánci/Kosovští Albánci: U nich nadále dominuje kriminalita spojená s drogami (8x, v roce 2019 10x), dvakrát byla uvedena násilná kriminalita a další činnosti byly zmíněny jen jednou (organizace hazardu, organizace prostituce, vydírání, násilí, obchod se zbraněmi, obchodování s lidmi, legalizace výnosů, loupeže a nelegální migrace).

Srbové byli v roce 2019 výhradně spojováni s drogovou kriminalitou, a to šestkrát. V roce 2019 byli takto uvedeni čtyřikrát a nadto jedenkrát v souvislosti s paděláním dokumentů.

Slováci: Byli spojováni s drogami a daňovou trestnou činností, ale uvedl to vždy jen jeden expert. V roce 2019 byli spíše spojováni s krádežemi (4x), loupežemi (3x) a obecně s majetkovou kriminalitou (2x).

Bulhaři: Za rok 2020 byli sice uvedeni na sedmém místě mezi nejpočetněji zastoupenými cizinci v organizovaném zločinu u nás, ale žádný z expertů je nespojil s nějakou konkrétní trestnou aktivitou. V roce 2019 byli třikrát uvedeni jako pachatelé skimmingu, padělání peněz a platebních karet, dvakrát jako pachatelé krádeží vozidel, organizátoři prostituce a nelegálního zaměstnávání osob.

Poláci: Objevili se v odpovědích expertů pouze dvakrát, vždy v souvislosti s drogovou kriminalitou. Je to určitá změna, protože v roce 2019 uvedli čtyři experti u Poláků majetkovou kriminalitu, dva pašování.

Rumuni: Ve výpovědích expertů se objevili dvakrát v souvislosti s nelegální migrací. V roce 2019 čtyři experti uvedli krádeže a vždy po třech expertech organizování prostituce, obchod s lidmi, daňové podvody. Dvakrát experti uvedli skimming a dvakrát nelegální zaměstnávání.

Nigerijci: Třikrát byli uvedeni ve spojitosti s drogovou trestnou činností, jednou ve spojení s nelegální migrací, což víceméně odpovídá zjištění z roku 2019.

Číňané: Ve výpovědích expertů se objevili pouze třikrát, což odpovídá jejich celkovému poklesu mezi zastoupenými národnostmi. Zatímco v roce 2019 byly vícekrát uvedeny jejich aktivity v oblasti hospodářské kriminality, v roce 2020 je jeden z expertů spojoval s hackingem, jeden s paděláním obchodní značky a jeden se sběrem důležitých ekonomických a dalších informací.

Pokud jde o organizované kriminální aktivity cizinců, lze souhrnně říci, že ve srovnání s vyjádřeními expertů k roku 2019 nedošlo u Vietnamců k žádným podstatným změnám ve smyslu páchané trestné činnosti; nejvíce se jednalo o drogovou trestnou činnost a hospodářskou trestnou činnost. U Ukrajinců se dostalo do popředí nelegální zaměstnávání, resp. zřejmě jeho organizace. U Rusů vedou aktivity spojené s legalizací zisků z trestné činnosti. Pro **Albánce** je dlouhodobě zcela dominantní aktivitou obchodování s drogami.

U ostatních skupin lze upozornit na spojování Srbů výhradně s drogovou kriminalitou; obdobné je to u Nigerijců. Je otázka, která může být ověřena až v dalších letech, do jaké míry se do aktivit organizovaného zločinu páchaných cizinci, promítla protipandemická opatření (uzavírání hranic, různých provozoven atd.).

Korupce

Dvě z otázek pro experty byly v šetření věnovány výhradně projevům **korupce**. Srovnání názorů expertů v letech 2019 a 2020 ukazuje následující tabulka.

Tabulka 56: Názor expertů na používání korupce skupinami organizovaného zločinu v roce 2019 a 2020 (v %; 26 respondentů v r. 2020, 28 respondentů v roce 2021)

	Zesílilo	Zůstalo na stejné úrovni	Zesláblo	Nemohu posoudit
2019	22 %	48 %	0 %	26 %
2020	18 %	50 %	4 %	29 %

Pramen: Expertní šetření IKSP 2020, 2021.

Experti v obou letech odpovídali víceméně stejně. Názor, že by používání korupce sláblo, byl jen ojedinělý (1 odpověď v roce 2020). Polovina expertů vidí úroveň korupčních aktivit ze strany organizovaných skupin víceméně jako stálou, menší část konstatuje vzestup, což koresponduje s odpověďmi na otázku k nejrozšířenějším činnostem organizovaných skupin v letech 2019 a 2020.

Další otázkou bylo, k dosažení jakých cílů jsou korupční aktivity organizovaného zločinu nejvíce využívány. Dotazovaní měli uvést pořadí nejvýše pěti těchto cílů, od nejvýznamnějších. Otázka byla volná, tj. odpovídající sami formulovali odpověď, takže se objevilo velké spektrum formulací. Jejich sdružením podle obsahu lze však celkem jasně sestavit následující pořadí, které se ve srovnání let 2019 a 2020 v podstatě nezměnilo:¹³⁵

1. Dosažení finančního profitu, získání finančních prostředků, získávání grantů, dotací, zakázek, dotací EU, porušování pravidel hospodářské soutěže:
Index 2019 = 120, index 2020 = 130
2. Získávání informací, pronikání do státní správy a její ovlivňování
Index 2019 = 93, index 2020 = 30
3. Usilování o politický vliv a korupce politiků
Index 2019 = 59, index 2020 = 30
4. Budování kontaktů do orgánů činných v trestním řízení
Index 2019 = 31, index 2020 = 23
5. Budování klientelistických sítí a kompromitace nepohodlných osob

V roce 2019 jen jednotlivá odpověď, v roce 2020 index 12.

¹³⁵ Pořadí je stanoveno podle indexace, vycházející z uvedení příslušného cíle experty na 1. až 5. místo. Index byl stanoven tak, že počet respondentů, kteří uvedli příslušný cíl na 1. místě, byl násoben 5x, na 2. místě 4x atd. až na 5. místě 1x. Celkový index je pak součtem těchto násobků.

Tyto cíle se mohou prolínat a v praxi je nesnadné korupční aktivity takto jednoznačně klasifikovat. Ale je patrné, že korupční snahy dominantně míří na zajištění primárního cíle organizovaného zločinu, tj. dosahování zisku, a že významně směřují do oblasti veřejných financí. Při srovnání odpovědí expertů se zdá, že důležitost ostatních korupčních cílů poněkud poklesla, ale souhrn odpovědí k výskytu korupčních cílů směřujících k ovlivňování státní správy a politické sféry a k získávání moci a vlivu ukazuje nadále na jejich význam. K tomu je třeba z hlediska organizovaného zločinu rozvíjet další podpůrné korupční aktivity i vůči orgánům činným v trestním řízení, což dohromady tvoří logický řetězec korupčních snah.

Mezi odpověďmi expertů se objevila dvě upozornění na směřování korupčních snah, která je třeba vzít na vědomí, a sice na korupci za účelem přehlížení nelegálního zaměstnávání a dále na snahu o ovlivňování sportovních výsledků v souvislosti se sázením.

XI.4. Statistické údaje

K prezentovaným výsledkům expertního šetření lze uvést i pohled na statistické údaje. Je nutné zdůraznit, že nejde o porovnání. Expertní šetření je založeno na výpovědích přesně definované skupiny odborníků, které odrážejí jejich souhrnný pohled na problematiku. Jde o kvalitativní data získaná expertními odhady, které vypovídají o formách a trendech organizovaného zločinu vcelku. Expertní odhady jsou využívány právě proto, že statistiky nepodávají celkový obraz organizovaného zločinu, ale pouze přehled zjištěných a stíhaných skutků. Tyto skutky nadto mohou být stíhány (a následně vykazovány) různým způsobem: jako účast na organizované zločinecké skupině, ale také jako spáchané „prostou“ organizovanou skupinou, kde již nelze dále rozlišit, zda se jednalo či nejednalo o vyšší formu organizovanosti. Kromě toho mohou být stíháni pouze jednotliví pachatelé. Pohled na vývoj organizovaného zločinu optikou statistik je proto nutně jen dílčí, byl by sám o sobě zavádějící, a právě proto je tradičně doplňován expertními šetřeními.

Dále uváděná data čerpají ze statistik Policie ČR a zachycují účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 TrZ). Tabulky zachycuje vývoj od roku 2016, odkdy z důvodu úpravy metodiky vykazování nejsou údaje o počtu stíhaných osob porovnatelné s předchozími léty.

Tabulka 57: Účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 TrZ) – skutky a osoby

	2016	2017	2018	2019	2020
registrované skutky	11	5	9	24	18
z toho objasněno	6	4	6	14	14
stíhané osoby	73	42	64	95	143

Pramen: Statistika Policie ČR.

Tabulka 58: Účast na organizované zločinecké skupině (§ 361 TrZ) – členění

Rok	počet osob		§ 361 TrZ – účast na organizované zločinecké skupině								
	Celková kriminalita	Počet osob	Z toho:		Cizí státní příslušník	Opakovaně trestaná osoba	Věk 15–18	Věk 19–30	Věk 31–45	Věk 46–60	Věk 61 a více
			muž	žena							
2016	93 379	73	59	14	5	3	0	8	38	25	2
2017	87 168	42	27	1	20	3	0	10	14	4	0
2018	84 990	64	48	13	2	7	0	13	37	11	0
2019	86 209	95	58	32	10	15	0	21	31	31	7
2020	75 405	143	107	34	22	5	2	33	76	23	7

Pramen: Statistika Policie ČR.

Z uvedených statistických údajů nelze činit obecnější závěry. Potvrzuje se pouze známý poznatek, že organizovaný zločin je z hlediska věku doménou středních věkových kategorií pachatelů s v podstatě nulovým podílem mladistvých a minimálním podílem seniorů.

XI.5. Aktuální trendy v oblasti drogové trestné činnosti¹³⁶

Nejzásadnější je asi diverzifikace činností jednotlivých skupin, kdy se dá tvrdit, že již neplatí, že by jedna národnost operovala pouze v jednom druhu kriminality. Zejména u srbských, makedonských a albánských skupin platí, že nejen, že obchodují s více druhy narkotik, ale zároveň provozují i násilnou trestnou činnost zejména vybírání výpalného a vymáhání dluhů, ale i trestnou činnost ekonomického charakteru. Dá se říci, že kriminální skupiny jsou více oportunistické než dříve.

Ani strukturovanost skupin není možné v dotazníku vhodným způsobem popsat. Rigidní vazby nadřízenosti a podřízenosti zůstávají vlastní ruskojazyčným strukturám, nicméně například vietnamské kriminální skupiny vytvářejí spíše jakési kriminální sítě, které vytvoří jakousi strukturu při daném skutkovém jednání (např. dodávka drog) a po jeho ukončení se struktura rozplyne, aby se při dalším jednání zorganizovala úplně jiným způsobem. Přitom se jedná o nebezpečnou formu organizované kriminality, ale s mnohem pružnější organizací. Podobný trend lze sledovat i u makedonských, balkánských a srbských skupin. Ruku v ruce s diverzifikací, co se týká oboru trestné činnosti, je pak relativně složitě označit, kdo a v jakém postavení je členem organizované skupiny.

Samotný obchod s narkotiky aktuálně zažívá v posledních letech na celém světě dynamickou proměnu, způsobenou zejména nástupem mexických drogových kartelů do výroby metamfetaminu (farmaceuticky pervitin), což je fenomén zasahující jak státy EU, tak i jmenovitě Českou republiku. Spolupracující specializované policejní i celní protidrogové jednotky evidují nárůst přítomnosti mexického metamfetaminu v evropských státech,

136 Autorem části XI.5. je brig. gen. Mgr. Jakub Frydrych, Ph.D., ředitel Národní protidrogové centrály.

který sice nedosahuje kvality produkce tuzemských vietnamských výrobců, nicméně řádově je v pouliční distribuci cca trojnásobně levnější. To je pravděpodobně způsobeno organizováním dodávek narkotik ve velkém rozsahu.

Vietnamské kriminální skupiny, díky kterým EMCDDA od roku 2014 považuje Českou republiku a okolní státy za největšího producenta metamfetaminu a marihuany po Nizozemsku a Belgii, mezitím diverzifikují výrobní proces a potencionální odběratele. Je možné pozorovat prohlubující se trend zakládání nelegálních laboratoří na výrobu metamfetaminu v Nizozemsku a Belgii, které jsou zásobovány surovinami a náčiním k výrobě z České republiky a z dalších států východní Evropy. Vyrobený metamfetamin je pak z Nizozemska a Belgie distribuován zpět do České republiky, jako protihodnota dodaných surovin, nebo jako obchodovatelné zboží, případně do dalších států rovněž jako komodita. Zdrojem léků k výrobě metamfetaminu je stále Polsko, kde má zjevně řada vietnamských kriminálních skupin stále platné kontakty, které je mohou zásobovat tabletami s pseudoefedrinem.

Z hlediska legalizace výnosů jsou u vietnamských zločineckých skupin zaznamenávány tradičně aktivity známé jako „DICH VU“, což je obdoba arabské „HAVALY“. Jedná se tedy o jakousi neoficiální platební instituci, která neužívá standartní způsoby převodů peněžních prostředků. V místě „střediska služby“ jsou peněžní prostředky vloženy v hotovosti (např. ve vietnamské tržnici v ČR) a následně jsou vybrány v hotovosti zpravidla ve Vietnamu. K transportu takto vložených peněžních prostředků dochází za provizi většinou v hotovosti. Tato „střediska“ se nachází zpravidla ve vietnamských tržnicích, zejména u provozoven platebních institucí typu „WESTERN UNION“, kde je služba provozována paralelně s legitimní činností. Peněžní prostředky však neprotékají přes oficiální kanály dané platební službou. Jak ukázalo vyšetřování operace VOMBAT (<https://www.policie.cz/clanek/operace-vombat.aspx>), využívají vietnamské zločinecké skupiny této služby i k financování nelegálních aktivit na území ČR. Skupina stíhaná v rámci tohoto řízení byla při své činnosti financována právě formou této služby.

Nové k výše popsané praktice je však stále častější využívání různých platebních institucí, k čemuž vietnamské zločinecké struktury dohnala zejména opatření související s pandemií covid 19, kdy zkrátka pachatelé nebyli schopni zajistit převoz peněz prostřednictvím tzv. „money mules“ a museli používat jiné cesty, jak peněžní prostředky dostat ze země. Opakovaně byly zaznamenány například převody prostřednictvím platebních institucí na jiná jména. Stále častější je rovněž využívání služeb společnosti REVOLUT.

Ze součinnostních šetření s Finančně analytickým útvarem jsou pak nadále registrovány tendence, kdy se peněžní prostředky odeslané do zahraničí zpravidla vrací v podobě „darů od rodiny“, nežádka doprovázeny úředním prohlášením od notáře a následně jsou investovány zejména do nemovitostí, vozidel, či dalšího majetku, nebo jsou opětovně vlévány do trestné činnosti. V poslední době však dominují zejména nákupy nemovitostí. S ohledem na rozprostrnění trestné činnosti od České republiky až po Belgii a Nizozemsko byly díky NCOZ ARO registrovány rovněž investice do nemovitostí právě v západní Evropě, zejména Nizozemsku.

Stran běžného provozu vietnamské kriminální skupiny zpravidla užívají hotovostní transakce. Pokud musí využívat běžné účty, je to pouze na nezbytné platby a účty jsou zpravidla kreditovány hotovostními vklady, které jsou následně spotřebovány. Pravidelně jsou pak využívány účty, jejichž majitelé jsou sice spřízněni s hlavními pachateli, ale nepodílí se na trestné činnosti, případně o ní vůbec neví. Policisté NPC SKPV se pak snaží na tyto účty cílit zejména tzv. rozšířenou trestní konfiskací, tedy postupem podle ustan. § 358 b trestního řádu.

NPC SKPV pak dále registruje aktivity balkánských drogových uskupení, zejména pak srbských a makedonských skupin, které převzaly iniciativu ve výrobě a distribuci marihuany poté, co vietnamské kriminální skupiny přešly z produkce kanabису do výroby syntetických drog. Pěstitelé zároveň přecházejí od velkých halových indoor či outdoor plantáží na pěstování rostlin (pěstíren) po tisících kusech, na pěstování v menším měřítku v bytech za využití pěstebních stanů. Tento způsob pěstování je možné lépe utajit zejména s ohledem na nižší spotřebu elektrické energie. Je to proto, že v pěstebních stanech umístěných v bytě není třeba používat vysokotlaké lampy nejen na světlo, ale zároveň na ohřev a je možné místo nich využít LED lampy. Dále bylo zjištěno pěstování rostlin pomocí tzv. „větvení“, kdy je stvol konopné rostliny připevněn k zemině a rostlina je tak stimulována k většímu a rychlejšímu větvení. Tímto postupem je možné dosáhnout toho, že rostlina má více vrcholíků a tedy i větší výnos. Pro srovnání pro 1 kg sušiny (velkoobchodní cena cca 80 000 Kč, maloobchodní cena cca 200 000 Kč) je při klasickém způsobu pěstování zapotřebí 11–12 ks rostlin. Pokud jsou rostliny pěstovány s důrazem na tzv. „větvení“ postačí na 1 kg sušiny 2,5 ks rostliny. Tímto způsobem, tedy pěstování v menších množstvích na více místech pachatelé mohou dosáhnout větší míry konspirace. Musí však do trestné činnosti zapojit více osob.

Balkánské skupiny kryjí svou trestnou činnost zakládáním obchodních firem, které sice vykazují jistou obchodní činnost, zpravidla však slouží jen jako zástěrka pro trestnou činnost. Hlavním rozdílem mezi vietnamskými a balkánskými skupinami je v tom, že balkánské skupiny nemovitosti určené pro produkci konopí zpravidla nakupují a nechávají je registrovat na tzv. bílé koně. Tok peněz u balkánských skupin je lépe sledovatelný už jen z toho důvodu, že tyto peněžní prostředky zůstávají v Evropě.

Rovněž je na vzestupu trestná činnost v oblasti obchodu s návykovými látkami na darknetu. Pachatelé zpravidla na darknetovém tržišti nakoupí ve větším množství drogy a následně je stejným způsobem, tedy na darknetu, prodávají v menších dávkách s marží. Narkotika zasílají v poštovních zásilkách a platit si nechávají ve virtuálních měnách. Výhodou tohoto způsobu pro pachatele je, že v podstatě nepotřebují pouliční distribuční síť a mohou takto operovat de facto sami. Příčinnivý pachatel může bez dalších komplikací tímto způsobem vydělat i cca 700 000 Kč čistého zisku (rozuměj bez nákladů) měsíčně.

XI.6. Shrnutí

Celkově lze shrnout, že názory expertů k vývoji organizovaného zločinu v ČR spíše potvrdily dosavadní trendy. Stupeň organizovanosti skupin podle názoru expertů mírně poklesl, což se možná odrazilo v odhadu nárůstu zastoupení externistů. Podíl žen mírně poklesl, poměr Čechů a cizinců se posunul směrem k vyššímu zastoupení Čechů. V pořadí

nejpočetněji zastoupených národností nedošlo na prvních čtyřech místech a dominantní zůstávají cizinci ze čtyř států, jak je tomu již po více let. Za zmínku stojí trvajícím pokles zastoupení Číňanů a cizinců ze západoevropských zemí. V pořadí nejrozšířenějších aktivit je posílilo praní peněz, resp. legalizace zisků a zneužívání prostředků Evropské unie. Objevil se nelegální obchod s léky a léčivými, což by bylo možné částečně vysvětlit stavem pandemie. Kromě produkce a obchodování s drogami jednoznačně vedou aktivity z oblasti hospodářské kriminality. Otázky zaměřené na zjištění míry používání korupce ukázaly, že většina expertů zastává názor o relativně stabilní úrovni korupce používané organizovaným zločinem s tím, že korupční snahy míří především na zajištění dosahování zisku. K tomu jsou rozvíjeny další podpůrné korupční aktivity k zajištění vlivu ve státní správě a politické sféře a následně i vůči orgánům činným v trestním řízení. Celkově bude důležité sledovat, zda po odeznění vlivu pandemie a protipandemických opatření dojde ve zjišťovaných trendech ve srovnání s výsledky roku 2020 k nějakým pozorovatelným změnám. Lze vznést hypotézu, že se protipandemická opatření mohla odrazit v klesajícím zastoupení cizinců i nižším zastoupení plně organizovaných skupin.

XII.

Závěr

Rok 2019 znamenal pokračování dosavadních střednědobých trendů, a to i přes mírný vzestup evidované kriminality, V kontrastu s tím se trend kriminality v ČR v roce 2020 vrátil k poklesu, dokonce výraznému. Meziroční pokles skutků registrovaných Policií ČR činil téměř 17 %.

Jednalo se ale o rok mimořádný z hlediska vnějších vlivů. V letech 2018 a 2019 nedošlo k významnějším sociálním a ekonomickým otřesům, což lze vztáhnout i na trendy kriminality. Ale v roce 2020 dopadl plně na společnost a následně i na trestnou činnost vliv pandemie covidu-19 a s ní souvisejících opatření, jako bylo např. omezení styku, pohybu a aktivit obyvatel ČR v rámci lockdownu nebo značná regulace turismu. Je otázka, nakolik je třeba také kalkulovat s povědomím, resp. většími obavami pachatelů ze zpřísnění postihu za trestnou činnost v době vyhlášeného nouzového stavu, zdá se ovšem, že toto nebyl pro snížení kriminality rozhodující faktor.

Druhým faktorem je zvýšení hranice škody a následků v trestněprávních kauzách na dvojnásobek, kterou provedla s účinností od 1. 10. 2020 novela trestního zákoníku č. 333/2020 Sb. Je tedy třeba přistupovat k prezentovaným datům s uvědoměním si těchto zásadních faktorů.

Ve struktuře kriminality stále dominovala i v roce 2020 kriminalita majetková, skutky proti majetku tvořily polovinu (49,6 %) všech registrovaných trestných činů. Je pozoruhodné, že přes celkový pokles zůstala struktura kriminality, co se týče proporcí jednotlivých druhů kriminality v podstatě stejná. Nenaplnily se obavy ze zvýšení počtu případů domácího násilí, alespoň pokud jde o skutky ohlášené a registrované. Ani v geografickém rozložení kriminality nedošlo k významnějším změnám. S ohledem na dopady lockdownu a dalších omezujících opatření na psychiku lidí je třeba říci, že se také nenaplnily určité obavy z možného nárůstu sebevražd. Rok 2020 vykázal oproti velmi pozitivnímu roku 2019 (ve kterém bylo zaznamenáno nejméně sebevražd nejen za sledovanou dekádu, ale i od počátku milénia) mírný nárůst, ale stále je to v rámci decennia druhý nejnižší údaj. Ovšem zejména dotazovaní pracovníci z oblasti prevence a sociálních služeb konstatovali nepříznivé dopady omezujících opatření na psychiku dětí a mladých lidí, které se mohou více projevit v dalším období.

Cizinci se na celkovém počtu pachatelů trestné činnosti v ČR podíleli v roce 2020 necelými 8,5 %. Opět je však nutno připomenout zavedená protiepidemická opatření ke snížení či zabránění přeshraničnímu pohybu.

Ve spojitosti s pandemií bylo možno zaznamenat nové jevy v trestné činnosti, např. vydíraní s výhrůžkou úmyslného šíření koronaviru, nárůst přečinu šíření nakažlivé lidské nemoci (i z nedbalosti), šíření poplašných zpráv a významný přesun aktivit do kyberprostoru.

V trestní a sankční politice lze vypočítat některé nové jevy ve srovnání s posledními lety sledovaného období. K tomu přispěly některé novelizace trestněprávních předpisů, trendy v kriminalitě, spojené s pandemií covid i nepřímý vliv opatření uplatňovaných v souvislosti s touto pandemií, na které reagovaly také jednotlivé složky trestní justice. V roce 2020 došlo k výraznému poklesu v počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených fyzických osob a k určitému poklesu u stíhaných a obžalovaných právnických osob.

V justici se projevila potřeba korekce formálních ustanovení trestního zákona vázaných na vyhlášení nouzového stavu materiálním korektivem, na což reagoval svým judikátem Nejvyšší soud.

Poznatky z ČR víceméně v hlavních rysech potvrzují stav a vývoj v Evropě. Byl zjišťován průběžný nárůst kriminality páchané v kyberprostoru, který ovšem víceméně odpovídal trendu posledních let, nicméně byl zřejmě stimulován dopadem pandemie a omezujících opatření. Drogový trh prokázal značnou rezistenci vůči dopadům restriktivních opatření.

Obecně se očekává, podle vyjádření dotazovaných praktiků, návrat ke stavu kriminality před pandemií po odeznění restriktivních opatření. Některé dopady se ovšem mohou projevit až s určitým časovým odstupem, např. v oblasti hospodářské kriminality ve vazbě na různé podpůrné a dotační programy, resp. jejich zneužívání, a zejména u dětí a mládeže, kde byl konstatován značný negativní psychický dopad na tyto skupiny populace. Pandemie také odkryla slabá místa v možnostech a schopnostech reakce na tuto mimořádnou situaci; příkladem může být poddimenzovaná psychiatrická péče o děti a mládež a absence určitého krizového plánu, který by byl aplikovatelný na situaci vzniklou přijetím celospolečenských nebo i lokálních omezujících opatření.

Resumé

Institut pro kriminologii a sociální prevenci každoročně již po řadu let zpracovává a publikuje analýzu trendů kriminality v České republice. Tato analýza přináší v soustředěné podobě soubor dat k vývoji kriminality z dostupných statistických databází v ČR a zahrnuje také komentáře k těmto datům, doplněné pohledem na delší vývojové řady s pokusem o charakteristiku možných faktorů, které tyto vývojové trendy ovlivňují. Přináší také pohled na vybrané oblasti kriminality, které se v analýze objevují buď pravidelně, nebo v určitých časových odstupech. Opírá se především o dostupné statistické údaje z databází resortů spravedlnosti a vnitra, včetně tzv. nestandardních, zpracovávaných na žádost IKSP. Využívá rovněž výroční dokumenty Nejvyššího státního zastupitelství a vlády ČR a údaje publikované Českým statistickým úřadem.

Úvodní kapitola mapuje trendy kriminality v České republice zejména na základě policejních statistik. Zabývá se tradičně hodnocením struktury a intenzity trestné činnosti a geografických ukazatelů včetně indexu kriminality. Interpretuje informace o skladbě známých pachatelů podle pohlaví a věku, sleduje podíl recidivistů. Zmíněny jsou také některé informace o sebevraždách.

V roce 2020 byl zaznamenán u registrované trestné činnosti návrat ke klesajícímu trendu, dokonce byla vykázána dosud nejnižší úroveň evidované kriminality v historii samostatného státu – bylo zjištěno 165 525 trestných činů, což je meziroční pokles o 33 696 činů, tj. o cca 17 %. Kontinuální pokles od roku 2013 přerušila jen data za rok 2019. Rok 2020 byl ovšem specifický, a to uplatňovanými opatřeními při boji s epidemií covid-19; druhým faktorem bylo zvýšení hranice škody a následků v trestněprávních kauzách na dvojnásobek.

Snížení nápadu se promítlo v celém spektru kriminality, struktura se ale nijak neměnila, nadále tvoří polovinu trestná činnost proti majetku. Nejčastěji páchanými trestnými činy vůbec jsou krádeže, maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázaní a ohrožení pod vlivem návykové látky. Celková míra objasněnosti dosáhla 47 % s tím, že stále platí velké rozdíly v objasněnosti jednotlivých typů trestných činů. Zjištěnou trestnou činností byly v roce 2020 způsobeny škody ve výši 22,5 mld. Kč. Regionální úbytek kriminality byl rovněž plošný, nejvyšší zatížení má stále Praha, nejnižší Karlovarský kraj.

Pokles se ukázal i v počtu stíhaných a vyšetřovaných osob – meziročně šlo o 12,5 %; podíl opakovaně trestaných osob mezi tzv. známými pachateli mírně narostl o jedno procento na 40 %.

U sebevražd byl zaznamenán druhý nejnižší údaj za poslední desetiletí.

Třetí kapitola k vývoji trestní a sankční politiky ukazuje, že rok 2020 se určitým způsobem vymyká vývoji posledních let sledovaného období v důsledku některých výrazných novelizací trestněprávních předpisů a dopadů pandemie covid. Zmínit je třeba i přímý a nepřímý vliv opatření uplatňovaných v souvislosti s pandemií covid, na které reagovaly i jednotlivé složky trestní justice. V roce 2020 dochází k výraznému poklesu v počtech stíhaných, obžalovaných a odsouzených fyzických osob a k určitému poklesu u stíhaných a obžalovaných právnických osob. Pokud jde o strukturu ukládaných sankcí, stále pokračuje trend nárůstu využívání peněžitého trestu jako hlavní sankce, a naopak poklesu

podmíněného odsouzení k trestu odnětí svobody. Ani v roce 2020 nedošlo k širší aplikaci domácího vězení. Pozitivně lze hodnotit poměrně výrazný pokles v počtech vězňených osob. Nicméně v evropském srovnání patříme stále mezi země s velmi vysokým počtem vězňených osob na 100 000 obyvatel. Dále lze shrnout, že k tomuto poklesu přispěly primárně pokles registrované kriminality a s tím související pokles počtu odsouzených osob. V úvahu je třeba vzít i další faktory, spojené s tím, jakým způsobem se v rámci trestní justice řešila aktuální, velmi riziková, situace, tj. jak zamezit šíření covidu ve věznicích prostřednictvím odložením nástupů do výkonu trestu či využitím podmíněného propuštění. Nelze tedy příliš předpokládat, že by se jednalo o nějakou výraznou změnu v sankční politice, která by měla vést k zásadnímu snížení počtů vězňených osob i v budoucnu. Jistý vliv, výraznější než v roce 2020, by naopak do budoucna měla mít i již výše zmíněná dekriminlizace, se kterou se pojí i depenalizace v případech závažných forem majetkové a hospodářské kriminality, tam, kde se sankce odvíjejí od výše způsobené škody, což by se mělo promítnout i do délky ukládaných trestů odnětí svobody.

Čtvrtá kapitola přináší určitou zprostředkovanou reflexi kapitol druhé a třetí ve veřejném prostoru, neboť se věnuje způsobu informování o kriminalitě a trestní politice, jaký používají média, především televize. Vychází ze zjištění výzkumu, který provedl Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Příspěvky týkající se kriminality, trestné činnosti nebo obecně bezpečnosti tvoří více než pětinu televizního zpravodajství. Kriminální zprávy informují nejčastěji o konkrétní kazuistice bezprostředně nebo s krátkým odstupem po spáchání nebo odhalení skutku. Potvrdilo se, že největší podíl kriminálních zpráv tvoří informace o kriminalitě násilné. Násilné kriminalitě se v televizním zpravodajství věnovala více než čtvrtina všech kriminálních zpráv.

Od podoby mediálně reprezentované kriminality se odvíjí i mediální reprezentace trestů. Při analýze reprezentace trestů je třeba vzít v úvahu, že informace o trestech v kriminálních zprávách jsou pouze hypotetické, protože pouze desetina kriminálních zpráv informuje o trestném činu ve fázi vynesení pravomocného nebo nepravomocného rozsudku. Někaký druh trestu je zmíněn přibližně ve třetině (33 %) všech zpráv týkajících se kriminality. V naprosté většině jde o nepodmíněný trest odnětí svobody. Srovnáme-li podobně jako u druhů kriminality strukturu mediálně reprezentovaných trestů s tresty reálně uloženými, podíl nepodmíněného trestu odnětí svobody je oproti reálně uloženým trestům pětinasobný

Tyto základní charakteristiky informování o kriminalitě v médiích musíme brát v úvahu při interpretaci výzkumů veřejného mínění týkajících se kriminality. Právě média jsou totiž základním zdrojem informací o těchto tématech pro širokou laickou veřejnost a mediální obsahy bývají lidmi používány jako argumenty při diskuzích o bezpečnosti, kriminalitě i jejím trestání.

Pátá kapitola se tradičně věnuje kriminalitě mládeže a sankční politice vůči mládeži. Z pohledu statistik lze dovodit, že kriminalita mladých lidí do 18 let se nadále meziročně snižuje. Je ovšem třeba vzít v úvahu vliv pandemie, protože pokles v roce 2020 může být ovlivněn souhrou obav populace z nákazy a zároveň menší akceschopností orgánů činných v trestním řízení. Příští leta ukáží, zda snížení kriminality mladých lidí má hlubší příčiny. V každém případě v roce 2020 došlo k poklesu jak stíhaných, obžalovaných tak

i odsouzených osob u této věkové kategorie. Podíl odklonů s restorativními prvky se ale příliš nezměnil. V případě sankcí, ukládaných soudy jako hlavní, nedošlo vzhledem k předchozímu roku k žádným výrazným změnám. Trend zvýšeného užívání peněžitého opatření se u mladistvých neprojevuje. Zmínit lze určitý, byť ne příliš výrazný nárůst nepodmíněných opatření odnětí svobody a také nárůst počtu vězněných mladistvých.

Pokud jde o výchovná opatření, ani zde se situace příliš nemění, pokles absolutních počtů lze dát do souvislosti obecně s poklesem mladistvých v systému trestní justice. Nižší podíl některých výchovných opatření v roce 2020 lze, vedle obecných problémů s jejich aplikací, dát do souvislosti i vlivem pandemie, resp. ztíženými podmínkami pro jejich realizaci v důsledku protiepidemiologických opatření.

Obsáhlá nově zařazená kapitola k hospodářské trestné činnosti poměrně podrobně mapuje více oblastí. Pohled nejvyššího státního zastupitelství seznamuje čtenáře s vývojem v oblasti trestněprávní ochrany finančních zájmů Evropské unie a majetkového postihu pachatelů hospodářské a finanční kriminality. Část zpracovaná z pohledu Vrchního státního zastupitelství v Olomouci se zaměřuje na vývoj hospodářské kriminality v delším časovém horizontu, vývojem věcné příslušnosti vrchních státních zastupitelství, vývojem nápadu trestních věcí a rovněž vývojem v jednotlivých hlavních oblastech působnosti vrchních státních zastupitelství (bankovníctví, daňová trestná činnost, korupce atd.) a také relevantními procesními instituty. A příspěvek vrchního státního zastupitelství VSZ v Praze se zabývá především vývojem procesních předpokladů odhalování, vyšetřování a dokazování závažné hospodářské a finanční kriminality s pohledem na specifické oblasti této trestné činnosti (daňová, trestná činnost, veřejné zakázky a dotace, korupce atd.), a přináší také pohled na některé konkrétní případy.

Všechny tři příspěvky společně podávají velmi plastický obraz jak vývoje závažné hospodářské a finanční kriminality v posledním období, tak také vývoje trestní politiky a příslušných právních nástrojů, které byla proti ní přijímány a jsou uplatňovány.

Specifická situace roku 2020 vedla k tomu, že do každoroční analýzy byla jako kapitola sedmá zařazena stať, zabývající se dopadem pandemie covid-19 na vývoj kriminality a na činnost justice, vězeňství a dalších organizací a institucí státních i nestátních. Kapitola vychází z existujících domácích i zahraničních pramenů a také z rozhovorů, uskutečněných s pracovníky výše zmíněných organizací.

Poznatky k dopadům pandemie v ČR víceméně v hlavních rysech potvrzují stav a vývoj v Evropě. Pozoruhodné je, že přes celkový pokles zůstala struktura kriminality, co se týče proporcí jednotlivých druhů kriminality, v podstatě stejná. Byl zjišťován průběžný nárůst kriminality páchané v kyberprostoru, který sice odpovídal trendu posledních let, nicméně byl zřejmě navíc stimulován dopadem pandemie a omezujícími opatření. Drogový trh prokázal značnou rezistenci vůči dopadům restriktivních patření. V justici se projevila potřeba korekce formálních ustanovení trestního zákona ve vazbě na vyhlášení nouzového stavu materiálním korektivem, na což reagoval svým judikátem Nejvyšší soud.

Obecně se očekává, podle vyjádření dotazovaných praktiků, návrat ke stavu před pandemií po odeznění restriktivních opatření. Některé dopady se ovšem mohou projevit až

s určitým časovým odstupem, např. v oblasti hospodářské kriminality ve vazbě na různé podpůrné a dotační programy, resp. jejich zneužívání, a zejména u dětí a mládeže, kde byl konstatován značný negativní psychický dopad na tuto skupinám populace.

Pandemie odkryla také slabá místa v možnostech a schopnostech reakce na tuto mimořádnou situaci. Zejména jde o nepřípravenost systému sociální práce na krizový stav a nedostatečná kapacita zařízení péče o mládež a děti, které se dostávají do psychických problémů.

Nově byla zařazena i kapitola osmá ke kyberkriminalitě. Kyberkriminalitu lze nahlížet jak prizmatem tzv. počítačových trestných činů (§ 230–232 TrZ), tak jako širší jednání odehrávající se prostřednictvím či vůči informačním a komunikačním technologiím.

Rostoucímu počtu uživatelů, používaných zařízení i spektru aktivit odpovídá v posledních letech mírný, leč setrvalý nárůst počítačových trestných činů, a to až na 1287 skutků registrovaných v roce 2020 (s 9% podílem mládeže a 21% podílem recidivistů). Obdobně roste i počet odsouzených pachatelů některých počítačových trestných činů (v roce 2020 119 osob).

Informace o kyberkriminalitě ovšem do jisté míry zkresluje nejen její přesah nad rámec počítačových trestných činů, ale také značná latence. V roce 2020 provedlo IKSP rozsáhlé dotazníkové šetření na reprezentativním vzorku české internetové populace, podle něhož se míra latence u sledovaných jevů pohybuje řádově na úrovni 74–99 %. Nejnižší latence dosáhl neoprávněný přístup k zaměstnaneckému emailu a k internetovému bankovníctví, naopak nejvyšší phishing. Nutno podotknout, že napadení mnohdy vyřeší útok vlastními silami a že útočník a napadený jsou mnohdy v partnerském či příbuzenském vztahu.

Dotazníkové šetření poskytlo mimo jiné i podrobnější informace o zkušenostech respondentů s ransomwarem a phishingem v roce 2020. Ukázaly se rozdíly mezi vysokoškolsky a středoškolsky vzdělanými respondenty, rozdíly v závislosti na věku respondentů, a především pak v závislosti na jejich pohlaví. Zdá se, že muži jsou schopni lépe útoky v podobě phishingu a ransomwaru rozpoznat a předcházet jim, kdežto ženy jim snáze podlehnou, zato jsou však při jejich řešení zodpovědnější.

Devátá kapitola k problematice extremismu a předsudečné trestné činnosti rovněž vychází z výzkumu IKSP. Poukazuje na problematičnost pojmu „extremismus“ a to i v odborné literatuře. Chybí zejména jednotící definice extremistického jednání. Extremistické jednání může vycházet z nejrůznějších ideologických premis; hovoří se pak o extremismu pravicovém, levicovém, náboženském (v poslední době často ve spojení s islamistickými skupinami) a environmentálním. Kapitola proto uvádí definici extremismu, používanou již od počátku devadesátých let minulého století Ministerstvem vnitra ČR k jeho koncepční činnosti. Je ovšem zřejmé, že sledování, vykazování a porovnávání úrovně takto motivované kriminality je nanejvýš nesnadné. Kapitola dále uvádí systematické členění trestných činů s extremistickou či nenávistnou motivací a rovněž podává stručný přehled vývoje právní úpravy v ČR k problematice extremistických / nenávistných trestných činů. Specificky se pak zabývá tzv. hate crime aneb trestnými činy motivovanými předsudečnou nenávistí (kolektivní předsudečná motivace).

Policejní statistiky obsahují takové činy s nenávisným podtextem, ve vybraných takticko-statistických klasifikacích označené příznakem extremismu.

Celkově bylo v roce 2020 na území České republiky spácháno 165 525 trestných činů. Na tomto čísle se činy s nenávisným podtextem podílely 0,09 %. V roce 2020 bylo Policií ČR zjištěno 134 trestných činů s nenávisným podtextem. V meziročním srovnání došlo k poklesu zjištěných nenávisných činů o 36.

Konstatuje se, že trestná činnost s extrémistickou a předsudečnou motivací je složitým jevem, který je obtížné uchopit jak definičně a výkladově, tak i statisticky. Prokazování úmyslu a nenávisné motivace je pro orgány činné v trestním řízení obtížné, takže někdy dochází k použití jiné kvalifikace. Ačkoli jednotlivé statistiky vykazují rozdílné hodnoty, faktem zůstává, že takto motivovaná trestná činnost je co do kvantity naprosto minoritní. Ročně představuje kolem 0,8 promile celkového nápadu kriminality u nás. Zároveň se ale jedná o jednání velmi nebezpečné pro společenskou atmosféru a pro důvěru občanů ve stát. Oběti těchto činů nesou komplexní a dlouhodobé následky své viktimizace.

Desátá kapitola tradičně informuje o vývoji kriminality cizích státních příslušníků v ČR. Podíl cizinců na spáchané kriminalitě již delší dobu o něco převyšuje podíl cizinců s trvalým a dlouhodobým pobytem na celkovém počtu obyvatel ČR. Nicméně skutečný podíl cizinců na velikosti populace ČR je každodenně vyšší v důsledku krátkodobých pobytů, turistiky apod., než podíl trvale a dlouhodobě zde žijících cizinců, a to přesto, že v důsledku opatření přijatých k potlačení pandemie se krátkodobé pobyty cizinců v ČR významně omezily. Počet zjištěných případů nelegální migrace v roce 2020 nicméně narostl. Jednalo se hlavně o zjištění nelegálního pobytu, kde převládali občané Ukrajiny, Moldávie a Vietnamu.

Podíl cizinců na počtu spáchaných skutků po delší dobu nepřevyšoval 7 %, což platilo i pro podíl na počtu známých a stíhaných pachatelů. V roce 2019 podíl cizinců na počtu spáchaných skutků vzrostl na 8,7 % a podíl na počtu stíhaných osob stoupl na 9,4 %. V roce 2020 tento podíl poklesl, a to jak na počtu skutků na 8,1 %, tak na počtu stíhaných osob na 8,4 %. Struktura páchané zjištěné kriminality je dlouhodobě relativně stabilní s tím, že ale v roce 2020 narostl podíl tzv. zbývající kriminality.

Mezi známými pachateli, mezi odsouzenými i uvězněnými osobami jsou zastoupeni občané velkého množství států z celého světa, ale pouze občané několika států jsou zastoupeni početněji. Jde zejména o občany Slovenska a Ukrajiny; v menší míře o občany Polska, Bulharska, Rumunska, Moldávie. Postupně klesá počet stíhaných občanů Vietnamu, jejich vyšší zastoupení však trvá mezi vězněnými cizinci. Nelegální migrace se na evidované kriminalitě nijak významně nepodílí.

Podle policejní statistiky byli cizí státní příslušníci v roce 2020 nejvíce stíháni za ohrožení pod vlivem návykové látky, dále za maření výkonu úředního rozhodnutí, za nedbalostní dopravní nehody a za krádeže prosté. Ve větším počtu se vyskytlo úmyslné ublížení na zdraví, zanedbání povinné výživy a padělání a pozměňování veřejné listiny. Vyšší zastoupení má i trestná činnost spojená s drogami, která je nejčastějším důvodem odsuzování cizinců k nepodmíněnému trestu odnětí svobody.

Ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody jsou nejpočetněji zastoupeni občané Ukrajiny, Slovenska a Vietnamu. Podíl cizinců nacházejících se ve vazbě významně převyšuje jejich podíl mezi osobami ve výkonu trestu. Platí, že cizí státní příslušníci ve výkonu nepodmíněného trestu odnětí svobody si odpýkávají spíše vyšší výměru trestu.

Publikaci uzavírá jedenáctá kapitola, která opět tradičně přináší výsledky expertízy k vývoji organizovaného zločinu v ČR. V rámci výzkumu organizovaného zločinu je každý rok prováděno expertní šetření dotazováním policistů – pracovníků speciálních útvarů Policie České republiky a od roku 2012 i pracovníků Generálního ředitelství cel a Celního ředitelství Praha. V roce 2021 proběhlo toto šetření již po dvacáté deváté.

Názory expertů k vývoji organizovaného zločinu v ČR spíše potvrdily dosavadní trendy. Stupeň organizovanosti skupin podle názoru expertů mírně poklesl, což se možná odrazilo v odhadu nárůstu zastoupení externistů. Podíl žen mírně poklesl, poměr Čechů a cizinců se posunul směrem k vyššímu zastoupení Čechů. V pořadí nejpočetněji zastoupených národností nedošlo na prvních čtyřech místech a dominantní zůstávají cizinci ze čtyř států (Vietnam, Ukrajina, Rusko, Albánie/Kosovo), jak je tomu již po více let. Za zmínku stojí trvající pokles zastoupení Číňanů a cizinců ze západoevropských zemí. V pořadí nejrozšířenějších aktivit posílilo praní peněz, resp. legalizace zisků a zneužívání prostředků Evropské unie. Objevil se nelegální obchod s léky a léčivy, což by bylo možné částečně vysvětlit situací pandemie. Kromě produkce drog a obchodování s nimi jednoznačně vedou aktivity z oblasti hospodářské kriminality. Otázky zaměřené na zjištění míry používání korupce ukázaly, že většina expertů zastává názor o relativně stabilní úrovni korupce používané organizovaným zločinem s tím, že korupční snahy míří především na zajištění dosahování zisku. K tomu jsou rozvíjeny další podpůrné korupční aktivity k zajištění vlivu ve státní správě a politické sféře a následně i vůči orgánům činným v trestním řízení. Celkově bude důležité sledovat, zda po odeznění vlivu pandemie a protipandemických opatření dojde ve zjišťovaných trendech ve srovnání s výsledky roku 2020 k nějakým pozorovatelným změnám. Lze vznést hypotézu, že se protipandemická opatření mohla odrazit v klesajícím zastoupení cizinců i nižším zastoupení plně organizovaných skupin.

Tato kapitola je doplněna samostatným expertním pohledem na aktuální trendy v oblasti drogové trestné činnosti.

Summary

The Institute of Criminology and Social Prevention has been preparing and publishing an analysis of trends in registered crime in the Czech Republic each year for almost three decades. This analysis presents concentrated data on the development of crime based on statistical databases available in the Czech Republic and includes commentaries on this data, as well as examining the long-term development of crime in an attempt to identify possible factors affecting these development trends. It also examines selected areas of crime that either appear regularly or at certain intervals in the analysis. The analysis largely relies on statistical data from the databases of the Ministry of Justice, the Ministry of the Interior and the Prison Service, including non-standard data prepared at the request of the ICSP. It also uses annual documents prepared by the Supreme Public Prosecutor's Office and the Government of the Czech Republic, plus data published by the Czech Statistical Office.

The introductory chapter maps trends in crime in the Czech Republic based mainly on police statistics. It traditionally assesses the structure and intensity of crime and geographical indicators, including the crime index. It interprets information on the composition of known offenders by gender and age and examines the proportion of recidivists. Some information on suicides is also provided.

The Czech Republic saw a return to a downward trend in registered crime in 2020; in fact, this was the lowest level of registered crime in its independent history – 165,525 crimes were detected, which is a year-on-year decrease of 33,696 crimes, i.e., approx. 17%. The continuous decline since 2013 was only interrupted by data in 2019. However, 2020 was specific due the measures implemented in the fight against the COVID-19 pandemic, while another factor was the twofold increase in the limit for damages and consequences in criminal cases.

The decreasing crime rate was reflected in the whole spectrum of crime, but the overall structure did not change, with property crime still accounting for half of all cases. The most frequently committed offences were theft, obstruction of the execution of a decision by the court or other public authority, obstruction of a sentence of banishment and endangerment under the influence of an addictive substance. The clearance rate of crimes was 47%, but there were still large differences in individual types of crime. Detected criminal activity caused CZK 22.5 billion in damage in 2020. The regional decline in crime was also widespread, with Prague still having the highest crime rate and the Karlovy Vary Region the lowest.

The number of prosecuted and investigated individuals also fell by 12.5% year-on-year; the proportion of recidivists among known offenders rose slightly by one per cent to 40%.

The recorded suicide rate was the second lowest in a decade.

The third chapter on the development of criminal and sanctions policy shows that 2020 was somewhat of an exception to the trend in recent years due to certain major amendments

of criminal legislation and the impact of the COVID pandemic. The direct and indirect impact of the measures implemented in the context of the COVID pandemic must also be mentioned, to which individual components of the criminal justice system also responded. There was a significant decrease in the number of prosecuted, charged and convicted individuals and a certain decrease in the number of prosecuted and charged legal entities in 2020. In terms of the structure of imposed sanctions, the increasing trend in the use of financial penalties as the main sanction and the decreasing use of suspended prison sentences continued. There was no wider application of house arrest in 2020. A relatively significant decrease in the number of prisoners can be seen in a positive light. However, we still have a very high number of prisoners per 100,000 of the national population compared to other European countries. Furthermore, it can be concluded that this decrease was primarily due to the decrease in registered crime and related decrease in the number of convicted individuals. Other factors relating to the way in which the current, high-risk situation has been addressed in the context of criminal justice – i.e. preventing the spread of COVID in prisons by postponing prison sentences or the use of parole – must be taken into account. It cannot therefore be assumed that this is a significant change in sanctions policy that will lead to a substantial reduction in the number of prisoners in the future. On the other hand, the decriminalisation mentioned above should have a more pronounced impact in the future than in 2020, as it is also linked to depenalisation in cases of serious forms of property and economic crime, where sanctions are based on the amount of damage caused, which should also be reflected in the length of imposed prison sentences.

The fourth chapter focuses on the way the media, especially television, reports on crime and criminal policy. This is based on the findings of a study conducted by the Institute of Criminology and Social Prevention. Reports relating to crime, criminality or security in general make up more than one fifth of television news coverage. Crime reports most often report about specific cases immediately or shortly after they are committed or detected. It was confirmed that the largest share of crime reports is information on violent crime. Violent crime was the subject of more than one quarter of all crime reports on television news.

The media representation of crime also gives direct rise to the media representation of punishment/sanctions. When analysing the media representation of criminal sanctions, it should be taken into account that the information on sanctions in crime reports is only hypothetical, as only one tenth of crime reports covers a crime at the final or interim judgement stage. Some kind of punishment/sanction is mentioned in about one third (33%) of all crime-related reports. In the vast majority of cases, this is an unconditional prison sentence. If we compare the structure of sanctions represented in the media with actually imposed sanctions like the types of crime, the proportion of unconditional prison sentences is five times higher than those actually imposed.

These basic characteristics of the coverage of crime in the media must be taken into account when interpreting public opinion polls on crime. The media are the primary source of information on these topics for the general public and media content is often used as an argument in discussions about safety, crime and punishment.

The fifth chapter is traditionally devoted to juvenile crime and juvenile sanctions policy. From a statistical perspective, it can be concluded that crime among adolescents under the

age of 18 continues to decrease year on year. However, the impact of the pandemic must to be taken into account, as the decline in 2020 may be coincidentally affected by the public's fear of contagion and the hampered ability of criminal justice authorities to take action. The coming years will show whether the decrease in juvenile crime has deeper causes. In any case, there was a decline in prosecuted, charged and convicted individuals in this age category in 2020. However, the proportion of diversions with restorative elements did not change significantly. In the case of main sanctions imposed by the court, there were no significant changes compared to the previous year. The trend in the increased use of financial sanctions was not reflected among juveniles. A certain, albeit not very significant increase in unconditional prison sentences and an increase in the number of jailed juveniles is worth noting.

In terms of corrective/educational measures, the situation here has not changed much either; the decline in absolute numbers can be seen in the context of a general decline in juveniles in the criminal justice system. In addition to general problems with their application, the lower proportion of certain corrective/educational measures in 2020 can also be attributed to the impact of the pandemic or the more difficult conditions for their implementation due to anti-epidemiological measures.

An extensive new chapter on economic crime covers several areas in relative detail. The Supreme Public Prosecutor's Office acquaints readers with developments relating to the protection of the European Union's financial interests under criminal law and pecuniary sanctions for the perpetrators of economic and financial crime. The section prepared from the perspective of the High Public Prosecutor's Office in Olomouc examines long-term trends in economic crime, the development of the substantive jurisdiction of high public prosecutor's offices, the trend in the crime rate, as well as developments in the high public prosecutor's offices' main areas of competence (banking, tax crime, corruption, etc.) and relevant procedural institutes. And the contribution by the High Public Prosecutor's Office in Prague mainly deals with developments in procedural prerequisites for detecting, investigating and proving serious economic and financial crime, examining specific areas of this criminal activity (tax crime, public procurement and subsidies, corruption, etc., and provides insight into certain specific cases).

All three contributions combine to provide a vivid picture of recent developments in serious economic and financial crime, as well as developments in criminal policy and the relevant legal instruments that have been adopted and are applied against these offences.

The specific situation in 2020 led to the inclusion of a seventh chapter in our annual analysis dealing with the impact of the COVID-19 pandemic on trends in criminality and on the activities of the justice system, prison service and other state and non-state organisations and institutions. The chapter is based on existing domestic and foreign sources, as well as interviews conducted with employees of these organisations.

The findings on the impact of the pandemic in the Czech Republic more or less confirm the situation and developments in Europe. It is interesting that, despite the overall decline, the structure of crime has remained essentially the same in terms of the proportion of individual types of crime. A progressive increase in crime committed in cyberspace was

noted, which, although consistent with the trend in recent years, appears to have been stimulated by the impact of the pandemic and containment measures. The drug market showed considerable resistance to the effects of restrictive measures. A need arose in the justice system to correct formal provisions of the Criminal Code (declaration of a state of emergency) with a material corrective, to which the Supreme Court responded in its case law.

In general, a return to the pre-pandemic situation is expected once restrictive measures have been lifted according to the interviewed practitioners. However, some impacts may only manifest over time, for example in relation to various support and subsidy programmes or rather their misuse in terms of economic crime, and in particular, in case of children and adolescents, where a significant negative psychological impact has been observed on this population group.

The pandemic has also exposed weaknesses in the ability and capability to respond to this emergency. In particular, the unpreparedness of the social work system for a crisis situation and the insufficient capacity of facilities caring for children and adolescents experiencing psychological problems.

A new eighth chapter on cybercrime has also been added. Cybercrime can be viewed through both the prism of computer crime (Section 230–232 of the Criminal Code) or as broader activity taking place through or in relation to information and communication technologies.

The growing number of users, devices and range of activities corresponds to the slight, but steady increase in cybercrime in recent years, increasing to 1,287 offences registered in 2020 (with a 9% share of juveniles and 21% repeat offenders). Similarly, the number of offenders convicted of certain cybercrimes is also increasing (119 in 2020).

However, information on cybercrime is distorted to some extent not only by its overlap beyond cybercrime, but also by its considerable latency. In 2020, the ICSP conducted an extensive questionnaire survey of a representative sample of the Czech internet population, according to which the degree of latency of the studied phenomena was in the order of 74–99%. Unauthorised access to employee emails and internet banking had the lowest latency, while phishing had the highest. It should be noted that individuals often resolved attacks on their own and that the hacker and victim were often in a relationship or related.

The survey also provided more detailed information about, among other things, respondents' experience with ransomware and phishing in 2020. It showed differences between respondents with university and secondary school education, differences based on age and, in particular, differences based on gender. Men seem to be better able to detect and prevent phishing and ransomware attacks, whereas women were more likely to succumb to them, but were more responsible in dealing with them.

The ninth chapter on extremism and prejudicial crime is also based on ICSP research. It points out the problematic nature of the term “extremism”, even in professional literature. A unifying definition of extremist behaviour is lacking. Extremist behaviour can

be based on a variety of ideological premises; there is right-wing extremism, left-wing extremism, religious extremism (often most recently in connection to Islamist groups) and environmental extremism. This chapter therefore presents the definition of extremism used by the Czech Ministry of the Interior in its conceptual work since the early 1990s. However, it's clear that monitoring, reporting and comparing the level of such motivated crime is extremely difficult. The chapter further provides a systematic breakdown of crimes motivated by extremism or hatred and gives a brief overview of the development of legislation in the Czech Republic on the issue of extremist/hate crimes. It then specifically deals with hate crime or crimes motivated by prejudiced hatred (collective prejudiced motivation).

Police statistics include such acts with a subtext of hatred, flagged as extremism in selected tactical-statistical classifications.

In total, 165,525 crimes were committed in the Czech Republic in 2020. Hate crimes accounted for 0.09% of this figure. In 2020, 134 hate crimes were detected by the Police of the Czech Republic. Year-on-year, there was a decrease of 36 detected hate crimes.

It is said that crime with extremist and prejudicial motivation is a complex phenomenon that is difficult to grasp by definition and interpretively, as well as statistically. Proving intent and motivation by hate is difficult for criminal justice authorities, so a different qualification is sometimes used. Although individual statistics show different figures, the fact remains that such motivated crimes are in the minority in terms of overall crime. Annually, they represent approximately 0.8 percent of the total crime rate in the Czech Republic. At the same time, however, this is very dangerous behaviour for a social atmosphere and for public trust in the state. The victims of these crimes bear complex and long-term consequences of their victimisation.

The tenth chapter traditionally examines the trend in crime by foreign nationals in the Czech Republic. For some time now, the share of foreign nationals involved in committed crimes has been slightly higher than the share of foreign nationals with permanent and long-term residence of the total population of the Czech Republic. However, the share of foreign nationals of the population of the Czech Republic is higher on a daily basis due to short-term stays, tourism, etc., than the share of foreign nationals living here permanently and long-term, despite the fact that short-term stays by foreign nationals have been significantly reduced in the Czech Republic as a result of the measures taken to contain the pandemic. Nevertheless, the number of detected cases of illegal migration increased in 2020. This mainly involved the detection of illegal stays, predominantly by citizens of Ukraine, Moldova and Vietnam.

The share of foreign nationals involved in the number of criminal offences has not exceeded 7% for a long time, which also applied in relation to the proportion of known and prosecuted offenders. The proportion of foreign nationals involved in the number of offences increased to 8.7% in 2019 and the proportion of prosecuted individuals rose to 9.4%. This proportion fell in 2020, both in the number of offences to 8.1% and the number of prosecuted individuals to 8.4%. The structure of detected crime has been relatively stable over the long term, but the proportion of residual crime increased in 2020.

Citizens of a large number of countries from all over the world are represented among known offenders, convicted and imprisoned individuals, but only the citizens of a few countries are represented in higher numbers. These are mainly citizens of Slovakia and Ukraine; to a lesser extent, citizens of Poland, Bulgaria, Romania and Moldova. The number of prosecuted Vietnamese citizens is slowly declining, but their number remains higher among foreign nationals in prison. Illegal migration does not contribute significantly to registered crime.

According to police statistics, foreign nationals in 2020 were most often prosecuted for being under the influence of addictive substances, obstructing the execution of a decision by the court or other public authority, careless driving accidents and simple theft. Intentional bodily harm, neglecting mandatory support and forgery and alteration of a public document also appeared in higher numbers. Drug-related crime, which is the most frequent reason for foreign nationals being sentenced to unconditional prison sentences, was also more prevalent.

Citizens of Ukraine, Slovakia and Vietnam were the most represented in the execution of unconditional prison sentences. The proportion of foreign nationals in custody significantly exceeded the proportion of those serving prison sentences. Foreign nationals serving unconditional prison sentences tend to serve higher sentences.

The publication concludes with the eleventh chapter, which again traditionally presents the results of expert opinions on the development of organised crime in the Czech Republic. An expert survey is conducted each year as part of research on organised crime, addressing police officers – employees of special units of the Police of the Czech Republic and, since 2012, employees of the General Directorate of Customs and the Customs Directorate in Prague. The survey was conducted for the twenty-ninth time in 2021.

Experts' opinions on the development of organised crime in the Czech Republic more or less confirmed current trends. The degree of organisation of criminal groups has decreased slightly according to experts, which may be reflected in the estimated increase in the number of outsiders. The share of women decreased slightly, while the ratio of Czechs to foreign nationals shifted towards a higher representation of Czechs. Foreign nationals from four countries remained dominant as the four most widely represented nationalities (Vietnam, Ukraine, Russia, Albania/Kosovo), as has been the case for several years. It is worth noting the continuing decline in the numbers of Chinese and foreign nationals from Western European countries. Money laundering or the legalisation of profits from crime and the misuse of EU funds rose in the ranking of the most widespread activities. Illegal trade in medicines and pharmaceuticals emerged, which could be partly explained by the situation with the pandemic. In addition to drug production and trafficking, activities in the field of economic crime clearly led the way. Questions aimed at determining the degree to which bribery/corruption is used showed that most experts believe the level of corruption used by organised crime is relatively stable, with efforts at corruption primarily aimed at making a profit. In addition to this, other corruption activities are designed to secure influence in state administration and the political sphere and, subsequently, against criminal justice authorities. Overall, it will be important to see if there are any evident changes in observed trends compared to the results in 2020 once the

impact of the pandemic and anti-pandemic measures has passed. It can be hypothesised that anti-pandemic measures may have been reflected in the declining representation of foreign nationals and the lower number of fully organised groups.

This chapter is supplemented by a separate expert perspective on current trends in drug crime.

Translated by: Presto

Použitá literatura a zdroje

- Blatníková, Š., & Zeman, P. (2019). *Evidence dat o ochranném léčení a zabezpečovací detenci v ČR (nedostatky a možná řešení)*. Institut pro kriminologii a sociální prevenci. Centrum pro výzkum veřejného mínění, https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a4899/f9/ov190409.pdf
- Clought, J. (2015). *Principles of Cybercrime*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ČSÚ. (2021). <https://www.czso.cz/csu/cizinci/cizinci-pocet-cizincu>.
- Dopady pandemie COVID-19 a nouzového stavu na trestnou činnost v České republice a Evropské unii 2020 až 2021 (včetně predikce vývoje)*. (2021). Praha: Policie České republiky, Úřad služby kriminální policie a vyšetřování PP ČR, odbor centrální analytiky.
- European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment. Europol, 2021. <http://europol.europa.eu/activities-services/european-union-serious-and-organised-crime-threat-assessment>.
- European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction and Europol, EU Drug markets. Impact of COVID-19. Publications Office of the European Union, Luxembourg, <https://www.europol.europa.eu/publications/>.
- Gřivna, T., Scheinost, M., Zoubková, I. (2019). *Kriminologie*. Praha: Wolters Kluwer.
- Háková, L. (2015). Mediální prezentace kriminality a trestních sankcí v televizním zpravodajství. In M. Scheinost a kol., *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.)* (pp. 37–51). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Háková, L. (2019). Probace a média. In J. Tomášek, L. Háková, & Z. Kostelníková, *Probace a její efektivita pohledem pachatelů, veřejnosti a médií* (pp. 91–109). Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Háková, L., & Kudrlová, K. (2019). Kriminalita a média. In T. Gřivna, M. Scheinost, & Zoubková, I. a kol. *Kriminologie. 5. vydání* (pp. 234–251). Praha: Wolters Kluwer.
- Háková, L. (2021) *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Home Office. (2019). *Škody působené kybernetickou kriminalitou*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci. <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/zdravi-volny-cas?start=10>
- <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/politicke/instituce-a-politici/5261-hodnoceni-reakce-a-pripravenosti-statu-a-jeho-instituci-na-epidemii-covid-19-nase-spolecnost-cervenec-2020>
- https://www.czso.cz/documents/10180/143522126/32018121_1001.pdf/c7327adc-8ee6-4c41-8bfa-bfbdde844ff5?version=1.1
- <https://www.businessinfo.cz/clanky/cestovni-ruch-statisticky-prehled/>
- Hulmáková, J. (2017). Aktuální trendy při aplikaci odklonů a sankcí s restorativními prvky. V T. S. (ed.), *Restorativna justícia a systém alternatívnych trestov* (str. 162). Praha: Leges.
- Hulmáková, J., & Rozum, J. (2012). Aktuální trendy sankční politiky. *Trestněprávní revue*, str. 256–262.
- Informační společnost v číslech (2021). Praha: ČSÚ.
- Jansen, J., & Leukfeldt, E. (2016). Phishing and malware attacks on online banking customers in the Netherlands: A qualitative analysis of factors leading to victimization. *International Journal of Cyber Criminology*(10(1)), 79.

- Kalibová, K. (ed., 2011). Zpráva o násilí z nenávisti v České republice za rok 2011. In IUSTITIA, o. s.
- Kučera, J. (2021). Novelizace dohody o vině a trestu a její možné dopady. *Trestněprávní revue*, 2, str. 71.
- Leukfeldt, E. (2014). Phishing for suitable targets in Netherlands: Routine activity theory and phishing victimization. *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*(17(8)), pp. 551–555.
- Mareš, M. (2011). Problematika Hate Crime. Zahraniční zkušenosti a možnost aplikace tohoto přístupu v ČR s důrazem na trestné činy z nenávisti proti cizincům. Analýza pro MV ČR. Praha: Ministerstvo vnitra ČR.
- Ministerstvo spravedlnosti. (2019). *České soudnictví 2018: výroční statistická zpráva*. https://justice.cz/documents/12681/719244/Ceske_soudnictvi_2018_vyrocní_stat_zprava.pdf/7a0eb503-6fd7-4b70-b31f-882398651520.
- Ministerstvo vnitra. (2020). Zprávy o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území ČR 2013–2020.
- Národní výzkum užívání tabáku a alkoholu v České republice 2020 (NAUTA). (2021) Praha: Státní zdravotní ústav, str. 59. <http://www.szu.cz/tema/podpora-zdravi/narodni-vyzkum-uzivani-tabaku-a-alkoholu-v-ceske-republice>.
- Nejvyšší státní zastupitelství. (15. 9 2021). *Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2020*. Načteno z https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2021/06/Zpr%C3%A1va_o_%C4%8Dinnosti_SZ_za_rok_2020_textov%C3%A1_%C4%8D%C3%A1st.pdf
- Veřejný ochránce práv. https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/47-2019-DIS-PZ-Vyzkumna_zprava.pdf.
- Reiner, R. (2007). Media made criminality: the representation of crime in the mass media. In M. Maguire, R. Morgan, & R. Reine, *The Oxford handbook of criminology, 4th Edition* (pp. 302–337). Oxford: University Press.
- Rozum, J., Tomášek, J., Vlach, J., & Háková, L. (2016). *Efektivita trestní politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Scheinost, M. (2011). Hospodářská kriminalita. In: Marešová a kol. *Analýza trendů kriminality v roce 2010*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Scheinost, M. a kol. (2004). *Výzkum ekonomické kriminality*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J., & Vlach, J. (2014). *Sankční politika pohledem praxe*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Scheinost, M., Válková, H., Háková, L., Hulmáková, J., Kotulan, P., Rozum, J., a další. (2015). *Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV. sankční politika a její uplatňování*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Statistická informace o nelegální migraci v České republice rok 2020 (2021). Ředitelství služby Cizinecké policie. Praha.
- Statistiky Vězeňské služby ČR a Statistická ročenka Vězeňské služby ČR za rok 2018, 2019, 2020.
- Studenti a absolventi vysokých škol v České republice (2001–2020). (2021). Praha: ČSÚ.
- Šámal, P. (2014). Nejvyšší soud zhodnotil praxi soudů v oblasti ukládání a výkonu vybraných trestních sankcí a odklonů v letech 2010 a 2011. *Trestněprávní revue*, 9, stránky 199 a dále.
- Štefan, V. (5. 5 2020). *Náramky pro vězně v ohrožení. Bude se hledat nový dodavatel, říká ministryně Benešová*. Načteno z iRozhlas.CZ: <https://www.irozhlas.cz/zpravy->

- domov/elektronicky-naramek-marie-benesova-supercom-martin-stropnický-barak-trabelsi_2005051254_and.
- Tomášek, J., Diblíková, S., & Scheinost, M. (2016). *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Věčerka, K., Hulmáková, J., & Štěchová, M. (2019). *Mladiství v procesu poruchové socializace*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Vězeňská služba ČR. (nedatováno). *Statistická ročenka Vězeňské služby*.
- Vlach, J., Kudrlová, K., & Paloušová, V. (2020). *Kyberkriminalita v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Vyhláška č. 23/1994 Sb., o jednacím řádu státního zastupitelství.
- Walach, V., Petruželka, B: Klasifikační chyba v policejních statistikách trestných činů s extremistickým podtextem. *Česká kriminologie 1–2/2021*.
- Zákon č. 59/2017 Sb., o použití peněžních prostředků z majetkových trestních sankcí uložených v trestním řízení a o změně některých zákonů.
- Zeman, P. et al. (2010). *Názory a postoje občanů v oblasti trestní politiky*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Zeman, P. et al. (2011). *Veřejnost a trestní politika*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Zeman, P., Diblíková, S., Slavětínský, V., & Štefunková, M. (2013). *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci.
- Zpráva o činnosti státního zastupitelství za rok 2019. (16. 09 2020). Načteno z <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/06/Zprava-o-cinnosti-SZ-za-rok-2019-textova-cast.pdf>.
- Zpráva o činnosti národního korespondenta pro boj proti terorismu, extremismu a trestným činům spáchaným z nenávisti za rok 2019 (2020). Nejvyšší státní zastupitelství.
- Zpráva o problematice extremismu na území České republiky v roce 2000, MV ČR 2001, 2017.
- Zvláštní zpráva "Věznice". (21. 9 2019). Získáno 16. 9 2010, z Nejvyšší státní zastupitelství: https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/zvl_zprava_veznice25_09_2019.pdf
- Zvláštní zpráva o poznatcích z aplikace § 8 odst. 5 a dalších ustanovení zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, ve znění zákona č. 183/2016 Sb. – k 7. 5. 2019. (7. 5 2019). Získáno 16. 9 2020, z Nejvyšší státní zastupitelství: <https://verejnazaloba.cz/wp-content/uploads/2020/01/Zvl%C3%A1%5%A1tn%C3%AD-zpr%C3%A1va-o-poznatc%C3%ADch-z-aplikace-%C2%A7-8-odst.-5-a-dal%C5%A1%C3%ADch-ustanoven%C3%AD-z%C3%A1kona-o-trestn%C3%AD-odpov%C4%9Bdnosti-pr%C3%A1vnick%C3%BDch-osob-a-%C5%99%C3%A>

Přílohy

- Příloha č. 1 Celková kriminalita v ČR od r. 1973
- Příloha č. 2 Trestná činnost v Praze podle jednotlivých obvodních ředitelství Policie ČR v roce 2020
- Příloha č. 3 Kriminalita od roku 1987 z pohledu policejní statistiky a statistik státních zastupitelství a soudů
- Příloha č. 4 Přehled o počtu vražd na území ČR od roku 1974
- Příloha č. 5 Přehled o počtu policií evidovaných loupeží od roku 1973
- Příloha č. 6 Podíl počtu odklonů s restorativními prvky na počtu stíhaných osob a osob ve ZPŘ
- Příloha č. 7 Vývoj podílu vybraných trestů, ukládaných jako hlavní v %
- Příloha č. 8 Podíl dosud netrestaných (prvotrestaných) pachatelů na celkovém počtu odsouzených pachatelů
- Příloha č. 9 Podíl fyzických osob odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do 5 let na celkovém počtu odsouzených pachatelů v %
- Příloha č. 10 Srovnání počtů vězňených osob v letech 2019 a 2020 (abs. počty)
- Příloha č. 11 Odklony s restorativními prvky v přípravném řízení u mladistvých pachatelů v abs. číslech
- Příloha č. 12 Vývoj podílu vybraných sankcí ukládaných mladistvým pachatelům jako hlavní v %

Příloha č. 1

Celková kriminalita v České republice

Policií ČR evidované trestné činy od počátku počítačového zpracování dat o kriminalitě

Rok	Zjištěné trestné činy	Objasněné tr. činy	Procento
1973	109 355	92 685	85,00
1974	109 573	92 536	84,45
1975	110 957	96 725	87,17
1976	106 602	93 753	87,94
1977	103 083	89 956	87,26
1978	103 251	89 798	86,97
1979	98 091	83 825	85,45
1980	103 219	86 653	83,95
1981	110 312	90 906	82,40
1982	120 444	97 847	81,23
1983	117 001	96 939	82,85
1984	120 918	100 672	83,25
1985	121 272	100 665	83,00
1986	122 122	101 000	82,70
1987	120 260	99 006	82,32
1988	119 675	97 064	81,10
1989	120 768	93 542	77,45
1990	216 852	83 237	38,38
1991	282 998	94 115	33,25
1992	345 140	108 380	31,40
1993	398 505	126 442	31,72
1994	372 427	136 935	36,76
1995	375 630	151 842	40,42
1996	394 267	162 929	41,32
1997	403 654	169 177	41,90
1998	425 930	185 093	43,46
1999	426 626	193 354	45,32
2000	391 469	172 245	43,99
2001	358 577	166 827	46,52
2002	372 341	151 492	40,69
2003	357 740	135 581	37,90
2004	351 629	134 444	38,23
2005	344 060	135 281	39,32
2006	336 446	133 695	39,74
2007	357 391	138 852	38,85
2008	343 799	127 906	37,20
2009	332 829	127 604	38,33
2010	313 387	117 685	37,55

Rok	Zjištěné trestné činy	Objasněné tr. činy	Procento
2011	317 177	122 238	38,53
2012	304 528	120 168	39,46
2013	325 366	129 181	39,70
2014	288 660	126 237	43,72
2015	247 628	112 139	45,28
2016	218 162	101 678	46,61
2017	202 303	94 890	46,90
2018	192 405	92 795	48,20
2019	199 221	93 202	46,80
2020	165 525	77 786	47,00

Příloha č. 2

Trestná činnost v hl. m. Praze po obvodních ředitelstvích

Rok 2020	Praha I.	Praha II.	Praha III.	Praha IV.	Praha celkem
Násilná kriminalita					
Registrováno skutků	397	293	365	407	1464
Objasněno skutků za období	245	135	191	177	749
Objasněnost v %	61,7	46,1	52,3	43,5	51,1
Mravnostní kriminalita					
Registrováno skutků	65	78	77	123	343
Objasněno skutků za období	32	38	38	48	156
Objasněnost v %	49,2	48,7	49,4	39	45,4
Krádeže vloupáním					
Registrováno skutků	772	953	1317	1847	4889
Objasněno skutků za období	107	118	137	80	442
Objasněnost v %	13,9	12,4	10,4	4,3	9
Krádeže prosté					
Registrováno skutků	3479	3173	4208	5184	16069
Objasněno skutků za období	469	437	491	407	1804
Objasněnost v %	13,5	13,8	11,7	7,9	11,2
Ostatní majetková kriminalita					
Registrováno skutků	816	891	1096	1299	4110
Objasněno skutků za období	101	99	129	119	450
Objasněnost v %	12,4	11,1	11,8	9,2	10,9
Hospodářská kriminalita					
Registrováno skutků	1265	1043	1017	1220	4567
Objasněno skutků za období	284	240	235	245	1014
Objasněnost v %	22,5	23	23,1	20,1	22,2
Ostatní kriminalita					
Registrováno skutků	873	827	1018	1256	3997
Objasněno skutků za období	559	484	626	664	2351
Objasněnost v %	64	58,5	61,5	52,9	58,8
Zbývající kriminalita					
Registrováno skutků	387	513	831	868	2604
Objasněno skutků za období	245	336	567	538	1690
Objasněnost v %	63,3	65,5	68,2	62	64,9
Vojenská a protiústavní kriminalita					
Registrováno skutků	6	5	0	1	12
Objasněno skutků za období	3	0	0	1	4
Objasněnost v %	50	0	0	100	33,3
Celková kriminalita					
Registrováno skutků	8060	7776	9932	12206	38059
Objasněno skutků za období	2045	1887	2414	2279	8660
Objasněnost v %	25,4	24,3	24,3	18,7	22,7

Případné nesrovnalosti v součtech jsou způsobeny tím, že do celkových dat je zahrnuta i evidence trestných činů zjištěná policií na letišti v Ruzyni (85 skutků) a 4 skutky registrovány, právní kvalifikace nestanovena

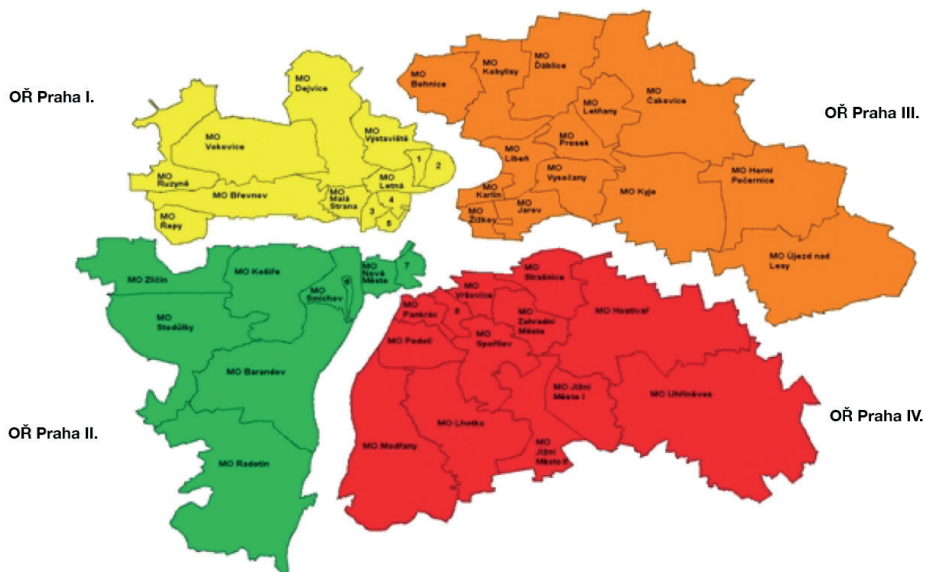
Rozdělení pražských obvodů pod správu jednotlivých obvodních ředitelství Policie ČR (oblastí)

Obvodní ředitelství PČR Praha I. – obvody 1,6,7

Obvodní ředitelství PČR Praha II. – obvody 2,5

Obvodní ředitelství PČR Praha III. – obvody 3,8,9

Obvodní ředitelství PČR Praha IV. – obvody 4,10

Příloha č. 3

Kriminalita od roku 1987 z pohledu policejních statistik a statistik státních zastupitelství a soudů

Rok	Policií zjištěné trestné činy	Policií objasněné trestné činy	Stíháno nebo zkrácené příp. řízení	Obžalováno nebo návrh na potrestání	Soudy odsouzené osoby
1987	120 260	99 006	71 716	59 379	53 366
1988	119 657	97 064	72 887	51 782	47 887
1989	120 768	93 542	65 959	48 523	41 005
1990	216 852	83 237	55 317	26 341	16 521
1991	282 998	94 115	63 194	44 114	27 837
1992	345 1400	108 380	66 565	48 556	31 017
1993	398 505	126 442	82 575	57 917	35 148
1994	372 427	136 935	85 929	65 139	51 931
1995	375 630	151 842	105 169	84 006	54 957
1996	394 267	162 929	109 204	85 377	57 974
1997	403 654	169 177	108 275	84 066	59 777
1998	425 930	185 093	106 488	73 905*	54 083*
1999	426 626	193 354	107 879**	84 973	62 595
2000	391 469	172 245	110 808	86 074	63 211
2001	358 577	166 827	110 461	84 855	60 182
2002	372 341	151 491	110 800**	93 881**	65 098
2003	357 740	135 581	110 997**	95 920**	66 131
2004	351 629	134 444	108 061**	94 430**	68 443
2005	344 060	135 281	108 250**	95 767**	67 561
2006	336 446	133 695	110 484**	97 880**	69 445
2007	357 391	138 852	113 910**	101 240**	75 728
2008	343 799	127 906	110 505**	98 446**	75 761
2009	332 829	127 604	113 408**	102 667**	73 787
2010	313 387	117 685	101 326**	92 807**	69 953***
2011	317 177	122 238	102 955**	94 618**	70 084***
2012	304 528	120 168	103 416	95 189	71 471
2013	325 366	129 181	105 858	98 034	77 976
2014	288 660	126 237	103 591	96 227	72 823
2015	247 628	112 139	91 451	84 327	65 569
2016	218 162	101 678	84 826	78 131	61 423
2017	202 303	94 890	77 158	70 811	55 705
2018	192 405	92 795	76 789	69 851	54 448
2019	199 221	93 202	77 284	70 571	55 594
2020	165 525	77 786	67 823	61 849	48 558

Stíháno – počet osob, jejichž stíhání vedené podle § 160 trestního řádu bylo ve sledovaném roce ukončeno.

Obžalováno – počet osob, na něž byla podána obžaloba podle § 176 trestního řádu.

Odsouzeno – počet osob pravomocně odsouzených.

Od roku 2002 jsou v počtu stíhaných osob zahrnuty i osoby, u kterých bylo vedeno zkrácené přípravné řízení a u obžalovaných osob i osoby navržené na potrestání.

* V roce 1998 bylo v důsledku amnestie prezidenta v přípravném řízení ukončeno více než 27 tisíc trestních věcí a zastaveno stíhání více než 15 tis. osob. Projevilo se to jak snížením počtu obžalovaných osob, tak i následně osob odsouzených.

** Údaje byly převzaty z přílohy „Přehled o celkovém stavu a vývoji trestné činnosti podle počtu osob stíhaných, osob, kterým bylo sděleno podezření, a odsouzených“ ze Zprávy o činnosti státního zastupitelství (NSZ) za rok 2012. Údaje sloupce „stíháno nebo...“ se každoročně i zpětně od roku 2005 liší, tj. jsou zpětně upravovány.

*** V některých materiálech ze soudní statistiky, ve srovnání s údaji ve statistické ročence MSp, je uváděn poněkud jiný počet odsouzených osob.

Příloha č. 4

Počty policíí evidovaných vražd* na území ČR od roku 1974

Rok	Evidované vraždy	Objasněné činy	Z toho pokusů	Novorozené děti
1974	151	–	50	16
1975	137	–	36	14
1976	114	–	32	9
1977	101	–	33	11
1978	120	–	31	13
1979	130	–	37	12
1980	124	–	44	5
1981	135	–	39	7
1982	161	–	57	21
1983	173	–	67	12
1984	147	–	56	15
1985	142	–	45	12
1986	129	–	38	12
1987	139	–	35	12
1988	100	–	33	1
1989	126	119	41	5
1990	212	184	55	7
1991	194	174	61	9
1992	258	219	78	8
1993	278	229	83	6
1994	286	237	82	4
1995	277	239	96	3
1996	267	226	91	4
1997	291	252	101	3
1998	313	272	135	1
1999	265	236	89	4
2000	279	228	101	6
2001	234	208	84	1
2002	234	210	92	1
2003	232	199	66	3
2004	227	205	85	0
2005	186	161	79	0
2006	231	196	88	2
2007	196	174	64	0
2008	202	174	87	1
2009	181	157	73	2
2010	173	156	64	1
2011	173	148	85	1
2012	188	175	87	1

Rok	Evidované vraždy	Objasněné činy	Z toho pokusů	Novorozené děti
2013	182	165	87	1
2014	160	135	82	0
2015	155	135	64	1
2016	136	127	66	1
2017	146	138	76	0
2018	116	104	55	0
2019	143	128	56	0
2020	130	120	68	0

* včetně přípravy vraždy a pokusu vraždy. Počet příprav k trestnému činu vraždy představuje cca 4–8 skutků ročně. V roce 2020 to bylo 5 skutků.

Příloha č. 5

Počty policíí evidovaných loupeží na území ČR od roku 1973

Rok	Zjištěné trestné činy	Objasněné trestné činy
1973	522	445
1974	483	402
1975	469	389
1976	408	322
1977	641	547
1978	664	558
1979	602	540
1980	735	645
1981	643	534
1982	712	601
1983	893	732
1984	815	695
1985	944	816
1986	870	754
1987	800	683
1988	799	675
1989	789	631
1990	3855	1475
1991	4142	1515
1992	3855	1475
1993	4109	1530
1994	3826	1767
1995	3978	1752
1996	4218	1965
1997	4751	2006
1998	4306	1861
1999	4817	1900
2000	4644	1811
2001	4372	1813
2002	5434	2450
2003	5468	2334
2004	6107	2598
2005	5550	2388
2006	4783	2128
2007	4668	1893
2008	4515	1966
2009	4687	2125
2010	4019	1900
2011	3761	1729

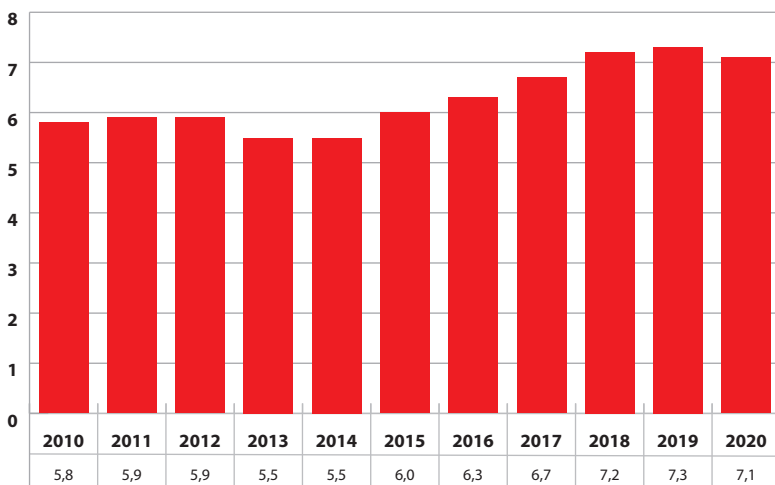
Rok	Zjištěné trestné činy	Objasněné trestné činy
2012	3 283	1 585
2013	2 961	1 559
2014	2 500	1 409
2015	2 022	1 054
2016	1 646	1 004
2017	1 585	1 019
2018	1 376	873
2019	1 427	955
2020	1 240	834

* počty jsou brány ze statistik PČR zhruba v polovině roku následujícího.

**počty nezahrnují loupeže na finančních institucích.

Příloha č. 6

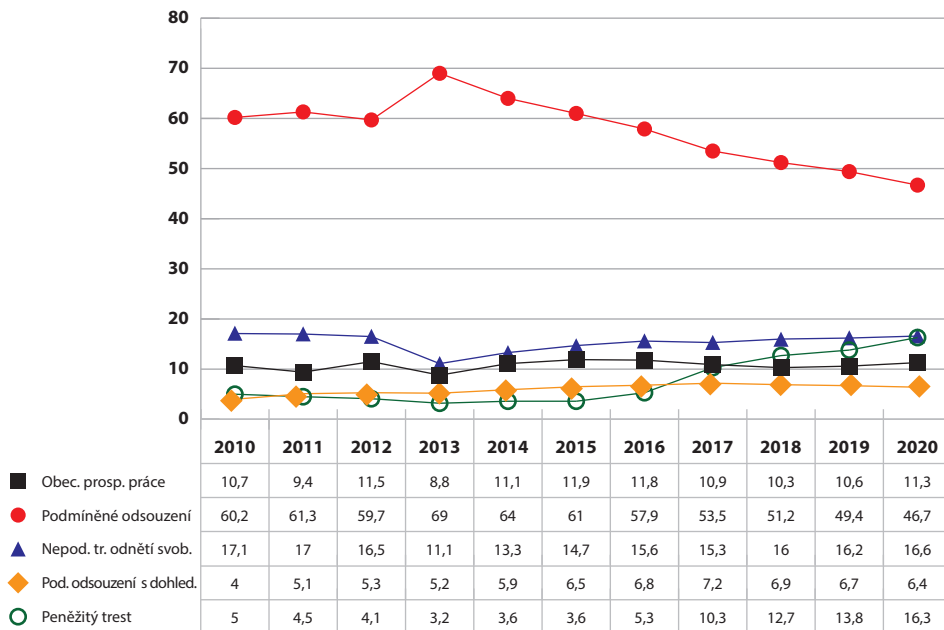
Podíl počtu odklonů s restorativními prvky na počtu stíhaných osob a osob ve zkráceném přípravém řízení

Pramen: Přehledy č. 6 – O vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství, Přehledy ze statistických listů státního zastupitelství o fyzických osobách – č. 1 – Přehledy o počtu rozhodnutí, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Příloha č. 7

Vývoj podílu vybraných trestů, ukládaných jako hlavní v %

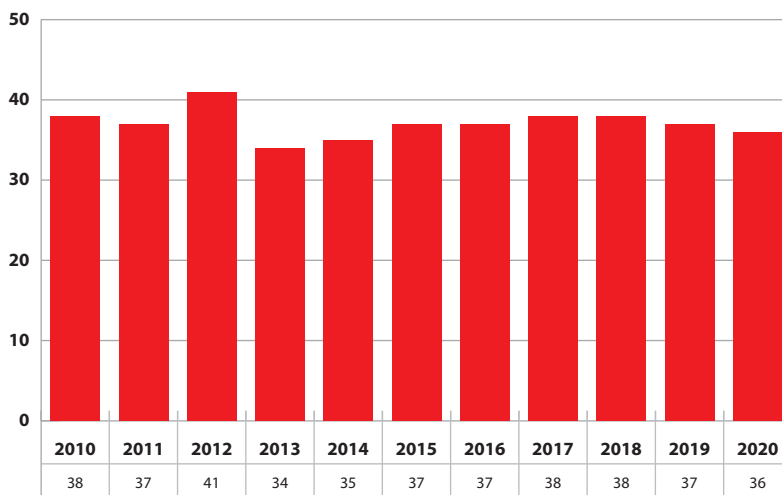

Za sankce ukládané jako hlavní se zde považují nejen jednotlivé druhy trestů a trestních opatření uložených jako hlavní sankce, ale též alternativy k potrestání – tj. jednotlivé druhy upuštění od potrestání a upuštění od uložení trestního opatření. Naopak zde nejsou zařazeny případy upuštění od uložení souhrnného trestu či souhrnného trestního opatření a případy, kdy byla vyslovena vlna, ale nedošlo k uložení trestu.

Pramen: Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Příloha č. 8

Podíl dosud netrestaných (prvotrestaných) pachatelů na celkovém počtu odsouzených pachatelů

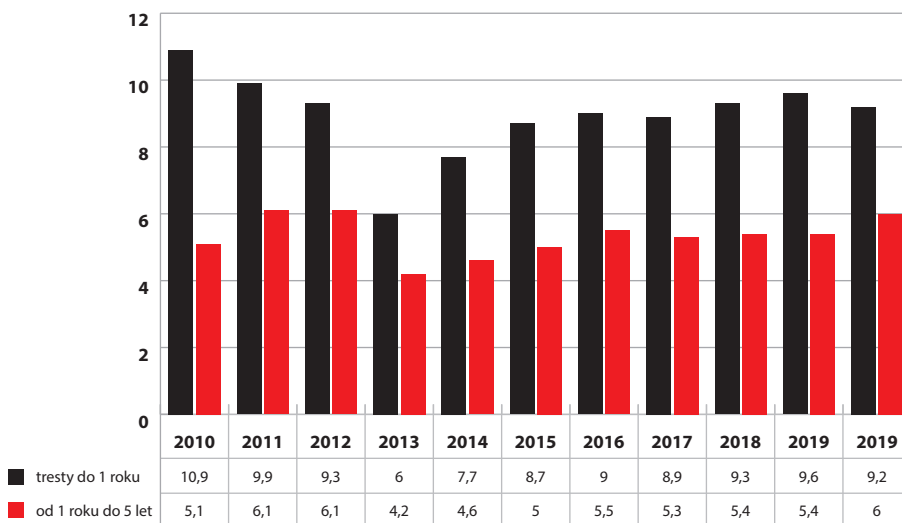

Pramen: Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Netrestání (dříve označování jako prvotrestání) pachatelé – tyto pojmy shodně označují fyzické osoby, které až dosud nebyly pravomocně odsouzeny.

Příloha č. 9

Podíl fyzických osob odsouzených k nepodmíněnému trestu odnětí svobody do 5 let na celkovém počtu odsouzených pachatelů v %

Pramen: Přehledy č. 6 – O pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak), Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Příloha č. 10

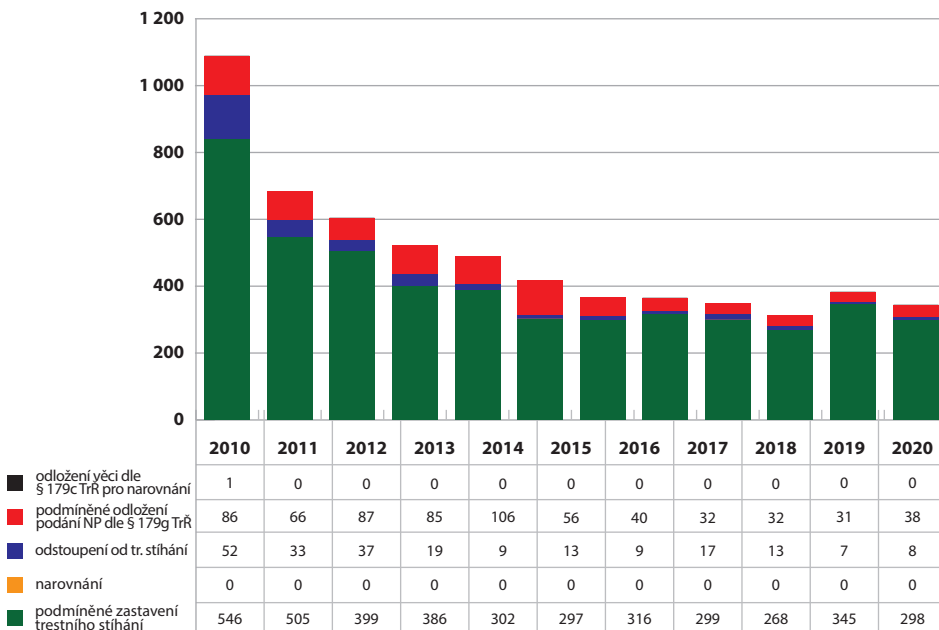
Srovnání počtů vězňených osob v letech 2019 a 2020 (abs. počty)

	Vazba		Výkon trestu odnětí svobody		Zabezpečovací detence		Vězňené osoby celkem	
	2019	2020	2019	2020	2019	2020	2019	2020
K 31. 1.	1783	1817	19755	19209	85	95	21623	21121
K 28. 2. (29. 1.)	1767	1817	19785	19280	86	95	21638	21192
K 31. 3.	1763	1753	19834	19212	88	97	21685	21062
K 30. 4.	1744	1805	19833	18866	89	99	21666	20770
K 31. 5.	1790	1793	19791	18428	91	99	21672	20320
K 30.6	1777	1760	19730	18352	94	100	21601	20212
K 31. 7.	1781	1717	19555	18317	92	99	21428	20133
K 31. 8.	1828	1682	19430	18210	92	100	21350	19992
K 31. 9.	1789	1624	19346	18137	92	98	21227	19859
K 31. 10.	1752	1629	19361	18035	94	99	21207	19763
K 31. 11.	1822	1589	19316	17868	94	100	21232	19557
K 31.12	1798	1570	19155	17612	95	104	21048	19286

Pramen: Měsíční statistická hlášení pro roky 2019 a 2020, Vězeňská služba ČR, Dostupné na: Měsíční statistická hlášení – Generální ředitelství (vsocr.cz).

Příloha č. 11

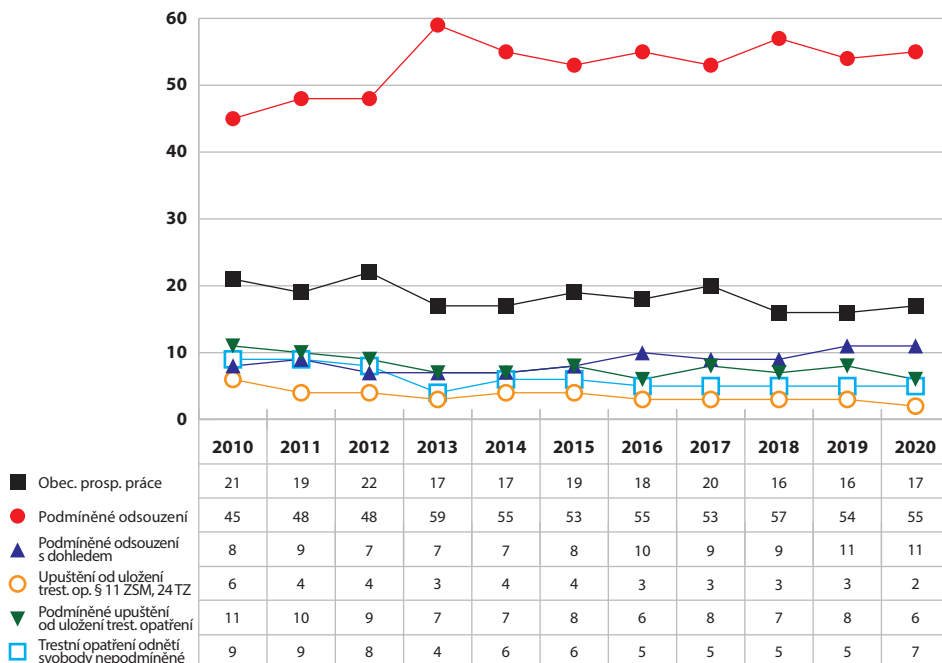
Odklony s restorativními prvky v přípravném řízení u mladistvých pachatelů v absolutních číslech

Pramen: Přehledy o vyřízených stíhaných a podezřelých fyzických osobách dle státních zastupitelství – mladiství – nestandardní sestavy, Přehledy o počtu rozhodnutí nestandardní sestavy – mladiství, Ministerstvo spravedlnosti ČR, CSLAV.

Příloha č. 12

Vývoj podílu vybraných sankcí ukládaných mladistvým pachatelům jako hlavní v %

Pozn: V případě ostatních sankcí ukládaných jako hlavní soudem jejich podíl jednotlivě nedosáhl ve zkoumaném období ani 1 %.

Za sankce ukládané jako hlavní se zde považují nejen jednotlivé druhy trestních opatření uložených jako hlavní sankce, ale též alternativy k potrestání – tj. jednotlivé druhy upuštění uložení trestního opatření. Naopak nejsou zde zařazeny případy upuštění od uložení souhrnného trestního opatření a případy, kdy byla vyslovena vina, ale nedošlo k uložení trestního opatření.

Pramen: Přehledy o pravomocně vyřízených fyzických osobách podle soudů (odsouzených a vyřízených jinak) – mladiství – nestandardní sestavy, Ministerstvo spravedlnosti ČR.

Přehled titulů vydaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2012

Ediční řada Studie:

2021

- 465 Háková, L. *Zločin a trest v kriminálním zpravodajství.*
468 Blatníková, Š., Novopacká, M., Přesličková, H. & Zeman, P. *Kriminální historie pachatelů závažného násilí v ČR.*
469 Diblíková, S., Špejra, M. & Vlach, J. *Vyhodnocení procesu spuštění elektronického monitorovacího systému (EMS) v ČR.*

2020

- 462 Scheinost, M., Barbořík, M., Čáp, J., Diblíková, S., Frydrych, J., Holas, J., Hulmáková, J., Karban, M., Linhartová, H., Martinková, M., Raszková, T., Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2019.*
463 Vlach, J., Kudrlová, K. & Paloušová, V. *Kyberkriminalita v kriminologické perspektivě.*
464 Rozum, J., Háková, L., Hulmáková, J., Špejra, M. & Zhřivalová, P. *Zprávy PMS pro účely rozhodnutí v trestním řízení: kvalita, význam, efektivita.*

2019

- 449 Roubalová, M., Holas, J., Kostelníková, Z. & Pešková, M. *Oběti kriminality. Poznanky z viktimizační studie.*
452 Tomášek, J., Diblíková, S., Hamplová, N. & Rozum, J. *Rodinné skupinové konference.*
453 Zeman, P., Blatníková, Š., Grohmannová, K., Koňák, T., Novák, P., Roubalová, M. & Trávníčková, I. *Uživatelé drog ve vězení – hodnocení účinnosti terapeutických programů.*
454 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Raszková, T., Roubalová, M., Scheinost, M., Večerka, K. & Zhřivalová, P. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2018.*
455 Roubalová, M., Grohmannová, K., Trávníčková, I. & Zeman, P. *Možnosti zjišťování míry a struktury sekundární drogové kriminality v podmínkách České republiky.*
457 Martinková, M. & Biedermanová, E. *Senioři v České republice jako oběti i pachatelé kriminálních deliktů.*

2018

- 447 Diblíková, S., Cejp, M., Hulmáková, J., Pešková, M., Scheinost, M. & Večerka, K. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2017.*
446 Scheinost, M., Cejp, Diviák, T. & Pojman, P. *Trendy vývoje organizovaného zločinu a jeho vybraných forem.*

2017

- 440 Zeman, P. (ed.) *Research on Crime and Criminal Justice in the Czech Republic (selected results of research activities of IKSP in the years 2012–2015).*
441 Tomášek, J., Faridová, P., Kostelníková, Z., Přesličková, H., Rozum, J. & Zhřivalová, P. *Zaměstnání jako faktor desistence.*

- 443 Karabec, Z., Diblíková, S., Hulmáková, J., Vlach, & Zeman, P. *Criminal Justice System in the Czech Republic. 3rd amended and revised edition.*
- 444 Budka, I. *Využití právních nástrojů pro potírání organizovaného zločinu.*
- 445 Diblíková, S., Hulmáková, J., Karban, M., Martinková, M., Scheinost, M. & Večerka, K. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016.*

2016

- 431 Blatníková, Š., Faridová, P., Vranka, M. *Kriminální styly myšlení: Inventář PICT-cz.*
- 432 Marešová, A., Biedermanová, E., Rozum, J., Tamchyna, M. & Zhřivalová, P. *Výkon nepodmíněného trestu odnětí svobody – kriminologická analýza.*
- 433 Blatníková, Š. *Nebezpečnost a násilí ve vězeňském prostředí.*
- 435 Holas, J., Háková, L., Krulichová, E. & Scheinost, M. *Regionální kriminalita a její odraz v kvalitě života obyvatel.*
- 437 Diblíková, S., Cejp, M., Martinková, M., Smejkal, V. & Štefunková, M. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2015.*
- 438 Tomášek, J., Diblíková, S. & Scheinost, M. *Probace jako efektivní nástroj snižování recidivy.*
- 439 Rozum, J., Háková, L., Tomášek, J., & Vlach, J. *Efektivita trestní politiky z pohledu recidivy.*

2015

- 423 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Trestní sankce – jejich uplatňování, vliv na recidivu a mediální obraz v televizním zpravodajství. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí III.).*
- 424 Marešová, A., Havel, R., Martinková, M. & Tamchyna, M. *Násilná kriminalita v nejisté době.*
- 425 Marešová, A., Biedermanová, E., Diblíková, S., Požár, J. & Martinková, M. *Analýza trendů kriminality v ČR v roce 2014.*
- 426 Zeman, P., Štefunková, M. & Trávníčková, I. *Drogová kriminalita a trestní zákoník.*
- 427 Večerka, K. & Štěchová, M. *Preventivní praxe po novelizaci zákona o sociálně-právní ochraně dětí.*
- 428 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Znásilnění v ČR – trestné činy a odsouzení pachatelé.*
- 429 Scheinost, M., Válková, H., (eds.) *Sankční politika a její uplatňování. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí IV.).*
- 430 Cejp, M., Blatníková, Š., Háková, L., Holas, J., Trávníčková, I. & Vlach, J. *Společenské zdroje vývoje organizovaného zločinu.*
- 422 Škvain, P. *Zabezpečovací detence z pohledu vybraných zahraničních právních úprav.*

2014

- 414 Martinková, M., Slavětínský, V. & Vlach, J. *Vybrané problémy z oblasti domácího násilí v ČR.*
- 415 Štěchová, M. & Večerka, K. *Systémový přístup k prevenci kriminality mládeže.*
- 417 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Rozum, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2013.*
- 418 Blatníková, Š., Faridová, P. & Zeman, P. *Násilná sexuální kriminalita – téma pro experty i veřejnost.*

419 Scheinost, M., Háková, L., Rozum, J., Tomášek, J. & Vlach, J. *Sankční politika pohledem praxe. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí II.)*.

2013

403 Košťál, J. *Vybrané metody vícerozměrné statistiky. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 4)*.

404 Pojman, P. *Ruský a ukrajinský organizovaný zločin*.

405 Tomášek, J. *Self-reportové studie kriminálního chování. (Vybrané metody kriminologického výzkumu – svazek 5)*.

406 Holas, J. *Politický radikalismus a mládež*.

408 Zeman, P., Diblíková, S., Slavětinský, V. & Štefunková, M. *Zkrácené formy trestního řízení – možnosti a limity*.

410 Scheinost, M., a kol. *Trestní sankce a jejich odraz v praxi, tisku a v názorech veřejnosti. (Teoretické a trestněpolitické aspekty reformy trestního práva v oblasti trestních sankcí I.)*.

411 Marešová, A., Cejp, M., Holas, J., Kuchařík, K., Martinková, M. & Scheinost, M. *Analýza trendů kriminality v roce 2012*.

412 Holas, J. & Večerka, K. *Stát a občan v prevenci kriminality*.

2012

397 Cejp, M. (ed.) *Selected Results of Research Activities of ICSP in the Years 2008–2011*.

398 Marešová, A., Cejp, M., Martinková, M., Tomášek, J., Vlach, J. & Zeman, P. *Crime in the Czech Republic in 2010*.

399 Večerka, K. *Mládež o kriminalitě a etice každodennosti*.

402 Marešová, A., Biedermanová, E., Cejp, M., Holas, J., Martinková, M. & Tomášek, J. *Analýza trendů kriminality v roce 2011*.

Ediční řada Prameny:

2021

466 *Dokumenty OSN k dopadům pandemie Covid-19 na kriminalitu*.

467 *Zabezpečovací detence a trest odnětí svobody (Empirický výzkum výkonu zabezpečovací detence a trestu odnětí svobody předcházejícího zabezpečovací detenci)*.

2020

461 *Globální studie o pašování migrantů 2018*.

2019

448 Heiskanen, M. & Lietonen, A. *Kriminalita a gender. Studie zaměřená na zastoupení mužů a žen v mezinárodní statistice kriminality*.

450 *Škody působené kybernetickou kriminalitou. Zpráva shrnující hlavní poznatky Pracovní skupiny k nákladům kyberkriminality*.

451 *Příručka k evaluaci. Pokyny k navrhování, provádění a používání nezávislé evaluace v UNODC*.

2017

442 UNODC: *Mezinárodní klasifikace trestných činů pro statistické účely.*

2016

434 Heiskanen, M., Aebi, M. E., van der Brugge, W., Jehle, J.–M. *Evidence alternativních trestů a zjišťování míry atrice. Metodologická studie komparativních dat v Evropě.*

436 *13. kongres OSN o prevenci kriminality a trestní justici. Dauhá, Katar, 12.–19. dubna 2015*

2015

420 Francis, B., Humphreys, L., Kirby, S. & Soothill, K. *Kriminální kariéra v organizovaném zločinu.*

421 Mendel, R. A. *Mládeži nepřístupno. Argumenty pro snižování počtu odnětí svobody u mladistvých.*

2014

416 Benes, M. & Astbury, B. (eds.) *Problémy trestního soudnictví: evaluace programů, prevence kriminality, strach z kriminality a recidiva – pohledem australských kriminologů.*

2013

407 United Nations Office on Drugs and Crime *Odhad nezákonných finančních toků plynoucích z obchodu s drogami a jiného nadnárodního organizovaného zločinu.*

409 United Nations Office on Drugs and Crime *Světová zpráva o obchodování s lidmi 2012.*

413 European Forum for Urban Security *Pouliční násilí v EU: Skupiny mladistvých a násilí na veřejnosti.*

2012

395 Cejp, M. (ed.) *Britské strategické dokumenty k prevenci a potírání závažné trestné činnosti.*

396 Goodey, J. & Aromaa, K. (eds.) *Trestné činy z nenávisti (příspěvky ze Stockholmského kriminologického sympozia 2006 a 2007).*

400 Marešová, A. (ed.) *Trendy kriminality ve světě a nové problémy a reakce v oblasti prevence kriminality a trestní justice.*

401 Diblíková, S. (ed.) *Rada Evropy a International Juvenile Justice Observatory k soudnictví nad mládeží.*

Plné texty všech titulů, publikovaných v edici Institutu pro kriminologii a sociální prevenci od roku 2000, jsou volně dostupné na webu IKSP www.kriminologie.cz v sekci Publikace.

Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2020

Autoři: Scheinost Miroslav
Diblíková Simona
Frydrych Jakub
Háková Lucie
Holas Jakub
Hulmáková Jana
Kasal Zdeněk
Kudrlová Kateřina
Kutil Lukáš
Šereda Petr
Štěpánek Zdeněk
Večerka Kazimír
Vlach Jiří

Vydavatel: Institut pro kriminologii a sociální prevenci
Nám. 14. října 12, Praha 5

Určeno: Pro odbornou veřejnost

Design: addnoise.org

Sazba: Lukáš Pracný, sazbaknih.cz

Vydání: první, prosinec 2021

www.kriminologie.cz

ISBN 978-80-7338-196-7

